

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

ΑΛΜΠΕΡ ΜΑΤΙΕ

ΙΣΤΟΡΙΑ
ΤΗΣ
ΓΑΛΛΙΚΗΣ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

ΔΕΥΤΕΡΟΣ ΤΟΜΟΣ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΗΣ
ΤΑΣΟΣ ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΓΚΟΒΟΣΤΗ - ΑΘΗΝΑ 1946

ΟΙ ΓΙΡΟΝΔΙΝΟΙ ΚΑΙ ΟΙ ΟΡΕΙΝΟΙ

ΒΙΒΛΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΗΣ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΗΣ

10 ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ - 20 ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΥ 1792

1

Η ΚΟΜΜΟΥΝΑ ΚΑΙ Η ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ

Οι ἔξη βδομάδες πὸν μεσολαβοῦν ἀπ' τὴν 10 Αὐγούστου 1792 ὡς τὴν 21 τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ ἴδιου χρόνου—δηλαδὴ ἀπ' τὴν κατάληψη τοῦ Κεραμεικοῦ καὶ τὸν περιορισμὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' στὸ Τάμπλ ὡς τὴ σύγκληση τῆς Συμβατικῆς—ἔχουν κεφαλαιώδη σημασία στὴν ἱστορία τῆς Ἐπανάστασης.

Κανένας ὡς τὴν ὥρα δὲν ἀμφισβήτησε τὴν ἐξουσία πὸν εἶχαν οἱ κανονικοὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ Ἔθνους. Καὶ στὴ διάρκεια ἀκόμα τῆς κρίσης τοῦ Ἰουλίου τοῦ 1789, πὸν κατέληξε στὴν ἀλωση τῆς Βασίλεις, οἱ στασιαστὲς τοῦ Παρισιοῦ εἶχαν ὑπακούσει πειθαρχικὰ στὰ κελεύσματα τῆς Συντακτικῆς. Ὁ πόθος τοὺς εἶταν μονάχα νὰ ὑποβοηθήσουν τὴ δράση τῆς καὶ νὰ τὴν προφυλάξουν ἀπ' τὰ χτυπήματα τῆς ἀπολυταρχίας. Δυὸ χρόνια ἀργότερα, μετὰ τὴ Βαρέν, ὅταν οἱ δημοκράτες ἰσχυρίστηκαν πὸς ἐπιβάλλεται νὰ ζητηθεῖ ἡ γνώμη τῆς χώρας γιὰ τὴ διατήρηση τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' στὸ θρόνον, ἡ Συντακτικὴ δὲ δυσκολεύτηκε πολὺ νὰ τοὺς μεταπέσει. Ἡ αἱματηρὴ καταστολὴ τοῦ Πεδίου τοῦ Ἀρεως εἶχε ἐπισημαίνει τὴ νίκη τῆς, νίκη τῆς νομιμότητος καὶ τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ.

Ἡ ἐξέγερση ὁμοῦ τῆς 10ης Αὐγούστου, ὀλίγετα διαφορετικὴ ἀπ' τὴν προηγούμενη, δὲν εἶχε στραφῆ μονάχα κατὰ τοῦ θρόνου. Εἶταν μιὰ πράξη δυσπιστίας καὶ ἀπειλῆς κατὰ τῆς Ἰδίας τῆς Συνέλευσης, πὸν μόλις εἶχε ἀθωώσει τὸ στασιαστὴ στρατηγὸ Λαφαγιέτ καὶ πὸν εἶχε ἀποδοκιμάσει κατηγορηματικὰ τὴν αἴτηση τοῦ λαοῦ νὰ κηρυχθεῖ ἔκπτωτος ὁ βασιλιάς. Μιὰ νέα κατάσταση εἶχε δη-

μουρηγηθεί. Μιά επαναστατική εξουσία προβάλλει αντιμετώπιση στη νόμιμη εξουσία. Ή πάλη των δυο αυτών εξουσιών γεμίζει τις εξηβδομάδες που προηγούνται απ' τη σύγκληση της Συμβατικής.

Ή πάλη αυτή θα συνεχιστεί, ύστερα απ' τις 20 του Σεπτεμβρη, με την αντίθεση των δυο κομμάτων που θα διεκδικήσουν την πλειοψηφία στη νέα Συνέλευση. Το κόμμα των Όρειων θάνα ούσιαστικά το κόμμα της παλιάς επαναστατικής Κομμούνας, ενώ το κόμμα των Γιρονδίνων θα σχηματιστεί από βουλευτές πουχαν αποταλώσει την άριστερά της Νομοθετικής πριν γίνουν η δεξιά της Συμβατικής.

Τά δυο κόμματα, πρέπει να τὸ σημειώσουμε άμέσως, προτου ξαναγυρίσουμε σε περισσότερες λεπτομέρειες, χωρίζονται από ριζικά διαφοροτικές αντιλήψεις πάνω σ' όλα τα ούσιαστικά προβλήματα. Οι Γιρονδίνοι, κόμμα της νομιμότητας, αποστρέφονται τα έξαιρετικά «επαναστατικά» μέτρα, που τὸ παράδειγμά τους τὸδωσε ἡ Κομμούνα και που τα κληρονόμησαν οι Όρειοί. Τά μέτρα αυτά στο οικονομικό και κοινωνικό πεδίο είναι : κανονισμοί, καταγραφές, επιτάξεις, άναγκαστική κυκλοφορία των άσπινατών, με μιá λέξη περιορισμός της ελευθερίας του εμπορίου στον πολιτικό τομέα : φιλυποψία άπέναντι σ' όλους τους αντιπάλους του καθεστώτος, άναστολή της άτομικής ελευθερίας, σύσταση έκτάκτων δικαστηρίων, συγκέντρωση της εξουσίας, με τή στενή υπαγωγή των τοπικών άρχων στις κεντρικές, με μιá λέξη πολιτική της Κοινής σωτηρίας. Πρόγραμμα που θα πραγματοποιηθεί πλέρια μόνο ένα χρόνο άργότερα, με την Τρομοκρατία, πρόγραμμα όμως που σχεδιάστηκε και καθορίστηκε απ' την Κομμούνα στις 10 του Αυγούστου.

Ή αντίθεση των προγραμμάτων προδίνει θεμελιώδη αντίθεση συμφερόντων και σχεδόν πάλη τάξεων. Ή Κομμούνα και οι Όρειοί, που προέρχονται απ' αυτήν, αντιπροσωπεύουν τις λαϊκές τάξεις (τεχνίτες, εργάτες, καταναλωτές,) που υποφέρουν απ' τον πόλεμο και άπ' τις συνέπειές του : απ' την άκρίβεια της ζωής, την άνεργία, την άσάθεια στα μεροκάματα. Ή Συνέλευση και οι Γιρονδίνοι, οι κληρονόμοι της, αντιπροσωπεύουν την μπουρζουαζία των εμπόρων και των ιδιοκτητών, που έννοούν να υπερασπίσουν την ιδιοκτησία τους ένάντια στους περιορισμούς, στα εμπόδια και στις επιτάξεις που την άπειλούν. Πάλη δραματική που παίρνει όλες τις μορφές και που πρέπει να την παρακολουθήσουμε στις λεπτομέρειές της για να συλάβουμε όλη την περιπλοκή ύψή της.

Ύστερ' απ' την άνατροπή του θρόνου, άρχίζουν οι δυσκολίες για τους νικητές. Έπρεπε να κάνουν τή Γαλλία και τὸ στρατό να παραδεχτούν τὸ τετελεσμένο γεγονός, να προλάβουν ἢ να συντρίψουν τις ένδεχόμενες αντιδράσεις, ν' άποκρούσουν τους εσβολείς που πατούσαν κιόλας τα σύνορα, τέλος να έγκαταστήσουν πάνω στα ερείπια της βασιλείας κυβέρνηση έθνική. Προβλήματα δύσκολα που δὲ λύθηκαν δίχως φριχτούς άλληλοσπαραγμούς !

Οι επίτροποι τῶν Διαμερισμάτων τοῦ Παρισοῦ, πού σχημάτισαν τὴ νύχτα τῆς 9-10ης Αὐγούστου τὴν Ἐπαναστατικὴ Κομμούνα στὸ Δημαρχεῖο, ἀντιλοῦσαν τὴν ἐξουσία τους ἀπ' τὴν ἄμση ἐκλογὴ τους ἀπ' τὸ λαό. Ἀπέναντι στὴ Συνέλευση, πούχε ἀναδειχθεῖ ἔμεσα κι ὄχι μὲ καθολικὴ ψηφοφορία ἀπ' τοὺς ἐκλέκτορες καὶ πούχε χάσει τὴν ἐχτίμηση πού τῆς εἶχαν ἐξ αἰτίας τῆς ἀποδοκιμασίας καὶ τῶν ἀπειλῶν πούχε ἐκτοξεύσει κατὰ τῶν δημοκρατικῶν καὶ τῶν μυστικῶν συνενόσεων τῶν ἀρχηγῶν τῆς μὲ τὴν Αὐλή, ἡ Κομμούνα ἀντιπροσώπευε μιὰ νέα νομιμότητα. Δυναμωμένη ἀπ' τὸ γόητρο τῆς ματωμένης νίκης πούχε κερδίσει ἐνάντια στοὺς ὑπερασπιστὲς τοῦ παλατιοῦ, ἔχοντας συνείδηση τῆς ἀπέραντης ὑπερησίας πούχε προσφέρει στὴν Ἐπανάσταση καὶ στὴ Γαλλία κατὰσσοντας τὴ βασιλικὴ προδοσία, δὲν ἐνοοῖσε νὰ περιορίσει τώρα τὴ δράση τῆς μέσ' στὸ στενὸ κύκλο τῶν δημαρχιακῶν τῆς ἀρμοδιότητων. Σκεπτόταν πὼς αὐτὴ εἶχε ἐνσαρκώσῃ τὸ κοινὸ συμφέρον, πὼς εἶχε δράσει ἐξ ὀνόματος ὀλόκληρης τῆς ἐπαναστατικῆς Γαλλίας καὶ πὼς ἡ παρουσία τῶν Ὁμόσπονδων τῶν ἐπαρχιῶν στὸ πλάι τῶν παρισινῶν ἐπαναστατῶν κατὰ τὴν ἔφοδο ἐναντίον τοῦ Κεραμικοῦ, εἶχε ἐπισφραγίσει τὸν ἀδερφικὸ σύνδεσμο τῆς πρωτεύουσας μὲ τὸ Ἔθνος.

Ψηλά, ἀπ' τὸ βῆμα τῶν Ἰακωβίνων, ὁ Ροβεσπιέρος συμβούλευε τὴν Κομμούνα, τὴν ἴδια βραδιὰ τῆς 10ης Αὐγούστου, ν' ἀναλάβει θαρραλέα τὶς εὐθύνες τῆς. Ἔνας εἶταν ὁ τρόπος, ὅπως ἔλεγε, γιὰ νὰ βγεῖ ὀλο τὸ δυνατό κέρδος τῆς νίκης: νὰ γίνῃ σύσταση στὸ λαὸ «νὰ κόνει ἐντελῶς ἀνίκανους τοὺς ἐντολοδόχους του νὰ βλάψουν τὴ λευτεριά», μὲ ἄλλα λόγια νὰ δεσμεύσει τὴ Συνέλευση, ἂν ὄχι νὰ τὴν καταργήσῃ. Ἀπόδειχνε «τὶ ἀφροσύνη θάταν γιὰ τὸ λαὸ νὰ καταθέσει τὰ ὄπλα προτοῦ ἐξασφαλίσῃ τὴ λευτεριά». Ἐπίσης μέτρο σπουδαῖο, πού πρέπει νὰ πάρῃ ἡ Κομμούνα, πρόσθετε, εἶναι νὰ στείλῃ ἐπιτρόπους στοὺς 83 Νομούς, γιὰ νὰ τοὺς ἐκθέσουν τὴν κατάστασίν μας». Αὐτὸ δὲν εἶταν πιά ἔκφραση μόνον ἀκαταμάχητης δυσπιστίας ἀπέναντι στὴ Συνέλευση, ἀλλὰ συμβουλὴ πού δινόταν στὴν Κομμούνα νὰ κηρύξῃ διχτατορία ἐπικαιρινώντας ἄμεσα μὲ τοὺς Νομούς.

Ἡ Κομμούνα δὲν περίμενε ν' ἀκούσει τὸν Ροβεσπιέρο γιὰ νὰ διακηρύξῃ τὸ δικαίωμά της νὰ ἐπιβάλλῃ διχτατορία. Μ' ὀλο ὅμως πού διακήρυξε μόνη της αὐτὸ της τὸ δικαίωμα, δὲν τολμοῦσε νὰ τὸ ἐφαρμόσει σ' ὀλη του τὴν ἔκταση. Ὅπως δὲν τόλμησε, καὶ μέσ' στὴ φωτιὰ τῆς μάχης ἀκόμα, ν' ἀνακαλέσει τὸ δήμαρχο Πετιὸν πούχε βάσιμες ὑποφίες ἐναντίον του πὼς εἶταν χλιμρός, ἔτσι δὲν τόλμησε οὐτ' νὰ κηρύξῃ τὴ διάλυση τῆς Συνέλευσης πού ἤξερε πὼς ἐχθρευόταν τὰ σχέδιά της. Αὐτὸ ἐγινε γιὰτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ τοῦ λαοῦ, τεχνίτες τὸ πῶ πολλὸ, δημοσιογράφοι, δικηγόροι, δάσκαλοι ἰδιωτικῶν σχολείων, πού δὲ φοβήθηκαν νὰ ἐκθέσουν τὴ ζωὴ τους ἐπαναστατώντας, ὅπως καὶ νὰ τὸ πείξ, θαμπώνονταν ἀπ' τὸ κοινοβουλευτικὸ γόητρο τῶν λαμπρῶν ρητόρων τῶν Γερουθίνων. Αὐτοὶ δὲν εἶταν γνωστοὶ παρὰ μόνον στὴ σινοικία τους. Τ' ἄσημα

ὄνόματά τους δὲ λέγανε τίποτα στὴ Γαλλία. Θέτοντας ὑπὸ διαγμὸ τῆ Συνέλευση, δὲν κινδύνευαν τάχα νὰ ἐκθέσουν τὴν ὑπόθεσι ποῦθελαν νὰ ὑπηρετήσουν ; Περιορίστηκαν σὲ συμβιβασμὸ. Ἄφησαν τῇ Συνέλευση νὰ ζήσει, μὲ τὸν δρο νὰ συγκατατεθεῖ ν' αὐτοδιαλυθεῖ γρήγορα, καλώντας σὲ σύντομο χρονικὸ διάστημα τοὺς πολίτες νὰ ἐκλέξουν τὴ Συμβατικὴ, δηλαδὴ μιὰ νέα Συντακτικὴ πού θ' ἀναθεωροῦσε μὲ δημοκρατικότερο πνεῦμα τὸ ξεπερασμένον πιά μοναρχικὸ Σύνταγμα.

Στις 10 Αὐγούστου, στis ἔντεκα ἡ ὥρα, δταν ἔπαψε νὰ βροντᾶει τὸ κανόνι ἐνάντια στὸ παλάτι πού εἶχε καταχτηθεῖ, μιὰ ἀντιπροσωπεῖα τῆς Κομμούνας, μ' ἐπικεφαλῆς τὸν πρῶν ὑπάλληλο διοδίων Οὐγκενέν, παρουσιάστηκε μπρὸς στὴ Νομοθετικὴ. «Ὁ λαός, πού μᾶς στέλνει σὲ σᾶς, εἶπε ὁ Οὐγκενέν, μᾶς ἔδωσε τὴν ἐντολὴ νὰ σᾶς δηλώσουμε πὼς σᾶς περιβάλλει ξανά μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη του, μᾶς ἐπιφόρτισε ὁμως παράλληλα νὰ σᾶς δηλώσουμε πὼς δὲν μπορεῖ ν' ἀναγνωρίσει ἄλλον κριτὴ τῶν ἐξαιρετικῶν μέτρων πού ἀναγκάστηκε νὰ πάρει γιὰ ν' ἀντισταθεῖ στὴν καταπίεσι ἐκτὸς ἀπ' τὸ Γαλλικὸ λαὸ, τὸν κυρίαρχό σας, τὸν δικό σας καὶ τὸν δικό μας κυρίαρχο, συγκεντρωμένο στis πρωτοβάθμιες συνελεύσεις του.

Ἡ Συνέλευση στραβομουτσούνιασε μὲ τὴν ἀγέρωχη αὐτὴ γλώσσα. Ἡ «ὑπὸ δρους» καὶ «ἐπὶ προθεσίμῃ» ἀνανέωσι τῆς ἐμπιστοσύνης πού τῆς δόθηκε, τὴν ἔκανε ἐξάρτημα τῆς παράτυπης ἐξουσίας πού ξεπήδησε ἀπ' τὴν ἐξέγερση. Ἔπρεπε ὡστόσο νὰ συγκατατεθεῖ καὶ ν' ἀναγνωρίσει τὴ νομιμότητα τῆς ἐξέγερσης καὶ νὰ τῆς δώσει ἐγγυήσεις. Ἀναγνώρισεν τὴν ἐπαστασιατικὴ Κομμούναν, κάνοντας ὁμως πὼς τὴ θεωρεῖ σὰν προσωρινὴ καὶ παροδικὴ ἐξουσία πού πρέπει νὰ ἐξαφανιστεῖ μαζὶ μὲ τις περιστάσεις πού τὴ γέννησαν. Δέχτηκε νὰ συγκαλέσει μιὰ Συμβατικὴ πού θὰ ἐκλεγόταν μὲ καθολικὴ ψηφοφορία, χωρὶς διάκριση σ' ἐνεργοὺς καὶ παθητικοὺς πολίτες, μὰ πάντα μὲ ἔμμεση ψηφοφορία. Ἀνέστειλε—προσωρινά—τὰ δικαιώματα τοῦ βασιλιᾶ ὡς τὴ σύγκλησι τῆς νέας αὐτῆς Συντακτικῆς, ἀρνήθηκε ὁμως νὰ τὸν κηρύξει καθαρά καὶ καὶ ἔσπερα ἔκπτωτο, ὅπως ζητούσαν οἱ ἐπαναστάτες. Εἶταν ὁλοφάνερο πὼς οἱ Γρονδίνου ζητούσαν νὰ περιοώσουν ὅσο μπορούσαν περισσότερα ἀπ' τὸ μοναρχικὸ Σύνταγμα. Παρ' ὅλη τὴν προσωρινὴ πύση τοῦ βασιλιᾶ, διατηροῦνταν σιωπηρὸ ὁ θεσμὸς τῆς βασιλείας. Μὲ μιὰ νέα ψηφοφορία μάλιστα, δυὸ μέρες ἀργότερα, ἡ Συνέλευσι ἀποφάσισε, μὲ πρότιση τοῦ Βερνιῶ, νὰ διορίσει παιδαγωγὸ γιὰ τὸ «διάδοχον τοῦ Θρόνου».

Τὰ δικαιώματα τοῦ βασιλιᾶ εἶχαν ἀνασταλεῖ, τὸ Σύνταγμα ὁμως δὲν ἔπαψε νὰ ἰσχύει. Ὅπως ὕστερ' ἀπ' τὴ Βαρέν, ἔτσι καὶ τώρα, ἡ ἐκτακτικὴ ἐξουσία δόθηκε στὰ χεῖρα ἑξ. ὑπουργῶν, πού τοὺς διάλεξαν ἔξω ἀπ' τὴ Συνέλευσι, ἀπὸ σεβασμὸ πρὸς τὴν ἀρχὴ τῆς διάκρισης τῶν ἐξουσιῶν. Ἡ ἐκλογὴ τους ὁμως ἔγινε μαγαλόφωνα μὲ φανερὴ ψηφοφορία, γιὰ νὰ λείψουν οἱ ὑποψίες. Ὁ Ρολάν, ὁ Κλαβιέρ καὶ ὁ Σερβάν ξαναπήραν τὰ χαρτοφυλάκια τῶν Ἐσωτερικ-

κῶν, τῶν Οἰκονομικῶν καὶ τῶν Στρατιωτικῶν πού ὁ βασιλιάς τοὺς τάχῃ ἀφαιρέσει στὶς 13 τοῦ προηγουμένου Ἰουνίου. Κοντὰ σ' αὐτοὺς κάλεσαν ὀνομαστικά κ' ἐβαλαν στὸ ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης τὸν ἐπαμφοτερίζοντα Δαντῶν, πού μ' αὐτὸν λογάριζαν ὁ Μπρισσὸ κὶ ὁ Κοντοροῦ νὰ συγκρατήσουν τὴ στάση· τὸ μαθηματικὸ Μόνζ, πού τὸν ὑπόδειξ ὁ Κοντοροῦ, καὶ πού πῆρε τὸ ὑπουργεῖο τῶν Ναυτικῶν τὸ δημοσιογράφου Λεμπρέν, φίλο τοῦ Μπρισσὸ, πού ὁ Ντυμουριά τὸν εἶχε κάνει τμηματάρχην στὸ ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν.

Ἔτσι ἡ ἐξουσία χωρίστηκε σὲ τρεῖς ἀνεξάρτητα σώματα: τὴν Κοιμωμένη, τὴ Συνέλευση καὶ τὸ Ὑπουργικὸ Συμβούλιο πού ἀποτελοῦσε τὴν Ἐκτελεστικὴ ἐπιτροπὴ, τρεῖς ἀρχές πού παρεμβαίναν ὀλοένα ἢ μὴ στὰ καθήκοντα τῆς ἄλλης. Οἱ περιστάσεις, ἡ πάλη ἐναντία στὸ διπλὸν ἐξωτερικὸ κ' ἐσωτερικὸ κίνδυνο ἀπαιτοῦσαν διχτατορία, ἡ διχτατορία ὅμως αὐτὴ δὲν κατόρθωσε νὰ πάρῃ ὀρισμένη μορφή, νὰ ἐνσαρκωθεῖ σ' ἓνα θεσμὸ, σ' ἓναν ἄνθρωπο, σ' ἓνα κόμμα ἢ σὲ μὴ τάξην. Ἔμεινε ἀνόργανη κὶ ἀκαθόριστη. Κανένα κείμενο δὲν κανόνισε τὸ πῶς θ' ἀσκεῖται. Εἶταν μὴ ἀπρόσωπη διχτατορία, πού τὴν ἀσκούσαν διαδοχικὰ οἱ πῦθ ἀντίκαλες ἀρχές, ἀνάλογα μὲ τὴν φορὰ τῶν γεγονότων, μὴ διχτατορία χασομική κ' εὐμετάβλητη ὡς τὴν ἴδια τὴν κοινὴ γνώμη ἀπ' ὅπου ἀντλοῦσε τὴ δύναμή της.

«Ὁ γαλλικὸς λαὸς νίκησε στὸ Παρίσι τὴν Αὐστρία καὶ τὴν Πρωσσία», ἔγραφε στὸν ἄντρα τῆς ἡ γυναῖκα τοῦ μέλλοντος συμβατικοῦ Ζυλιέν ντε λά Ντρόμ, τὴν ἴδια μέρα τῆς 10ης Αὐγούστου. Ἡ ἴδια, τρεῖς μέρες πρωτύτερα, ὅταν ἔμαθε πῶς ὁ βασιλιάς τῆς Σαρδηνίας ἐπρόκειτο νὰ προσχωρήσῃ στὸ συνασπισμὸ, φώναξε: «Δὲ φοβάμαι τοὺς Σαβοῖανούς, δὲ φοβάμαι οὔτε τοὺς Πρώσους, οὔτε τοὺς Αὐστριακοὺς. Φοβάμαι μόνον τοὺς προδότες!» Αὐτὸ εἶταν τὸ γενικὸ αἶσθημα τῶν ἐπαναστατῶν. Φοβόντανε μήπως οἱ στρατηγοὶ μπουὶν στὴν πειρασμὸ καὶ μιμηθοῦν τὸν Λαφαγιέτ ποῦχε ξεσηκώσει κατὰ τῆς Συνέλευσης τὸ δῆμο τοῦ Σεντάν καὶ τὸ Νομὸ τῶν Ἀρδεννῶν καὶ πού ἐπιχειροῦσε νὰ παρασύρει τὸ στρατό του ἐναντία στὸ Παρίσι. Πρόβλεπαν ἀντίσταση στὰ μέρη ποῦχαν ἀποσπαστεῖ ἀπ' τὰ χέρια τῶν ἀνυπότακτων παπᾶδων. Ἦξεραν πῶς ἓνας μεγάλος ἀριθμὸς ἀπ' τὶς διοικητικὰς ἀρχές τῶν Νομῶν εἶχε διαμαρτυρηθεῖ ἐναντίον τῆς 20ῆς Ἰουνίου. Δυσπιστοῦσαν στὰ δικαστήρια, στὸ Ἀνώτατο Δικαστήριον τῆς Ὁρλεάνης πού παρέλκυε ὑλοπτα τὴ δίκην τῶν κατηγορουμένων γι ἀδικήματα κατὰ τῆς ἀσφάλειας τοῦ Κράτους. Ἡ Συνέλευση σημεριζόταν τοὺς φόβους αὐτοὺς. Τὴν ἴδια μέρα τῆς 10ης Αὐγούστου, ὄρισε δῶδεκα ἀπ' τὰ μέλη της, τρεῖς γιὰ κάθε μὴ ἀπ' τὶς τέσσερις στρατιές, ἐξουσιοδοτώντας τα νὰ παύουν προσωρινὰ κάθε στρατηγὸ ἢ ἀξιωματικὸ ἢ δημόσιον ὑπάλληλον, πολιτικὸ ἢ στρατιωτικὸ, κὶ ἀκόμα νὰ διατάσσουν τὴ σύληψή τους, ἂν οἱ περιστάσεις τὸ ἀπαιτοῦν, καὶ νὰ φροντίζουν γιὰ τὴν προσωρινὴ ἀντικατάστασί τους». Αὐτὸ σήμαινε διὰ τὰ χέρια

τῶν βουλευτῶν πού ἐκλέχτηκαν ἐπίτροποι παραδινόταν ἓνα σκουδαῖο μέρος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας, κι αὐτοὶ οἱ ἐπίτροποι τῆς Νομοθετικῆς εἶναι κιόλας οἱ προάγγελοι τῶν ἀνθύπατων τῆς Συμβατικῆς.

Ἡ Συνέλευση διατάσσει ὕστερα ὅλους τοὺς ὑπαλλήλους καὶ τοὺς συνταξιοῦχους τοῦ Κράτους, καὶ τοὺς ἴδιους ἀκόμα τοὺς παπάδες, νὰ δώσουν ὄγκο πὼς θὰ περιφρουρήσουν τὴ λευτεριά καὶ τὴν ἰσότητά μέχρι θανάτου. Ἐμπιστεύεται στοὺς δῆμους, ἀπ' τὶς 11 Αὐγούστου, ὕστερ' ἀπὸ πρόταση τοῦ Τυριό, τὸ ἔργο τῶν ἀνακρίσεων γιὰ τὰ ἐγκλήματα κατὰ τῆς ἀσφάλειας τοῦ Κράτους, καὶ τοὺς ἐξουσιοδοτεῖ νὰ προβοῦν σὲ προσωρινὴ σύλληψη τῶν ὑπόπτων. Στις 15 Αὐγούστου, μόλις μαθεύτηκε πὼς πολιορκεῖται ἡ Τιενβίλ, βάζει ὑπὸ ἐπιτήρηση στοὺς δῆμους τῶν τοὺς πατεράδες, τὶς μονάδες, τὶς γυναῖκες καὶ τὰ παιδιὰ τῶν μεταναστῶν γιὰ νὰ τοὺς χρησιμοποιήσῃ σὰν ὁμήρους. Διατάσσει νὰ σφραγιστοῦν τὰ ἔγγραφα τῶν πρῶν ὑπουργῶν πού ἡ Κομμούνα εἶχε ἐκδώσει κιόλας ἐντάλματα συλλήψεως ἐναντίον τους καὶ τοὺς παρέπεμπε σὲ δίκη τὸν ἓνα μετὰ τὸν ἄλλον. Τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο βάζει κι αὐτὸ μὲ τὴ σειρά του σὲ ἀργία τοὺς δικητικοὺς ὑπαλλήλους τῶν Νομῶν Ρὸν-ἔ-Λουάρ, τοῦ Μοζέλλα καὶ τοῦ Σώμ. Ἀντίθετα, ἀξιωματοῦχοι ποῦχαν παυτεῖ ἢ μπεῖ ἐκτὸς ὑπηρεσίας ἑξαιτίας τῆς πατριωτικῆς τους δράσης, σὰν τὸ δήμαρχο τοῦ Μῆτς Ἄντουαν καὶ τὸ δημοτικὸ ὑπάλληλο τῆς Λυῶν, Σαλιέ, ἀποκαταστάθηκαν στὶς θέσεις τους.

Σὲ λίγο παραδίνονται στὴ δημοσιότητα τὰ χαρτιά πού βρέθηκαν στὸ σπίτι τοῦ ἐπόπτη τῆς βασιλικῆς ἐπιχορήγησης Λαφόρτ. Τὰ χαρτιά αὐτὰ ἀπόδειχναν πὼς ὁ βασιλιάς δὲν εἶχε πάψει νὰ ἔρχεται σὲ μυστικὲς συνεννοήσεις μὲ τοὺς ἐμιγκρέδες, πὼς ἔξακολουθοῦσε μάλιστα νὰ μισθοδοτεῖ τοὺς πρῶν σωματοφύλακες του πού βρισκόνταν στὸ Κόμπλεντς καὶ πὼς οἱ περισσότερες ἐφημερίδες καὶ οἱ ἄλβελοι τῶν ἀριστοκρατῶν πληρώνονταν ἀπ' τὸ ταμεῖο του.

Ὅλ' αὐτὰ τὰ μέτρα, πού τὰ περισσότερα εἶχαν παρθεῖ κάτω ἀπ' τὴν πίεση τῆς Κομμούνας, φαινόντουσαν ἀνεπαρκῆ στὴν ἐρεθισμένη κοινὴ γνώμη. Ὁ Θωμάς Λιντὲ ἀποροῦσε στὶς 13 Αὐγούστου, πὼς ὁ Λαφαγιέτ δὲν εἶχε κιόλας ἄμειν ἀπαλλαγῆ ἀπ' τὰ καθήκοντά του. Οἱ Γιρονδῖνοι ὁμως, παρ' ὅλη τὴν ὀλοφάνερη ἀνταρσία τοῦ στρατηγοῦ, δισταζανε νὰ τὸν χτυπήσουν, βρισκόντουσαν μάλιστα σὲ μυστικὲς διαπραγματεύσεις μαζί του καὶ μόνο στὶς 19 Αὐγούστου, ὅταν εἶχε πιά πράξει τὰ σύνορα, τότε ἀποφάσισαν νὰ τοῦ ἀπαγγεῖλουν κατηγορία. Οἱ ὑποψίες πλήθαιναν ὀλοένα καὶ δυνάμωναν ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀνεξήγητὴ ἐπιείκεια. Ἡ ἐποχὴ τῶν συγκρούσεων τῆς Κομμούνας καὶ τῆς Συντακτικῆς δὲν εἶταν μακριά.

Ἡ Κομμούνα, πούχε παραιτηθεῖ ἀπ' τὴ διακυβέρνηση τῆς Γαλλίας, ἐνοοῦσε νὰ διοικήσῃ τουλάχιστο τὸ Παρίσι μὲ ἀπόλυτη κυριαρχία. Δὲν ἤθελε ν' ἀναγκεῖ ἀνάμεσα σ' αὐτὴν καὶ τὴ Συνέ-

λευση κανέναν ένδιάμεσο. Έστειλε τόν Ροβεσπιέρο στή Συνέλευση ν απαιτήσει έξ όνόματός της τήν άναστολή τών έκλογών ποδχαν άρχισι κώλας γιά τήν άνάδειξη του νέου Διοικητικού Συμβουλίου του Νομού του Παρισίου. «Τό Γενικό Συμβούλιο τής Κομμούνας, ειπε ό Ροβεσπιέρος, έχει ανάγκη νά διατηρήσει όλη τήν έξουσία πού του έμπιστεύτηκε ό λαός τή νύχτα τής 9-10 Αύγουστου γιά τήν έξασφάλιση τής κοινής σωτηρίας και τής λευτεριάς. Ή έκλογή μελών νέου Νομαρχιακού Συμβουλίου στις σημερινές περιστάσεις πάει νά διμιοργήσει μιá νέα έξουσία πού θ' ανταγωνίζεται τήν έξουσία του ίδιου του λαού...». Ό Τυριό ύποστήριξε τόν Ροβεσπιέρο, ό Νταλακρουά όμως κατόρθωσε νά ψηφιστεί πώς τό νέο Νομαρχιακό Συμβούλιο δέ θ' άκούσε έξεγχο στις έέργειες τής Κομμούνας, παρά σέ ό,τι είχε σχέση μέ τούς φόρους του Δημοσίου και μετά έθνικά χτήματα. Ή Κομμούνα ύποχώρησε, στις 22 όμως Αύγουστου ό Ροβεσπιέρος παρουσίασε έξ όνόματός της στή Συνέλευση τά μέλη του νέου Νομαρχιακού Συμβουλίου, πού μέ τό στόμα της διατύπωσαν τήν εύχη νά μη φέρουν πιά άλλη όνομασία άπ' τήν όνομασία τής Έπιτροπής τών φόρων. Μόλις τ' άκουσε ό Νταλακρουά, έντελώς διαφορετικός άπ' ό,τι είχαν στις 12 Αύγουστου, διαμαρτυρήθηκε έντονα πώς δέν ήταν δικαίωμα τής Κομμούνας ν' άπαλλάξει τό Νομαρχιακό Συμβούλιο άπ' τά διοικητικά του καθήκοντα, λέγοντας: «Τότε είναι σά ν' άνατρέψουμε, σέ μιá στιγμή, όλα τά Νομαρχιακά Συμβούλια του βασιλείου!»

Διαμάχες μικρές μπροστά σ' άλλες πιά σοβαρές.

Ή νίκη τής 10ης Αύγουστου στοίχισε αίμα. Οι στρατιώτες τών Διαμερισμάτων και οι Όμόσπονδοι είχαν χάσει χίλιους πάνω-κάτω άπ' τούς δικούς τους, νεκρούς και τραυματίες, μπροστά στό παλάτι. Τώρα ζητούσαν έκδίκηση. Οι Έλβετοι είχαν πυροβολήσει πρώτοι, τή στιγμή ακριβώς πού οι έθνοφρουροί ζητούσαν νά συναδελφωθούν μαζί τους. Μεγάλος αριθμός άπ' τούς Έλβετούς κατασφάχτηκε ύστερ' άπ' τή μάχη. Όσοι γλυτώσανε, καταφύγαν στή Συνέλευση πού δέν μόρφωσε νά τους σώσει, παρά μόνο άφού ύποσχέθηκε στό λαό πώς θα τους περάσει από δίκη. Δέν κατηγορούσαν τούς Έλβετούς μονάχα γιά κακοπιστία. Λέγανε πώς όσοι έπαναστάτες πέσανε άπ' τά βόλια τους είχαν τρομερές πληγές από θρυψαλα γυαλιών, μασμημένο μολύβι και κουμπά. Στις 11 Αύγουστου, ό Σαντέρ δήλωσε στή Συνέλευση πώς δέν μπορούσε νά έγγυηθεί γιά τήν τάξη αν δέν ίδρύνονταν σύντομα Στρατοδικείο νά δικάσει τούς Έλβετούς. Τουδωσαν Ικανοποίηση μέ μιá τυπική ψήφο. Τό πλήθος όμως πού βοούσε, απαιτούσε νά δικαστούν άμέσως. Ό Δαντών αναγκάστηκε νά μπει έπικεφαλής τών Έλβετών γιά νά τους οδηγήσει στις φυλακές τής Άμπαί. Δέν πέτυχε όμως νά διασπάσει μέ τήν πρώτη τις γραμές τών διαδηλωτών. Οι Έλβετοι αναγκάστηκαν νά γυρίσουν πίσω στήν αίθουσα τής Συνέλευσης γιά νά προφυλαχτούν. Ό Πετιόν έπενέβηκε κι αυτός μέ

τῆ σειρά του. Γιὰ νὰ καθουχάσει τὸ λαό, ἀπαίτησε νὰ συσταθεῖ ἑκτακτο δικαστήριο πού θὰ τιμωροῦσε γενικά ὄχι μονάχα τοὺς Ἑλβετοὺς, ἀλλὰ ὄλους τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἐπανάστασης. Τὸ ἴδιο βράδι οἱ ἀστυνομικοὶ τοῦ Δημαρχείου ἐστειλαν στὸν Σαντέρ τὸ σημεῖωμα αὐτό : «Μαθαίνουμε, κύριε, πὼς κάποιοι σχεδιάζουν νὰ πᾶνε στὶς φυλακὲς τοῦ Παρισίου γιὰ νὰ πάρουν ὄλους τοὺς κρατουμένους καὶ νὰ τοὺς περάσουν στὰ γρήγορα ἀπὸ δίκη. Παρακαλοῦμε νὰ στείλετε ἀμέσως ἐνισχύσεις γιὰ τὴ φρούρηση τῶν κρατουμένων τῆς Σατελέ, τῆς Κονσιερζερι καὶ τῆς Φόρς». Πρόκειται ἀκριβῶς γὰρ τὸ σχέδιο τῆς σφαγῆς πού θὰ ἐκτελεστεῖ τρεῖς βδομάδες ἀργότερα. Ὁ Μαρὰ δὲν ἔχει μιλήσει ἀκόμα. Θὰ περιοριστεῖ κι αὐτὸς νὰ υἱοθετήσῃ τὴν ἰδέα πούναι διάχυτη στὴν ἀτμόσφαιρα.

Ἡ Συνέλευση τότε μόνο θὰ προλάβαινε τὴν καταστροφὴ, ἀν ἔδινε τὴν ἐντύπωση στὸ πλῆθος πὼς εἰλικρ. νὰ ψήφισε τὴ σύσταση ἑκτάκτου δικαστηρίου γιὰ τὴν ἐκδίκηση τῶν ἐγκλημάτων τῆς ἀντεπανάστασης. Θάπρεπε νάχε ὀργανώσει γρήγορα τὸ δικαστήριο αὐτό. Αὐτὴ δὴμος ἄρχισε νὰ δολοπλοκεῖ κ' ἔτσι ἔχασε καιρό. Τὸ διάταγμα πού ψήφισε στὶς 14 Αὐγούστου φάνηκε ἀνεπαρκὲς στὴν Κομμούνα, πού ἐξουσιοδότησε τὸν Ροβερσιέρο ν' ἀνεβῆ τὴν ἄλλη μέρα στὸ βῆμα τῆς Συνέλευσης καὶ νὰ διαμαρτυρηθεῖ γιὰ τὶς ἐλείψεις του. Τὸ διάταγμα περιλάβαινε μόνο τ' ἀδικήματα πού διαπραχτήκαν τὴ μέρα τῆς 10ης Αὐγούστου στὸ Παρίσι. Ἐπρεπε νὰ ἐπεκταθεῖ καὶ στὰ ὅμοια ἀδικήματα πού διαπραχτήκαν σ' ἄλλη τὴ Γαλλία· ἔπρεπε νὰ μπορέσουν νὰ χτυπήσουν νόμιμα τὸν Λαφαγιέτ. Ἐπειτα ὁ Ροβερσιέρος ζητοῦσε νὰ συγκροτηθεῖ τὸ δικαστήριο ἀπὸ ἐπίτροπους πού θὰ τοὺς ὑπόδειχναν τὰ Διαμερίσματα καὶ νὰ δικάσει ἀνέκκλητα, κυριαρχικά. Ἡ Συνέλευση θέσπισε πὼς οἱ δικαστικὲς ἀποφάσεις γιὰ τὰ ἐγκλήματα τῆς 10ης Αὐγούστου δὲ θὰ ὑπόκεινται σὲ ἀναίρεση, διατήρησε δὴμος τὸ διάταγμα τῆς προηγούμενης ἡμέρας, πού μ' αὐτὸ εἶχα παραπέμψει τὶς ἀνακρίσεις καὶ τὴν ἐκδίκηση τῶν ἐγκλημάτων αὐτῶν στὰ ταχτικά δικαστήρια. Ἡ Κομμούνα πού θεωροῦσε ὑποπτα τὰ δικαστήρια αὐτὰ καὶ πού ζητοῦσε τὴν ἀναγέννηση τῶν λειτουργῶν τους, ἔγινε ἔξω φρενῶν. Ἀξίωσε ξανά, στὶς 17 Αὐγούστου, τὴ σύσταση Εἰδικοῦ δικαστηρίου, μὲ δικαστὲς κ' ἔνορκους πού θὰ τοὺς ἐξέλεγε ὁ ἴδιος ὁ λαὸς μ' ἐκλογὲς στὶς συνελύσεις τῶν ἐκλογικῶν τμημάτων. Ἐνα μέλος τῆς Κομμούνας, ὁ Βενσὲν Ὀλλιβώ, μίλησε στὴ Συνέλευση μὲ γλώσσα ἀπειλητικὴ : «Σὰν πολίτης καὶ σὰν ἀξιωματοῦχος τοῦ λαοῦ, ἔρχομαι νὰ σᾶς ἀναγγεῖλω πὼς ἀπόψε τὰ μεσάνυχτα θὰ χτυπήσουν οἱ καμπάνες, καλώντας σὲ γενικὸ προσκλητήριο. Ὁ λαὸς κούρασθηκε νὰ ζητάει ἐκδίκηση. Κοιτάξτε μὴν ἐπιβάλλει ὁ ἴδιος δικαιοσύνη. Ζητῶ, χωρὶς πολλὲς διατυπώσεις, νὰ ψηφίσετε διάταγμα πού νὰ ὀρίζει ἕναν πολίτη ἀπὸ καθὲ Διαμερίσμα γιὰ τὴν ἴδρυση κακουργοδικείου. Ζητῶ τὸ δικαστήριο αὐτὸ νὰ ἐγκατασταθεῖ στὸ παλάτι τοῦ Κεραμικοῦ. Ζητῶ ὁ Λουδοβίκος ΙΣΤ' καὶ ἡ Μαρία Ἄντουα-

νάτα πού διψούσαν τόσο γιά τὸ αἷμα τοῦ λαοῦ, νὰ χορτάσουν βλέποντας νὰ χύνεται τὸ αἷμα τῶν ἀτιμῶν δορυφόρων τους. Ἡ Συνέλευση ἀντιτάχθηκε. Ἄπ' τις 10 κώλας Αὐγούστου ὁ Βερνιὸ φώναξε: «Τὸ Παρίσι εἶναι μονάχα ἓνα κομμάτι τοῦ Κράτους!» Ὁ ἄνθρωπος πού διαμαρτυρήθηκε αὐτὴ τὴ φορά γιά τὸν ἐκβιασμό πού πῆγαιναν νὰ κάνουν στὴν Ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία, ὁ Σουντιέ, εἶταν ἓνας ἀπ' τοὺς ὀμιλοῦντες τῶν Ὀρειῶν πού καθόταν συνήθως μαζί τους καὶ εἶχε πάρει ἐνεργὸ μέρος καὶ στὴν Ἐπανάσταση: «Ὅσοι ἔρχονται ἐδῶ καὶ φωνάζουν, εἶπε, δὲν εἶναι φίλοι τοῦ λαοῦ. Ὁ λαὸς θέλει διαφώτιση καὶ δχι κολακίαις. Θέλουν νὰ φτιάξουν ἰσροεξεταστικὸ δικαστήριον. Ἐγὼ θ' ἀντιτιχῶ σ' αὐτὸ μ' ὄλες μου τις δυνάμεις». Ἄλλος Ὀρεινός, ὁ Τυριό, ἔνωσε καὶ αὐτὸς τις διαμαρτυρίες του μὲ τὸν Σουντιέ, τσιτικὰ όμως ἢ Συνέλευση, ἤθελε δὲν ἤθελε, ὑπέκυψε. Μὲ τις παρελκύσεις καὶ τις ἐναντιώσεις της ἡ Συνέλευση εἰς χάσι τὸ ἠθικὸ κέρδος τῶν παραχωρήσεών της. Ἡ ἀντιδημοτικότητά της ἔπαιρνε σοβαρὰς διαστάσεις.

Τὸ Ἐκτακτὸ δικαστήριον ἀποτελέστηκε ἀπὸ δικαστὲς κ' ἐνόρκους πού τοὺς ἐξέλεξαν τὰ Διαμερίσματα τοῦ Παρισιοῦ. Ὁ Ροβερπιέρος ἀρνήθηκε ν' ἀνιλάβει τὴν προεδρία μὲ γράμμα τοῦ πού δημοσιεύτηκε καὶ μὲ τὸ ὁποῖο δὴλωνε πῶς ἐπειδὴ οἱ περισσότεροι ἀπ' τοὺς πολιτικούς ἐγκληματίες εἶταν προσωπικοὶ ἐχθροὶ του, δὲν μπορούσε νὰ γίνει δικαστής καὶ ἀντίδικος στὴν ὑπόθεσή τους. Ἴσως στὴν ἀρνήσή του νὰ ὑπῆρχαν καὶ λόγοι πού δὲν τοὺς ἔλεγε. Οἱ Γιρονδῖνοι εἶχαν ἀρχισι κώλας βίαιες ἐπιθέσεις ἐναντίον τοῦ ἀνθρώπου πού τοὺς ἐπισκίασε καὶ πού τὸν θεωρούσαν πραγματικὸ ἀρχηγὸ τῆς Κομμούνας. Μιὰ ἀφίσα, «Οἱ κίνδυνοι τῆς Νίκης», πού τοιχοκόλλησαν στὸ Παρίσι καὶ πού ἐμπνευστὴς της φαίνεται νάταν ὁ Ρολάν, τὸν παρουσίαζε σὰν «ἄνθρωπον ἀχαλίνωτον ζηλόφθονον», ποῦθελε «ν' ἀφαιρέσει τὴ δημοτικότητα τοῦ Πετιόν, νὰ τοῦ πάρει τὴ θέση καὶ νὰ φτάσει πατώντας σ' ἐρείματα στὸ δημοκρατικόν, αὐτὸ δηλαδὴ πού ἀποτελοῦσε τὸ ἀντικείμενον τῶν ἐξαλλῶν πόθων του». Μὲ τὴν ἀρνήσή του νὰ δεχτῆ τὴν προεδρία τοῦ δικαστηρίου, στίς 17 Αὐγούστου, ὁ Ροβερπιέρος ἀντέταξε τὴν ἀδιαφορία του στὴν κατηγορία γιά δικτατορικὰς φιλοδοξίας πού χάλκωναν ἐναντίον του οἱ Γιρονδῖνοι.

Τὰ Διαμερίσματα ὅπου κυριαρχοῦσε ἡ ἐμπορικὴ μπουρζουαζία δὲν ἄρρησαν νὰ περάσουν στὴν ἀντικολίτευση κατὰ τῆς Κομμούνας. Τὸ Διαμερίσμα τῶν Λουβαρδῶν, πού τὸ παρέσυρε ὁ Λουβέ, διαμαρτυρήθηκε ἀπ' τις 25 Αὐγούστου ἐναντίον ὁλῶν αὐτῶν τῶν σφετερισμῶν τῆς ἐξουσίας, ἐναντίον τῆς δυσπιστίας πού ἔδειχνε ἡ Κομμούνα ἀπέναντι στὸν Πετιόν, ἐναντίον τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐξουσίας τοῦ Νομαρχιακοῦ Συμβουλίου. Ἀνακάλεσαν τοὺς ἀντιπροσώπους τους ἀπ' τὸ Δημαρχεῖο. Τέσσερα ἄλλα Διαμερίσματα (Δημόσιον Ἰδρυμα, Πονσῶ στίς 27 Αὐγούστου, Ἄγορὰ τῶν Ἀθύων καὶ Σιταγορὰ στίς 29) τὸ μιμήθηκαν. Τὸ κίνημα κατὰ τῆς Κομμούνας ἀπλωνόταν στὴν ἐπαρχία κ' ἔπαιρνε τὴ μορφή ἐκστρατείας κατὰ τοῦ Πα-

ρισού. Στις 27 Αύγουστου, ο Όρεινός Άλμπιτ γνωστοποιεί στη Συνέλευση μιὰ εγκύκλιο του Νομαρχιακού Συμβουλίου του Κότ ντὸ Νόρ που ζητούσε ἀπ' τούς ἄλλους Νομούς νά κάνουν κοινή σύσκεψη γιά νά πετύχουν ὥστε ἡ Συμβατική νά συγκληθεῖ ἄλλοι κι ὄχι στήν πρωτεύουσα. Ἡ Συνέλευση ἄνω ἀρνήθηκε νά συμεριστεῖ τήν ἀγανάκτηση τοῦ Άλμπιτ. Πέρασε ἄλλῶς στήν ἡμερησία διάταξη. Τὸ σχέδιο γιά μεταφορὰ τῆς Συμβατικῆς στήν ἐπαρχία στηριζόταν σὲ κάποια βάση, ἐπειδὴ ὁ Όρεινός Σαμπὸ εἶχε ἐξορκίσει τούς Όμόσπονδους, στίς 20 Αύγουστου, νά μείνουν στοὺς Παρίσι «γιά νά ἐπιτηρήσουν τήν ἐθνική Συμβατική», νά τὴν ἐμποδίσουν νά παλινορθῶσει τὴ βασιλεία καὶ νά φύγει ἀπ' τὸ Παρίσι.

Ἡ σύγκρουση εἶχε φτάσει στοὺς κρίσιμους σημεία. Ἡ Κομμούνια εἶχε σφραγίσει τὰ ἔγγραφα τοῦ Διευθυντῆ τοῦ Ἐκτάκτου Ταμείου, Ἄμελό, γνωστοῦ ἀριστοκράτη, καὶ τὸν ἔστειλε φυλακὴ. Ὁ Καμπόν, ἐρεθισμένος, ρώτησε «ἂν ἡ Κομμούνια τοῦ Παρισίου μποροῦσε μὲ τὸ πρόσχημα τῆς κατάχρησης» νά διατάσσει συλήψεις διαχειριστῶν καὶ ὑπαλλήλων που βρισκόνται κάτω ἀπ' τὴν ἄμηση ἐποπτεία τῆς Συνέλευσης» (21 Αύγουστου). Ἡ Συνέλευση διέταξε τὴν ἄμηση ἀποσφράγιση τῶν ἐγγράφων αὐτῶν.

Στις 27 Αύγουστου, μιὰ μέρα ὕστερ' ἀπ' τὴν εἶδηση τῆς κατάληψης τῆς Λονγκβύ, ἡ Κομμούνια διέταξε ἔρυνες στὰ σπίτια ὄλων τῶν ἐπόπτην πολιτῶν γιά νά τούς πάρει τὰ ὄπλα. Ἐνας Γιρονδίνος δημοσιογράφος, που ἔβγαζε τὸ φύλλο τοῦ Μπρισσὸ, ὁ Ζιρέι-Ντυκρέ, ἀνάγγειλε πὼς ἡ Κομμούνια ἐτοιμαζόταν νά κάνει ἔρευνα στὰ σπίτια ὄλων τῶν πολιτῶν ἀδιακράτως. Ἡ Κομμούνια κάλεσε τὸν Ζιρέι-Ντυκρέ σὲ ἀπολογία γιά τὴν καθόβουλη εἶδηση. Οἱ Γιρονδίνοι στοὺς ἐπεισόδιο αὐτὸ εἶδαν ἓνα μέσο γιά ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπ' τὸν ἀντίπαλό τους, τὴν Κομμούνια.

Ὁ Ρολάν ἄρχισε τὴν ἐπίθεση στὴ συνεδρίαση τῆς 30ῆς Αύγουστου. Δῆλωσε πὼς, ἐπειδὴ ἡ Κομμούνια κατάργησε τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐπισιτισμοῦ τῆς πόλης ποῦχε τὴν ἐμπιστοσύνη του, δὲν μποροῦσε ν' ἀνταποκριθεῖ στίς ἐπισιτιστικὲς ἀνάγκες τοῦ Παρισίου. Ὁ Σουντιὲ ἔαπόλυσε ἐπίθεση ἐναντίον τῆς Κομμούνιας αὐτῆς που ἀνέτρεπε ὄλον τὸν ὑπάρχοντα ὄργανισμό καὶ που δὲν εἶτανε νόμιμη. Ὁ Καμπόν ὑπερθεμάτισε. Ὁ Ρολάν ξαναπῆρε τὸ λόγο γιά νά διηγηθεῖ πὼς ὁ ἐπόπτης τοῦ σκευοφυλάκιου Ρεστοῦ παραπονέθηκε, πὼς ἓνας πρᾶχτορας τῆς Κομμούνιας πῆρε ἀπ' τὴν ἀποθήκη του ἓνα μικρὸ ἀημοστόλιστο κανόνι (τὸ κανόνι τῶσαν πάει στὴν ἐπιτροπὴ τοῦ Διαμερίσματος τοῦ Ρούλ). Ὁ Σουντιὲ ἀνέβηκε ξανά στοὺς βῆμα γιά νά καταγγεῖλει τὸ ἔνταλμα προσαγωγῆς στοὺς δικαστήριον, ποῦχε ἐκδοθεῖ δυὸ μέρες πρωτύτερα ἐναντίον τοῦ Ζιρέι-Ντυκρέ. Ὁ Γκρανζενέβ ζήτησε ν' ἀναλάβει τὸ παλιὸ δημοτικὸ συμβούλιο τὰ καθήκοντά του καὶ τέλος ὁ Γκουαντέ ἔκλεισε τὴ συζήτηση προκαλώντας χωρὶς καμιὰν ἀντίρρηση τὴν ψήφιση ἐνὸς διατάγματος που θέσπιζε τὴν ἄμηση ἀνανέωση ὄλης τῆς Κομμούνιας.

Ὁ Σαμπό φυτόσο κι ὁ Φωσέ προκάλεσαν ψήφισμα πού εἶπε πὼς αὐτὴ ἀκριβῶς ἢ παράνομη καὶ διαλυτικὴ Κομμούνα εἶταν «ἔξια τῆς πατρίδας».

Ἡ ἐπίθεση τῶν Γιρονδίνων ἐκηλῶθη μετ' ἑστὸν πατριωτικὸ κυρετὸ πὸν προκάλεσε ἡ προέλαση τῶν εἰσβολέων. Στις 19 Αὐγούστου, τὰ πρῶτα στρατεύματα, μ' ἐπικεφαλῆς τὸν ἴδιο τὸ Φρειδερίκο-Γουλιέλμο καὶ μὲ διοικητὴ τὸ δούκα τοῦ Μπρουνσβικ, πέρασαν τὰ σύνορα, ἀκολουθούμενο ἀπὸ μιὰ μικρὴ στρατιὰ ἐμυκηθῶν, πὸν ἀπ' τὰ πρῶτα κύβλας βήματά της ἔβαζε σ' ἐφαρμογὴ τὴς ἀπειλῆς τοῦ περιφνημοῦ μαυφῆστου. Στις 23 Αὐγούστου, ἡ Λονγκβὺ παραδινόταν ὑστερ' ἀπὸ δεκαπεντάωρο βομβαρδισμό. Ὑποψιαζόντουσαν, καὶ μὲ τὸ δίκιο τους, πὼς ὁ φρούραρχος Λαβέρν, πὸν ὁ ἐχθρὸς τὸν εἶχε ἀφήσει ἐλεύθερο, δὲν εἶχε κάνει πέρα γιὰ πέρα τὸ καθήκον του. Ἀμέσως ὑστερα ἄρχισαν οἱ ἀλλεπάλληλες εἰδήσεις, πὼς τὸ Βερντέν πρόκειται νὰ πολιορκηθεῖ, πὼς πολλὰς χιλιάδες βασιλόφρονες τῆς περιφέρειας τοῦ Σατιγιὸν-σύρ-Σέβρ, στὴ Βανδέα, ἐπαναστάτησαν στὴς 24 Αὐγούστου, μὲ τὴν εὐκαιρίαν τῆς ἐπιστράτευσης. Μὲ τὸν Μπωντροῦ ντ' Ἀνσὸν ἐπικεφαλῆς, κυρίεψαν τὸ Σατιγιὸν καὶ βιάδισαν ἐναντίον τῆς Μπρεσσουίρ. Οἱ πατριῶτες μόλις καὶ μετὰ βίας τοὺς ἀπόκρουσαν, φέροντας κανόνια καὶ δίνοντας τρεῖς μάχες ὅπου εἶχαν 15 νεκροὺς καὶ 20 τραυματίες, ἐνῶ οἱ στασιαστὲς εἶχαν 200 νεκροὺς καὶ 80 αἰχμαλώτους. Ἀνακαλύφθηκε πλατιὰ βασιλικὴ συνωμοσία ἔτοιμη νὰ ἐκδηλωθεῖ στὸ Ντωφινέ μάθαιναν ἀκόμα πὼς οἱ εὐγενεῖς τῆς Βρετάνης ἐκινούντο. Ὑπῆρχε φόβος πὼς ἡ εἰσβολὴ θάταν μονάχα τὸ σύνθημα μιᾶς κλατιᾶς ἐξέγερσης τῶν κληρικοφρόνων καὶ τῶν εὐγενῶν.

Κι αὐτὴ ἡ τραγικὴ κατάστασι δὲν ἐμπόδισε τοὺς Γιρονδίνους νὰ ἐξεσηκωθοῦν ἐναντίον τῆς Κομμούνας τῆς 10ης Αὐγούστου! Ἐνῶ αὐτὴ ἀφοσιωνόταν ὀλόκληρη στὴν ἐθνικὴ ἄμυνα, ἐνῶ ἐπιτάχυνε δραστήρια τὴν κατασκευὴ ὀχυρωματικῶν ἔργων μπρὸς ἀπ' τὴν πόλιν γιὰ τὴν ἐγκατάστασι στρατοπέδου, ἐνῶ καλοῦσε δλοὺς τοὺς πολίτες νὰ δουλέψουν στὰ χαρακώματα, δλοὺς εἶχαν κάνει στὸ πεδίο τῆς Ὀμοσπονδίας, ἐνῶ ἐτοίμαζε 30.000 λόγχες καὶ πρόβαινε ἀπ' τὴς 27 Αὐγούστου σὲ καινούργια στρατολογία μέσα σὲ μισγὰλο ἐνθουσιασμό κι ἀπόπλιζε τοὺς ὑποπτοὺς γιὰ νὰ δώσει τὰ ντουφέκια σ' αὐτοὺς πὸν φεύγανε γιὰ τὸ μέτωπο, ἡ μόνη σκέψη τῆς Συνέλευσης εἶταν πὼς νὰ ξεπληρώσει τὴς προηγούμενες ταπεινώσεις τῆς καὶ πὼς νὰ συντρίψει τοὺς πολιτικοὺς ἀντιπάλους τῆς γιὰ νὰ κερδίσει πὸ ἐύκολα τὴς ἐκλογὰς γιὰ Συμβατικὴ πὸν ἐπρόκειτο ν' ἀρχίσουν! Ἐβραζε ὁ θυμὸς καὶ θάβραζε ἀκόμα περισσότερο, ἀν ἡ Κομμούνα εἶχε μάθει πὼς οἱ πὸν γνωστοὶ ἀρχηγοὶ τῶν Γιρονδίνων, πανικόβλητοι, θεωροῦσαν ἀπελπιστικὴ τὴ στρατιωτικὴν κατάστασι καὶ ὅτι τὸ μόνον τοῦ σκεφτόντουσαν εἶταν πὼς νὰ φύγουν ἀπ' τὸ Παρίσι μὲ τὴν κυβέρνησι γιὰ νὰ γλυτώσουν συγγόνως κι ἀπ' τοὺς Πρῶσσους κι ἀπ' τοὺς ἀναρχικοὺς. Ὁ Ρολάν κι ὁ Σερβάν προετοιμαζαν τὴν ἐκένωσι καὶ τὴ μεταβάσι τοὺς πίσω ἀπ' τὸν Λουάρ. Αὐτὸ εἶταν

κιάλας τὸ καλιό τους σχέδιο. Ὁ Ρολάν εἶχε πεί στὸν Μπαρμπάρου, στὶς 10 Αὐγούστου, πῶς θάπρεπε, δίχως ἄλλο, νὰ υποχωρήσουν στὸ Κεντρικὸ Ὁροπέδιο κ' ἐκεῖ νὰ ἰδρύνουν Δημοκρατία τῆς Μεσημβρίας. Ἄλλοι πρότειναν διαπραγματεύσεις μὲ τοὺς Πρώσους. Ὁ δημοσιογράφος Καρρά εἶχε γράψει στὶς 25 Ἰουλίου στὰ *Πατριωτικὰ Χρονικά* πὺ διαβαζόντουσαν πολὺ, ἕνα περιεργὸ ἀρθρο πὺ ἐσταζε φόβου καὶ ραδιουργία. Ἔκανε τὸ ἐγκώμιο τοῦ Μπρούνοβικ, «τοῦ πὺ μεγάλου πολεμιστῆ, ὅπως ἔλεγε, καὶ τοῦ πὺ μεγάλου πολιτικοῦ τῆς Εὐρώπης... Ἄν ἔρθει: στὸ Παρίσι, βάζω στοίχημα πῶς τὸ πρῶτο πὺ θὰ κάνει, θάναί νὰ πάει στοὺς Ἰακωβίνους καὶ νὰ φορέσει τὸν κόκκινο σκουφο». Ὁ Καρρά εἶχε ἄλλοτε σχέσεις μὲ τὸ βασιλιά τῆς Πρωσίας, πὺ τοῦχε κάνει δῶρο μὰ χρυσὴ ταμπακέρα μὲ τὸ πορτραῖτο του. Ἄπ' τις 4 κιάλας τοῦ Γενάρη τοῦ 1792, εἶχε ρίξει στοὺς Ἰακωβίνους τὴν ἰδέα νὰ καλέσουν στὸ θρόνο τῆς Γαλλίας ἄγγλο πρίγκιπα. Τὸ ἐγκώμιο τοῦ Μπρούνοβικ δὲν μπλοῦσε νὰ σημαίνει παρὰ ἕνα πράμα μόνο, πῶς θεωροῦσε ἀναπόφευκτη τὴ νίκη τῶν ἐχθρικών στρατῶν καὶ πῶς πρότεινε φιλικὴ συνενόηση μὲ τοὺς Πρώσους. Δὲν εἶταν ὁ μόνος πὺχε αὐτῆ τῆ γνώμη μέσ' στὸ κόμμα του, γιατί καὶ ὁ Κοντορσέ, τὸ Μάη, εἶχε πλέξει καὶ αὐτὸς τὸ ἐγκώμιο τοῦ Μπρούνοβικ στὴν ἐφημερίδα του τὸ *Χρονικὸ τοῦ Παρισιου*. Βέβαιον εἶναι πῶς ἀνάμεσα στοὺς Γιρονδίνους πὺ μὲ τὴν ἔλαφρότητα εἶχαν ἐξαπολύσει τὸν πόλεμο, βασιλευσε ἕνα πνεῦμα πὺ θὰ τὸ λέγαμε πνεῦμα ἡττοπάθειας. Μετὰ τῆ συνθηκολόγηση τῆς Λονγκβύ, οἱ ὑπουργοὶ καὶ μερικοὶ βουλευτὲς πὺ διαθέτανε ἐπιροὴ μαζεύτηκαν στὸν κῆπο τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικών γιὰ ν' ἀκούσουν τὸν Κ'ρσέν πὺ γύριζε ἀπ' τὸ Σεντάν καὶ πὺ προεἶπε πῶς ὁ Μπρούνοβικ σὲ δεκαπέντε μέρες θὰ μπῆ στὸ Παρίσι «σίγουρα, ὅπως μπαίνει ἢ σφήνα στὸ δοκάρι ὅταν τὴν χτυπᾶς ἀπὸ πάνω». Ὁ Ρολάν, χλωμὸς καὶ τρέμοντας, δήλωσε πῶς θάπρεπε νὰ φύγουν γιὰ τὸ Τούρ ἢ τὸ Μπλουά, παίρνοντας μαζί τους τὸ δημόσιο ταμεῖο καὶ τὸ βασιλιά. Ὁ Κλαβιέρ καὶ ὁ Σερβάν τὸν ὑποστήριξαν. Ὁ Δαντὼν ὅμως ἀφηνίασε: «Ἔστειλα κ' ἐφρα, εἶπε, τὴ μάνα μου, γιὰ ἑβδομήντα χρονῶ. Ἔστειλα κ' ἐφρα τὰ δυὸ παιδιά μου ἤρθαν χτές πρὶν μποῦν οἱ Πρώσοι στὸ Παρίσι, θέλω ἢ οἰκογένειά μου νὰ χαθεῖ μαζί μου, θέλω 20.000 δαυλιὰ νὰ κάνουν σωρὸ στάχτη τὸ Παρίσι σὲ μιά στιγμή. Ρολάν, πρόσεξε μὴν κάνεις λόγο γιὰ φυγὴ, κοίτα μὴ σ' ἀκούσει ὁ λαός!».

Ἡ καλκαριὰ βέβαια τοῦ Δαντὼν δὲν εἶταν ἀπρομελέτητη καὶ ἀνυστερόβουλη. Δημοτικότητα ὁ Δαντὼν εἶχε μόνον στὸ Παρίσι ὅπου ἀσκοῦσε ἐπίδραση στὰ Διαμερίσματα καὶ στὶς λέσχες. Στὸ Μπλουά ἢ στὸ Τούρ δὲ θάταν πῶς ἰκανὸς νὰ ἐξαπολύει ἢ νὰ συγκρατεῖ διαδοχικὰ τίς δυνάμεις τῆς ἐξέγερσης. Ἔπειτα εἶχε κ' ἕναν ἄλλο λόγο γιὰ νὰ ἐναντιώνεται στὴ φυγὴ πὺ πρότειναν οἱ Γιρονδῖνοι. Δὲν εἶχε χάσει ποτὲ τὴν ἐπαφὴ του μὲ τοὺς βασιλόφρονες,

ποῦταν μίεθαρνο δργανό τρυσ. Μόλις πριν ἀπὸ λίγο εἶχε προμηθεύσει στὸν Ταλόν, πρῶην διαχειριστὴ τῆς ἐπιχορήγησης τοῦ Στέματος, τὸ διαβατήριό ποῦ τοῦ ἐπέτρεψε νὰ ξεφύγει ἀπ' τὴν ἀστυνομία τῆς Κερμούνας καὶ νὰ δραπετεύσει στὴν Ἀγγλία. Μέσω τοῦ γιαιτροῦ Σεβετέλ, ποῦ εἶταν δργανό του, βρισκόταν σὲ σχέσεις μὲν τὸ μαρκήσιο Λὰ Ρουαρί, ποῦ τὴν ἴδια ἀκριβῶς στυγμὴ δργάνωνε τὴν ἐξέγερση τῆς Βρετάνης. Ἐκδηλώνοντας τὴν ἀντίθεσή του γιὰ τὴ μεταφορὰ τῆς κυβέρνησης στὴν ἐπαρχία, πετύχαινε μ' ἓνα συμπάρο δυὸ τριγόνια. Ἄν ὁ ἐχθρὸς νικοῦσε, ἂν ὁ πόλεμος τέλειωνε μὲ τὴν παλινδρόφωση τῆς μοναρχίας, ὁ Δαντῶν θὰ μπορούσε νὰ ἐπικαλεστεῖ στοὺς βασιλικούς τις σχέσεις του μὲ τὸν Λὰ Ρουαρί, μέσω τοῦ Σφβετέλ τὴν προστασία ποῦδωσε στοὺς Λαμέτ, Ἀδριανὸ Ντυπόρ, Ταλόν καὶ σὲ πολλοὺς ἄλλους βασιλόφρονες: θὰ δευδικούσε τὸ μερικὸ του στὴ νίκη τῆς ἔνομης τάξης. Ἄντίθετα, ἂν οἱ Πρῶσοι ἀποκρούονταν, θὰ καυχιότανε στοὺς ἐπαναστάτες πῶς αὐτὸς δὲν ἀπελπίστηκε οὔτε καὶ στὸ μεγαλύτερο κίνδυνο, θάταν ὁ σωτήρας τῆς πατρίδας.

Ὅποια ὁμως καὶ νάταν ἡ ἐπιροή του, δὲ θὰ πετύχαινε νὰ ἐμποδίσαι τὴν ἐκένωση τῆς πρωτεύουσας, ἂν ἄνθρωποι τῆς ἐπαροῆς τῶν Πετιόν, Βερνιὼ καὶ Κοντορσὲ δὲν εἶχαν ἐνώσει τις προσπάθειές τους μὲ τις δικές του. Οἱ Γιρονδῖνοι λοιπὸν ἀποφάσισαν νὰ μείνουν στὸ Παρίσι, νὰ συντρίψουν ὁμως παράλληλα τὴν Κομμούνα, ἐκμεταλλεῦμενοι τὴν πατριωτικὴ συγκίνηση ποῦ προκαλοῦσαν οἱ δυσάρεστες εἰδήσεις ποῦ μετέδωσε ὁ Κερσέν. Μόνο ποῦ ὑπολόγιζαν δίχως τὸν Δαντῶν.

Στις 28 Ἀυγούστου τὸ βράδι, μόλις βγήκε ἡ ἀπόφαση ποῦ ἀπέριπτε τὴ μικρόψυχη πρόταση τοῦ Ρολάν, ὁ Δαντῶν ὁρμαίει στὸ βῆμα. Μὲ τὴ βροντερὴ φωνή του, ἀναγγέλλει πῶς θὰ μιλήσει «σὺν ὑπουργὸς τοῦ λαοῦ, σὺν ὑπουργὸς ἐπαναστάτης». «Ἡ Συνέλευση, εἶπε, πρέπει νὰ φανεῖ ἀντάξια τοῦ Ἐθνους! Μ' ἓνα σπασμὸ ἀνατροφψαμε τὸ δεσποτισμὸ, μ' ἓνα μεγάλο ἐθνικὸ σπασμὸ θὰ κατατροπώσομε ξανά καὶ τοὺς δυνάστες. Ὡς τώρα δὲν κάναμε παρὰ τὸν ψευτοπόλεμο τοῦ Λαφαγιέτ: πρέπει νὰ κάνουμε ἓναν πόλεμο πὸ τρομερό. Καιρὸς νὰ ποῦμε στὸ λαὸ πῶς πρέπει νὰ χυμῆξει μαζικὰ ἐνάντια στοὺς ἐχθροὺς του. Ὅταν ἓνα καρὰβι ναγαγεῖ, τὸ πλήρωμα πετάει στὴ θάλασσα δ,τι τὸ ἐξέθετε στὸν κίνδυνο· τὸ ἴδιο, δ,τι μπορεῖ νὰ βλάψει τὸ Ἐθνος, πρέπει νὰ τὸ ἀποβάλει κι δ,τι μπορεῖ νὰ εἶναι χρήσιμο νὰ τὸ διαθέσει στὰ δημοτικὰ συμβούλια, μὲ τὴν προϋπόθεση πῶς θ' ἀποζ. μῶσις τυὺς ἰδιοχτῆτες». Οἱ ἄμμεσεσ συνέπειες τῆς ἀρχῆς αὐτῆς εἶναι τοῦτες: Τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο θὰ ὀρίζει ἀντιπροσώπους «γιὰ νὰ πᾶνε στὰ Νομαρχιακὰ Συμβούλια, φέρνοντας ἐκεῖ τὴν ἐπιροή τῆς Κοινῆς γνώμης», γιὰ νὰ βοηθήσουν στὴν ἐπιστράτευση, στίς ἐπιτάξεις, γιὰ νὰ ἐνεργήσουν ἐποκτεία κ' ἐκαθάριση στίς ἀρχές καὶ νὰ πετάξουν ἀπ' τὸ καρὰβι τῆς Ἐπαναστάσεως δ,τι τὸ ἐξέθετε σὲ κίνδυνο. Ὑστερα ὁ Δαντῶν πλέκει τὸ ἐγκώμιο τῆς Κομμούνας τοῦ Παρισιοῦ, γιὰτι δίκαια ἐκλεισε τις πύ-

λες τῆς πρωτεύουσας και συνέλαβε τοὺς προδότες. Κι ἂν ἀκόμα εἶναι 30.000 ἐκεῖνοι ποὺ πρέπει νὰ συληφθοῦν, αὐτὸ πρέπει νὰ γίνῃ αἶθριο κιόλας κι αἶθριο τὸ Παρίσι νὰ ἐπακωνωνήσῃ μὲ δλόκληρη τὴ Γαλλία!». Τέλος ζητάει νὰ ψηφιστεῖ διάταγμα ποὺ νὰ ἐπιτρέπῃ τὴν «κατ' οἶκον» ἔρευνα σ' ἄλλους τοὺς πολίτες και προτείνει ἀκόμα νὰ ὀρίσει ἡ Συνέλευση μερικὰ μέλη τῆς νὰ παρακολουθήσουν τοὺς ἐπιτρόπους τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου στὸ ἔργο τῆς στρατολογίας και τῆς ἐπίταξης.

Ἡ Συνέλευση ἀσυζητητὶ ψηφίζει τὸ διάταγμα ποὺ ζητήθηκε γιὰ τῖς «κατ' οἶκον» ἔρευνες, ὁ Καμπὸν ζῶμας ὑποστηριζόμενος ἀπ' τοὺς Γυρονδίνους θεωρεῖ πὼς εἶναι ἀτοπο ν' ἀνακατευτοῦν οἱ ἐπίτροποι τῆς Συνέλευσης μὲ τοὺς ἐπιτρόπους τῆς Κομμούνας και τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου. Ἐπικαλεῖται τὴ διάκριση τῶν ἔξουσίων. Μόνον ἡ ἐπέμβαση τοῦ Μπαζιζ κάνει τὴ Συνέλευση νὰ συμφωνήσει και νὰ ἐξουσιοδοτήσει ἕξι μέλη τῆς γιὰ τὸ ἔργο τῆς ἐπιστροφίσεως.

Τὴν ἄλλη μέρα, στὶς 29 Αὐγούστου, σὰ νάθελε νὰ ἐπισφραγίσῃ τὴ συμαχία του μὲ τὴν Κομμούνα, ὁ Δαντὼν ἐρχεται στὸ Δημαρχεῖο και μιλάει «γιὰ τ' αὐστηρὰ μέτρα ποὺ πρέπει νὰ παρθοῦν στὶς σημερινὲς περιστάσεις»*. Οἱ «κατ' οἶκον» ἔρευνες ἀρχισαν στὶς 30 Αὐγούστου, στὶς δέκα τὸ πρωτὶ και κράτησαν δυὸ μέρες χωρὶς διακοπὴ. Κάθε Διαμερίσμα διέθεσε 30 ἐπιτρόπους. Ἐψάξαν ὅλα τὰ σπίτια ἕνα πρὸς ἕνα. Οἱ ἔνοικοι διατάχτηκαν νὰ μὴ βγοῦν ἔξω ἂν δὲν ἐρθοῦν πρῶτα οἱ ἐπίτροποι νὰ τοὺς ἐπισκερτοῦν. 3.000 ὑποποτὶ ὀδηγήθηκαν στὴ φυλακὴ.

Ἐνῶ ἡ ἐπιχείρηση βρισκόταν «ἐν πλήρει ἀναπτύξει», στὶς 30 τὸ βράδι, ἡ Κομμούνα μαθαίνει πὼς ψηφίστηκε τὸ διάταγμα γιὰ τὴ διάλυσή τῆς και τὴν ἀνανέωσή τῆς. Ἐνα ἄσχημο μέλος τῆς, ὁ Νταρνοντερί, ἐρμήνευσε μ' εὐγλωττο τρόπο τὴ συγκίνηση τῶν συναδέλφων του και κατέληξε πὼς πρέπει ν' ἀντισταθοῦν στὸ διάταγμα ποὺ χαντάκωνε τὴν κοινὴ ὑπόθεση, νὰ συγκαλέσουν τὸ λαὸ στὴν Γκρέβ και, συνοδευόμενοι ἀπ' τὸ πλήθος, νὰ παρουσιαστοῦν στὴν αἴθουσα τῆς Συνέλευσης. Ὁ Ροβεσπιέρου, μὲ τὴ σειρὰ του, ἐξεθείασε τὸ ἔργο τῆς Κομμούνας τῆς 10ης Αὐγούστου, και σπιγματίσε τοὺς ἐχθροὺς τῆς, τοὺς Μπρισσὸ και Κοντορσέ. Ἀντίθετα ὁμως ἀπ' τὸν Νταρνοντερί, κατέληξε πὼς ἡ Κομμούνα ἔπρεπε νὰ προσφύγῃ στὰ Διαμερίσματα, νὰ καταθέσῃ σ' αὐτὰ τὴν ἐξουσία τῆς και νὰ τοὺς ζητήσῃ τὰ μέσα νὰ κρατηθεῖ στὴ θέση τῆς μέχρι θανάτου.

Ὁ Ταλλιὲν ἀνάλαβε τὴν ἄλλη μέρα τὴν ὑπεράσπιση τῆς Κομμούνας ἀπ' τὸ βῆμα τῆς Νομοθετικῆς. «Ὅ,τι κάναμε, ὁ λαὸς τὸχει ἐπακυρώσει». Και μὲ περηφάνεια ἀπαρίθμησε τὶς ὑπηρεσίες ποὺ πρόσφερε ἡ Κομμούνα. «Ἄν μᾶς χτυπᾶτε, χτυπᾶτε τὸν ἴδιο

* Κατὰ τὸν Μπαζιζ, σελ. 18 και τὸν Μλουέ και Ρου, σελ. 17 (καίμενο ἀγνωστο στους Τσωνιέ και Ἄντρέ Φορμπούργκ). Σ.τ.Σ.

τὸ λαὸ ποῦκανε τὴν Ἐπανάσταση τῆς 14ης Ἰουλίου, ποὺ τὴ στερέωσε στὶς 10 Αὐγούστου καὶ ποὺ θὰ τὴ διατηρήσει». Ὁ πρόεδρος Ντελακρουὰ ἀπάντησε πῶς ἡ Συνέλευση θὰ ἐξετάσει τὸ ψήφισμα. Ἡ μέρα τῆς 1ης τοῦ Σεπτεμβρίου πέρασε δίχως νὰ γίνει ἀπόπειρα νὰ ἐκτελεστεῖ τὸ διάταγμα ποὺ διέλυε τὴν Κομμούνα. Ὁ Ροβερσπιέρος κατάφερε τὴν Κομμούνα νὰ υλοθετήσῃ μιὰ ἀπολογητικὴ ἐκθεση ποὺ ἀποτελοῦσε δριμύ κατηγορητήριο κατὰ τῶν Γιρονδίνων, ἀλλὰ κατέληξε πῶς ἔπρεπε νὰ ὑπακούσουν στὸ Νόμο καὶ νὰ ζητήσουν ἀπ' τὸ λαὸ νὰ τοὺς ἀνανεώσει τὴν ἐμπιστοσύνη του. Γιὰ πρώτη φορὰ ἡ Κομμούνα δὲν ἀκολούθησε τὸ συνήθη ὁδηγὸ τῆς. Ὁ σύνδικος τῆς Κομμούνας, ὁ Μανουέλ, ἀντιτάχτηκε στὴ συλλογικὴ παραίτηση. Ὑπενθύμισε στὸ Συμβούλιο τὸν δροκο ποῦχε δώσει διὰ θὰ μείνῃ μέχρι θανάτου στὴ θέση του καὶ δὲ θὰ τὴν ἐγκαταλείψει προτοῦ λείψουν οἱ κίνδυνοι τῆς πατρίδας. Ἡ Κομμούνα ἀποφάσισε νὰ μείνῃ στὴ θέση τῆς καὶ ἡ Ἐπατροπὴ Ἐπαγούπνησης, ποὺ τῶρα ἐνισχύεται καὶ μὲ τὴ συνεργασία τοῦ Μαρά, μελετᾷ νὰ δώσει κίβλας μιὰ τρομερὴ ἀπάντηση στοὺς Γιρονδίνους.

II

ΣΕΠΤΕΜΒΡΗΣ

Τὸ πρωτὶ, στίς 2 τοῦ Σεπτέμβου, φτάνει στὸ Παρίσι ἡ εἰδηση πὼς τὸ Βερντέν πολιορκεῖται. Ἐνας ἐθελοντῆς τοῦ τάγματος τοῦ Μαιν-ἔ-Λουάρ φέρνει τὸ κείμενο τῆς ἐπίσημης πρόσκλησης πρὸς παραδοση, πού ἀπηύθυνε ὁ Μπρούνοβικ στὸν Μπωρσκαίρ, διοικητὴ τοῦ φρουρίου. Ὁ ἐθελοντῆς προσθέτει πὼς τὸ Βερντέν, τὸ τελευταῖο ὄχυρὸ μεταξὺ Παρισίου καὶ συνόρων, δὲ θὰ μπορέσει ν' ἀμυνθεῖ περισσότερο ἀπὸ δυὸ μέρες. Ἐνας ἄλλος ταχυδρόμος φέρνει τὴν εἰδηση πὼς οἱ οὐλάνοι μῆχαν στὸ Κλερμόν-ἄν-Ἀργκὸν στὸ δρόμο τοῦ Σολόν. Εὐθύς ἀμέσως ἡ Κομμούνα βγάζει προκήρυξη πρὸς τοὺς Παρισίους : «Στὰ ὄπλα, πολῖτες, στὰ ὄπλα· ὁ ἐχθρὸς βρίσκεται στὰ πρόθυρα. Καταταγεῖτε στὴ στιγμή κάτω ἀπ' τὶς σημαῖές μας, κ' ἐμπρὸς νὰ συγκεντρωθοῦμε στὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως ! Πρέπει ἀμέσως νὰ σχηματιστεῖ στρατὸς ἀπὸ 60.000 ἄντρες !» Μὲ διαταγὴ τῆς Κομμούνας βάλλει τὸ κανόνι τοῦ σιναγεγοῦ, τὰ τύμπανα καὶ οἱ σάλπιγγες χτυποῦν γενικὸ προσκλητήριο κινδύνου, οἱ καμπάνες σημαίνουν, κλείνουν τὶς διόδους, ἐπιτάσσουν ὅλα τ' ἄλογα πού μποροῦν νὰ χρησιμεύουν σ' αὐτοὺς πού φεύγουν γιὰ τὰ σύνορα, καλοῦν τοὺς μάχιμους στὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως γιὰ νὰ σχηματίσουν ἐπὶ τόπου τάγματα, ἔτοιμα γι' ἀμεση πορεία. Τὰ μέλη τῆς Κομμούνας διασκορπίζονται σ' ἀντίστοιχὰ τοὺς Διαμερίσματα : «Θὰ παραστήσουν ἔντινα στοὺς συμπολίτες τους, λένε τὰ πραχτικά, τοὺς κινδύνους πού ἀπειλοῦν τὴν πατρίδα, τὶς προδοσίας πού μᾶς περιτριγυρίζουν καὶ πού μᾶς ἀπειλοῦν, τὴν εἰσβολὴν στὸ γαλλικὸ ἔδαφος. Θὰ τοὺς δώσουν νὰ καταλάβουν πὼς ἡ ἐπιστροφή στὴν πιὸ ἐπονεϊδιστὴ σκλαβιά εἶναι ὁ σκοπὸς ὅλων τῶν ἐνεργειῶν τῶν ἐχθρῶν μας καὶ πὼς, προκειμένου νὰ τὴν ὑποστοῦμε, ὀφείλομε νὰ ταφοῦμε καλύτερα κάτω ἀπ' τὰ ἐρεῖλια τῆς Πατρίδας μας καὶ νὰ μὴν παραδώσουμε τὶς πόλεις μας, παρὰ μόνο διὰν θᾶναι πιὰ ἕνας σωρὸς σιᾶχτη καὶ τίποτ' ἄλλο».

Ἡ Κομμούνα, ἡ τόσο συκοφαντημένη, γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ εἶχε ξεπεράσει τὴ Συνέλευση στὴν ἐκπλήρωση τοῦ πατριωτικοῦ καθήκοντος. Ὅταν ἡ ἀντιπροσωπεία της, κατὰ τὸ μεσημέρι, παρουσιάστηκε στὴν αἴθουσα τῆς Συνέλευσης γιὰ νὰ λογοδοτήσει γιὰ τὰ μέτρα πού πήρε, ὁ Βερνιὼ δὲν μπόρεσε νὰ κρατηθεῖ

καὶ νὰ μὴν τῆς ἀποδώσει ἐπίσημα τιμὴ. Ὑστερα ἀπὸ ἓνα ζωηρὸ ἐγκώμιο κομπλᾶξί στοὺς Παρισίνοὺς, ἐκδήλωσε τὴν κεραιφρόνησίν του ἐναντίον τῶν δουλῶν, ποὺ σκόρπιζαν τὸν πανικὸ καὶ παρακίνησε δλους τοὺς καλοὺς πολίτες νὰ πάνε στὸ στρατόπεδο δλόγουρ' ἀπ' τὸ Παρίσι γιὰ ν' ἀποτελειώσουν μ' ἐθελοντικὴ ἐργασία τὶς ὀχυρώσεις ποὺ ἄρχισαν, «γιατὶ δὲν εἶναι κιά καιρὸς γιὰ συζητήσεις» πρέπει νὰ σκάψουμε τὸ λάκκο τῶν ἐχθρῶν μας, ἀλλιῶς κἀθ' ἑβῆμα ποὺ κάνουν πρὸς τὰ μπρός, σκάβει τὸ δικό μας!» Ἡ Συνέλευση ἀκουσε τὴν πρόσκληση αὐτὴ γιὰ ἐνότητα. Ὑστερ' ἀπὸ πρόταση τοῦ Τυριό, ψήφισε διάταγμα ποὺ διατηροῦσε τὴν Κομμούνα στὰ καθήκοντά της, ἐνῶ παράλληλα ἐξουσιοδοτοῦσε τὰ Διαμερίσματα νὰ τὴν ἐνισχύσουν μὲ τὸ διορισμὸ νέων μελῶν. Διάβασαν ἔπειτα ἓνα γράμμα τοῦ Ρολάν ποὺ ἀνάγγελλε τὴν ἀποκάλυψη βασιλικῆς συνωμοσίας στὸ Μορμπάν.

Ὑστερα, ὁ Δαντῶν, ποὺ τὸν συνόδευαν ὀλοι οἱ ὑπουργοί, παρουσιάστηκε στὸ βῆμα : «Τὰ πάντα κινοῦνται, τὰ πάντα δονοῦνται, τὰ πάντα λαχταροῦν νὰ πολεμήσουν. Ἐνα μέρος τοῦ λαοῦ θὰ πάει στὰ σύνορα, ἐν' ἄλλο θ' ἀνοίξει χαρακώματα καὶ τὸ τρίτο θὰ ὑπερασπίσει μὲ δόρατα τὸ ἐσωτερικὸ τῶν πόλεων». Τὸ Παρίσι εἶχε ἀναδειχθεῖ ἀντάξιο δλόκληρης τῆς Γαλλίας. Ὁ Δαντῶν ζητοῦσε ἀπ' τὴ Συνέλευση νὰ ὀρίσει δώδεκα ἀπ' τὰ μέλη της γιὰ νὰ συντρέξουν τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο στὴν ἐκτέλεση τῶν μεγάλων μέτρων τῆς κοινῆς σωτηρίας. Ἐπρεπε νὰ θεπιστεῖ πὼς ὅποιος θ' ἀρνιόταν νὰ ὑπηρετήσει προσωπικὰ ἢ νὰ δώσει τὰ δπλα του, θὰ τιμωρεῖται μὲ θάνατο. Ὁ Δαντῶν τεράτισε τέλος τὴ σύντομη καὶ φλογερὴ ἀγόρευσὴ του μὲ τὶς ἐξῆς περιφημες φράσεις, ποὺ ἀποθανάτισαν τ' ὄνομά του : «Ἡ καμπάνα ποὺ θὰ σημάνει δὲν εἶναι καθόλου σύνθημα συναγερμοῦ, εἶναι σάλπισμα ἐφόδου κατὰ τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδας. Γιὰ νὰ τοὺς νικήσουμε, κύριοι, χρειάζεται τόλμη καὶ πάλι τόλμη καὶ πάντα τόλμη καὶ ἡ Γαλλία σώθηκε!». Κάθησε ξανά στὴ θέση του κάτω ἀπὸ διπλὴ ὀμοβροντία ραγδαίων χειροκροτημάτων, κι ὀδες οἱ προτάσεις του νιοθετήθηκαν ἀσυζητητῆ.

Κάριh στὸν Βερνιώ, στὸν Τυριό καὶ στὸν Δαντῶν, ἡ ἐνότητα φαινόταν πὼς εἶχε ἀποκατασταθεῖ μπροστὰ στὸν κίνδυνο, ἀνάμεσα σ' ὀδες τὶς ἐπαναστατικὲς ἐξουσίες. Μιὰ σκοτεινὴ ὀμως δυσπιστία ὑπῆρχε ἀκόμα στὸ βάθος τῶν ψυχῶν. Στὸν ἦχο τοῦ κανονιοῦ καὶ τῆς καμπάνας τοῦ συναγερμοῦ, ὁ ἐπιάλτης, τῶν προδοτῶν μεγάλων. Νόμιζες πὼς σὲ περιτριγυρίζουν παγίδες. Ἡ φήμη μεταδιδόταν ἀστραπαῖα πὼς οἱ ὑποπτοὶ ποὺ εἶταν στοιβαγμένοι στὶς φυλακὲς συνωμοτοῦσαν γιὰ νὰ ἐπαναστατήσουν μὲ τὴν ὑποστήριξη συνενόχων ἀπ' ἔξω. Οἱ ἐθελοντές, ποὺ κατατάσσονταν στὸ Πεδίο τοῦ Ἄρσως, εἶχαν διαβάσει στοὺς τοίχους τὶς ἀφίσες ποῦχε κολλήσει λίγες μέρες πρωτότερα ὁ Μαρά, γιὰ νὰ τοὺς συμβουλεύσει πὼς δὲν πρέπει νὰ φύγουν γιὰ τὸ μέτωπο προτοῦ πάνε στὶς φυλακὲς καὶ δικάσουν τοὺς ἐχθροὺς τοῦ λαοῦ. Εἶχαν διαβάσει ἐπίσης

και τις νεαπες ακομα αφισες, οπου, κάτω απ' τον τίτλο : Λογοθο-
σια στον κυριαρχο λαδ, ο Φάμπρ ντ' Έγκλαντιν δημοσίευσε τα
κυριότερα έγγραφα απ' τους φακέλους των εγκλημάτων της Αύ-
λης και του βασιλιά. Τα νευρα τους εΐταν ακομα κλονισμένα απ'
τις πολυαριθμες πένθιμες τελετές, με τις οποίες κάθε Διαμέρισμα,
κ' ύστερα ολόκληρη η Κομμούνα, ειχαν τιμήσει τους νεκρούς της
10ης Αυγούστου, θύματα της παρασπονδίας των Έλβετών. Η τε-
λευταία απ' τις τελετές αυτές, πουχε εκτυλιχτεί στο χωρο του Κε-
ραμεικου, στα ίδια μέρη όπου δόθηκε η μάχη, ειχε γίνει μόλις
δχτώ μέρες πρωτύτερα κ' ειχε συνοδευτεί με λόγους βλαιους που
κατέληγαν σ' επικλήσεις για εκδίκηση.

Ο λαός του Παρισιου δέν έβλεπε νάρχεται η εκδίκηση αυτή,
που τοϋχαν ύποσχεθεί. Το Έκτακτο δικαστήριο, που ιδρύθηκε ύστερ'
από τόσους διαταγμούς και τόση κακή θέληση, δέ λειτουργούσε
παρά με μεγάλη βραδύτητα. Δέν ειχε ακομα καταδικάσει σε θά-
νατο παρά μόνο τρεις πράχτορες της Αύλης, τον Κολλνδ ντ' Άγγ-
κρεμόν, που στο σπίτι του βρήκαν στρατολογικούς καταλόγους βα-
σιλικών μπράβων, τον επιμελητή της επιχορήγησης του Στέματος
Λαπόρτ, αρχιταμία των μυστικων πραχτόρων, τδ δημοσιογρά-
φο Ροζουά, που χαιρόταν στην Έφημερίδα του Παρισιου για
τις επιτυχίες του έχθρου. Ύστερα όμως απ' τις 25 Αυγού-
στου, η δραστηριότητα του δικαστηριου επιβραδύνθηκε. Στις 27
Αυγούστου ειχε άθωώσει τον αστυνομικό Ντοσσονβίλ, που τ' όνο-
μά του βρέθηκε γραμένο στους καταλόγους του ντ' Άγκρεμόν.
Στις 31 Αυγούστου ειχε άθωώσει ακομα τον διοικητή του πυρ-
γου του Φοντενεμπλώ, Μονμορέν, που ένα ύποπτο σημειωμά του
βρέθηκε στα χαρτιά του Κεραμεικου. Η τελευταία αυτή άθώωση
ειχε ξεσηκώσει θύελλα διαμαρτυριών. Το πλήθος γιουχάισε τους
δικαστές κι απείλησε με θάνατο τον κατηγορούμενο, που μόλις
και μετά βίας μπόρεσε να γλυτώσει. Ο Δαντών, αυθαίρετα, ακύ-
ρωσε την άπόφαση του δικαστηριου, διέταξε την επανάληψη της
δίκης κι ανακάλεσε τον εθνικό επίτροπο Μποτδ-Ντυμενίλ, που
τον συνέλαβε κι αυτον με τη σειρά του. «Έχω λόγους να πι-
στεύω, ειχε γράψει ξερά-ξερά ο Δαντών στο δημόσιο κατήγορο
Ρεάλ, πώς ο ύβριζόμενος λαός, που διατηρεί άσβεστη την αγανάκτη-
σή του εναντίον εκείνων που βυσοδομήσαν κατά της λευτεριάς του
και που επιτέλους δείχνει ένα χαριχτήρα αξιο αιώνιας λευτεριάς,
δέν θα βρεθεί πιά στην ανάγκη ν' άποδώσει ο ίδιος τη δικαιοσύνη,
άλλά θα την πετύχει με τους αντιπροσώπους του και με τους
δικαστές του». Ο Δαντών τύβρισε φυσικό ο ίδιος ο λαός εν' απο-
νέμει δικαιοσύνη, όταν οι δικαστές και οι ένορχοι άρνούνταν να
χτυπήσουν νόμιμα τους έχθρούς του.

Η νέα επιτροπή επαγούπνησης της Κομμούνας, όπου συμμετείχε
τώρα κι ο παλιός γραφέας της Ντεφόργκ, καταγινόταν να κά-
νει διαλογη άνάμμεσα στους φυλακισμένους. Άπόλυε τους βαρυ-
νόμους με μικρά αδίκηματα, τους φτωχούς χροσφειλέτες, τους

κρατούμενους για καυγάδες κλπ. Φλογισμένα απ' τις αγορεύσεις των αντιπροσώπων τους στην Κομμούνα, τα Διαμερίσματα ενώ δργάνωναν τη στρατολογία, κράδαιναν μαζί και το σκαθι της εθνικής νέμεσης εναντίον των συνωμοτών. Το τμήμα του προαστείου Πουασσονιέρ αποφάσισε να θανατωθούν όλοι οι παάδες και τα ύποκτα πρόσωπα που βρίσκονταν στη φυλακή, προ- τοφ φύγουν οι έθελοντές για τη στρατιά των συνόρων. Η άκασια απόφασή του είχε εγκριθει απ' τα Διαμερίσματα του Λουξεμβούρ- γου, του Λούβρου και του Φονταίν-Μονμορανού.

Έπακολούθησε η πράξη. Το απόγευμα, παπάδες άνυπόταχοι που μεταφέρονταν στις φυλακές της Άμπαί, κατακουρηγήθη- καν στο δρόμο απ' τους φρουρούς τους, Μασσαλιώτες και Βρετό- νους Όμόσπονδους. Ένας μόνο σώθηκε απ' αυτούς, ο άββας Σι- κάρ, ο δάσκαλος των κωφαλάων, που τον άναγνώρισε ένας απ' τo πληθος. Έν' άσκέρι, άποτελούμενο από μαγαζάτορες και τεχνί- τες, από Όμόσπονδους και έθνοφρουρούς άνακατεμένους, πήγε στο μοναστήρι των Καρμελιτών, όπου είχαν κλεισμένοι πολυάριθμοι άνυπόταχοι παπάδες. Αυτούς τους σκότωσαν πυροβολώντας τους με ντουφέκια, χτυπώντας τους με λόγγες, με σπάθες και με μπα- στούνια. Ύστερα, κατά το βράδι, ήρθε η σειρά των κρατου- μένων της Άμπαί. Έδώ επενέβη η Έπιτροπή έπαγρύπνησης της Κομμούνας: «Σύντροφοι, διατάσσετε να δικάσετε όλους τους κρατουμένους στη φυλακή της Άμπαί, χωρίς διάκριση, εκτός απ' τον άββα Λαμφάν, που θα τον κρατήσετε σε σίγουρο μέρος— Πανί, Σερζάν». Ο άββας Λαμφάν, πρώην πνευματικός του βασι- λιά, είχε έναν άδερφο που μετείχε στην Έπιτροπή έπαγρύπνησης. Αυτόσχεδιάστηκε κάτι σε δικαστήριο, με πρόεδρο τον Στανίσλαο Μαγιάρ. Ο Μαγιάρ, με τον κατάλογο του δεσμοφύλακα στα χέ- ρια, ρωτούσε τους κατηγορούμενους και συμβουλευόταν τους συνέ- δρους του για την ποινή. «Άμολάτε τον! » φώναζε ο Μαγιάρ σε περιπτωση καταδίκης και τα θύματα στοιβαζόντουσαν τδνα πάνω σε άλλο. Ο Πετιόν, που πήγε στις φυλακές της Λά Φόρς, στις 3 του Σεπτέμβρη, μάς λέει πως «οι άνθρωποι που δικάζαν και οι άνθρωποι που εκτελούσαν, είχαν τέτια σιγουριά, σε να τους είχε καλέσει ο Νόμος να εκπληρώσουν τα καθήκοντα αυτά». Μοϋ παίνευαν, λέει, τη δικαιοσύνη τους, την προσεχτικότητα τους στη διάκριση των άθώων απ' τους ένοχους, τις ύπηρεσίες πουχαν προσφέρει».

Το μακλειό συνεχίστηκε τις έπόμενες μέρες στις άλλες φυλα- κές: στη Λά Φόρς στη μιά το πρωί, στην Κοσειρζεφι το πρωί- νό της 3 του Σεπτέμβρη, στον πύργο Σαιν-Μαρνάρ, ύστερα στη Σατελέ, στο Σαιν-Φερμέν, στη Σαλατριέρι, τέλος στις 4 του Σεπτέμ- βρη στη Μπισέρι. Η μέθη του φόνου ήταν τέτια, ώστε σκότω- ναν άδιάκριτα τους κρατουμένους του κοινού ποινικού δικαίου και τους πολιτικούς κρατουμένους, τις γυναίκες και τα παιδιά. Μερι- κά πτώματα, όπως το πτώμα της πριγκίπισσας Λοιμπάλ, ήτέστη-

σαν φριχτούς άκρωτηριασμούς. Ο αριθμός τών νεκρών ύπολογίζεται ότι κυμαίνεται από 1100 ως 1400.

Ο κληθυσμός παρακολουθούσε άδιάφορος ή ικανοποιημένος τις σκηνές αυτές της φρίκης. Η Μαντάμ Ζουλιέν ντε λά Ντρόμ, έγραφε στόν άντρα της, τό ίδιο βράδι της 2ης του Σεπτέμβρη: «Ο λαός σηκώθηκε, ό λαός, τρομερός μέσ' στή μανία του, εκδικείται τά εγκλήματα και τις πιο ποταπές προδοσίες τριών χρόνων! Τό πολεμικό μένος, πού κατέλαβε όλους τούς Παρισινούς είναι κατακλητικό. Οικογενειάρχες, μπουρζουάδες, στρατεύματα, «άβράκωτοι», όλοι φύγουν γιά τό μέτωπο· ό λαός είπε: "Αφήνουμε στά σπάτια μας τις γυναίκες μας, τά παιδιά μας, άνάμεσα στους έχθρους μας, ως κάνουμε κάθαρση στή γή της λευτεριάς. Και οι Άυστριακοί και οι Πρώσσοι νάναι στά πρόθυρα του Παρισιού, εγώ δέν πρόκειται νά κάνω βήμα προς τά πίσω" Ισα-Ισα τότε θα φωνάξω μέ περισσότερη άκόμα βεβαιότητα: ή νίκη είναι δική μας!» "Άς κρίνει κανένας άκ' την έξαρση της καλής αυτής άσπης, μαθήτριας του Ζάν-Ζάκ Ρουσσώ, τά αισθήματα τών άλλων τάξων.

Ο πατριωτικός πυρετός, ή προπέγγιση του έχθρου, ό ήχος της καμπάνας άποκοιμίζει τις συνειδήσεις. Ένώ οι σφαγιαστές επιδίδονταν στό φριχτό έργο τους, οι γυναίκες περνούσαν τή νύχτα στις εκκλησίες, ράβοντας ρούχα γιά τούς έθελοντές και φτιάχνοντας έπαδέσμουα γιά τούς πληγωμένους. Στην Κομμούνα και στό Διαμερισματα γινόταν μέ άδιάκοπη καρέλαση πολιτών πού πήγαιναν νά προσφέρουν τά μπράτσα τους ή την οικονομική ενίσχυσή τους στην πατρίδα. Πολλοί αναλάβαιναν τή φροντίδα τών παιδιών εκείνων πού φύγανε. Μέ διαταγή του δημαρχείου άπαγορεύτηκαν τά τυχερά παιγνίδια. "Ελυωναν τό μολύβι άκ' τά φέρετρα γιά νά φτιάξουν βόλια. "Όλοι οι άμαξοποιοί καταγίνονταν νά φτιάξουν κλλίβαντες κανονιών και βλητοφόρα κασόνια. Η έξαρση του λαού είτανε θαυμαστή. Τό ύπέροχο συμβάδιζε μέ τό άπαισιο.

Οι άρχές είχαν άφήσει τά πράγματα νά έξελιχτούν μόνα τους. Στις αίτήσεις πού του άπηύθυνε ή Κομμούνα, ό διοικητής της έθνοφρουράς Σαντέρ άπάντησε πώς δέν μπορούσε νά ύπολογίσει σταθερά στην πειθαρχία τών έθνοφρουρών του. Η Κομμούνα άποζημίωσε τούς σφαγιαστές γιά τις μέρες πού χάσανε. Η Συνέλευση έστειλε στό θέατρο της σφαγής άνίσχυρες αντιπροσωπείες. Ο ύπουργός τών Έσωτερικών Ρολάν της έγραφε στις 3 του Σεπτέμβρη: «Πρέπει νά ριχτεί ένας πέπλος πάνω στά γεγονότα της χτεσινής μέρας. Ξέρω πώς ό λαός, τρομερός στην εκδίκηση του, νομίζει άκόμα πώς άποδίδει ένα είδος Δικαιοσύνης!» Οι έφημερίδες τών Γιρονδίνων—αυτές αποτελούσαν τότε τό άπαντο σχεδόν του τύπου—έκαναν την ίδια στιγμή την άπολογία τών σφαιγών ή έβρισκαν σ' αυτές έλαφρυντικά στοιχεία.

Όσο γιά τόν ύπουργό της Δικαιοσύνης Δαντών, αυτός δέν έκανε την παραμικρή χειρονομία γιά νά φρουρήσει τις φυλακές. Στόν άπεσταλμένο του Ρολάν, τόν Γκρανπρέ, πού του ζήτησε

νά πάρει μέτρα, απάντησε με τὰ λόγια αὐτά, κατὰ τὴν κυρία Ρο-
λάν : « Δὲ σκοτίζουμαι γιὰ τοὺς φυλακισμένους, ὅς γίνουιν ὅ,τι θέ-
λουιν ». Καὶ μερικὲς μέρες ἀργότερα, ὅταν ὁ Ἄλκιέ, πρόεδρος τοῦ
κακουργοδικαίου τοῦ Σηκουάνα καὶ Οἰιάζ, ἤρθε νὰ τὸν βροῖ γιὰ νὰ
κινήσει τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴν τύχη τῶν φυλακισμένων τοῦ
Ἄνωτάτου Δικαστηρίου τῆς Ὁρλεάνης πῶς τὸ μπουλούκι τοῦ
Φουρνιὲ τοὺς δηγοῦσε στὶς Βερσαλλεὶς καὶ νὰ τοὺς κρεουργήσῃ,
ὁ Δαντῶν τοῦ εἶπε σηκώνοντας τοὺς ὤμους : « Μὴν ἀνακατεῦστε
σεῖς μ' αὐτοὺς τοὺς ἀνθρώπους. Μπορεῖ νὰ βρεῖτε τὸν μπλεῖ
σας ! » Εἶναι γνωστὰ τὰ λόγια πῶς εἶπε στὸ δούκα τῆς Σάρτρ, τὸ
μέλλοντα Λουδοβίκο-Φίλιππο, τὶς πρῶτες μέρες τῆς Συμβατικῆς :
« Τὴ στιγμὴ πῶς ὅλοι οἱ μάχιμοι πολῖτες ὀρμούσαν στὶς στρα-
τιὰς τῶν συνόρων καὶ μᾶς ἀφῆναν δίχως δυνάμεις στὸ Παρίσι, οἱ
φυλακὲς ξεχείλιζαν ἀπὸνα σωρὸ συνωμότες καὶ ἀθλιοὺς ἀνθρώ-
πους, πῶς περιμειναν πῶς καὶ πῶς νὰ προσεγγίσουν οἱ ξένοι ἐχθροὶ
γιὰ νὰ μᾶς κρεουργήσουν. Ἐγὼ τοὺς πρόλαβα. Αὐτὸ ἔκανα. Θέ-
λησα ὅλη τὴ νεολαία τοῦ Παρισίου νὰ φτάσει στὴν Καμπανία μὲ
τὰ χέρια βαμμένα σὲ τόσο αἷμα, ἔτσι πῶς νὰ μαι βέβαιος πῶς θὰ
μοῦ μείνει πιστὴ. Θέλησα ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ τοὺς ἐμιγ-
κρέδες ν' ἀνοίξω ἕνα ποτάμι ἀπὸ αἷμα ». Πρέπει ἀκόμα νὰ ὑπενθυμί-
σομαι πῶς ὁ γραμματέας τοῦ Δαντῶν, ὁ Φάμπρ ντ' Ἐγκλαντίν,
ἔκανε ἀνοιχτὰ τὴν ἀπολογία τῶν σφαγῶν, παρουσιάζοντας τὶς γιὰ
καρδάειμα στὴν ὑπόλοιπη Γαλλία.

Ἄπ' τὶς 28 Ἀγούστου, ὅστερ' ἀπ' τὴ μέρα πῶς ὁ Ρολάν καὶ
οἱ Γιρονδῖνοι εἶχαν προτείνει νὰ φύγουν ἀπ' τὸ Παρίσι, ὁ Δαντῶν
τάχθηκε ἀνοιχτὰ ἀλληλέγγυος μὲ τὴν Κομμούνα. Ἐμποτιστικὴς
μὲ τὰ μίση τῆς. Οἱ σφαγῆς, στὴ σκέψη του, δὲν εἶχαν μόνον σκοπὸ
νὰ τρομοκρατήσουν τοὺς συνενόχους τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ νὰ κάνουν
καὶ τοὺς Γιρονδῖνους νὰ σκεφτοῦν. Οἱ ἐκλογὲς ἀρχίζαν. Ἡ εὐ-
καιρία εἶταν καλὴ γιὰ νὰ χτυπηθοῦν οἱ πολιτικοὶ ἀντίπαλοι. Ὁ
Δαντῶν ἔκανε τὸν ἴδιον ὑπολογισμό πῶς ἔκανε τὸ κῶμμα του.

Τὴν ἴδια μέρα, στὶς 2 τοῦ Σεπτέμβρη, στὴ βραδ.νὴ συνεδρίαση
τῆς Κομμούνας, ὁ Μπιλλώ-Βαρὲν καὶ ὁ Ροβερπιέρρος κατάγγειλαν
« τὴ συνωμοσία ὑπὲρ τοῦ Μπρουνσβικ πῶς ἕνα ἰσχυρὸ κῶμμα σκο-
πεῖ νὰ τὸν φέρῃ στὸ θρόνον τῆς Γαλλίας ». Δὲν ἔκαναν μόνον ὑπαι-
νιγμὸ στὴν ἀμφίβολη ἐκστρατεία τοῦ Καρρά, ἀλλὰ ἐβαλλαν ἐπί-
σης κ' ἐναντίον τῆς ἄλλης ἐκστρατείας πῶς ὁ ἄββας ντ' Ἀνζού εἶχε
κάνει ἀνοιχτὰ στὴ λέσχη τῶν Ἰακωβίνων, τὸ Μᾶν, ὑπὲρ τοῦ δούκα
τῆς Ὑόρκης. Εἶχαν ὑπ' ὄψη τοὺς ἀσφαλῶς καὶ τὰ σοβαρὰ λόγια
πῶς πῶς ὁ ἴδιος ὁ Μπρισσὸ μὲσ' στὴν Ἐπιτροπὴ τῶν Δώδεκα
καὶ πῶς τ' ἀναφέρει ὁ Μπαρέρ : « Θὰ σᾶς δεῖξω ἀπόψε, εἶχε πῶς
ὁ Μπρισσὸ σ' ἔναν ἀπ' τοὺς συναδέλφους του, στὶς 17 τοῦ πε-
ρασμένου Ἰουλίου, ἀπὸ μιὰ ἀλληλογραφία πῶς κα μὲ τὴν Κυβέρ-
νηση τοῦ Σαιν-Τζέμης (τῆς Ἀγγλίας), πῶς ἐξαργᾶται ἀπὸ μᾶς νὰ
κάνουμε ἕνα κῶμμα ἀπ' τὸ Σύνταγμα τὸ δικό μας καὶ τῆς Ἀγ-
γλίας, βάζοντας τὸ δούκα τῆς Ὑόρκης σὰ συνταγματικὸ βα-

αιλιά στη θέση του Λουδοβίκου ΙΣΤ΄». Την επομένη της έκθεσης του Ροβεσπιέρου στην Κομμούνα, έγινε ξρουνα στο σπίτι του Μπρισσό, ύστερ' από διαταγή της Έπιτροπής επαγρύπνησης της Κομμούνας, και τή μεθεπομένη έκδόθηκαν εντάλματα συλήψεως έναντιον του Ρολάν και όχτώ Γιρονδίνων βουλευτών. Αυτή τή φορά ό Δαντών βρήκε πώς τό παράκαναν. Χρωστούσε τό χαρτοφυλάκιό του στον Μπρισσό και στον Κοντοροέ. Πήγε στο δημαρχείο κ' ύστερ' από μιá ζωηρότατη συζήτηση με τόν Μαρά, πέτυχε ν' ανακληθοΐν τά εντάλματα συλήψεως. Ό Δαντών περιφρονούσε πολύ τήν ανθρώπινη ζωή, γι αυτό και δέ διψούσε τόσο γιά αίμα. Άμα έκανε μιá άπόπειρα και πετύχαινε τό σκοπό του, τότε άνοιγε τήν καρδιά του στον όιχτο. Διευκόλυνε τή δραπέτευση του Άδριανού Ντυπόρ, του Ταλλεϋράνδου και του Κάρολου Λαμέτ, και πολλών άλλων*. Άποστρεφόταν τις περιττές ώμότητες. Άν άφηνε νά χτυπήσουν τόν Ρολάν και τόν Μπρισσό, θάταν άδύνατο πιά νά παραμείνει στο ύπουργικό συμβούλιο, κι αυτός δέν ήθελε άκόμα νά κόψει κάθε δεσμό με τή Συνέλευση. Του έφτανε νά τής έμπνέει φόβο κ' έβρισκε μάλιστα στυγνή Ικανοποίηση νά παίξει άπέναντί της τόν προστάτη.

Όταν γίνονταν οι σφαγές, ή επαναστατική Γαλλία δέν τις άποδοκίμαζε. Τό ίδιο πνεύμα, ό ίδιος πυρετός βασίλευε άπ' άκρη σ' άκρη στο Γαλλικό έδαφος. Σε μιá περιφημη έγκύκλιο πού στάλθηκε στους Νομούς με τήν προσυπογραφή του Δαντών, ή Έπιτροπή επαγρύπνησης της Κομμούνας είχε δικαιολογήσει τό έργο της και τό πρότεινε γιά παράδειγμα άπ' τις 3 του Σεπτέμβρη. «Ή Κομμούνα του Παρισιοΐ, έγραψε ή έγκύκλιος, σπεύδει νά πληροφορήσει τ' άδέρφια της των Νυμών πώς ένα μέρος άπ' τούς θηριώδεις συνωμότες πού κρατιόντουσαν στις φυλακές της, θανατώθηκε άπ' τό λαό. Ή πράξη αυτή φάνηκε στο λαό άπαραίτητη γιά νά συγκρατήσει με τήν τρομοκρατία τις λεγεώνες των προδοτών πού είχαν κρυμένοι στο Έσωτερικό, τή στιγμή πού ξεκινούσε νά χτυπήσει τόν έχθρό, κι όλόκληρο τό έθνος, άσφαλώς, ύστερ' άπ' τή μακρά σειρά προδοσιών πού τ' όδήγησαν στα χείλη της άβύσσου, θά σπεύσει νά υιοθετήσει τόν τρόπο αυτό, τόν τόσο αναγκαίο γιά τήν κοινή σωτηρία...»

Έγκύκλιος περιττή. Οι επαρχιώτες δέν είχαν ανάγκη νά τούς προτείνουν τό Παρίσι γιά παράδειγμα. Αυτοί μερικές φορές τ'όχαν ξεπεράσει. Στις 19 Αύγουστου, δυό παπάδες είχαν κρεουργηθεί στο Όρν, ένας άλλος στο Όμπ στις 21 Αύγουστου, ένας δικαστικός κλητήρας στο Λιζιέ, στις 23 Αύγουστου, κλπ. Παντού δπου περνούσαν οι έθελοντές βαδίζοντας γιά τά σύνορα, τό μόνο πού έμπενε στους άριστοκράτες ήταν νά φροντίσουν γιά τό κεφάλι τους.

* Είναι αλήθεια πώς ό Μπρισσό, στο λιβελό του έναντιον των Ίακωβίνων, πού είδε τό φώς ύστερ' άπ' τή διαγραφή του τόν Όχτώβρη τοΰ 1792, κάνει έναν ύπαινιγμό πώς ό Ταλλεϋράνδος κλήρωσε τό διαβατήριό του 600 λουδοβίκεια. Σ. τ. Σ.

Στὸ Ρέμς στὶς 3 τοῦ Σεπτεμβρίου, στὸ Μῶ στὶς 4, στὸ Ὅρν στὶς 3 καὶ στὶς 6, στὴ Λυὼν στὶς 9, στὴν Κάν στὶς 7, στὸ Βιττώ στὶς 12, ἀξιωματικοί, παπάδες, κάθε λογῆς ὑποκτοὶ βόηκαν τὸ θάνατο ἀκόμα καὶ μέσα στὶς φυλακές. Στὴν ἐκλογικὴ συνέλευση τοῦ Μπουρ-ντῦ-Ρόν, ὅπου προέδρευε ὁ Μπαρμπαρού, ἡ εἰδησιὴ τῶν σφαγῶν τοῦ Παρισιῦ γίνηκε δεχτὴ μὲ ζωνορῆ εὐχαρίστηση. Ὁ «πατριωτισμός», Θεὸς νέος, ζητοῦσε ἐπιταχτικά, σὰν τοὺς ἀρχαίους Θεοὺς, ἀνθρώπινα θύματα.

Ἐκεῖνοι ποὺ θεωροῦνταν πιὸ ἐπικίνδunami ἀπ' τοὺς ὑποκτους, ἐκεῖνοι ποὺ εἶταν τὰ περισσότερα θύματα, εἶταν παντοῦ οἱ ἀνυπόταχοι παπάδες. Σ' ἓνα καὶ μόνο ἴσως σημεῖο ἡ συμφωνία τῶν τριῶν ἐξουσιῶν, τῆς Κομμούνας, τῆς Νομοθετικῆς καὶ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου εἶταν πλέρια, κι αὐτὸ εἶταν ἡ ἀνάγκη νὰ καταστήσουν τὸν ἀνυπόταχο κλῆρο ἀνίκανο νὰ βλάψει τὴν ἐπαστατικὴν καθὼς καὶ τὴν ἐθνικὴν ἄμυνα.

Ἡ Συντακτικὴ εἶχε καταργήσει ἓνα μέρος μονάχα ἀπ' τὰ ἐκκλησιαστικὰ ἰδρύματα. Κυρίως δὲν ἐθίξε τὰ φιλανθρωπικὰ ἢ μορφωτικὰ ἰδρύματα. Ἐνας βουλευτὴς δήλωσε στὶς 31 Ἰουλίου πὼς τὰ ἰδρύματα αὐτὰ εἶταν «μοναρχικὲς Βασίλειες ποὺ οἱ ἀνυπόταχοι παπάδες ἀποτελοῦσαν τοὺς δεσμοφυλάκας τους» καὶ στὶς 4 Αὐγούστου, ἡ Συνέλευση θέσπισε πὼς τὰ ἰδρύματα ποὺ ἀνήκαν στὰ καταργημένα πιὰ ἐκκλησιαστικὰ τάγματα θὰ πρέπει νὰ ἐκνευθοῦν ὅλα, ὡς τὴν 1η τοῦ Ὀχτώβρη καὶ νὰ βγοῦν σὲ κλειστηριασμό. Ἀπόμειναν οἱ ἱερατικοὶ σύλογοι, οἱ ὀνομαζόμενοι «κοσμικοί», ποὺ ἡ Συντακτικὴ δὲν τοὺς εἶχε θίξει, ἀδελφότητες ὅπου οἱ κληρικοὶ δὲν ἔδιναν «ὄρκον πίστεως», ὅπως τὸ Ὁρατόριο, ποὺ διηθῦνε πολυάριθμα κολλέγια, οἱ Λαζαριστές, οἱ Σουλπικιανοί, οἱ Εὐδιστές, ἢ οἱ λαϊκοὶ ἱερατικοὶ σύλογοι, ὅπως οἱ ἀδελφοὶ τῶν χριστιανικῶν Σχολῶν, ἢ οἱ γυναικεῖες ἀδελφότητες, ὅπως οἱ Ἀδελφές τῆς Ἀρετῆς, ἡ ἀδελφότητα τῆς θείας Πρόνοιας, τοῦ Σταυροῦ, τοῦ Καλοῦ Ποιμένος κλπ. Ὅλα αὐτὰ καταργήθηκαν στὶς 18 τοῦ Ὀχτώβρη καὶ ἡ περιουσία τους ρευστοποιήθηκε. Ἐπιτροπή-κε δμως στὶς ἀδελφές ποὺ ὑπηρετοῦσαν σὲ νοσοκομεῖα νὰ συνεχίσουν τὴ δουλειά τους ἀπλῶς σὰν ἄτομα.

Πιὸ ἐπικίνδunami κι ἀπ' τοὺς μοναχοὺς κι ἀπ' τοὺς καλόγερους φαίνονταν οἱ ἀνυπόταχοι παπάδες ποὺ πολλοὶ ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν μείνει στὶς παλιές τους ἐνορίες. Στὸ ἀκουσμα τοῦ κανονιοῦ τῆς 10ης Αὐγούστου, ἡ Συνέλευση εἶχε θεσπίσει πὼς ὅλα τὰ διατάγματα στὰ ὁποῖα ὁ βασιλεὺς εἶχε ἀντιτάξει τὴν ἀρνησιουργία του, θάπρεπε ἀμέσως νὰ ἐκτελεστοῦν. Τὸ διάταγμα τῆς 27ης τοῦ Μᾶη γιὰ τὴ φυλάκιση καὶ τὴν ἐξορία τῶν ἀνυπόταχτων ταραχοποιῶν παπάδων μπήκε λοιπὸν σὲ ἰσχύ. Ἀπ' τὶς 10 Αὐγούστου τὸ βράδι, ἡ Κομμούνα ἔστειλε στὰ Διαμερίσματα τὸν κατάλογο τῶν ὑποκτων ἐπισκόπων καὶ παπάδων. Τοὺς ἐκλείσαν χωρὶς ἀναβολὴ στὴν Ἄμπαϊ, στὸ μοναστήρι τῶν Καρμελιτῶν, στὸ σεμινάριο Σαιν-Μαγκλόυαρ, λεῖα μελλοντικὴ γιὰ τοὺς Σεπτεμβριστές. Τὸ

διάταγμα όμως της 27ης του Μάη δε χτυπούσε παρά μόνο τους παπάδες που είχαν καλίοι δημόσιοι υπάλληλοι, τους μόνους που η Συντακτική είχε υποχρεώσει να δώσουν τον δροκο. Για να έπεχτιναι την ισχύ του Νόμου και στους άλλους, τους πιο πολλούς, η Συνέλευση τους υποχρέωσε στις 14 Αυγούστου να δώσουν τον δροκο πίστης στην έλευθρία και στην Ισότητα. "Ορισμένος αριθμός απ' αυτούς υπάκουσε, για να μη χάσουν τις συντάξεις τους και για να εξακολουθήσουν την άσκηση του λειτουργήματός τους. Το διάταγμα της 27ης του Μάη είχε ένα άλλο μειονέκτημα στα μάτια των επαναστατών. Δεν έπιανε παρά μόνο τους παπάδες που θάχαν σε βάρος τους μια καταγγελία υπογραμμένη από 20 ενεργούς πολίτες. Σε πολλά μέρη, όπου δλόκληρος ο πληθυσμός ήταν συνένοχος με τους ανυπόταχτους και η συγκέντρωση 20 υπογραφών ήταν πράμα αδύνατο, ο Καμπόν κι ο Λανζουίναϊ άξιωσαν, στις 19 Αυγούστου, ένα νέο Νόμο που θα επέτρεπε να χτυπηθούν σύντομα όλοι οι ανυπόταχτοι, χωρίς διάκριση. "Ο Γιρονδίνος Λαριβιέρ παρακίνησε, στις 23 Αυγούστου, την έκτακτη έκτροπή πουχε αναλάβει να προπαρασκευάσει το νέο Νόμο: «"Αν δέν μπορείτε πια να υποφέρετε περισσότερο το θέαμα των έμβλημάτων της τυραννίας, δέν τὸ χωράει τὸ μυαλό μου πῶς υποφέρετε τόσον καιρὸ τώρα τὴ θέα των φανατικῶν υποκνητῶν τοῦ έσωτερικοῦ μας διχασμοῦ, τὸ θέαμα των δεινῶν, των συμφορῶν που κάθε μέρα προκαλοῦν. Ζητῶ να γίνει δμέσως μιὰ έκθεση σχετικὰ με τὸν τρόπο τῆς άποστολῆς τους στην έξορία, γιατί κάθε στιγμή καθυστέρησης είναι αληθινή δολοφονία» (ζωηρά χειροκροτήματα). Οί επαναστάτες είχαν σοβαρό λόγο να ξεμπερδεύουν μαζί τους. Είταν παραμονές εκλογῶν της Συμβατικής. Οί πρωτοβάθμιες συνελεύσεις έπρεπε να συνέλθουν στις 26 Αυγούστου και οί εκλογικέσ συνελεύσεις στις 2 του Σεπτεμβρη. "Επρεπε να βιαστούν να διώξουν απ' τὴ Γαλλία τους ανυπόταχτους παπάδες για να τους έμποδίσουν ν' άσκήσουν μιὰ οποιαδήποτε επίδραση στις εκλογές που επρόκειτο να γίνουν. "Ο Μαράν, ο Ντελακρουά, ο Καμπόν εξέφρασαν ὡμα τους φόβους τους. "Ο Μαράν, στις 24 Αυγούστου, ειπε: «"Αριστοκράτες εφημέριοι, που στην αρχή τους είχε σκορπίσει ο φόβος, τολμοῦν κιόλας να ξαναγυρίσουν στις ένορίες τους και να δουλέψουν για να μᾶς δώσουν κακούς εκλογείς. "Ο νόμος για τὴν έξορία πρέπει να κοινοποιηθεῖ πριν απ' τις 28 του μηνός.» "Ο Ντελακρουά εξήλλου ειπε: «"Από φόβο μήπως, παρσιωφρόνοντας στις συνελεύσεις του λαοῦ, άσκήσουν στην εκλογή των βουλευτῶν τῆς έθνικῆς Συμβατικής τὴ μολυσματικὴ επίδρασή τους, πρέπει να διώξουμε τους παπάδες.» "Ο Καμπόν, κάτω απ' τὰ φρενιτωδή χειροκροτήματα των θεωρειῶν, πρότεινε να τους έξορίσουν όλους άμέσως στη Γουιάνα, όπου ἡ γεωργία, έλεγε, είχε ανάγκη από χέρια. "Ο Ντελωναι τὸν υποστήριξε, ύστερα όμως απ' τὴν παρατήρηση του καλιοῦ διαμαρτυρούμενου πάστορα Λα-

ζουρς, πού τόν υποστήριξε κι ὁ ἐπίσκοπος Φωσέ κι ὁ Βερνιά, διὲ δηλ. ἂν τοὺς ἐξόριζαν στὴ Γουιάνα, θάταν σὰ νὰ τοὺς καταδίκαιαν σὲ βέβαιο θάνατο, ἢ Συνέλευση ἄφησε στοὺς ἀνυπόταχτους νὰ διαλέξουν τὴ χώρα τῆς ἐξορίας τους. Τὸ διάταγμα τῆς 28ης Αὐγούστου τοὺς ἔδωσε προθεσμία 15 μέρες γιὰ νὰ φύγουν ἀπ' τὴ Γαλλία. Μόλις θὰ ἔλγη ἢ προθεσμία, θὰ τοὺς ἐξόριζαν στὴ Γουιάνα. Ὡστόσο εἶχαν ρητὰ ἐξαιρεθεῖ ἀπ' τὴν ἐξορία οἱ ἐξηντάρηδες καὶ οἱ φιλάσθενοι παπάδες καὶ τὸ διάταγμα δὲν ἐφαρμοζόταν οὔτε καὶ γιὰ τοὺς κληρικούς πού δὲν εἶταν ὑποχρεωμένοι νὰ δώσουν τὸν ὄρκο. Οἱ τελευταῖοι δὲ θὰ πήγαιναν ἐξορία, ἂν δὲν καταγγέλλονταν ἀπὸ ἐξημόνιμα ἐγκαταστημένους πολίτες. Χιλιάδες παπάδες (ἴσως 25.000) πέραν τὸ δρόμο γιὰ τὴν ξηνητιά, ὅπου δὲ βρήκαν πάντα ἐγκάρδια καὶ πρόθυμη ὑποδοχή. Στὴν Ἰσπανία ἰδίως τοὺς μεταχειρίστηκαν σχεδὸν ὡς ὑποπτους· στὴν Ἀγγλία τοὺς ὑποδέχτηκαν καλύτερα ἀπὸ παντοῦ.

Παρ' ὅλη τὴ σπουδαιότητα τῆς ἀναγκαστικῆς αὐτῆς μεταναστεύσεως, ἡ Ρωμαϊκὴ ἐκκλησία δὲν ἐξαφανίστηκε ὁλότელα. Οἱ παπάδες πού δὲν ὑποχρεώθηκαν νὰ δώσουν ὄρκο, οἱ ἐξηντάρηδες ἀνυπόταχοι καὶ οἱ φιλάσθενοι εἶταν ἀκόμα πολυάριθμοι. Ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Σαρλά ἐξακολούθησε νὰ ζεῖ στὸ Σαρλά, ὅπου εἶταν μάλιστα καὶ δῆμαρχος ὡς τὴν ἐποχὴ τῆς Τρομοκρατίας, πού τὸν φυλάκισαν. Ὁ ἐπίσκοπος τῆς Ριέζ ἀποσύρθηκε στὴν Ὀτέν, τὴ γενετειρὰ του· ὁ ἐπίσκοπος τῆς Μασσαλίας, ντὲ Μπελλουά, σ' ἓνα χωριὸ τῶν περιχώρων τοῦ Παρισιῦ, ἀπ' ὅπου ἐξακολούθησε νὰ δικικεῖ τὴν παλιά του ἐπισκοπὴ, ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Ἀνζέ, ὁ Κουέ ντὲ Λορρύ, σ' ἓνα χωριὸ τῆς Νορμανδίας, ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Σαιν-Παππούλ, Μαγιέ ντὲ λά Τουρ Λαντρι, στὸ Παρισι, ὅπου ἔκανε καὶ χειροτονίες κληρικῶν, ὁ ἐπίσκοπος τοῦ Σαιν Λί, στὸ Κρεπύ-ἂν-Βαλουά, κλπ. Εἶναι ἀλήθεια πὼς οἱ περισσότεροί ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἀνυπόταχτους ἱεράρχες καὶ παπάδες πού ἔμειναν στὴ Γαλλία ἔδωσαν τὸν ὄρκο τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος, πρὸς μεγάλη ἀγανάκτηση τῶν ἐμιγκρέδων συναδέλφων τους πού τοὺς θεωροῦσαν κάπου-κάπου σὰ μισοσχισματικούς. Ὁ πάπας δμως δὲν τόλμησε νὰ τοὺς καταδικάσει.

Ἡ ἀναπόφευκτη συνέπεια τῆς ἐξορίας τῶν ἀνυπόταχτων παπάδων εἶταν ἡ τήρηση τῶν ληξιαρχικῶν βιβλίων ἀπὸ λαϊκούς, πράμα πού ψήφισε ἡ Συνέλευση στὴν τελευταία συνεδρίασή της, στίς 20 τοῦ Σεπτεμβρίου 1792. Ὑπάρχον πολλοὶ Νομοί, ὅπως ὁ Νομὸς τῶν Κόν-ντὺ-Νιτόρ, ὅπου οἱ ἀνυπόταχοι παπάδες ἐξακολουθοῦσαν νὰ μένουν ἐν ἐνεργείᾳ στίς ἐνορίες τους ὡς τίς 10 Αὐγούστου, γιατί δὲν ἐπαρκοῦσαν οἱ συνταγματικοὶ παπάδες. Αὐτοὶ κρατοῦσαν στίς ἐνορίες αὐτὲς τὰ ληξιαρχικά βιβλία. Ὄταν φύγατε, δὲν ὑπῆρχε κανένας νὰ τοὺς ἀντικαταστήσει ταυτόχρονα σὰ πολιτικά καὶ σὰ θρησκευτικά τους καθήκοντα, πού ὡς ἐκτείνη τὴ στιγμή εἶταν συγχωνευμένα. Ἀναγκάστηκαν νὰ ἐμπιστευτοῦν τὰ βιβλία σὰ δημοτικὰ συμβούλια. Τὸ μέτρο αὐτὸ ἴδχαν ἀπαιτήσει ἀπὸ και-

ρό οι Feuillants ή οι μοναρχικοί συνταγματικοί, πού τόνιζαν πώς οι Ρωμαιοκαθολικοί απόφευγαν ν' άπευθύνονται για τó βάπτισμα, τó γάμο και τήν ταφή στους έπίσημους παπάδες πού τους θεωρούσαν σχισματικούς. Πολλές οικογένειες προτιμούσαν νά μήν καταγράφουν τά νεογέννητα στό Ληξιαρχείο, παρά νά καταφύγουν στους «παρεισακτους». Για πολύν καιρό οι έπαναστάτες είχαν άντισταθεί στην πλειση τών άνυπόταχτων και τών Feuillants, από φόβο μήπως έξασθενήσουν τή θέση του συνταγματικού κλήρου, άφαιρώντας του τó δικαίωμα νά πιστοποιεί τις γεννήσεις, τους γάμους και τους θανάτους.

Από τότε όμως πού οι άνυπόταχοι παπάδες στάλθηκαν μαζικά στην έξορία, οι έπαναστάτες δέν έχουν πιά νά φοβούνται πώς θά μεγαλώσει τó κοπάδι τών πιστών τής 'Αντεπανάστασης, άν ψηφίσουν τó ζητούμενο μέτρο. Αναθέτουν λοιπόν τήν τήρηση του Ληξιαρχείου σέ λαϊκούς, γιατί τώρα είναι πεπεισμένοι πώς μπορούν νά τó κάνουν ακίνδυνα. Σέ πολλά μέρη, οι ίδιοι οι συνταγματικοί έφημέριοι θά μεταβληθούν σέ ληξιαρχικούς ύπαλλήλους. Είναι αλήθεια πώς αυτός ο χωρισμός του μυστηρίου και τής ληξιαρχικής πράξης ήταν ένας αξιοσημείωτος νεωτερισμός, με μεγάλες συνέπειες για τó μέλλον. Τó Κράτος έχανε όλοένα και περισσότερο τó θρησκευτικό του χαρακτήρα· ο ίδιος ο Νόμος πού παρέδωσε τó Ληξιαρχείο στους λαϊκούς, επέτρεπε τó διαζύγιο πού τó απαγόρευε ή 'Εκκλησία.

Οι συνταγματικοί παπάδες χάρηκαν ασφαλώς πού ξεφορτώθηκαν τους αντίπαλους τους, μά όσοι άπ'αυτούς ήξεραν νά σκέφτονται δέν έπαψαν ν' άνησυχούν. 'Απ' τις 11 Αύγουστου, ο έπίσκοπος τής 'Εβρο, Θωμάς Λεντέ έγραφε στον άδερφό του: «Πολύ γρήγορα δέ θά θέλετε πιά ούτε βασιλιάδες, ούτε παπάδες». Και πραγματικά, πώς ήταν δυνατό ή πτώση του έπίγειου βασιλιά νά μήν κλονίσει και τή θέση του έπουράνιου! 'Ο ίδιος Θωμάς Λεντέ έξηγούσε έτσι τή σκέψη του στις 30 Αύγουστου: «Οι Παρισιοί θά καταλήξουν σάν τους 'Αγγλους νά φωνάζουν: Δέ θέλουμε πιά έπισκόπους! 'Ο θεϊσμός κι ο προτεσταντισμός συγγενεύουν περισσότερο με τó ρεπουμπλικανισμό. 'Ο καθολικισμός είναι άνεκαθ'ην προσκολλημένος στη μοναρχία κ' έχει αυτή τή στιγμή τó δυστύχημα νά στοιχίζει πολú άκονιά». Μερικές βδομάδες αργότερα, ο έπίσκοπος τής 'Αρντές, ο Λαφόν ντέ Σοβίν, έγραφε έπίσης στον Ρολάν: «Νομίζω πώς είναι χρέος μου νά σας σημειώσω πώς ο Πολιτικός Καταστατικός Χάρτης του Κλήρου πλησιάζει στό τέλος του. Είναι όλοφάνερο πώς ή Πολιτεία, με τις αρχές πού ακολουθεί, θά καταντίσει άναγκαστικά έντελώς ξένη στα πράγματα τής Θρησκείας, πώς ο μισθός πού παραχωρείται στους καθολικούς λειτουργούς δέ θά θεωρείται παρά μιá σύνταξη άποχώρησης και μιá άποζημίωση για τ' άγαθά πού άπολάβαιναν· πώς οι Νόμοι τής άπόλυτης άνεξίθρησκείας είναι άσυμβίβαστοι με τήν παραχώρηση δημόσιας έπιχορήγησης άποκλειστικά και μόνο σ' ένα δόγμα, όπως και με τις

ιεραρχικές διατάξεις που καθορίζονται απ' τους νόμους.....». Οι δυο επίσκοποι έβλεπαν καθαρά. Οι μέρες πράγματι του συνταγματικού κλήρου είχαν μετρημένες. Ή λογική των αρχών τους, όπως και η πίεση των γεγονότων, παράσερναν την Έπανάσταση σε λύσεις τολμηρές, που μπροστά τους ή ίδια θάχε διπισθοχωρήσει με τρόπο δυο χρόνια πρωτέρα. Ο σεβασμός απέναντι στη Συνταγματική Έκκλησία όσο πάλαι και λιγοστεύει. Δέν είναι άρκετο πού την υποχρεώνουν να θέσει την πνευματική της επιροή, τα κηρύγματα της και τις εύλογες της στην ύπηρεσία του Νέου Κράτους, αλλά πρέπει και να θυσιάσει για χάρη του, τó περισσευμά της. Απ' τις 19 Ιουλίου κούλας, ένα διάταγμα πού βγήκε ύστερ' από έκθεση τής Έπιτροπής των οικονομικών ξεπουλούσε τα πρώην επσκοπικά μέγαρα μαζί με τους κήπους τους. Οι επίσκοποι στο έξης θά κατοικούν με δικά τους έξοδα, όπως θέλουν, σε «έπιπλωμένα» δωμάτια. Μιά ειδική έγκριση για χορήγηση επιδόματος, ίσου με τó δέκατο του μισθού τους, θά τους άρκέσει για αυτό. Ένα απ' τα σκεπτικά του διατάγματος λέει πώς «ή πολυτέλεια των επσκοπικών μεγάρων ελάχιστα συμβιβάζεται με την απλότητα του εκκλησιαστικού αξιώματος». Τους απογυμνώνουν και τους κάνουν και τó δάσκαλο!

Οι τάσεις αυτές παίρνουν ζωηρότερο χαρακτήρα, ύστερ' απ' τις 10 Αύγουστου. Στις 14 Αύγουστου, ύστερ' από πρόταση του Ντελακρούα και του Τυριά, ή Συνέλευση θεσπίζει πώς όλα τα μπροντζίνα σκεύη και μνημεία πού θυμίζουν τó φεουδαρχισμό και πού βρίσκονται στις εκκλησίες, θά γίνουν κανόνια. Ή Κομμούνα του Παρισιού, πού τó παράδειγμά της τó άκολούθησαν κι άλλοι, έδωσε την πύ πλατιά έκταση σ' αυτό τó διάταγμα και τó χρησιμοποίησε για να ξεγυμνώσει τους περισσότερους ιερούς χώρους. Στις 17 Αύγουστου, «έπιθυμώντας, λέει τó διάταγμά της, να ύπηρετήσουμε την κοινή ύπόθεση με όλα τα μέσα, και πιστεύοντας πώς μπορούμε να βρούμε μεγάλους πόρους για την άμυνα τής πατρίδας στο πλήθος των όμοιωμάτων πού χρωστούν την ύπαρξή τους μόνο στην πονηριά των παπάδων και στη βάρβαρη κατάσταση του λαού», ή Κομμούνα έβαλε χέρι σε «όλους τους μπρούτζινους έσταυρωμένους, σε άναλόγια, στους άγγέλους, στους διαβόλους, στα σεραφείμ και στα χερουβείμ», για να τα χρησιμοποιήσει στο χύσιμο κανονιών και τα κικλιδώματα για την κατασκευή δοράτων. Στις 18 Αύγουστου, μιá άντιπροσωπεία τής αδελφότητας του Αγίου Σουλκιίου πρόσφερε στη Συνέλευση, έν' άσημένο άγαλμα του άγιου Ρόκ, κι ό ρήτοράς της συνόδευσε την προσφορά μ' ένα λόγο πού θάλεγε κανένας πώς εκφωνήθηκε στον καιρό τής Τρομοκρατίας: «Οι διάφορες αδελφότητες σχημάτιζαν στην αυτοκρατορία τους κούκους αυτής τής Ιερατικής άλυσίδας πούχε σκλαβώσει τó λαό· έμεις τους σπάσαμε και προσκολληθήκαμε στη μεγάλη αδελφότητα των έλευθέρων ανθρώπων. Έπικαλεστήκαμε τόν άγίο μας Ρόκ άναντίον τής πολιτικής πανούκλας πού ρήμαξε τόσο τή Γαλ-

λία. Δὲ μᾶς εἰσάκουσε. Νομίσαμε πῶς ἡ σωπὴ τοῦ θρησκείαν στοῦ δι-
εἴταν ἀγαθὰ. Σᾶς τὸν φέρουμε γιὰ νὰ τὸν κάνετε μεταλλικὰ νομί-
ματα. Θὰ συντελέσει, ἀσφαλῶς, μὲ τὴ νέα του αὐτὴ μορφή, στοῦ νὰ
καταστρέψει τὴν πανουκλιασμένη ράτσα τῶν ἐχθρῶν μας». Ἡ Συνέ-
λευση ἀκολουθοῦσε αὐτὴ τὴν κίνηση. Στις 10 τοῦ Σεπτεμβρίου,
ἐπίταξε ὅλα τὰ χρυσὰ καὶ τ' ἀσημένια σκευὴ τῶν ἐκκλησιῶν, ἐκτός
ἀπ' τ' ἀρτοφύρα καὶ τὰ δισκοπότηρα καὶ πρόσταξε νὰ τὰ μετατρέ-
ψουν σὲ νομίσματα γιὰ τὴν προκαταβολὴ τοῦ μισθοῦ τῶν στρα-
τιωτῶν. Ἔτσι ἡ συνταγματικὴ λατρεία ἔχανε κάθε μέρα τὸ ἐξω-
τερικὸ γόητρο ποὺ ἀσκοῦσε στὴν ψυχὴ τῶν ἀπλοϊκῶν. Περιορι-
ζόταν ὀλοένα καὶ περισσότερο στὴν εὐαγγελικὴ λιτότητα.

Ἄπ' τὶς 12 Αὐγούστου, ἡ Κομμούνα ἀπαγόρευσε σ' ὅλους τοὺς
παπάδες νὰ φοροῦν τὸ ἐκκλησιαστικὸ σχῆμα ἐξω ἀπ' τὴν ὑπηρε-
σία τους. Ἡ Συνέλευση, γιὰ μιὰ φορὰ ἀκόμα, ἀκολούθησε τὴν
Κομμούνα. Ἐξή μέρες ἀργότερα ἀνανέωσε τὴν ἀπαγόρευση τοῦ
ἐκκλησιαστικοῦ σχήματος ποῦχε ψηφιστεῖ κατ' ἀρχὴν στις 6 τοῦ
προηγούμενου Ἄπρ λη.

Ἡ Κομμούνα ἔθετε κιόλας τὸν κανόνα πῶς ἡ θρησκεία πρέ-
πει νὰ μείνει ὑπόθεση ἰδιωτικὴ. Στις 16 Αὐγούστου διέταξε:
«ὅλα τὰ θρησκευτικὰ δόγματα νὰ μὴν κλείνουν τοὺς δημόσιους
δρόμους μὲ τὶς ἱεροτελεστίες τους», μ' ἄλλα λόγια καταργοῦσε τὶς
ἐξωτερικὲς τελετουργίες καὶ λιτανεῖες. Ἔτσι γενίκετε τολμηρὰ τὸ
ψηφισμα μὲ τὸ ὅποιον ἡ Συνέλευση εἶχε ἀνακαλέσει δυὸ μέρες προ-
τύτερα τὸ διάταγμα τοῦ Λουδοβίκου ΙΓ' γιὰ τὴ λιτανεὶα τῆς 15ης
Αὐγούστου. Ἐκάμε τὴν ἐπιμνημόσυνο τελετὴ πρὸς τιμὴν τῶν νε-
κρῶν στις 10 Αὐγούστου, χωρὶς τὴ συμμετοχὴ τῶν παπάδων.

Ἀδιαφορώντας ὁμως γιὰ τὴ λογικὴ, ἐνοοῦσε ν' ἀνακατεῦται
καὶ στὴν ἐσωτερικὴ διοίκηση τῆς συνταγματικῆς λατρείας. Τὴν
ἐπομένῃ τῆς ἐξέγερσης, κατάργησε τὰ τυχερὰ τῶν παπάδων
«ὑστερ» ἀπὸ παράπονα ποὺ ἔκαναν πολλοὶ πολίτες γιὰ μεγάλη
ἐκμετάλλευση ἀπὸ μέρος τοῦ συνταγματικοῦ κλήρου» καὶ, μὲ τὸ
ἴδιο θέσπισμα, καθιέρωσε τὴν ἰσότητα στις κηδεῖες καὶ κατάργη-
σε τοὺς ἐπιτρόπους καὶ τὰ παγκάρια τους. Στὸ ἐξῆς ὅλοι οἱ πο-
λίτες θὰ θάβονται μὲ τὶς ἴδιες τελετουργικὲς διατυπώσεις καὶ μὲ
δυὸ παπάδες. Δὲ θὰ ὑπάρχουν πιὰ βαρύντιμα παραπετάσματα στις
πόρτες τῶν ἐκκλησιῶν. Ἡ Νομοθετικὴ, ὑποταχτικὴ στὴν Κομμού-
να, θέσπισε κι αὐτὴ μὲ τὴ σειρά της, στις 7 τοῦ Σεπτεμβρίου, πῶς
οἱ κληρικοὶ ποὺ μισθοδοτοῦνται ἀπ' τὸ Κράτος καὶ δέχονται τυ-
χερὰ, κάτω ἀπὸ ὅποιονδήποτε πρόσχημα, θὰ καταδικάζονται ἀπ'
τὰ δικαστήρια σὲ στέρηση τῆς θέσης καὶ τοῦ μισθοῦ τους.

Ἡ Συνέλευση εἶχε κιόλας ἐπιδοκιμάσει τὸ γάμο τῶν κληρι-
κῶν καὶ τὸν παρουσίαζε σὰν παράδειγμα γιὰ μίμηση. Στις 14
Αὐγούστου, ὁ βουλευτὴς Λεζόλιν ζήτησε νὰ διωχτεῖ ποινικὰ ὁ ἐπί-
σκοπος τοῦ κάτω Σηκουάνα Γκρατιέν, ποῦχε ὑπενθυμίσει στοὺς
παπάδες του, μὲ μιὰ ποιμαντορικὴ ἐπιστολὴ του, τὸ καθήκον τῆς
ἐγκράτειας, κι ἀπαίτησε νὰ εἰδοποιηθοῦν οἱ παπάδες πῶς θὰ στε-

ρηθούν τὸ μισθὸν τοὺς ἂν δημοσίευσαν τίποτα ἐνάντια στὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ δυὸ προτάσεις παραπέμφθηκαν στὴ Νομοθετικὴ ἐπιτροπὴ.

Ἐδῶ βλέπουμε νὰ πρωτοχαράζει ἡ θεωρία πὸν θὰ σημειώνει ἐπιτυχία στὴν περίοδο τῆς Συμβατικῆς. Ὁ συνταγματικὸς κληρὸς, ἀπ' τὸ γεγονός καὶ μόνο ὅτι εἶναι συνταγματικὸς, ὀφείλει νὰ ἐνσωματωθεῖ κατὰ κάποιον τρόπο στὸ Σύνταγμα. Τὰ Δικαιώματα τοῦ Ἀνθρώπου δὲν ἀναγνωρίζουν αἰώνιους θρησκευτικούς ὄρκους. Ἐπομένως ἀπαγορεύεται στοὺς παπάδες νὰ διδάσκουν πὼς οἱ ὄρκοι αὐτοὶ πρέπει νὰ εἶναι σεβαστοί, ἀπαγορεύεται στοὺς ἐπισκόπους ὄχι μόνο νὰ μεταθέτουν, ν' ἀνακαλοῦν, νὰ ἐνοχλοῦν τοὺς παπάδες ἐκείνους πὸν θὰ παντρευτοῦν, ἀλλὰ καὶ νὰ τοὺς ἐπικρίνουν ἀκόμα δημοσίᾳ, προφορικὰ ἢ γραπτά. Οἱ νόμοι τοῦ κράτους ἐπιβάλλονται κυριαρχικὰ στὸ συνταγματικὸ κληρὸ, ἀκόμα κι ὅταν οἱ νόμοι αὐτοὶ ἀντιβαίνουν στὴν πειθαρχία ἢ στὰ δόγματα τοῦ καθολικισμοῦ. Μ' ἄλλα λόγια, ὁ συνταγματικὸς κληρὸς ἀπογυμνώνεται ἀπὸ κάθε δικό του κανονισμό. Δὲν ἔχει πιά ἄλλον κανονισμό, ἐχτός ἀπ' τὸ Σύνταγμα τοῦ Κράτους.

Τὴν ἐποχὴ τῆς Συμβατικῆς θ' ἀρχίσουν οἱ κυρώσεις. Μιὰ προκήρυξη τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου, μὲ ἡμερομηνίᾳ 22 τοῦ Γενάρη 1793, θ' ἀπαγορεύσει σ' ὅλους τοὺς ἐπισκόπους νὰ δίνουν ἐντολὴ στοὺς ἐφημέριους νὰ τηροῦν ληξιαρχικὰ βιβλία βαπτίσεων γάμων καὶ ταφῆς, νὰ τοιχοκολλοῦν στὴν ἐκκλησία προκηρύξεις γάμων, «ν' ἀπαιτοῦν, πρὶν δώσουν τὴ γαμήλιο εὐλογία, ὄρκους πὸν δὲν τοὺς προβλέπει ὁ ἀστικὸς νόμος», μ' ἄλλα λόγια τοὺς ἐπέβαλλε τὴν ὑποχρέωση νὰ παντρεύουν χωρὶς ἐξηγήσεις ὅποιονδήποτε θὰ παρουσιαζόταν γιὰ τὸ μυστήριον, ἀκόμα καὶ τοὺς διαζευγμένους, τοὺς παπάδες καὶ τοὺς ἀθέους. Δικαστικὲς ἀποφάσεις ὑποχρέωναν τοὺς ἐφημέριους νὰ παντρεύουν τοὺς συναδέλφους τους. Ἐπίσκοποι φυλακίστηκαν γιατί ἔφεραν ἐμπόδια στοὺς γάμους αὐτούς. Στις 19 Ἰουλίου 1793, ἔνα διάταγμα θὰ τιμωρεῖ μὲ τὴν ποινὴ τῆς ἔξορίας τοὺς ἐπισκόπους πὸν θὰ διαπράττουν αὐτὸ τὸ ἀδίκημα. Ὁ Ντελακρουὰ ἀναφώνησε μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ : «Οἱ ἐπίσκοποι πὸν διορίζονται ἀπ' τὶς ἐκλογικὲς συνελεύσεις, μισθοδοτοῦνται ἀπ' τὸ ἔθνος κι ὀφείλουν νὰ ὑπακούουν σ' ὅλους τοὺς νόμους τῆς Δημοκρατίας». Κι ὁ Δαντὼν πρόσθεσε : «Διατηρήσαμε τοὺς μισθοὺς τῶν ἐπισκόπων, ὡς μισηθῶν κι αὐτοὶ τοὺς ἰδρυτὲς τῆς Θρησκείας. Αὐτοὶ ἀπέδιδαν τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι. Ἐ, λοιπόν, τὸ ἔθνος εἶναι κάτι παραπάνω ἀπ' ὅλους τοὺς Καίσαρες». Μ' ἄλλα λόγια, τὸ ἔθνος κυβερνᾷ ἀκόμα καὶ στὸ θρησκευτικὸ πεδίο. Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὴν πηγὴ κάθε Δικαίου, κάθε ἐξουσίας, κάθε ἀλήθειας. Ὁ Θωμὰς Λεντέ εἶχε δίκιο ὅταν ἔγραφε τὴν ἐπομένῃ τῆς 10ης Αὐγούστου πὼς ἡ πτώση τοῦ βασιλιᾶ προδίκασε καὶ τὴν πτώση τῶν παπάδων.

III

ΟΙ ΕΚΛΟΓΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΜΒΑΤΙΚΗ

Ἄν ἡ Νομοθετικὴ καὶ ἡ Ἐπαναστατικὴ Κομμούνια συμφωνούσαν ἀρκετὰ εὐκολὰ στὸ θρησκευτικὸ ζήτημα, σ' ὅλα ὅμως τ' ἄλλα ζητήματα βρισκόνταν σὲ κρυφὴ ἢ φανερὴ ἀντίθεση.

Ἡ Κομμούνια θεωροῦσε τὴν πτώση τοῦ Θρόνου γεγονός δριστικό, πού συνεπαγόταν τὴν ἐγκαθίδρυση Δημοκρατίας. Ἡ Συνέλευση ἀπόφευγε ν' ἀποφανθεῖ κι ἀνέβαλλε τὴ λύση.

Γιὰ ν' ἀποφύγει τὴν ἀναγέννηση τῆς βασιλείας, ἡ Κομμούνια κροσπαθοῦσε ν' ἀπομακρύνει ἀπ' τὶς κάλπες ὅλους ἐκείνους πού τοὺς ὑποψαζήταν πὼς νοσταλγοῦν τὸν Λουδοβίκο ΙΣΤ'. Στις 11 Αὐγούστου, ἀποφάσισε νὰ δώσει νὰ τυπωθεῖ ὁ κατάλογος τῶν Παρισινῶν ἐκλογέων πού, τὸν προηγούμενο χρόνο, εἶχαν συγκεντρωθεῖ στὴ Σύγχρη τῆς Σαιντ Σαπέλ γιὰ τὴν προπαρασκευὴ τῶν ἐκλογῶν τῆς Νομοθετικῆς. Ἐπαψε τὴν ἄλλη μέρα ὅλες τὶς βασιλικὲς ἐφημερίδες καὶ μοίρασε τὰ πεστήριά τους στὶς πατριωτικὲς ἐφημερίδες, χωρὶς νὰ τολμήσει ἡ Συνέλευση νὰ διαμαρτυρηθεῖ ἐνάντια σ' αὐτὴ τὴν πράξη βίας, πού εἶχε σοβαρὲς συνέπειες. Ὁ μοναρχισμὸς, στερημένος ἀπ' τὰ δημοσιογραφικὰ ὄργανά του, δὲ θὰ μποροῦσε πᾶ νὰ γίνῃ ἀκουστὸς στὴ Γαλλία, τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς πού ἐπρόκειτο ν' ἀνοίξει ἡ ἐκλογικὴ περίοδος. Στις 13 Αὐγούστου, ἡ Κομμούνια ἀρχισε νὰ χρονολογεῖ τὶς πράξεις τῆς ἀπ' τὸν «πρῶτο χρόνο τῆς ἰσότητος», θέλοντας νὰ δεῖξει μ' αὐτὸ πὼς ἔμπαιναν σὲ νέα ἐποχὴ.

Ἡ Συνέλευση ἀκολουθοῦσε μὲ μικρὰ μόνο βήματα. Στις 11 Αὐγούστου, ἐν' ἀπ' τὰ μέλη τῆς, ὁ Σέρ, διαμαρτυρήθηκε γιὰ τὸ γκρέμισμα τῶν ἀγαμάτων τῶν βασιλιάδων στὸ Παρίσι καὶ σ' ὅλες τὶς μεγαλουπόλεις. Εἶναι ἀλήθεια πὼς γιὰ νὰ βοηθήσει τοὺς σεβαστοὺς ἀνδριάντες πού κινδύνευαν ἐπεκαλεῖτο μόνο τὸ φόβο τῶν δυστυχημάτων. Ἐνας ἄλλος ὅμως βουλευτῆς, ὁ Μαράν, ἔχουσε ἕνα δάκρυ γιὰ τὸ ἀγαλμα τοῦ Ἐρρίκου Δ'. Τοῦ κάκου! Γιατί ὁ Τυριά, πέτυχε μὲ ψήφισμα ὅλοι αὐτοὶ οἱ μπροῦντζοὶ νὰ μεταβληθοῦν σὲ νομίσματα ἢ κανόνια. Δυὸ μέρες ἀργότερα, ὁ Ροβεσπιέρος ἤρθε νὰ ζητήσῃ ν' ἀνεγερθεῖ, στὴ θέση τοῦ ἀνδριάντα τοῦ Λουδοβίκου ΙΕ', μνημεῖο πρὸς τιμὴν τῶν νεκρῶν τῆς 10ης Αὐγούστου.

Ἡ Κομμούνια τραβοῦσε μπροστὰ. Στις 14 Αὐγούστου ἔστειλε ἀντιπροσωπεία τῆς στὴ Συνέλευση γιὰ νὰ ζητήσῃ νὰ σβυστεῖ τὸ ὄνομα

τοῦ βασιλιᾶ ἀπ' τὸν κατάλογο τῶν δημοσίων λειτουργῶν, καὶ τὴν ἐπομένη ὁ Ζανσοννὲ προκάλεσε ψήφισμα πού σύμφωνα μ' αὐτὸ οἱ ἀποφάσεις καὶ οἱ νόμοι θὰ ἐκδίδονται στὸ ἐξῆς «ἐν ὀνόματι τοῦ Ἑθνους». Ὁ Ντυκὸ πέτυχε νὰ σκεπαστεῖ μὲ τὴ Διακήρυξη τῶν Διακαιωμάτων τοῦ Ἀνθρόπου ἢ «σκανδαλώδης» φυσιογνωμία τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', πού στόλιζε ἀκόμα τὴν αἴθουσα τῶν συνεδριάσεων.

Ἡ Κομμούνα ἀποφάσισε νὰ καθιερώσει γιὰ τὶς ἐκλογὲς νὰ ψηφίζουν ὁ καθένας μ' ὀνομαστικὴ κλήση καὶ μεγαλόφωνα, καὶ ἡ Συνέλευση τὸ ἀποδέχτηκε. Ὁ Ροβεσπιέρος διαμαρτυρήθηκε στὸ Διαμέρισμά του ἐναντίον τῆς διατήρησης τῆς ἔμεσης—μὲ δυὸ βαθμοὺς—ψηφοφορίας καὶ ἡ Κομμούνα ἔσπευσε νὰ διορθώσει τὸ νόμο, θεσπίζοντας, μὲ ὑπαγόρευσίν του, πὼς οἱ ἐκλογὲς τῆς δευτεροβάθμιας ἐκλογικῆς συνέλευσης θὰ ὑποβάλλονταν γιὰ ἔγκριση στὶς πρωτοβάθμιες συνελεύσεις. Στις 17 Αὐγούστου, ἡ Κομμούνα ἀποφάσισε νὰ παραδώσει στὴ δημοσιότητα τὸν κατάλογο ἐκείνων τῶν 8.000 καὶ 20.000 βασιλοφρόνων πού ὑπέγραψαν, ὕστερ' ἀπ' τὶς 20 Ἰουνίου, τὰ ὑπομνήματα διαμαρτυρίας γιὰ τὸν ἔκπτωτο βασιλιά. Στις 22 Αὐγούστου, κάλεσε τοὺς ὑπουργοὺς ν' ἀντικαταστήσουν τὸ «κύριος» μὲ τὸ «πολίτης». Οἱ δημοκράτες τῆς Κομμούνας καὶ τῶν Ἰακωβίνων ἀπαιτοῦσαν γιὰ τὸ λαὸ νάχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐπικυρώνει τὸ Σύνταγμα καὶ τοὺς Νόμους καὶ ν' ἀνακαλεῖ τοὺς βουλευτὲς, δηλαδὴ ἤθελαν νὰ ἐφαρμόσουν κατὰ γράμμα τὰ παραγγέλματα τοῦ Κοινωνικοῦ Συμβολαίου, καθιερόμεντας τὸ ρεφερένдум, (τὸ δικαίωμα δηλ. τῶν πολιτῶν νὰ λένε τὴ γνώμη τους ἄμεσα γιὰ τὰ μεγάλα ζητήματα τῆς χώρας), καὶ τὴν ἐπιταχτικὴ ἐντολή.

Τὸ δημοκρατικὸ κίνημα ἀπλωνόταν μὲ ταχύτητα στὴν ἐπαρχία. Στὰ Βόσγια οἱ ἔθελοντές, μόλις μάθανε τὴν προσωρινὴ παύση τοῦ βασιλιᾶ Λουδοβίκου ΙΣΤ', φώναζαν: Ζήτω τὸ Ἕθνος χωρὶς βασιλιά! Οἱ δικαστὲς τῆς Λὰ Ροσὲλ τέλειωναν τὰ συγχαρητήριά τους πρὸς τὴ Συνέλευση μὲ τούτῃ τὴν εὐχή: Τὸ Ἕθνος πάντα κυρίαρχο καὶ τίποτε ἀλλοῦ! Οἱ Ἰακωβίνοι τοῦ Στρασβούργου φώναζαν: Ζήτω ἡ Ἰσότης καὶ ὄχι βασιλιά! Οἱ Ἰακωβίνοι τοῦ Παρισιῦ, στὴν ἐκλογικὴ ἐγκύκλιό τους, ἐκθειάζανε ἀνοιχτὰ τὴ Δημοκρατία.

Γινόταν φανερὸ πὼς ἡ διαιτέρηση τῆς μοναρχικῆς μορφῆς τοῦ πολιτεύματος προσέκρουε σ' ἓνα δυνατό ἀντίθετο ρεῦμα. Οἱ βουλευτὲς ὑπέκυψαν. Ὁ Καμπὸν εἶπε στὶς 22 Αὐγούστου: «Ὁ λαὸς δὲ θέλει πιά βασιλεία· ἄς κάνουμε ἀδύνατο τὸ γυρισμὸ τῆς». Ὁ Καρρά, γιὰ νὰ δελεῖ πὼς δὲ σκεφτόταν πιά τὸν Μπρουνόβικ, συμβούλευσε τοὺς ἀναγνώστες του ν' ἀπαιτήσουν ἀπ' τοὺς μέλλοντες βουλευτὲς «ὄρκο πὼς δὲ θὰ προτείνουν ποτὲ βασιλιά ἢ βασιλεία, ἐπὶ ποινῇ διὰ τὸ θάψουν ὀλοζώντανους στοὺς Νομούς τους, ὅταν θὰ ξαναγυρίσουν» (1η τοῦ Σεπτέμβρη). Ὁ Κοντορσέ, μὲ τὴ σειρά του, κηρύχθηκε ὑπὲρ τῆς Δημοκρατίας, στὶς 3 τοῦ Σεπτέμβρη, ἐξηγώντας ὅτι ἀλλαγὴ τῆς δυναστείας μόνον θάταν τρέλ-

λα. Τὴν ἐπομένη, στὶς 4 τοῦ Σεπτεμβρίου, ταραγμένοι ἀπ' τὴ «φοιχτὴ συκοφαντία» πού τοὺς παρουσίαζε ὅτι μελετοῦν τὴν ἀναγόρευση στοῦ θρόνου τοῦ δούκα τοῦ Μπρουνσβίκ ἢ τῆς Ὑόρκης, οἱ βουλευτὲς ἔδωσαν τὸν ὄρκο πὼς θὰ καταπολεμήσουν μ' ὅλες τὶς δυνάμεις τοὺς τοὺς βασιλιάδες καὶ τὴ βασιλεία καὶ ἀπηύθυναν στοῦ ἔθνος, καθένας προσωπικά, μὴ δημοκρατικὴ προκήρυξη.

Εἶναι δύσκολο νὰ ξέρουμε ὡς ποῦο σημεῖο οἱ δῆμιες αὐτὲς ἐκδηλώσεις εἶταν ἐλλεικρινεῖς. Ὁ ἴδιος ὁ Σαμπό, πού στὶς 3 τοῦ Σεπτεμβρίου χαρακτηρίζε σὰ «φοιχτὴ συκοφαντία» τὸ δῆθεν σχέδιο γι ἀναγόρευση στοῦ θρόνου ἑνὸς ξένου πρίγκιπα, εἶχε δώσει στοὺς Ὀμόσπονδους, ἀπ' τὸ βῆμα τῶν Ἰακωβίνων, στὶς 20 Αὐγούστου, τὴ συμβουλὴ νὰ μείνουν στοῦ Παρίσι, γιὰ νὰ ἐποπτεύσουν τὴ Συμβατικὴ, νὰ τὴν ἐμποδίσουν νὰ παλινορθώσει τὴ βασιλεία καὶ νὰ φύγει ἀπ' τὸ Παρίσι. Κι ὁ ἴδιος ὁ Σαμπό, λίγες μέρες ἀργότερα, θὰ δώσει τὴν ψῆφο του στὴν ἐκλογικὴ Συνέλευση τοῦ Παρισιοῦ στοῦ δούκα τῆς Ὀρλεάνης, πού θὰ ἐκλεγεῖ μόλις καὶ μετὰ βίας βουλευτὴς τῆς Συμβατικῆς, παρ' ὅλη τὴν ἀντίθεση τοῦ Ροβερσπέρου. Ὁ Δαντῶν καὶ οἱ φίλοι του ψήφισαν μαζί μὲ τὸ Σαμπό τὸ δούκα τῆς Ὀρλεάνης. Ὁ τελευταῖος δὲ φιλοδοξοῦσε τάχα τίποτ' ἄλλο, ἔχτος ἀπὸ μὴ ἀπλὴ νομοθετικὴ ἐντολή; Ἡ ἀλληλογραφία του ἀποδείχνει πὼς ζήτησε νὰ μπάσει στὴ Συμβατικὴ τὸν πρωτότοκο γιό του, τὸ δούκα τῆς Σάρτρ, τὸ μέλλοντα Λουδοβίκο-Φίλιππο, παρ' ὅλο πού δὲν εἶχε ἀκόμα τὴ νόμιμη ἡλικία. Τελικὰ ὅμως ὁ δούκας τῆς Σάρτρ δὲν τόλμησε, κ' ἔτσι ἀνέλαβε ὁ πατέρας του νὰ διακδικήσει αὐτὸς τὸ βουλευτηλίκι. Πρωτοῦ ἐπιδιώξει τὴν ψῆφο τῶν Παρισιῶν ἐκλογέων, ὑπέβαλε αἴτηση στὴν Κομμούνα, παρακαλώντας τὴν νὰ τοῦ δώσει νέο ἐπίθετο, καὶ ἡ Κομμούνα μὲ ρητὴ ἀπόφασή της, τοῦ ἀπένευσε τ' ὄνομα «Ἰσότητα» πού αὐτὸς τὸ δέχτηκε μὲ «ὑπέρτατη εὐγνωμοσύνη» (14 τοῦ Σεπτεμβρίου). Οἱ σύγχρονοι νόμισαν πὼς ὁ Δαντῶν, ἀνίκανος ὅπως εἶταν νὰ βῶσει φλογερὸ ζῆλο γιὰ τὴν ἀφηρημένη πολιτικὴ, εἶχε προσεταιριστῆ μυστικὰ τὸν οἶκο τῆς Ὀρλεάνης. Βρέθηκαν ἀργότερα χειρόγραφοι σημειώσεις, ὅπου ὁ βασιλιάς Λουδοβίκος - Φίλιππος διηγῶταν πὼς ὕστερ' ἀπ' τὸ Βαλμύ, ὁ Δαντῶν τοῦ πρόσφερε τὴν προστασία του καὶ τὸν συμβούλευσε νὰ φροντίσει ν' ἀποχτήσῃ δημοτικότητα στοῦ στρατοῦ: «Αὐτὸ εἶναι οὐσιώδες γιὰ σᾶς, γιὰ τοὺς δικούς σας, ἀκόμα καὶ γιὰ μᾶς καὶ πρὸ παντὸς γιὰ τὸν πατέρα σας». Ὁ Δαντῶν τέλειωσε ἔτσι τὴ συνομιλία του: «Ἐχετε μεγάλες πιθανότητες νὰ βασιλεύσετε». Ἡ Δημοκρατία λοιπὸν δὲν τοῦ φαινόταν παρὰ μόνο λύση προσωρινή.

Ἡ βασιλεία γιὰ τὴν ὥρα εἶταν καταδικασμένη. Οἱ Γερωνδῖνοι, βλέποντας πὼς τοὺς ξεφεύγει τὸ Παρίσι καὶ μερικὲς μεγαλοπόλεις, βάλθηκαν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ψῆφο τῆς ὑπάθρου. Ἀπ' τὶς 14 Αὐγούστου, ἓνας ἀπ' αὐτούς, ὁ Φρανσουά (ἀπ' τὸ Νεφ Σατώ) εἶχε προκαλέσει ψήφισμα τῆς Συνέλευσης νὰ μοιραστῆ ἡ περιουσία τῶν Δήμων σ' ὅλους τοὺς πολῖτες καὶ νὰ διανεμηθοῦν τὰ χτήματα

τῶν ἐμικροῦδων σὲ μικροὺς κλήρους πού θὰ πληρωθοῦν σὲ 16 ἐτήσιες δόσεις, ἔτσι πού νά μποροῦν οἱ φτωχοὶ νά τοὺς ἀποκτήσουν εὐκόλα. Στις 16 Αὐγούστου, ἀνεστάλησαν ὄλες οἱ ποινικὲς διώξεις ἐξ αἰτίας τῶν παλιῶν φεουδαρχικῶν δικαιωμάτων. Στις 25 Αὐγούστου τέλος, ἡ Συνέλευση κατάργησε, χωρὶς ἀποζημίωση, ὅλα τὰ φεουδαρχικά δικαιώματα, πού οἱ κάτοχοι τους δὲ θὰ μπορούσαν νά ἐμφανίσουν στὸ δικαστήριο τοὺς ἀρχικούς τὸν τίτλους. Ἡ πτώση τῆς φεουδαρχίας συνόδευε τὴν πτώση τοῦ Θρόνου. Ὁ χωρικός δὲ θὰ νοσταλγεῖ πιά τὸ βασιλιά.

Οἱ Ἐκλογικὲς συνέλεύσεις, πού συνήλθαν στις 2 τοῦ Σεπτέμβρη, συνεδρίαζαν πολλές μέρες, καὶ μάλιστα κάποτε-κάποτε καὶ πολλές βδομάδες. Παρ' ὅλο πού παραχωρήθηκε τὸ δικαίωμα ψήφου στοὺς παθητικούς πολίτες, ἡ προθυμία προσέλευσης στις κάλπες ὑπῆρξε πολὺ μικρὴ. Οἱ φτωχοὶ δὲν εἶχαν ὄρεξη νά χάσουν τίς μέρες τους σὲ κουραστικὲς διατυλώσεις, γιὰ τίς ὁποῖες δὲν εἶταν καλὰ προκατασκευασμένοι. Οἱ βασιλόφρονες, οἱ Feuillants, οἱ ἀριστοκράτες, οἱ δειλοὶ ἔκαναν ἀποχὴ ἀπὸ σύνεση ἢ ἀπὸ ἐνδοιασμούς. Στὴν ψηφοφορία δὲ γινόταν κανεὶς δεχτός, ἀν δὲν ἔδινε τὸν ὄρο πὼς θάναί πιστὸς στὴν ἐλευθερία καὶ στὴν ἰσότητα. Στὴν Οὐάζ ὑπῆρχαν λιγότεροι ψηφοφόροι στις πρωτοβάθμιες συνέλεύσεις τοῦ 1792 ἀπ' τίς προηγούμενες τοῦ 1791 ἢ τοῦ 1790. Σὲ καμιά δεκαριά τουλάχιστο Νομούς, στὸν Μπουῆν-γυ-Ρόν, στὸ Καντάλ, στὸ Σαράντ, στὸν Κορρέζ, στὸ Νιτρόμ, στὸν Ἐρώ, στὸ Λό, στὸ Ζέρ, στὸν Οὐάζ, στ' Ἄνω Πυρρηναία, στὸ Σηκουάνα-καὶ-Μάρνη, μιμήθηκαν τὸ Παρίσι, ἔκαναν τὴν ψηφοφορία μὲ ὀνομαστικὴ κλήση καὶ μεγαλόφωνα. Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ στις πρωτοβάθμιες συνέλεύσεις τοῦ Μάν. Τέλος, συχνὰ οἱ ἐκλογικὲς συνέλεύσεις ἔκαναν αὐτοεκαθάριση, διώχνοντας ἀπ' τοὺς κόλπους των ὄλους ὑποψαζόντους πὼς δὲν εἶταν καλοὶ πολίτες. Ἡ ἐπικράτηση τῶν ἀστῶν καὶ τῶν κτηματιῶν ἐδραιώθηκε σχεδὸν παντοῦ, ὀριστικά. Ἐκτὸς ἀπ' τὸ Παρίσι καὶ μερικὲς ἄλλες πόλεις, οἱ ἐργατοτεχνίτες ἔγιναν ἀφαντοί, ὅταν φυσικά δὲν τοὺς ὀδηγοῦσαν ὑποταχτικά στις κάλπες. Στὸ Κενζέ, τοῦ Νομοῦ Ντούμπ, ὁ ἀρχιεπιδηρογογὸς Λουβὸ κατέλαβε τὸ γραφεῖο τῆς πρωτοβάθμιας συνέλευσης μὲ τοὺς ἐργάτες του, πού τοὺς ὀδήγησε κοπαδιστὰ πίσω ἀπὸ κάποιον πομπαιζε κλαρίνο. Ἐδίωξε ἀπ' τὴν αἴθουσα τῆς ψηφοφορίας τοὺς ἀντίθετους καὶ αὐτοονομάστηκε ἐκλέκτορας. Ἡ περὶπτωση δὲ θάταν μοναδική. Οἱ βουλευτὲς τῆς Συμβατικῆς ἐκλέχτηκαν ἀπὸ μιὰ ἀποφασιστικὴ μειοψηφία. Οἱ περισσότεροὶ ἀνήκουν στὴ μπουρζουαζία πού τὰ συμφέροντά της συνδέονται μὲ τὰ συμφέροντα τῆς Ἐπανάστασης. Θάπρεπε νά ἐρευνηθεῖ ποιὰ εἶταν ἡ ἀναλογία ἐκείνων πού ἀγόρασαν τὰ ἐθνικὰ χτήματα, στὸ σύνολο τῶν ἐκλογέων. Ἡ ἐρευνα αὐτὴ δὲν ἔγινε. Σὲ 750 βουλευτὲς, δυὸ εἶταν ὀλοῖοι ἐργάτες, ὁ ὀλοποῖος Νοέλ Πουάντ, πού βγήκε στὸ Ρόν-ἂ-Λουάρ, καὶ ὁ ἐπιουργὸς Ἀρμονβίλ, πού βγήκε στὸν Μάρνη.

Ἐκτὸς ἀπ' τὸ Παρίσι, ὅπου ὀλοὶ οἱ βουλευτὲς ἀνήκουν στὸ

κόμμα της Κομμούνας, με τόν Ροβεσπιέρο επικεφαλής, οι εκλογές δὲν ἐπηρεάστηκαν σχεδὸν καθόλου ἀπ' τὸν ἀγνωστο ἀκόμα ἀνταγωνισμό Νομοθετικῆς καὶ Κομμούνας, Γιρονδίνων καὶ Ὁρεινῶν. Στὶς ἐπαρχίες, οἱ ἐπαναστάτες, πού καταλάβαιναν πῶς δὲν εἶταν πολλοί, σκέφτονταν περισσότερο τὴν ἐνωση, παρὰ τὴν διαίρεση. Ὁ μέλλον Γιρονδίνος Μπιζὸ εἶχε ἐκλεγεί στὸν Ἔρ μαζί με τοὺς μέλλοντες Ὁρεινοὺς Ρομπέρ καὶ Θωμά Λεντέ, με τοὺς ὁποίους συνεννοοῦνταν θαυμάσια. Οἱ εκλογεῖς φρόντισαν πρῶτ' ἀπ' ὅλα νὰ ἐκλέξουν ἀνθρώπους ἱκανοὺς νὰ ὑπερασπίσουν τὴν Ἐπανάσταση ἐναντίον τῶν ἐσωτερικῶν κ' ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν της. Ἡ μοναρχία δὲν ἔβρισκε καθόλου ὑπερασπιστές. Οἱ Γιρονδῖνοι, καθὼς εἶταν περισσότερο γνωστοί, καθὼς εἶχαν στὰ χέρια τοὺς τὸν τύπο καὶ τὸ βῆμα τῆς Νομοθετικῆς, καθὼς διέθεταν ἀκόμα μεγάλη δύναμη στὶς λέσχες τῶν Ἰακωβίνων, ἔβγαλαν μεγάλον ἀριθμὸ βουλευτῶν. Ὁ Μπρισσὸ ἔψαλλε τὰ νικητήρια στὸ φύλλο τοῦ τῆς 10ης τοῦ Σεπτεμβρίου. Οἱ εκλογεῖς ὁμῶς δὲν εἶχαν δώσει κομματικὴ ψήφο. Δὲν εἶχαν δώσει στοὺς ἐκλεκτοὺς τῶν τὴν ἐντολὴ νὰ ἐκδικηθοῦν τὰ κλήγματα πού ἡ Κομμούνα τῆς 10ης Αὐγούστου εἶχε καταφέρει στὴν περὶφάνεια τοὺς.

Οἱ Γιρονδῖνοι, ἀλίμονο! δὲν εἶταν ἱκανοὶ νὰ θυσιάσουν τὴ μνησικακία τους. Ὁ Πετιὸν εἶχε προσβληθεῖ σκληρὰ στὴ ματαιοδοξία του ἀπ' τὴν ἀποτυχία πού δοκίμασε στὴν ἐκλογικὴ συνέλευση τοῦ Παρισιῦ, πού ἀντὶ γι αὐτὸν προτίμησε τὸν Ροβεσπιέρο. Ἡ κυρία Ρολάν, πού κυβερνοῦσε τὸ γέρο ἄντρα της, ὑπέφερε γιὰ τὴν ἐξέχουσα θέση πού κατέλαβε ὁ Δαντῶν στὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο. Οἱ Μπρισσὸ, Καρρά, Λουβέ, Γκαντέ, Ζανσοννέ, Κοντορσέ, ὅλοι οἱ ἀρχηγοὶ τοῦ κόμματος, μισοῦσαν στὸ πρόσωπο τοῦ Ροβεσπιέρου τὸν ἀνθρώπο πού τοὺς ἐμπόδισε στὴ φιλοπόλεμη πολιτικὴ τους καὶ τοὺς ἔκλεισε τὸ δρόμο, τὸν ἀνθρώπο πούχε καταγγεῖλει τοὺς δισταγμοὺς καὶ τὶς μανοῦβρες τους, πρὶν καὶ μετὰ τὴν ἐξέγερση, τὸν ἀνθρώπο πού τοὺς ἀπέδωσε τὴν κατηγορία συνενόησης μετὰ τὴν Αὐλὴ καὶ τὸν ἐχθρό, τὸν ἀνθρώπο πού ἐνέπνεε τὴν ξετσιπωτὴ ληστρικὴ Κομμούνα· σκόπευαν ν' ἀνταποδώσουν τὰ ἴσα.

Τὰ ἰδιαίτερα γράματα τῆς κυρίας Ρολάν ἀποκαλύπτουν ὅλο τὸ βάθος τοῦ μίσους καὶ τοῦ φόβου της. Εἶταν πελειομένη πῶς ἡ κλοπὴ τῶν διαμαντιῶν τοῦ Στέματος ἀπ' τὸ σκευοφυλάκιο, πού στὴν πραγματικότητα εἶχε γίνεϊ ἀπὸ ἐξ ἐπαγγέλματος διαρῆχτες) ὀφειλόταν στὸν Δαντῶν καὶ στὸν Φάμπρ ντ' Ἐγκλαντίν. Περιφρονοῦσε καὶ μισοῦσε τὸν Δαντῶν, πού ὠστόσο μόλις πρὶν ἀπὸ λίγο εἶχε ἐνεργήσει ν' ἀνακληθεῖ τὸ ἐντιμὰ σιλήψεως πούχε ἐκδώσει ἡ Κομμούνα ἐναντίον τοῦ ἀντρός της. Ἐβλεπε τὴ σωτηρία μόνο στὸ σχηματισμὸ μιᾶς φρουρᾶς ἀπ' τοὺς Νομοῦς πού θ' ἀναλάβαινε τὴ φρούρηση τοῦ Παρισιῦ καὶ θὰ προστάτευε τὴ Συνέλευση: «Δὲ σωθῆκαμε καθόλου, ἔγραφε ἡ ἴδια στὸν Μπανκάλ, κι ἂν οἱ Νομοὶ δὲ στείλουν φρουρὰ στὴ Συνέλευση καὶ στὸ Συμβούλιο, θὰ χάσετε καὶ τὸνα καὶ τ' ἄλλο. Ἐργαστεῖτε λοιπὸν γρήγορα νὰ

μᾶς τῆ στείλετε, μὲ τὸ πρόσχημα τῶν ἐξωτερικῶν ἐχθρῶν, ἐναντίον τῶν ὁποίων στέλνουν τοὺς Παρισίους πουντὶ (κα-
νοὶ γὰρ ἄμυνα, γὰρ νὰ συμβάλει ἔτσι δλόκληρη ἡ Γαλλία στὴ δια-
τήρηση τῶν δυὸ αὐτῶν ἐξουσιῶν ποὺ τῆς ἀνήκουν καὶ ποὺ τῆς
εἶναι ἀγαπητές». Βλέπει κανεὶς αὐτοῦ τὰ σπέρματα τῆς δλέθρας
πολιτικῆς, ποὺ ἐξεγείρονται τοὺς Νομοὺς ἐναντίον τοῦ Παρισιῶ, ἔ-
μελλε νὰ καταλήξει, μερικὸς μῆνες ἀργότερα, στὶς ταραχὲς τῶν
ὁμοσπονδιακῶν καὶ στὸν ἐμφύλιο πόλεμο.

Δυστυχῶς τῆ μαντὰμ Ρολάν τὴν ἀκούσανε, πρὸ παντὸς ἐκβῆναι
ποῦ, ἀπὸ φόβο μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Λονγκβύ, εἶχαν σχεδιάσει τῆ
μεταφορὰ τῶν δημοσίων ἀρχῶν στοὺς Νομοὺς τοῦ Κέντρου καὶ τῆς
Μεσημβρίας. Ἄπ' τὶς 4 τοῦ Σεπτεμβρίου, ὁ Καμπόν, ποὺ συνέπρα-
τε τότε μὲ τοὺς Γιρονδίνους καὶ ποὺ δὲ θὰ πάψει ποτὲ νὰ διωπι-
στεῖ στὴν Κομμούνια, ἀκόμα κι ὅταν θὰ ἐνωθεῖ μὲ τοὺς Ὑρεινῶς,
ἀπειλοῦσε τὸ Παρίσι μὲ τὴν ἐκδίκηση τῶν Μεσημβρινῶν: «Ἄν
αὐτοὶ οἱ ἀξιοκαταφρόνητοι συκοφάντες γίνονταν, ἀπὸ στραβομάρα
ἢ ἀδυναμία δικῆ μας, ἀνίλειο κυρίαρχοι τῆς Γαλλίας, τότε, πιστέ-
ψτε το, κύριοι, πῶς οἱ μεγάλοκαρδοὶ πολῖτες τῆς Μεσημβρίας ποὺ
ὀρκίστηκαν νὰ διατηρήσουν τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν ἰσότητα
στὴ χώρα τους, θὰ ἐρθοῦν σὲ βοήθεια τῆς καταπιεζόμενης πρω-
τεύουσας (ζωηρὰ χειροκροτήματα)... Ἄν πάλι, ἀλίμονο! ἤττηθεῖ
ἡ ἐλευθερία κι ἀναγκαστοῦν νὰ ὀπισθοχωρήσουν, χωρὶς νὰ μπο-
ροῦν ν' ἀντιτάξουν ἐναντίον τῶν νέων τυράννων τὸ μῖσος, τῆ δίψα
τῆς ἐκδίκησης καὶ τὸ θάνατο, δὲν ἀμφιβάλω πῶς θὰ παρῶσθον
στὶς ἀπαρραβιαστες ἐστῆς τους ἱερὸ ἄσυλο στοὺς δυστυχημένους
ποὺ θὰ κατόρθωναν νὰ ξεφύγουν ἀπ' τὸ τσεκούρι τῶν Σύλλα τῆς
Γαλλίας». Ἐτσι, κατὰ τὸν Καμπόν, ἂν ἡ βοήθεια τῶν Νομῶν ποὺ
καλοῦσε εἶταν ἀνεπαρκῆς, θὰ ξανάφεραν ἐπὶ τάπητος τὸ σχέδιο
γὰρ τὴν ἴδρυση Δημοκρατίας τῆς Μεσημβρίας ποὺ ἔδχαν κατα-
στρώσει μυστικῶς τὶς προηγούμενες μέρες στὰ διαβούλια μὲ τοὺς
Κερσὲν καὶ Ρολάν. Κι ὁ Καμπόν δικαιολογοῦσε τὶς ἀπειλές του,
μὲ τὶς φήμες γὰρ διχτατορία ποὺ κυκλοφοροῦσαν καὶ ποὺ αὐτὸς
τὶς συνέλεγε: κατηγορεῖς θανάσιμες ποὺ θὰ κάνουν τὸ δρόμο τους.
Τὸ σχέδιο γι ἀπόσχιση, ποῦφερε στὸ βῆμα ἡ ὀρητικὴ ἀγόρευση
τοῦ Καμπόν, εἶταν τόσο βασιμμένο στὰ πράγματα, ὥστε τρόμαξε
ἀκόμα καὶ τὸν Ἄναχαρη Κλόοτς. Ὁ Κλόοτς δὲ δίστασε νὰ τὸ
ἀποδοκιμάσει, μ' ὄλο ποὺ τότε σιχαινόταν τὴν Κομμούνια: «Γάλ-
λοι, ἔγραφε στὰ Πατριωτικὰ Χρονικὰ τῆς 10ῆς τοῦ Σεπτεμβρίου, ἂς
μὴ σκεπτόμαστε νὰ καταφύγουμε στὰ βουνὰ τῆς Μεσημβρίας·
αὐτὸ θὰ ἐπιτάχυνε τὴν καταστροφὴ μας, θάταν σὰ νὰ καλοῦ-
σαμε ὅλους τοὺς τυράννου; τῆς Εὐρώπης νὰ μᾶς λακτίσουνε καὶ
κυριῶς τὸ σουλτάνο τῆς Μαδρίτης... Τὸ Παρίσι εἶναι ἡ πόλη τῶν
Γάλλων· ἡ κατάχτηση τῆς Πρωτεύουσας· θὰ παρέλκε ὀριστικὰ τὸ
πολιτικὸ σῶμα». Τὸ ἄρθρο αὐτὸ ἔμελλε νὰ καταστρέψει τὶς σχέσεις
τοῦ Κλόοτς μὲ τοὺς Ρολάν καὶ πολὺ γρήγορα μὲ τοὺς ἄλλους
Γιρονδίνους.

Γιὰ τ' ἀποκτήσουν τὴ φρουρὰ ἀπ' τοὺς Νομούς, πρᾶμα πού θὰ τοὺς καθυστάξει, οἱ Ρολάν δούλεψαν μὲ κάθε τρόπο γιὰ νὰ ἐκφοβίσουν τὴ Συνέλευση στὶς τελευταῖες τῆς στιγμῆς. Διεισέδρανε τὴ φρίκη ἐναντίον τῆς Κομμούνας πού τὴν παρουσίασαν σὰ συμφορὰ ἀπὸ μαχαιοβγάλτες καὶ ληστές. Ὁ Ρολάν ἀνάγγειλε στὴ Συνέλευση, στὶς 17 τοῦ Σεπτεμβρίου, πὼς ἡ κλοπὴ τοῦ Σκευοφυλάκιου ὀφειλόταν «σὲ μεγάλη σκευωρία», κ' ὕστερα κατάγγειλε, ἄσχετα ἀπ' αὐτὸ τὸ θέμα, τὴν ἐκλογικὴ συνέλευση τοῦ Παρισιοῦ πούχε κροτεῖναι τὴν προηγούμενη μέρα, κατὰ τὰ λεγόμενά του, τὸν Ἀγροτικὸ νόμο, δηλ. τὸ μοίρασμα τῶν γαιῶν. Ἰσχυρόστηκε πὼς οἱ σφαγιαστές δὲν ἔμειναν εὐχαριστημένοι καὶ πὼς ἐπρόκειτο νὰ ξαναρχίσουν τοὺς ἀθλοὺς τοὺς : «Σὲ μερικὲς προκηρῦξεις συμβουλεύουν τὸ λαὸ νὰ ξεσηκωθεῖ ἀκόμα, ἀν δὲν ἔχασε τὰ χαζάρια του ἔξωφ τοὺς συντάχτες αὐτῶν τῶν προκηρῦξεων κι αὐτοὺς πού τοὺς πληρώνουν». Ὁ τελευταῖος αὐτὸς ὑπαινιγμὸς ἀφοροῦσε ἀσφαλῶς τὸν Δαντιῶν, ποῦταν πάντα ὁ συνάδελφος τοῦ Ρολάν στὴν κυβέρνηση. Κι ὅλο αὐτὸ τὸ κατηγορητήριο, βασισμένο πάνω σὲ ψεύτικα ἢ παραμορφωμένα γεγονότα, εἶχε σκοπὸ νὰ ὀδηγήσει σ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα : «Πρέπει, κύριοι, νὰ καλέσετε μιὰ πολυάριθμη φρουρὰ γύρω σας, πρέπει νὰ τὴν ἔχετε στὴ διάθεσή σας». Τραγικὸς ὅπως πάντα ὁ Ρολάν, δήλωνε πὼς στὸ μεταξύ αὐτὸς ἀψήφοις τὸ θάνατο. Ξαναρχισε τὴν ἐπίθεση τὴν ἐπομένη.

Ἔταν μεγάλη συμφορὰ τὸ ὅτι οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Γιρονδιῶν ἀκολούθησαν τὸν φαντασμένον αὐτὸ φοβιτσιῶδη καὶ στενόμυαλο γέρο. Ὁ Λαζούρ, στὶς 17 τοῦ Σεπτεμβρίου, ὑπερθήματισε στὶς σκοτεινὲς προφητεῖες του, σὲ μιὰ ἐπίσημη ἐκθεση πού παρουσίασε «ἐν ὄνοματι» τῆς Ἐπιτροπῆς τῶν Δώδεκα. «Υπάρχει, εἶπε, ἓνα σχέδιο γιὰ νὰ ἐμποδιστεῖ ἡ Συμβατικὴ νὰ συνέλθει... Καταγγέλλω αὐτὸ τὸ ἀνόσιο σχέδιο... Προτείνουν γιὰ τελευταῖο μέσο σωτηρίας νὰ πυρπολήσουν ἢ νὰ λεηλατήσουν τὴν πόλη τοῦ Παρισιοῦ, γιὰ νὰ μὴν μπορέσει νὰ γίνῃ τὸ «στρατόπεδο», καὶ παρέστησε τοὺς παρισινοὺς ἐπαναστάτες σὰ συμμάχους ἢ πράχτορες τοῦ Μπρούνοβικ. Ὁ Βερνιώ, πὸ μυαλωμένος συνήθως, ἐπιβεβαίωσε τὴν ἀκρίβεια τοῦ μυθιστορήματος τοῦ Λαζούρ. Κατάγγειλε τὴν Ἐπιτροπὴ ἐπαγρύπνησης τῆς Κομμούνας, πῆρε προκλητικὴ στάση ἀπέναντι στοὺς δολοφόνους καὶ προκάλεσε ψήφισμα πού σύμφωνα μ' αὐτὸ, τὰ μέλη τῆς Κομμούνας θάναι ὑπεύθυνα μὲ τὸ κεφάλι τους γιὰ τὴ ζωὴ τῶν φυλακισμένων! Ὑστερα ὁ Πετιόν, μὲ τὴ σειρά του, στηλίτευσε τοὺς δόλιους ὑπηρεταριώτες πού, κατ' αὐτόν, προετοιμαζαν καινούργιες σφαγές. Τὴν ἐπομένη, ἓνα νέο νομοσχέδιο πού ψηφίστηκε μὲ πρόταση τοῦ Γκαντέ, διέλυε ὀριστικὰ αὐτὴ τὴ φορὰ τὴν ἐπαναστατικὴ Κομμούνα, διέταξε τὴν ἀνανέωσή της καὶ ἀποκαθιστοῦσε τὸ δήμαρχο Πετιόν στὴν ἀσκηση τῶν καθηκόντων πού τοῦχε ἀφαιρέσει ἢ ἐξέγερση. Τὰ ἐντάγματα συλλήψεως δὲ θὰ μποροῦν πὰ νὰ ἐκδίδονται στὸ ἐξῆς, παρὰ μόνον ἀπ' τὸ δήμαρχο καὶ τὶς ἀστυνομικὲς ἀρχές. Ἡ καμπάνα καὶ τὸ κανόνι τοῦ συναγεραμοῦ

δὲ θὰ χτυποῦν πιά, παρὰ μόνο μὲ ρητὴ διαταγὴ τοῦ Νομοθετικοῦ σώματος. Στὴ διάρκεια τῆς μακρᾶς αὐτῆς μονομαχίας τῶν ἑξη βδομάδων ποὺ δόθηκε μεταξὺ τῆς Κομμούνας καὶ τῆς Συνέλευσης, ἡ Συνέλευση εἶπε τὴν τελευταία λέξη.

Ἡ τελικὴ νίκη τῆς δὲν ἐξηγεῖται μονάχα ἀπ' τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐκλογῶν τῆς Συμβατικῆς ποὺ χαροποίησε, «ἀναζωογόνησε» τὴν κυρία Ρολάν· ἐξηγεῖται προπαντὸς ἀπ' τὴ συναισθηματικὴ ἀντίδραση ποὺ δημιουργήθηκε ὕστερ' τὶς σφαγὲς στὸν ἴδιο τὸν κληθυσμὸ τοῦ Παρισιοῦ κ' ὕστερα σ' ὀλόκληρη τὴ Γαλλία. Τὴν ἀντίδραση αὐτῇ, οἱ Γιρονδῖνοι, ποὺ δὲν εἶχαν βγάλει μιὰ στὴ διάρκεια τῶν σφαγῶν καὶ ποὺ ἄλλωστε, εἶχαν ἀμνηστεύσει λίγοις μῆνες πρωτύτερα τὶς ὁμότητες τῆς «παγοαποθήκης» τῆς Ἄβινόν, ἔσπευσαν νὰ τὴ διεγείρουν καὶ νὰ τὴν ἐκμεταλευτοῦν ἔντεχνα. Ἀπ' τὶς 10 τοῦ Σεπτέμβρη, ὁ Μπρισσὸ παρουσιάζει τὶς σφαγές, στὴν ἐφημερίδα του, σὰν ἀποτέλεσμα συνωμοσίας τῶν Ὀρεινῶν, καὶ ἡ συνωμοσία αὐτῇ, κατ' αὐτόν, ἔχει τελικὸ σκοπὸ τὴν ψήφιση Ἀγροτικοῦ νόμου, δηλ. τὸ μοίρασμα τῶν γαιῶν καὶ τῶν περιουσιῶν. Κατὰ τὰ λόγια καὶ τὸ παράδειγμα τοῦ Ρολάν, οἱ δημοσιογράφοι τοῦ κόμματος, ποὺ πολλοὶ ἀπ' αὐτούς, ὅπως ὁ Λουβέ, χρηματοδοτοῦνται ἀπ' τὸ ταμεῖο προπαγάνδας τοῦ ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν, καλοῦν τοὺς ἰδιοχτῆτες νὰ συνασπιστοῦν ἐναντίον τῶν Ὀρεινῶν. Οἱ Γιρονδῖνοι παρουσιάζονται ἀπὸ δῶ καὶ πέρα σὰν τὸ κόμμα τῆς ἔνομης τάξης καὶ τῆς διατήρησης τοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος. Παίρνουν κιόλας ὑπὸ τὴν προστασία τους τοὺς παλιούς *Peuillants*. Στὸ Παρίσι, τὸ Διαμέρισμα τῶν Λομβαρδῶν, ποὺ τὸ ἐμπνέει ὁ Λουβέ, ἀκολουθούμενο ἀπ' τὰ Διαμερίσματα τοῦ Μάιγ καὶ τοῦ Μαρά, ποὺ ἀποτελοῦνταν καὶ τὰ τρία ἀπὸ πλούσιους ἐμπόρους, ὑποστήριξαν ἐκείνους τοὺς 8.000 καὶ 20.000 βασιλόφρονες ποῦχαν ὑπογράψει τὶς αἰτήσεις διαμαρτυρίας γιὰ τὸν ἐκθρονισμὸ τοῦ βασιλιά, ποὺ ἡ Κομμούνα τοὺς εἶχε μεταχειριστεῖ σὰν ὑποπτους καὶ ποὺ ἡ Ἐκλογικὴ συνέλευση τοὺς εἶχε ἀποκλείσει ἀπ' τὶς ἐκλογές. Τὸ Διαμέρισμα τῶν Λομβαρδῶν ἀνάγγειλε, στίς 8 τοῦ Σεπτέμβρη, στὴ Συνέλευση, πὼς εἶχε ἀναλάβει τὴν πρωτοβουλία νὰ σχηματίσει ἀνάμεσα σ' ὄλους τοὺς καλοὺς πολίτες ὄλων τῶν Διαμερισμάτων «μιὰν ἀγία καὶ συντηρητικὴ ὁμοσπονδία» γιὰ τὴν προστασία τῶν ἀτόμων καὶ τῶν περιουσιῶν. Ὑστερ' ἀπὸ ρητὴ αἴτηση τῶν ἐνδιαφερομένων, ἡ Συνέλευση ἀποφάσισε νὰ καταστρέψει τὰ πρωτότυπα τῶν αἰτήσεων διαμαρτυρίας μὲ τὶς 8.000 καὶ 20.000 ὑπογραφές. Ἡ ἀντίδραση εἶταν τόσο δυνατὴ, ὥστε ἡ ἴδια ἡ Κομμούνα ὀρκίστηκε, στίς 19 τοῦ Σεπτέμβρη, πὼς θὰ ὑπερασπίσει τὶς ἰδιοχτησίες.

Ἀπειλοῦνταν πραγματικὰ ἄραγε οἱ ἰδιοχτησίες; Εἶταν δικαιολογημένοι οἱ φόβοι τῶν Γιρονδίνων; Ἦρθε ἡ στιγμή νὰ ρίξουμε μιὰ ματιὰ πάνω στὸ οικονομικὸ καὶ κοινωνικὸ ζήτημα, ὅπως ἐμπαινε τότε. Μὲ τὸν πόλεμο, ἡ κατάσταση τῶν τεχνιτῶν καὶ τῶν ἐργατῶν καὶ τῶν καταναλωτῶν γενικὰ εἶχε χειροτερέψει. Οἱ βιομη-

χανίες πολυτελείας δὲ δοῦλευαν. Τὸ ἀσινιάτο ἔχανε στὸ Παρίσι τὸν Αὐγούστο 41^ο, ἀπ' τὴν ἀξία του καὶ σχεδὸν τὸ ἴδιον πρὸς Μασσαλία, στὴ Ἀλλήν, στὴ Ναυμπόν, στὸ Μικροῦντάι. Τὰ μεροκάματα δὲν εἶχαν ἀνέβει ἀρκετὰ γρήγορα γιὰ νὰ ἰσοφαρίσουν τὴν ὑψωση τοῦ τιμαριθμοῦ.

Μ' ὅλη τὴν καλὴ φαινομενικὰ νέα ἐσοδεία, πού γενικὰ εἶταν πρὸ ἀφθονῆς ἀπ' τὴν ἐσοδεία τοῦ 1791, ἡ ἀγορὰ δὲν εἶχε ἀρκετὰ εἶδη. Κρύβανε τὸ στάρι, τὸ ψωμί εἶταν σπάνιο καὶ πολὺ ἀκριβό. Μανοῦβρες τῶν ἀριστοκρατῶν, ἔλεγαν οἱ ἐπαναστάτες. Οἱ ἐνοικιαστές τῶν χτημάτων προτιμοῦσαν νὰ φυλάινε τὸ στάρι τοὺς παρὰ νὰ τὸ ἀνταλλάσσουν μὲ τὰ ἀσινιάτα. Ἦσαν πῶς μὴ ἰσχυρὴ πρῶσιπὴ στρατιὰ προήλανε πρὸς τὸ Παρίσι. Τὸ μέλλον τοὺς φαινόταν ἀβέβαιο καὶ εἶταν δύσπιστοι κ' ἐπιφυλαχτικοί. Ἡ ἀπόκρυψη ποροῦσε νὰ γίνῃ τώρα πρὸ εὐκολα ἀπὸ ἄλλοτε, γιὰ τὴ Ἐπανάσταση, ἀπαλλάσσοντες τοὺς ἀπ' τὸ φόρο τοῦ ἀλατιοῦ κα ἀπ' τὴ δεκάτη, τοὺς εἶχε ἐπιτρέψει νὰ βάλουν στὴν ἀγορὰ μερικὰς οἰκονομίας. Δὲν εἶταν πᾶ ὑποχρεωμένοι νὰ πωλοῦν 800-800 γιὰ νὰ πληρώσουν τοὺς φόρους καὶ τὸ ἐνοίκιο τῶν χτημάτων. Οἱ ἰδιοχτῆτες ἄλλοτε τῶν χτημάτων τοὺς, πού δὲ βιαζόντουσαν καθόλου νὰ πληρωθοῦν μὲ ἀσινιάτα γιὰ τὰ ἐνοίκια τοὺς, τοὺς παρακαλοῦσαν νὰ περιμένουν, νὰ μὴ βιάζονται. Οἱ τεράστιες ἀγορὰς τοῦ στρατοῦ καὶ τοῦ ναυτικοῦ συντελοῦσαν ἀκόμα περισσότερον στὴν ἐλειψη τῶν τροφίμων καὶ στὴν ὑψωση τῶν τιμῶν. Τὸ ψωμί τοῦ στρατοῦ εἶταν ὡς τώρα καμωμένο μὲ στάρι καὶ σίκαλη. Γιὰ νὰ χαροῦν καὶ οἱ στρατιῶτες γιὰ τὴν πτώσῃ τοῦ θρόνου, ἡ Νομοθετικὴ ψήφισε, στίς 8 τοῦ Σεπτεμβρίου, νὰ γίνῃται ἡ κουραμάνα ἀπὸ σκέτο στάρι. Σ' αὐτὸ ὀφείλεται ἡ αὐξηση τῆς κατανάλωσης τοῦ σταριοῦ. Ἡ ἀκρίβεια τῆς ζωῆς μεγάλωνε τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς πού ἡ ἐξάπλωση τῆς Ἐπανάστασης ἀνταγε στὸ λαὸ τίς πρὸ πλατιὰς ἐλπιδοφόρες προοπτικὰς.

Ἡ ἐπαναστατικὴ Κομμονά ἀντιπροσώπευε τὰ συμφέροντα τοῦ φτωχοῦ λαοῦ. Ἀπ' τίς 11 Αὐγούστου, ἀποφάσισε νὰ ζητήσῃ ἀπ' τὴ Συνέλευση νὰ ψηφίσει ἀσπτηροὺς νόμους ἐναντίον τῶν χρηματιστῶν. Ἀξίωσε τὴν κατάργηση τοῦ ψηφίσματος τῆς Συντακτικῆς πού ἐπέτρεπε τὸν ἀνταγωνισμό τοῦ ἀσινιάτου μὲ τὰ μεταλλικὰ νομίσματα. «Ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου, λένε τὰ πραχτικά, ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων πού ἐκμεταλλεύονται τὴ δυστυχία τοῦ λαοῦ δὲν τῆς φαίνεται πάρα πολὺ ἀσπτηρῆ». Ἡ Συνέλευση ὅμως, πού ἐπικρατοῦσαν οἱ πλουτοκράτες, ἔκανε πῶς δὲν ἀκούει. Μιὰ ἀντιπροσωπεία ἀπὸ πολίτες πού ὑπέβαλε στίς 13 Αὐγούστου τὸ ἴδιον αἴτημα μὲ τὴν Κομμονά, δὲ στάθηκε πρὸ τυχερῆ. Ἀλλὰ ἡ Κομμονά βρῆκε τὸν τρόπο νὰ ὑποστηρίξει τὴν τάξῃ τῶν ἀπόρων, βιάζοντας τοὺς νὰ κουβαλοῦν χῶμα γιὰ τὰ χαρακῶματα τοῦ στρατοπέδου ὀλόγυρα ἀπ' τὸ Παρίσι, μὲ μεροκάματο 42 σόλδια τὴν ἡμέρα. Οἱ τεχνίτες χρησιμοποιήθηκαν στὰ στρατιωτικὰ ἔργα. Οἱ νέοι κατατάχτηκαν ἐθελοντῆς.

Στις άλλες πόλεις, δὲν εἶχαν πάντα τοὺς ἴδιους κόφους. Ἐπο-
τού, μὲ τὸ κλείσιμα τῶν ἐργοστασίων μεταξουργίας, πολλοὶ ἐρ-
γάτες ἔπεσαν στὴν ἀνάγκη. Ἔκαναν ταραχὴς στὴν ἀρχὴ τοῦ
Σεπτεμβρίου, ἀξιωνόντας διατίμησιν στὸ ψαμί. Στις 8 καὶ 9
τοῦ Σεπτεμβρίου, κολιόρρησαν τὸ Διευθυντήριο τοῦ Νημοῦ καὶ τὸ
ἐκοιμήσαν νὰ ὀρίσει τὴν τιμὴ τοῦ ψαμοῦ σὲ δυὸ σάβδια, δηλ.
στὸ μισὸ τῆς τρέχουσας τιμῆς. Τὸ Διευθυντήριο ζήτησε ἀπ' τὸ ἐκ-
λογικὸ σῶμα τὴν ἀντικατάστασίν του καὶ διαμαρτυρήθηκε ἐναν-
τίον τῆς διατίμησιν, ποὺ εἶταν τέτλια, ὅστε ν' ἀδικήσει τὴν ἀγορὰ.

Στὴ Λυών, οἱ ταραχὴς εἶταν πρὸ σοβαρῆς 80.000 ἐργάτες τῶν
μεταξουργείων ἔμεναν ἀνεργοί. Γιὰ νὰ τοὺς βγάλει ἀπ' τὴν ἀθλιό-
τητα, ἕνας φίλος τοῦ Σαλιέ, ὁ Ντοντιέ, ποὺ εἶταν πρόεδρος στὸ
τμήμα τῆς Ζουίβερι πρότεινε, κατὰ τὰ τέλη Αὐγούστου, νὰ προ-
βούν, ὅπως καὶ στὸ Παρίσι—ἔλεγε—«στὴν ἐκίταξιν τοῦ σταριοῦ
καὶ τῶν ἀλεύρων ποὺ εἶχαν προαγοραστῆι», νὰ τὰ πουλήσουν σὲ
μὴ τιμὴ ποὺ θὰ καθοριστῆ ἀπ' τὶς ἀρχές, καὶ τέλος νὰ ἰδρύ-
σουν ἕνα Εὐδικὸ δικαστήριον ἐξαφορισμένον μὲ τὴν τιμωρία τῶν
κάθε λογῆς ἀσχροκερδῶν. Ὁ σκοπὸς του εἶταν «νὰ κοπιωτο-
ποιήσει τὸ βρωμερὸ συμφέρον, τὴν κλεονεξία τῶν προαγοραστῶν
ποὺ τὴν εὐνοοῦσε ἡ ἀδυναμία ἢ ἡ ἠθικὴ συννεοχὴ τῶν ἀριστο-
κρατῶν δικαστῶν». Ἡ κεντρικὴ λέσχην, ὅταν ἔμαθε πὺς ἡ παρι-
σινὴ Κομμούνα εἶχε στήσει τὴν γκιλοτίναν μόνιμα, ἀξίωσε ἀπ'
τὶς ἀρχὲς νὰ ἐπιβάλουν τὸ ἴδιο μέτρο ἐναντίον τῶν κερδοσκό-
πων χρηματιστῶν καὶ τῶν φουρνάρων ποὺ βγάζουν δοκιμὴ ψαμί
ἢ ἀπειλοῦν πὺς θὰ ἐγκαταλείψουν τὸ ἐπάγγελμά τους. Ὁ Δῆμος
ἀπέριψε στὴν ἀρχὴ τὰ αἰτήματα τῆς κεντρικῆς λέσχης. Ἐνα μου-
λούκι ὅμως, τὴ νύκτα τῆς 25ης πρὸς τὴν 26ην Αὐγούστου, κατέ-
λαβε τὴν γκιλοτίναν καὶ τὴν ἔστησε στὴν πλατεία Τερριώ, ἀντί-
κρου στὸ μέγαρον τοῦ Δημαρχείου. Οἱ στασιαστὲς κατέλαβαν τὶς
φυλακὲς. Στις συμπλοκὰς πληγώθηκαν βαρῶς δυὸ φυλακισμένοι,
ἕνας παραχαράκτης ἰσινάτων κ' ἕνας φοιτητὴς κατηγοροῦ-
μενος γιὰ νοθεία τοῦ ψαμοῦ. Ἡ ἰδέα πὺς ἔπρεπε ν' ἀρχίσουν τὴν
τρομοκρατίαν ἐναντίον τῶν προαγοραστῶν καὶ νὰ χρησιμοποιήσουν
τὴν γκιλοτίναν γιὰ τὴν ἐπίλυση τῶν οικονομικῶν δυσκολιῶν
ἐπαινε σάρκα καὶ ὄσπια. Στὸ μεταξύ, οἱ Ἰακωβίνοι τῆς Λυών
καταφύγαν στὴν ἀμνηστία. Τὸ Σεπτεμβριον, ἕνας ἀπ' αὐτοῦς, ὁ
ἀστυνόμος Μπυσσά, ποὺ θὰ γίνῃ δικαστὴς στὸ δικαστήριον τῆς
περιφέρειας ὅπου προήδρευε ὁ Σαλιέ, σύνταξε τιμολόγιον τροφί-
μων καὶ εἰδῶν κατανάλωσιν ποὺ περιλάβαινε 60 εἶδη. Οἱ γυ-
ναῖκες μαζεύτηκαν μουλούκι, ἀπειλητικὲς, καὶ ὁ Δῆμος ἐπικύ-
ρωσε τὸ τιμολόγιον ποὺ ἴσχυε γιὰ τρεῖς μέρες.

Ἡ ὑπαιθρος εἶταν μόλις πρὸ ἦρουχῃ ἀπ' τὶς πόλεις, γκατι θεοὶ
βρωκῶταν αὐτὴ τὴν ἐποχὴ ἕνας μεγάλος ἀριθμὸς μεροκαματιῶ-
ρηδων τοῦ χωριοῦ, ποὺ εἶχαν φτάσει στὸ σημεῖον ν' ἀγοράζωσιν
καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὸ ψαμί τους.

Στις 11 Αὐγούστου τοῦ 1792, σημαντικὰ ἀποστολὰ στα-

ριοῦ, προοριζόμενες γιὰ τὸν ἐπισιτισμὸ τοῦ Γκαλ καὶ τοῦ Ἑρώ, σταματήθηκαν ἀπὸνα μπουλούκι στὴ διώρυγα τῆς Μεσημβρίας, κοντὰ στὴν Καρκασσόν. Οἱ ἐθνοφρουροὶ πού τοὺς κάλεσε ὁ Νομὸς τοῦ Ὠντ γιὰ ν' ἀποκαταστήσουν τὴν τάξη, ἐνώθησαν μὲ τοὺς στασιαστὲς. Τὸ μπουλούκι μεγάλωσε τὶς ἐπόμενες ἡμέρες 6.000 ἀνθρώποι συγκεντρώθηκαν στὸν ἤχο τῆς καμπάνας τοῦ συναγεραμοῦ. Στις 17 Αὐγούστου, στὸ ἀκουσμα πὼς οἱ ἀρχεὲς εἶχαν καλέσει τὰ ταχτικά στρατεύματα, μιὰ φάλαγγα στασιαστὲς βιάδισε κατὰ τῆς Καρκασσόν, κυρίεψε τὰ κανόνια καὶ τὰ ντουφέκια πού εἶταν ἀποθηκευμένα στὴν πόλη, ἔσφαξε τὸ σύνδικο Βερντιέ καὶ τελικὰ ἐξόφρτωσε τὰ στάρια πού ἀποθηκεύτηκαν στὴν Καρ-κασσόν. Γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς τάξης χρειάστηκε νὰ σταλοῦν 4.000 στρατιῶτες.

Κατὰ τὴν ἴδια ἐποχὴ ὑποχρεώθηκαν νὰ παρατάξουν σημαντι-κὲς δυνάμεις κατὰ μῆκος τοῦ Σηκουάνα γιὰ νὰ ἐμποδίσουν τοὺς κατοίκους τῆς παραποτάμιας περιοχῆς νὰ διαρπάξουν τὶς νηο-πομπὲς μὲ τὸ στάρι πού ἀνέβαιναν ἀπ' τὴ Χάρβη καὶ τὴ Ρουέν πρὸς τὸ Παρίσι.

Οἱ τοπικὲς ἀρχεὲς, ὑποσκελισμένες, ἀναγκάστηκαν νὰ θεσπίσουν λίγο-πολύ παντοῦ μέτρα καὶ κανονισμοὺς ἀνάλογους μὲ τοῦ πα-λιοῦ καθεστῶτος. Ἔτσι ὁ Νομὸς τοῦ Ἄνω Γαρούνα, μ' ἓνα διά-ταγμα τῆς 14ης Αὐγούστου, πρόσταξε τοὺς Δήμους καὶ τὶς Κοινότη-τες νὰ ἐπιβλέπουν τοὺς προαγοραστὲς σταριῶν, κυρίως «ἐκείνους, πού χωρὶς νὰ ἔχουν κάνει ποτὲ ὡς τώρα αὐτοῦ τοῦ εἶδους τὸ ἐμπόριο, ξεχνῶνται στὴν ὑπαιθρο γιὰ νὰ κάνουν ἀγορὲς στα-ριοῦ. Μ' ἄλλα λόγια, τὸ ἐμπόριο τοῦ σταριοῦ ἔπαυε νάναί ἐλεύ-θερο καὶ δὲ θὰ μποροῦσε κανεὶς πιά στὸ ἐξῆς νὰ τὸ ἐξασκήσει, παρὰ μονάχα μὲ τὴν ἄδεια τῶν ἀρχῶν καὶ κάτω ἀπ' τὴν ἐπίβλε-ψή τους. Τὸ διάταγμα τοῦ Ἄνω Γαρούνα ἐπέβαλε σάν καθήκον στὶς ἀρχεὲς νὰ συλλάβουν τοὺς προαγοραστὲς πού δὲν εἶχαν ἄδεια καὶ νὰ τοὺς παραδώσουν στὰ δικαστήρια «γιὰ νὰ τιμωρηθοῦν μ' ὅλη τὴν αὐστηρότητα τῶν Νόμων», πού δὲν ὑπῆρχαν. Ἐπρεπε ἐπί-σης νὰ συλαμβάνουν «τοὺς κακόβουλους πού παρεισφύρουν στὴν ἀ-γορὰ κι ἀγοράζουν κρυφὰ τὰ στάρια διχὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, ἀλλὰ γιὰ νὰ τὰ μεταπουλήσουν, προκαλώντας ἔτσι τὴν ἀκρίβεια τῶν εἰδῶν». Στις 14 τοῦ Σεπτέμβρη, ὁ ἴδιος Νομὸς τοῦ Ἄνω Γαρούνα ἀποφάσισε νὰ ἐπιβάλλει τὴν ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία τῶν γραματίων ἐμπιστοσύνης.

Αὐτὰ τὰ παραδείγματα ἀρκοῦν γιὰ νὰ μᾶς δώσουν νὰ κατα-λάβουμε τὴν ἀνησυχία πού κυριεῖει τοὺς ἐμπόρους καὶ τοὺς ἰδιο-χτῆτες μπροστὰ στὶς συνέπειες τῆς Ἐπανάστασης τῆς 10ης Αὐγού-στου. Ἐνωθῆσαν νὰ φουσκῶνει ὀλόγυρά τους τὸ βουβὸ μίσος τῶν προλεταρίων. Ἐπειτα τοὺς φορολογούσαν ἀδιάκοπα. Οἱ ἐθελον-τὲς δὲ δέχονταν νὰ καταταγοῦν, παρὰ μόνο δταν τοὺς κατέβαλαν, τὴ στιγμή τῆς ἀναχώρησης, ἓνα εἶδος ἀμοιβῆς γιὰ τὴν κατάταξή τους στὸ στρατό, πού τὴν πλήρωναν οἱ πλούσιοι. Ἄπαιτούσαν ἐπι

πλέον για τις γυναίκες και τα παιδιά τους χρηματικά βοηθήματα. Οι Δήμοι προμηθεύονταν τ' αναγκαία ποσά με εράνους λίγο-πολύ αναγκαστικούς. Βρίσκανε φυσικό να υποχρεωθούν οι πλούσιοι που δεν έφευγαν ν' αποζημιώσουν εκείνους που υπερασπιζόνταν με αυταπαράρηση την περιουσία τους. Οι πλούσιοι όμως, με τὸ Νόμο στὸ χέρι, έβρισκαν πὼς δὲν εἶταν υποχρεωμένοι νὰ πληρώνουν τὸς ἐπανειλημμένους αὐτοὺς φόρους πὸν τὸς ἐπέβαλλαν. Τώρα πιά δὲν περίμεναν παρὰ μόνο ἓνα σύνθημα, κ' ἓνα πρόσχημα, γιὰ νὰ διαμαρτυρηθοῦν καὶ ν' ἀνταχτοῦν.

Ἐνῶ ἡ συγκίνηση πὸν προκάλεσε ἡ εἶδηση τῆς ἀλωσης τοῦ Βερ-ντέν εἶταν διάχυτη, κ' ἐνῶ ἀρχίζουν κιόλας οἱ σφαγές στις φυλακές, τὴ νύχτα τῆς 2ης πρὸς τὴν 3η τοῦ Σεπτέμβρη, ἡ ἐπαναστατικὴ Κομμουνία ἀποφάσισε νὰ ζητήσῃ ἀπ' τὴ Νομοθετικὴ ἓνα διάταγμα πὸν θὰ ὑποχρέωνε τὸς ἐνοικιαστὲς τῶν ἀγροκτημάτων ν' ἀλωνίζον τὰ στάρια πὸν στὴν ἀνάγκη θὰ τὰ ἐπιτάξανε κιόλας γιὰ τὴ διατροφή τῆς στρατιᾶς τῶν ἐθελοντῶν πὸν στρατολογοῦσε. Ὁ Δαντῶν, κατὰ τὴ συνήθειά του, οικειοποιήθηκε τὴν ἰδέα πὸν ἔριξε ἡ Κομμουνία, καὶ τὴν ἄλλη μέρα, στις 4 τοῦ Σεπτέμβρη, ἔβαλε τὸς συναδέλφους τοῦ τοῦ Συμβουλίου, ἐκτὸς ἀπ' τὸν Ρολάν, νὰ ὑπογράψουν μιὰ προκήρυξη πὸν ἐπέβαλε ἔκτακτα μέτρα γιὰ νὰ ἐξαναγκαστοῦν οἱ ἰδιοκτῆτες νὰ πουλοῦν τὰ στάρια τὸς στοὺς ἐπιμητητές τοῦ στρατοῦ καὶ νὰ τὸς προμηθεύουν, με ἐπιτάξεις, τ' ἀναγκαῖα μέσα μεταφορᾶς. Οἱ τιμὲς ἔφρασε νὰ ὀριστοῦν ἀπ' τὴ διοικητικὴ ἀρχή. Δὲν ἐρόκειτο πιά μόνο γιὰ ἀναγκαστικὴ πώληση, ἀλλὰ γιὰ διατίμηση.

Λίγο ἀργότερα, ἡ Νομοθετικὴ ὑποχρεώθηκε, με τὰ διατάγματα τῆς τῆς 9ης καὶ 16ης τοῦ Σεπτέμβρη, νὰ ἐπεχταίνει τὴς ἀρχές πὸν ἐφάρμοσε κιόλας γιὰ τὸ στρατιωτικὸ ἀνεφοδιασμὸ καὶ στὸν ἀνεφοδιασμὸ τῶν πολιτῶν. Οἱ Δῆμοι ἐξουσιοδοτήθηκαν νὰ υποχρεώσουν τὸς ἐργάτες ν' ἀλωνίζουν τὰ σιτηρὰ καὶ νὰ καλλιεργοῦν τὰ χωράφια, οἱ διοικητικὲς ἀρχές νὰ ἐφοδιάζουν τὴν ἀγορά, με τὸ μέσο τῶν ἐπιτάξεων πὸν θᾶκαναν σὲ βάρος τῶν ἰδιωτῶν. Δόθηκαν διατάξεις γιὰ τὴν ἐνέργεια ἀπογραφῶν. Τὰ άτομα πὸν θ' ἀρνιόντανε νὰ δεχτοῦν τὴς ἐπιτάξεις θὰ ὑπόκειντο σὲ δήμευση τῶν σιτηρῶν τὸς καὶ σὲ ποινὴ πὸν μποροῦσε νὰ φτάσῃ μέχρι ἓνα χρόνο καταναγκαστικὰ ἔργα. Ὡστόσο δὲν τόλμησαν νὰ ἐπιβάλλουν τὴ διατίμηση γιὰ τὸν ἐπισιτισμὸ τῶν πολιτῶν. Τὸ μόνο πὸν ἔκαναν οἱ νόμοι αὐτοὶ εἶτανε νὰ νομιμοποιήσουν μιὰ ὑπάρχουσα κατάσταση, γιὰτι πολλοὶ Δήμοι καὶ διοικητικὲς ἀρχές εἶχαν κιόλας ἐπιβάλλει αὐθαίρετα τὰ μέτρα πὸν καθόριζαν οἱ πιά πάνω νόμοι. Ἔτσι, ἀπ' τὴ 3 τοῦ Σεπτέμβρη, ἡ περιφέρεια τοῦ Σωμὸν εἶχε καλέσει ὅλες τὴς κοινότητες τῆς δικαιοδοσίας τῆς ν' ἀλωνίσουν τὸ στάρι τῆς νέας σοδειᾶς καὶ νὰ τὸ φέρουν στὴν ἀγορά.

Οἱ Ἐπίτροποι πὸν ἀποφάσισε τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο νὰ τὸς στείλει στοὺς Νομοὺς γιὰ νὰ ἐπιταχύνουν τὴ στρατολογία τῶν ἀντρῶν, νὰ ἐπιτηρήσουν τὸς ὑλόπτους, νὰ τονώσουν τὸν ἐνθουσια-

αμό για την εθνική άμυνα, έφυγαν στις 5 του Σεπτεμβρη, παίρνοντας μαζί τους την προκήρυξη της 4ης που πρόσταζε την έκταξη των τροφίμων. Οι ενέργειές τους δε * άρνούσαν να ξεσηκώσουν ζωηρές έπαρτίσεις.

Τους περισσότερους απ' αυτούς τους είχε υποδείξει ο Δαντιόν και τους είχαν εκλέξει απ' τα μέλη της Κομμουνάς. Το Έκτελεστικό Συμβούλιο τους έδωσε πλατιά έξουσιοδότηση. Πήραν το δικαίωμα «να κάνουν στους Δήμους, στις Περιφέρειες και στους Νομούς όποιες επιτάξεις θα κρίνουν αναγκαίες για τη σωτηρία της πατρίδας» διατύπωση πολυ έλαστική, που επέτρεπε όλες τις πρωτοβουλίες. Στην Ύδν, ο Σαρτρέ κι ο Μισέλ θεώρησαν απαραίτητο, «έπειτα απ' τη δυσάρεσκια που ξεδηλώσαν ενώπιόν τους οι κάτοικοι των περιφερειών του Σάν, Βιλλνέβ-συρ-λ' Ύδν, Ζουανι και Ωξέρ εναντίον των διοικητικών υπαλλήλων του Νομού της λ' Ύδν και των Διευθυντηρίων των περιφερειών», να συγκροτήσουν μια Έπιτροπή έπαγρύπνησης από δεκαπέντε μέλη, έπιφορτισμένη να λάβει γνώση όλων των ενεργειών των διοικητικών υπαλλήλων των περιφερειών της δικαιοδοσίας της, να δέχεται τα κάθε λογής παράπονα των διοικουμένων και τις διαμαρτυρίες τους εναντίον των δικαστηρίων και να τις καταγράφει. Η έκνομη αυτή Έπιτροπή έπαγρύπνησης, που τα μέλη της τα ύποδειξε η τοπική λέσχη, είχε για πρόεδρο τον έμπορο Βιλετάρ, κ' έγκαταστάθηκε στις 10 του Σεπτεμβρη, σε μια απ' τις αίθουσες της Νομαρχιακής διοίκησης. Τα μέλη της έδωσαν όρκο μπροστά στους Σαρτρέ και Μισέλ «ότι θα καταγγείλουν, ύπ' εϋθύνη τους, όλους εκείνους που θα παρεμπόδιζαν το κοινό συμφέρον»: Πήραν στα σοβαρά την άποστολή τους, κι ως τα τέλη ακόμα του Όχτώβρη την εξασκούσαν ίκανοποιητικά, φαίνεται, για τις άρχές. Δέν ξέρω αν παρόμοιες πρωτοβουλίες πήραν και οι έπιτροποι που έδρασαν στους άλλους Νομούς. Μερικοί όμως απ' τους Νομούς αυτούς δε δέχτηκαν πρόθυμα να επιβάλουν έκτακτα μέτρα που τα θεώρησαν σαν άφορητες και καταθλιπτικές παρανομίες.

Ο Νομός του Άνω Σόν άρνήθηκε να δεχτεί τους έπιτρόπους Ντανζού και Μαρτέν, διέταξε να τους συλάβουν και να τους γυρίσουν πίσω στο Παρίσι με συνοδεία εθνικής χωροφυλακής από ένωμοτία σ' ένωμοτία. Κι όμως δέν είχαν διαπράξει καμιά κατάχρηση έξουσίας, γιατί το Έκτελεστικό Συμβούλιο ειπε να τους άποφυλακίσουν στις 5 του Όχτώβρη, και διέταξε ανακρίσεις σχετικά με τη συμπεριφορά των άρχων του Νομού.

Στο Νομό του Έρ, οι έπιτροποι Μομορό και Ντυφούρ, για να δικαιολογήσουν τις επιτάξεις, μοίρασαν μια προκήρυξη των Δικαιωμάτων, που την έγραψαν οι ίδιοι, όπου αναφερόταν πώς: «1). Το έθνος αναγνωρίζει τη βιομηχανική ιδιοκτησία. Έγγυάται το άπαρξιαστό της. 2) Το έθνος εξασφαλίζει επίσης στους πολίτες την έγγυηση και το άπαρξιαστο αυτού που κακώς ονομάζεται γαιοκτησία ως τη στιγμή που θα καθορίσει νόμους σχετικά με το θέμα αυτό». Η

ἀπειλή αὐτῆ ψήφισις Ἀγροτικοῦ νόμου, προσβολῆς τῆς ἐγγείου ἰδιοχτησίας, προκάλεσε ἕνα εἶδος ἐξέγερσης ἐναντίον αὐτῶν τῶν ἐπιτρόπων. Ὁ Δῆμος τοῦ Μπαρναι διέταξε νὰ τοὺς συλάβουν στὶς 8 τοῦ Σεπτέμβρη καὶ τοὺς δδήγησε μπροστὰ στὴν Ἐκλογικὴ Συνέλευση τοῦ Ἐρ, πού ὁ προέδρός της Μπυζὸ τοὺς ἀπόδωσε ξανά τὴν ἐλευθερία τους, ἀφοῦ τοὺς κάλεσε νὰ συμπεριφερθοῦν συνετὰ καὶ νὰ περιοριστοῦν στὸ ἀντικείμενο τῆς ἀποστολῆς τους.

Μερικὲς μέρες ἀργότερα, στὸ Καλβαντός, οἱ ἐπιτρόποι Γκουμπῶ καὶ Σελλιέ συνελήφθησαν ἀπ' τὸ Δῆμο τοῦ Λιζιέ πού τοὺς κατηγοροῦσε πὼς εἶχαν πανικοβάλλει τὸν πληθυσμὸ καὶ πὼς εἶχαν διαπράξει ἀυθαίρετες ἐνέργειες.

Ὁ Νομὸς τοῦ Φινιστέρ, τέλος, διέταξε τὴ σύληψη τοῦ Γκαρμέρ, πού τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο τὸν εἶχε στείλει στὴ Βρέστη καὶ στὸ Λωριάν «γιὰ νὰ ψάξει στὰ ναυτικά ὀπλοστάσια νὰ βρεῖ τὰ δολὰ πού προορίζονταν γιὰ τοὺς ἐθελοντές». Ὁ Γκαρμέρ εἶχε μιλήσει ἐναντίον τοῦ Ρολάν, ἐναντίον τοῦ Γκαντέ κ' ἐναντίον τοῦ Βερνιῶ, εἶχε πλέξει τὸ ἐγκώμιο τοῦ Ροβεσπέρου, καὶ εἶχε μοιράσει λιβέλους τοῦ Μαρά. Φυλακίστηκε γιὰ κάμποσους μῆνες. Χρησιάστηκε ρητὸ διάταγμα τῆς Συμβατικῆς, στὶς 4 τοῦ Μάρτη τοῦ 1793, γιὰ νὰ ὑποχρεωθοῦν οἱ ἀρχεῖς τοῦ Φινιστέρ νὰ τὸν ἀφήσουν ξανά ἐλεύθερο.

Φυσικὰ οἱ Γιρονδῖνοι ἐκμεταλλεῦθηκαν αὐτὰ τὰ ἐπεισόδια γιὰ νὰ τροφοδοτήσουν τὴν ἐκστρατεία τους ἐναντίον τῆς Κομμούνας κ' ἐναντίον τῶν Ὁρειῶν. Ὁ Ρολάν ἀδραξε τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ χτυπήσει τὸν Δαντὼν πίσω ἀπ' τοὺς δυστυχημένους ἐπιτρόπους. Στὶς 13 τοῦ Σεπτέμβρη ἔγραψε στὴ Συνέλευση παραπονούμενος γιὰ τὶς καταχρήσεις ἐξουσίας πού ἔκαναν. Ἔσπερναν τὴν ἀνησυχία, εἶχαν ἐνεργήσει ἀυθαίρετη ἐρσυνα στὸν Ἀνσύ-λὲ Φράν γιὰ ν' ἀνακαλύψουν ἀσημικά. Παρουσιάστηκαν στὴν Ἐκλογικὴ συνέλευση τοῦ Σηκουάνα καὶ Μάρνη, πού μὲ τὴν ὄθησή τους, εἶχε υἱοθετήσει μὲ ψηφοφορία διὰ βοῆς τὸ διορισμὸ τῶν ἐφημεριῶν ἀπ' τὶς Κοινότητες, καὶ εἶχε ἐκφράσει τὴν εὐχὴ νὰ φτιάξουν ἕνα κανόνι τοῦ διαμετρήματος τοῦ κεφαλοῦ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', ὥστε σὲ περίπτωση ἐισβολῆς νὰ μπορέσουν νὰ στείλουν στοὺς ἐχθροὺς τὸ κεφάλι αὐτοῦ τοῦ προδότη. Ἡ Συνέλευση συγκινήθηκε καὶ τὴν ἄλλη μέρα ὁ Βερνιῶ προκάλεσε τὴν ψήφισι ἐνὸς διατάγματος πού περιορίζε τὴν ἐξουσία τῶν ἐπιτρόπων μόνον στὶς ἐργασίαις στρατολογίας, καὶ τοὺς ἀπαγόρευε νὰ προβαίνουν σ' ἐπιτάξεις ἢ ἀπολύσεις. Ἀκώρωσαν τὶς ἀπολύσεις πού εἶχαν κίδλας γίνει ἀπ' αὐτοὺς καὶ διέταξαν τὶς τοπικὰς ἀρχεῖς νὰ τοὺς συλάβουν σὲ περίπτωση πού δὲ θὰ ὑπάκουαν. Στὶς 22 τοῦ Σεπτέμβρη, μὲ ἀπόφαση τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου, ἀνακλήθηκαν ὅλοι οἱ ἐπιτρόποι καὶ ὁ Ρολάν, μὲ μιὰ ἐγκύκλιω, ἀπῆλθον σ' ὄλους μομφὴ γιὰτὶ προξένησαν ταραχὰς κ' ἐξέθεσαν σὲ κίνδυνο τὴν ἀσφάλεια προσώπων καὶ περιουσιῶν.

Ὅλο; ὁ τύπος τῶν Γιρονδῖνων μὲ θαυμαστὴ ἄρμονία κατάγ-

γυιλε τούς ανθρώπους τῆς Κομμούνας και τούς Ὅρεινους σάν «ἀναρχικούς» κι διαδοῦς τοῦ Ἀγροτικοῦ νόμου, ὁ Μπρισσό στήν ἐφημερίδα του, ἀπ' τῆς 17 τοῦ Σεπτέμβρη, ὁ Καρρά στίς 19, στό *Πατριωτικά Χρονικά*. «Κάθε ἀνθρώπος πού μιλάει γι Ἀγροτικό νόμο, ἔλεγε ὁ τελευταῖος, γιά διανομή γαιῶν, εἶναι ἕνας γνήσιος ἀριστοκράτης, ἕνας ἐχθρός τῆς κοινωνίας, ἕνας ἀλιτήριος πού πρέπει νά ἐξοντωθεῖ». Κι ὁ Καρρά παρατηροῦσε πὼς παρόμοιο κήρυγμα, τρομάζοντας τούς ἰδιοχτῆτες, θά ἐμπόδιζε τὴν ἐκποίηση τῶν περιουσιῶν τῶν ἐμυγκρέδων. Ὁ Κεραλιό, στό *Χρονικό τῆς 22ας* καταγγεῖλε ἔντονα τὸν Μομορό και τούς δικούς του «πού θέλουν νά ἐξευτελίσουν τὸν ἀνθρώπου, ὑποβιβάζοντας τους στήν κατάσταση τῶν κτηνῶν και νά κάνουν κοινή τῆ γῆ μεταξὺ τους». Ὁ Κλότς, ὁ κοσμοπολίτης τραπεζίτης, κατασάδιασε στά γερά τούς ταραχοποιούς: «Ἀνθρώποι ἀνόητοι ἢ δόλιοι εὐχαριστοῦνται νά σκορποῦν τὸν τρόμο στήν ψυχὴ τῶν ἰδιοκτητῶν. Θάθελαν νά σπείρουν ζιζάνια ἀνάμεσα οτούς Γάλλους πού ζοῦν ἀπ' τὰ προϊόντα τῶν γαιῶν τους και στούς Γάλλους πού ζοῦν ἀπ' τὸ προϊόν τῆς βιομηχανίας τους. Τὸ διαλυτικὸ αὐτὸ σχέδιο βγήκε ἀπ' τὸ ἐργαστήριο τοῦ Κόμπλεντς». Ὁ Μπρισσό θά πεί πιὸ ἑσάστερα πὼς οἱ ἀνατροπεῖς εἶταν πράχτορες τῶν Πρώσων.

Ἐπζηβολικός, προσποιητός ἢ ἐλικρινής, ὁ θόρυβος τῶν Γιρονδίνων βασιζόταν ὡστόσο πάνω σὲ μερικὰ ἀκριβῆ γεγονότα. Δὲν ὑπάρχει καμιὰ ἀπόδειξη πὼς οἱ ἐπίτροποι τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου μιμηθήκαν τὸν Μομορό και πὼς ξεχώρισαν, κατὰ τὸ παράδειγμα του, τίς βιομηχανικὲς ἰδιοκτησίες και τίς γαιοκτησίες, γιά ν' ἀπειλίσουν τίς τελευταῖες μὲ μιὰν ἀόριστη και μακρινὴ ἀπειλή. Πὼς ὑπῆρξαν ὁμως ἐδῶ κ' ἐκεῖ ἐπαναστάτες πού ζητούσαν ἐπέχταση τῆς κοινωνικῆς ἐπανάστασης και πού, γιά νά δώσουν τέλος στήν οικονομικὴ κρίση, πρότειναν μέτρα μὲ χαραχτήρα λίγο-πολύ κομμουνιστικό, περιορισμούς λίγο-πολύ ἐκτεταμένους στό δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας, αὐτὸ εἶναι ἀναμφισβήτητο.

Ὁ ἐφημέριος τοῦ Μωσάν Πέτρος Ντολιβιέ, ὕστερ' ἀπ' τίς σοβαρὲς ἐξεγέρσεις τῆς Μπῶς, τὴν ἀνοιξὴ τοῦ 1792, σὲ μιὰν ἀναφορὰ του πρὸς τὴ Συνέλευση ὅπου ζητοῦσε ἀμνηστία γιά τούς χωρικούς ποῦχαν συληφθεῖ ἀπ' ἀφορμὴ τὸ φόνν τοῦ Σιμωνῶ, Δημάρχου τῆς Ἐτάμπ, δὲ δίστασε ν' ἀντιτάξει στό δικαίωμα τῆς ἰδιοκτησίας τὸ φυσικὸ Δίκαιο, στὴ Δικαιοσύνη τῶν νόμων τὴν ἀρχέγονη Δικαιοσύνη. «Χωρὶς ν' ἀνατρέχουμε στίς ἀληθινὲς ἀρχές, σύμφωνα μὲ τίς ὁποῖες ἡ ἰδιοκτησία μορεῖ και πρέπει νά ὑπάρχει, εἶναι βέβαιο πὼς αὐτοὶ πού ὀνομάζονται ἰδιοχτῆτες εἶναι τέτιοι μόνο χάρις στό εὐεργέτημα τοῦ Νόμου. Μόνο τὸ ἔθνος εἶναι ἀληθινὰ ὁ ἰδιοκτήτης τοῦ ἐδάφους του. Ὡστε, ἀν ὑποθέσουμε πὼς τὸ ἔθνος εἶχε μορεῖσει και εἶχε χρὸς νά δῆχτει τὸ ὑφιστάμενο σύστημα τῆς ἰδιωτικῆς ἰδιοκτησίας και τῆς μεταβίβασῆς τῆς, μόρεσε ἀραγε νά τὸ κάνει ὡς τέτιο σημεῖο ὡστε ν' ἀπογυμνωθεῖ ἀπ' τὸ δικαίωμα τῆς ἐπικυριαρχίας πάνω στά

προϊόντα, και μόρφες να παραχωρήσει ως τέτια βαθμό δικαιομάματα στους Ιδιοκτητες ώστε να μην άφήσει κανένα δικαίωμα σ' εκείνους που δεν είναι Ιδιοκτητες, ακόμα ούτε και τ' αναγράφακτα φυσικά δικαιώματα; Θα μπορούσε όμως να κάνει κανένας ένα σολογισμό πύ πειστικό άπ' όλα αυτά. Για να πτηρήξεις τó σολαγγισμó αυτό, θάπρπει να έξεστάσεις αυτό καθ' έαυτó τί μπορεί νά- ναι στην ουσία του τó δικαίωμα τής Ιδιοκτησίας. Μά έδώ δεν πρόκειται γι αυτό. Ο Ρουσσώ ειπε κάπου πώς «όποιος τρώει ψωμί που δεν τó κέρδισε, τó κλέβει». Θα νόμιζε κανείς έξαιρετικά τολμηρή τή γλώσσα του Ίακωβίνου έφημέριου: Θάλεγε πώς είναι σοσιαλιστής. Ο σοσιαλισμός όμως αυτός δεν έχει μονάχα τήν πηγή του στη φιλοσοφία τών άκρων και στο φυσικό δίκαιο, είναι, κατά κάποια έννοια, πολύ άρχαϊκός. Τί άλλο έκανε ó Ντολιβιέ άπ' τó να ξαναπαίρνει πρós όφελος του έθνους τó ύψηλό δικαίωμα που όί άρχαίοι βασιλιάδες έξασκούσαν πάνω σ' όλες τις γαίες του βασιλείου τους; Τó έθνος διαδεχόταν τó Λουδοβίκο ΙΔ'. Ο σοσιαλισμός του Ντολιβιέ αυτόν μονάχα τó σκοπό είχε, να δικαιολογήσει δηλ. σέ περίπτωση σιτοδείας, τήν έξαστροφή στις καλές διατιμήσεις και στον κανονισμό πουχς καταγγήσει ή Συντακτική. Είναι μοντέρνος, μπορεί να πει κανείς στον τόνο του, όμως πολύ καλός στη νομική μορφή του, στο ευαγγελικό πνεύμα του, στο σκοπό καθώς και στα μέσα του.

Πρέπει να σημειώσουμε πώς όλες οι λίγο-πολύ σοσιαλιστικές εκδηλώσεις που γβαίνουν στο φώς, έμπνέονται άπ' τή φροντίδα τής έπίλυσης τής έπιστιςτικής κρίσης.

Στη Λυών, ένας δημοτικός ύπάλληλος όνομαζόμενος Λάνζ, που ό Μισελé τόν θεωρεί μαζί με τόν Μπαμπέφ σαν έναν άπ' τούς προδρόμους του σύγχρονου σοσιαλισμού, είχε προτείνει, άπ' τó καλοκαίρι του 1792, óλακρο σύστημα γενικής έθνικοποίησης τών τροφίμων σέ μιá μπροσούρα με τίτλο: *Άπλά κ' εύκολα μέσα παγίωσης τής άφθονίας και τής δίκαιης τιμής του ψωμοσφ.* Ο Λάνζ έβαζε σαν άρχή, πώς ή τιμή τών τροφίμων έπρπει να ρυθμίζεται όχι σύμφωνα με τις αξιώσεις τών Ιδιοκτητών, άλλα σύμφωνα με τούς πόρους τών καταναλωτών. Η Πολιτεία θ' άγόραζε όλη τή σοδειά άπ' τούς καλλιεργητές σέ μιá τιμή όρισμένη που θα τούς προφύλαγε άπ' τις διακυμάνσεις τών τιμών. Ένας άγροτικός συνεταιρισμός, άποτελούμενος άπό μετοχές με κεφάλαια ένα δισεκατομύριο 200 εκατομύρια, κάτω άπ' τόν έλεγχο του Κράτους, και διοικούμενος άπ' τούς ίδιους τούς παραγωγούς και τούς καταναλωτές, που θα κατείχαν όρισμένο άριθμό μετοχές ό καθένας, θ' άποθήκευε τή σοδειά σέ 30.000 σιταποθήκες άφθονίας, και θα όριζε τή μέση τιμή του ψωμοσφ που θάταν όμοιομορφη σ' όλη τή Γαλλία. Δεν ήταν μιá θεωρητική άποψη, άλλα σύστημα πολύ μελετημένο ως τις παραμικρότερες λεπτομερείς του. Ο συνεταιρισμός θάταν σύγχρονα και άσφαλιστική έταιρεία έναντίον του χαλαζιού, τής πυρκαϊάς και

κάθε λογής ζημιάς. 'Ο Λάντ είχε ομολογήσει κιόλας άπ' τόν προηγούμενο χρόνο τή σοσιαλιστική του πίστη.

Έκείνοι που διαδίδανε πρό παντός τις άνατροπικές ιδέες είταν οι πακάδες. Στο Παρίσι, άπ' τόν καλοκαίρι του 1792, ξεφύτρωσε ό άββας 'Ιάκωβος Ρού, έφημέριος στον 'Αγιο Νικόλαο των 'Αγγών, που έβγαλε, στις 17 του Μάη 1792, έναν πολύ όρμητικό λόγο για τά μέσα που υπάρχουν να σωθεί ή Γαλλία και ή έλευθερία: «Ζητήστε, είπε, να επιβληθεί ή θανατική ποινή στους προαγοραστές των τροφίμων, σ' αυτούς που, με τόν έμπόριο των χρημάτων, με την κατασκευή μεταλλικών νομισμάτων με άξια μικρότερη άπ' την πραγματική τους, κλονίζουν την πίστη σι' άσινιάτα μας, ανεβάζουν την τιμή των τροφίμων σέ δυσθεώρητα ύψη και μάς φέρνουν, με μεγάλα βήματα, στό λιμάνι τής 'Αντεπανάστασης». Ζητούσε να επιβληθούν άυστηρές άγορανομικές διατάξεις στα τρόφιμα και να συσταθούν δημόσιες άποθήκες, όπου οι τιμές των έμπορευμάτων θα κανονίζονταν με δημοκρασία. Δέν είταν κομμουνισμός, άλλα τρομοκρατικές άπειλές έναντίον των καταχρήσεων τής ιδιοκτησίας.

'Η προπαγάνδα αυτή είχε πάσει κιόλας στην ύπαιθρο. Στο Νομό Σέρ, ό έφημέριος του Έπινέιγ, Πετιζάν, έλεγε στους ένορίτες του, ύστερ' άπ' τις 10 Αύγουστου: «Οι περιουσίες θα γίνουν κοινές, θα υπάρχει μόνο ένα κελάρι, μια άποθήκη άπ' όπου καθένας θα παίρνει ό,τι έχει ανάγκη». Συμβούλευε να σχηματιστούν άποθέματα στα κελάρια ή στις άποθήκες, άπ' όπου θα τροφοδοτούνταν από κοινού, κατά τέτιο τρόπο που δέ θάχαν ανάγκη να τά λεφτά. Ριζοσπαστικό μέσο θεραπείας τής νομισματικής κρίσης! Καλούσε ακόμα τούς ένορίτες του να «δηλώσουν έλευθερα πώς παραιτούνται άπ' όλες τις ιδιοκτησίες τους και πώς θα μοιράσουν γενικά όλη την περιουσία τους». Έ τέλος τούς παρότρυνε να μην πληρώνουν να τά ένοίκια των χτημάτων που καλλιεργούσαν. 'Η «έμπρηστική» προπαγάνδα του του στείχισε την έκδοση εντάλματος συλήψως έναντίον του, στις 23 του Σεπτέμβρη 1792, και την καταδίκη του ερήμην σ' έξη χρόνια καταναγκαστικά έργα, στις 18 του Δεκέμβρη του 1792, άπ' τόν κακουροδικείο του Νομού του. 'Η ποινή έλαττώθηκε ύστερ' από έφεση σ' ένα χρόνο φυλακή.

'Ενας σκοτεινός άλλα πολυγραφότατος δημοσιογράφος πουχε ιδρύσει στα 1790 την εφημερίδα *Τό Σιδερένιο Στόμα* και που συγκέντρωνε την έποχή αυτή στην Κοινωνική Λέσχη τούς Φίλους τής 'Αλήθειας που τούς κατηούσε ό άββας Φωσέ, ό Νικόλαος-ντε Μπονβίλ, που θα διατηρούσε χωρίς άλλο σχέσεις με τούς μασόνους τής Γερμανίας, ξανατύπωσε ύστερ' άπ' τις 10 Αύγουστου ένα παράξενο βιβλίο *Περί του Πνεύματος των Θερησκειών*, που πρωτοκυκλοφόρησε την έπομένη τής Βαρέν και που δέν προκάλεσε τότε καμιά προσοχή, μα που αυτή τή φορά έπεφτε σέ προπαρρασκειασμένο έδαφος. Στο βιβλίο αυτό έβλεπε κανέννας να έκτιθεται, άνάμεσ' άπόνα σχέδιο μελλοντικής πολιτείας, ή ανάγκη του

Αγροτικού νόμου, μέσα σε χωριά που φαίνονταν σβυλλικά, μα που είχαν ξίστερη σημασία: «Ίεχωβά, Ίεχωβά! Οι άκέραιοι άνθρωποι σε λατρεύουν αιώνια. Ο νόμος σου είναι αιώνια λατρεία. Ο νόμος σου είναι ο τρόμος των ύπερηφάνων. Το όνομα και το σύνθημά σου κι ο νόμος των Φράγκων... *Αγροτικός!» Διάβαζε ακόμα κανείς στο κεφάλαιο 39: Τρόπος για την προπαγανδιστική της καθολικής διανομής των γαιών: «Ο μόνος δυνατός τρόπος για να φτάσουμε στον κοινωνισμό, είναι να μοιράσουμε τις έγγειες κληρονομίες σε ίσα μέρη, κι αφού δρίσουμε μερικά για τα παιδιά του μακαρίτη, να καλέσουμε στο μείρασμα των ύπολοιπων δλους, τους άλλους συγγενείς. Ορίστε από σήμερα την κληρονομιά σε πέντε ή έξη στρέματα για κάθε παιδί ή έγγονο, κι ως μοιραστούν οι άλλοι συγγενείς έξισου την ύπόλοιπη κληρονομιά. Θάσαστε ακόμα πολύ μακριά απ' τή δικαιοσύνη κι απ' την πίστη που όμολογήσατε στα ίσα κι απαράγραπτα δικαιώματα όλων των ανθρώπων...»

Ο *Αγροτικός νόμος, που τρώμαζε τους Γιρονδίνους, δεν ήταν λοιπόν μύθος ή φάντασμα. *Άσημοι επαναστάτες, παπάδες το πιο πολύ, όνειρεύονταν μα νέα Έπανάσταση, πιο βαθιά από κείνη που συντελέστηκε, και που τα σπασμένα της θα τα πλήρωνε ή τάξη των άστών και των ιδιοκτητών. Οι άντεπαναστάτες από καιρό τώρα τους τρομοκρατούσαν δείχνοντάς τους πως λογική και μοιραία συνέπεια της κατάργησης του προνομίου της καταγωγής θά- ναίη η κατάργηση του προνομίου της περιουσίας. Και μήπως δεν άρχιζαν τα γεγονότα να τους δικαιώνουν; Έίχαν καταργήσει χωρίς άποζημίωση τα φεουδαρχικά δικαιώματα που δε στηρίζονταν σε πρωταρχικό τίτλο, και, τη στιγμή της συζήτησης, στις 14 Ιουνίου του 1792, ένας βουλευτής όνόματι Σερόν σοφίστηκε ένα έπιτήδειο τέχνασμα για να παραγκωνίσει το μέτρο που φοβόταν: «Δεν μπορούμε να κρύψουμε απ' τον έαυτό μας, είπε, πως άρπαχτήκανε πολλές έγγειες ιδιοκτησίες. Ζητώ, σαν έπέχταση του μέτρου που ψηφίσαμε, να κηρυχτούν έθνικες όλες οι έγγειες ιδιοκτησίες που δε θα μπορούν να παρουσιάσουν αντίγραφα των πρωταρχικών τίτλων τους». Το έπιχείρημα είχε πάσει, και μόνο μετά τις 10 Αυγούστου θέσπισε το μέτρο ή Συνέλευση. Νά όμως που οι πλούσιοι τσακίζονται απ' τις φορολογίες, που το δικαίωμά τους της ιδιοκτησίας περιορίζεται απ' τις έπιτάξεις και τις διατιμήσεις* πως λοιπόν να μήν πιστέψουν ότι ο *Αγροτικός νόμος είναι σοβαρός κίνδυνος, όταν προπαντός οι Γιρονδίνοι, που θεωρούνταν ακόμα επαναστάτες, αναθεμάτιζαν τους κομμουνιστές; Ο φόβος του *Αγροτικού νόμου δημιούργησε άναταραχή πραγματικά σε πολλούς Νομούς. Στο Νομό του Λότ, ή έκλογική Συνέλευση έκανε έκκληση στους χωρικούς για να τους άποτρέψει να μοιραστούν μεταξύ τους τα χτήματα των έμικρέδων.

* Υπογραμμισμένο έτσι στο κείμενο όπως και ή συνέχεια. Σ. τ. Σ

Ἡ Νομοθετικὴ Συνέλευσις εἶχε ἀπαιτήσει ἀπ' ὅλους τοὺς ὑπαλλήλους, ἀπ' ὅλους τοὺς δικαστικούς καὶ ἀπ' ὅλους τοὺς ἐκλέκτορες νὰ δώσουν τὸν ὄρκον πίστης στὴ Λευτεριά καὶ στὴν Ἰσότητα. Οἱ διοικητικὲς ἀρχὲς τοῦ Νομοῦ Μάρνη ἐκφράσανε τὸ φόβο μήπως, δίνοντας τὸν ὄρκον στὴν Ἰσότητα, ἀναγκαστοῦν νὰ συγκατατεθοῦν σὲ ἴσο μοίρασμα τῶν περιουσιῶν, μήπως, μὲ μιὰ λέξη, ὀρκιστοῦν σ' αὐτὸ ποὺ λέγανε τότε ἐμπράγματι Ἰσότητα. Πολλὲς ἐκλογικὲς Συνελεύσεις, ὅπως τοῦ Ἐρ, τοῦ Καντάλ, τοῦ Ἐντρ, διαμαρτυρήθηκαν κατὰ τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἀγροτικοῦ νόμου καὶ ἀπαιτήσανε τὴ διατήρηση τῆς ἰδιοκτησίας. Ὁ Ὄρεινός Θωμὰς Λεντέ, ἐπίσκοπος τοῦ Ἐρ, εἶχε γράψῃ στὸν ἀδερφό του Ροβέρτο, στίς 20 Αὐγούστου τοῦ 1792: «Ἡ Ἐπανάστασις μᾶς πάει μακριὰ πρόσεχε τὸν Ἀγροτικὸ νόμο!»

Ἄς ἀναγνωρίσουμε λοιπὸν στοὺς Γιρονδίνους πὺς οἱ φόβοι τους δὲν εἶταν ὀλόφθα ἀβάσιμοι. Ἄς κοιτάξουμε ὅμως ἂν εἶταν δικαίωμα τους νὰ μπροδεύουν τοὺς Ὄρεινούς μὲ τοὺς κομμουνιστές.

Οἱ κομμουνιστὲς δὲν ἀποτελοῦσαν κόμμα· εἶταν μεμονωμένα άτομα, χωρὶς σύνδεσμο ἀναμεταξύ τους. Ὁ Λανζ' ἀπ' τὴ Λυὼν εἶταν μόλις γνωστός, ἀκόμα καὶ στὴ Λυὼν. Ἡ φήμη τοῦ Ἰακώβου Ρουὶ δὲν εἶχε ἀκόμα ξεπεράσει τὰ σύνορα τῆς σκοτεινῆς συνοικίας Γκραβιλλιέ μὲ τὰ στενὰ δρομάκια. Ὅταν, μετὰ τίς 10 Αὐγούστου, θὰ δοκιμάσει νὰ βγεῖ βουλευτὴς τῆς Συμβατικῆς, θὰ συγκεντρώσει ἰσαῖα δυὸ ψήφους καὶ θὰ ἱκανοποιηθεῖ μὲ τὸ νὰ γίνῃ ἀπλῶς δήμαρχος. Ὁ Ντολιβιέ, ὁ Πετιζὰν εἶταν πιὸ ἀσημεῖο ἀκόμα. Μόνο ὁ Μομορό καὶ ὁ Μπονβιλ εἶχαν κάποια φήμη. Ὁ Μομορό εἶταν ἕνα ἀπ' τὰ μέλη τῆς λέσχης τῶν Κορδελιέρων ποὺ διέθετε τὴ μεγαλύτερη ἐπιρροή. Θὰ μπῆ σὲ λίγο στὸ νέο διεθυντήριον τοῦ Νομοῦ τοῦ Παρισιοῦ. Ἀργότερα θὰ γίνῃ ἕνας ἀπ' τοὺς ἄρχηγούς τοῦ Ἐμπερητισμοῦ. Ὁ Μπονβιλ διηύθυνε μιὰ ἐφημερίδα, κ' ἕνα τυπογραφεῖο. Τολμηρὸς στὴν πένα, εἶταν πολὺ δειλὸς στὴν πράξη. Ὅλες οἱ σχέσεις του, ὅλες οἱ φιλίες του τὸν συνέδ'αν μὲ τοὺς Γιρονδίνους. Θ' ἀναλάβει ἀποστολὲς κατ' ἐντολὴν τοῦ Ρολάν, θὰ καταταχθεῖ ἀνάμεσα στοὺς ὀπαδοὺς του καὶ θὰ χτυπήσει τοὺς Ὄρεινούς στὸ *Δελτίο* του τῶν *Φίλων τῆς Ἀλήθειας*. Ὁ θεωρητικὸς αὐτὸς τοῦ Ἀγροτικοῦ νόμου ἐνέπνεε μόνο ἐμπιστοσύνη καὶ συμπάθεια στοὺς Γιρονδίνους. Ὁ Μπρισσό, ποὺ τὸν ὀνόμαζε φίλο του, τὸν εἶχε συστήσει στοὺς ἐκλογεῖς γιὰ βουλευτὴ τῆς Συμβατικῆς.

Ἡ Κομμὸνα εἶχε ὀρκισθεῖ νὰ σεβαστεῖ τὰ πρόσωπα καὶ τίς ἰδιοκτησίαις. Τίποτα δὲ μᾶς ἐπιτρέπει νὰ τὴν παρουσιάσουμε ἀλλήλ' ἄλληλα μὲ τὸν Μομορό. Ὅσο γιὰ τοὺς ἀρχηγούς τῶν Ὄρεινῶν, ἂν οἱ συμπάθειές τους, ὅπως καὶ τὰ συμφέροντά τους, τοὺς ἐσπρωχθῶν νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν πελατεία τους τῶν ἀβράκωτων, ἂν εἶταν ἔτοιμοι νὰ υἱοθετήσουν καὶ τὰ πιὸ ριζοσπαστικὰ μέτρα γιὰ νὰ μετριάσουν τὴν ἐπισιτιστικὴ κρίση καὶ τὴν ἀκρίβεια τῆς ζωῆς, τίποτα δὲν ἀποδείχνει ὡστόσο πὺς ἔτρεφαν κομμουνιστικὲς ὑπεροβουλίας. Θὰ δεχτοῦν τίς ἐπιτάξεις γιὰτὶ νόμισαν πὺς τὸ ἀπαιτεῖ ἢ κατὰ-

σταση, αλλά θ' ἀντισταθούν πολὺν καιρὸ στὶς διατιμήσεις πού ἀπαιτούσαν οἱ ταραχοποιοί. Ἦθελαν νὰ πάρουν προφυλαχτικά μέτρα ἐναντίον τῶν καταχρήσεων τοῦ δικαιώματος τῆς ἰδιοκτησίας, νὰ τὸ ἐποτάξουν στὸ κοινὸ συμφέρον, χωρὶς νὰ σκέπτονται νὰ τὸ καταργήσουν.

Ὁ Μαρὰ, ἀπ' τὸν Ἰούλιο τοῦ 1792, εἶχε καταγγεῖλει τὸν πλοῦτο, τὴν κοινωνικὴ ἀνισότητα σὰν τὴν πηγὴ τῆς σκλαβιάς τῶν προλεταρίων: «Προτοῦ σκεφτοῦμε νὰ λευτερωθοῦμε, ἔλγε, πρέπει νὰ σκεφτοῦμε νὰ ζήσουμε». Καταφέρθηκε μ' ἀγανάκτηση ἐναντίον αὐτῶν τῶν ξετσιπωτῶν πλουτοκρατῶν πού καταβρόχθιζαν, σ' ἓνα γεῦμα μονάχα, τὴν τροφὴ ἑκατὸ οἰκογενειῶν. Σ' ἄλλα τούτα τὰ γραφτιά του κυριαρχεῖ ἓνας τόνος εὐλικρίνειας καὶ στοργῆς γιὰ τὴν ἀθλιότητα τῶν φτωχῶν πού τὴν ἤξερε καλά. Μαστιγώνει τοὺς προαγοραστῆς, τοὺς φοβερίζει μὲ τὴ Λαϊκὴ δικαιοσύνη, μάταια ὅμως θ' ἀναζητοῦσι κανένας νὰ βροῖ κάτω ἀπ' τὴ φλογερὴ πένα του τὴν ἐκθεση ἑνὸς κοινωνικοῦ συστήματος.

Ὁ Ἐμπέρ, πού ἡ ἐφημερίδα του Ὁ Μπάρμπα Ντυσσὸν ἀρχίζει νὰ διαδίδεται, ἐπαναλαβαίνει στοὺς πλοῦσιους πῶς χωρὶς τοὺς ἀβρόακωτους, χωρὶς τοὺς ἐθελοντῆς καὶ τοὺς Ὀμόσπονδους, θάχαν τώρα πέσει κάτω ἀπ' τὰ χτυπήματα τῶν Πρώσων. Τοὺς καταντροπιάζει γιὰ τὴν τσιγκουνιά τους, μὰ ὅπως ὁ Μαρὰ, ἔτσι κα αὐτός, τὴν ἐποχὴ αὐτὴ δὲν εἶχε κανένα σχέδιο οἰκονομικῆς μεταρρύθμισης.

Ὁ Ροβεσπιέρρος εἶταν ἀπὸ καιρὸ ὁ ἀδιαφιλονίκητος ἀρχηγὸς τῶν Ὀρεινῶν. Τὴν ἐποχὴ τῆς Συντακτικῆς, σὲ κάθε εὐκαιρία, εἶχε ἀναλάβει τὴν ὑπεράσπιση τῶν ἀδυνάτων καὶ τῶν ἀποκλήρων. Πρῶτος αὐτὸς εἶχε διαμαρτυρηθῆ μὲ ἀκατάβλητο σθένος ἐναντίον τοῦ ἐκλογικοῦ συστήματος πού ἀπαιτοῦσε νὰ πληρώνει κανεὶς ὀρισμένο φόρο γιὰ νάχει τὸ δικαίωμα νὰ ἐκλέγει ἢ νὰ ἐκλέγεται, συστήματος πού κατέρρευσε στὸ τέλος κάτω ἀπ' τὰ ἐπανειλημένα χτυπήματά του· εἶχε διαμαρτυρηθῆ κατὰ τοῦ στρατιωτικοῦ νόμου καὶ εἶχε ἀπαιτήσει νὰ ἐξοπλιστεῖ ὁ λαός· ἐξ ἀφορμῆς τῆς κατάργησης τοῦ δικαιώματος τῆς πρωτοτοκίας εἶχε ἀναφωνήσει: «Νομοθέτες, δὲν κάνετε τίποτα γιὰ τὴ λευτεριά, ἀν οἱ νόμοι σας δὲ δελεῖνουν τάση νὰ ἐλαττώσουν, μὲ ἥπια καὶ δραστικά μέσα, τὴν ἀπέραντη περιουσιακὴ ἀνισότητα». Ἦθελε νὰ περιορίσει τὴν κληρονομιά, κ' ἓνας κομμουνιστῆς τόσο ἀληθινός, σὰν τὸν Μπαμπιέφ, στήριξε σ' αὐτὸν τὶς ἐλπίδες του (σ' ἓνα γράμμα του στὸν Κουπέ ντέ λ' Οὐάζ στὶς 10 τοῦ Σεπτέμβριου τοῦ 1791). Εἶναι χαρακτηριστικὸ τὸ γεγονός πῶς ὁ Ροβεσπιέρρος ἀνατύπωσε στὴν ἐφημερίδα του *Πρόμαχος τοῦ Συντάγματος*, ὀλόκληρη τὴν ἀναφορὰ τοῦ ἐφημερίου Μωσὰμ ἐναντίον τοῦ Σιμονῶ καὶ πῶς τὴ συνόδευσε μὲ συμπαθητικὰ σχόλια. Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ, παραπονέθηκε πῶς ὅσοι εὐεργετήθηκαν ἀπ' τὴν Ἐπανάσταση, περιφρονούσαν τοὺς φτωχοὺς. Χτύπησε ψύχραιμα καὶ ὀρηκτικὰ τὴν ἀστικὴ ὀλιγαρχία. Ἀποδοκίμαζε ὅμως κατηγορηματικὰ τὸν κομμουνισμό. Χαραχτήρισε τὸν Ἀγροτικὸ νόμο «σὰν

άνοητο σκιάχτρο πού άνθρωποι διαφθααρμένοι τὸ παρουσιάζουν σὲ ἡλίθιους ἀνθρώπους», «σὰ νᾶταν παράφρονες οἱ πρόμαχοι τῆς λευτεριάς, ἱκανοὶ νὰ συλλάβουν ἕνα τόσο ἐπικίνδυνο, ἀδικο καὶ ἀνεφάρμοστο σχέδιο». Στὸ σημεῖο αὐτὸ ὁ Ροβασπίερος δὲν εἶχε ποτὲ διαφορτικὴ γνώμη. Θεώρησε πάντα τὸν κομμουνισμό σὰν ἀνόητο καὶ ἀπραγματοποιήτο ὄνειρο. Ἦθελε νὰ βάλει ὄρα στὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοχτησίας, νὰ προλάβει τὶς καταχρήσεις του. Ποτὲ δὲ σκέφτηκε νὰ τὸ καταργήσει.

Ὅσο γιὰ τὸ Δαντῶν, αὐτὸς, τὴν πρώτη μέρα τῆς συνεδρίασης τῆς Συμβατικῆς, ὄρησε στὸ βῆμα γιὰ νὰ καταδικάσει τοὺς Ἐπατρόπους τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου, αὐτοὺς τοὺς Μομορῶ καὶ τοὺς Ντυφουρ ποῦχαν ξεσηκώσει τοὺς ἰδιοχτῆτες μὲ τ' ἀνατρεπτικὰ κηρύγματά τους. Στὴ Συμβατικὴ δὲν ὑπῆρχε οὔτε ἕνας «δεδηλωμένος» κομμουνιστὴς.

Πρέπει τάχα νὰ ποῦμε, ὅπως ἐπιπόλαια ὑποστηρίχτηκε, πὼς δὲν ὑπῆρχε καμιά διαφωνία ἀρχῶν ἀνάμεσα στοὺς Γιρονδίνους καὶ στοὺς Ὀρεινοὺς, πὼς καὶ αὐτοὶ κ' ἐκείνοι χωρίζονταν μονάχα ἀπὸ προσωπικὰ ἀντιζηλιεῖς καὶ ἀπ' τὴν ἀντίληψη γιὰ τὸ ρόλο πού ἔπρεπε νὰ παίξει ἡ Πρωτεύουσα στὴ διεύθυνση τῶν δημοσίων ὑποθέσεων; Τίποτα δὲ θάταν μεγαλύτερη ἀνακρίβεια ἀπ' αὐτό. Ἡ διάσταση μεταξὺ Γιρονδίνων καὶ Ὀρειῶν εἶναι βαθιά. Εἶναι σχεδὸν ταξικὴ. Οἱ Γιρονδῖνοι, ὅπως τὸ παρατήρησε ὁ Ντωνοῦ, περιλάβαιναν «μεγάλον ἀριθμὸ ἰδιοχτητῶν καὶ φωτισμένων πολιτῶν»· εἶχαν τὸ αἶσθημα τῆς κοινωνικῆς ἰεραρχίας, πού ἤθελαν νὰ τὴ διατηρήσουν καὶ νὰ τὴ δυναμώσουν. Δοκίμαζαν ἐνστικτικῶς ἀηδία γιὰ τὸν ἄεστο καὶ ἀκαλλιέργητο λαό. Θεωρούσαν τὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοχτησίας σὰν κάτι τὸ ἀπόλυτο καὶ τὸ ἀνέγγιχτο. Νόμιζαν τὸ λαὸ ἀνίκανο κ' ἐπιφυλλάσανε στὴν τάξη τους τὸ μονοπώλιο τῆς διακυβέρνησης. Ὅ,τι μπορούσε νὰ παρεμποδίζει τὴ δράση τῶν αὐτῶν ἰδιοχτητῶν, τὸ θεωρούσαν κακό. Κηρύσσανε μὲ τὸν Ρολάν τὸν πιὸ ὀλοκληρωτικὸ οἰκονομικὸ λιμπεραλισμὸ. Γι' αὐτοὺς, τὸ πιὸ τέλειο κράτος εἶταν τὸ κράτος πού εἶναι λιγότερο ὀπλισμένο ἐναντίον τοῦ ἀτόμου.

Ἀντίθετα, οἱ Ὀρεινοὶ ἀντιπροσώπευαν τὸ φτωχὸ λαό, αὐτοὺς πού ὑπέφεραν ἀπ' τὴν κρίση τοῦ πολέμου, αὐτοὺς πού εἶχαν γκρεμῖσει τὸ Θρόνο, αὐτοὺς πού εἶχαν ἀποχτήσει τὰ πολιτικὰ τους δικαιώματα μὲ τὴν ἐξέγερση. Λιγότερο θεωρητικοὶ ἀπ' τοὺς Γιρονδῖνους, πιὸ ρεαλιστὲς ἐπειδὴ βρισκόνταν πιὸ κοντὰ στὰ πράγματα, καταλάβαιναν πὼς ἡ τρομερὴ κατάσταση ὅπου βρισκόταν ἡ Γαλλία ἀπαιτοῦσε ἔκτακτα μέτρα θεραπείας. Στὸ δικαίωμα τῆς ἰδιοχτησίας ἀντιτάσσανε εὐκόλα τὸ δικαίωμα τῆς ζωῆς, καὶ στὸ ἀτομικὸ συμφέρον τὸ κοινὸ συμφέρον. Δὲν καταλάβαιναν πὼς, κάτω ἀπ' τὸ πρόσχημα τοῦ σεβασμοῦ τῶν ἀρχῶν, μπορούσαν νὰ ρίξουν στὴν ἀβεβαιότητα μιὰ κοινωνικὴ τάξη καὶ τὴν πατρίδα· εἶταν βίτομοι νὰ καταφύγουν, ἐν ἀνάγκῃ, σὲ περιορισμοὺς τῆς ἐλευθερίας

και τῆς ἀτομικῆς ἰδιοκτησίας, ἀν τὸ ἀπαιτοῦσε τὸ ἀνώτερο συμφέρο τῶν μαζῶν.

Οἱ Γιρονδίνοι δὲν ἀποστρέφονταν μονάχα τὸ Παρίσι σὰν τὴν πόλη πού τοὺς εἶχε περιφρονήσει κι ἀπολακτίσει, ἀλλὰ και σὰν τὴν πόλη πού πρώτη εἶχε ἀσκήσει τὴν πολιτικὴ αὐτῆ τῆς κοινῆς σωτηρίας, πού εἶχε διατυπώσει και πού εἶχε βάλει σ' ἐφαρμογὴ τὰ διχτατορικὰ μέτρα πού ἐμελλε νὰ τὰ πληρώσει ἡ τάξη τους. Δὲν εἶταν κὰν οὔτε ὁ φόβος, ἀλλὰ τὸ ἐνστικτο τῆς αὐτοσυντήρησης πού τοὺς ἔκανε νὰ ὀρθῶνουν τὸ ἀνάστημά τους ἐναντίον τῶν Ὁρειῶν.

Ἡ θ' μελιώδης αὐτῆ ἀντίθεση τῶν δυὸ κομμάτων εἶναι ἀνάγλυφη σὲ δσα δημοσίευσαν ταυτόχρονα τὸν Ὁχτώβρη, ὁ Μπρισσό ἀπ' τὴ μιὰ μεριά, κι ὁ Ροβεσπιέρος ἀπ' τὴν ἄλλη.

Ὁ Μπρισσό ἔγραφε στὴν *Ἐκκλησίαν τοῦ πρὸς δλους τοὺς δημοκράτες τῆς Γαλλίας*, σχετικὰ μὲ τὴ διαγραφὴ του ἀπ' τοὺς Ἰακωβίνοις: «Οἱ ἀνατροπεῖς τοῦ ὑπάρχοντος ὀργανισμοῦ εἶν' ἐκείνοι πού θέλουν νὰ τὰ ἰσοπεδώσουν δλα, τὴν ἰδιοκτησία, τὴν ἀνση, τὴν τιμὴ τῶν τροφίμων, τὶς διάφορες ὑπηρεσίες πού προσφέρονται στὴν κοινωνία κλπ., πού θέλουν ἕνας σκαφτιάς νὰ παίρνει δσα κ' ἕνας νομοθέτης, πού θέλουν νὰ ἰσοπεδώσουν ἀκόμα και τὰ ταλέντα, τὶς γνώσεις, τὶς ἀρετές, γιατί δὲν ἔχουν τίποτ' ἀπ' δλ' αὐτὰ!» Κι ὁ Μπρισσό, ἀφοῦ πῆρε ἔτσι ὑπὸ τὴν προστασία του δλους ἐκείνους πού εἶχαν κἀτι νὰ διατηρήσουν, ὀνόμασε «ἀνατροπεῖς» τὸν Μαρά, τὸν Σαμπό, τὸν Ροβεσπιέρο, τὸν Κολλό ντ' Ἐρμουά. Τὸν Δαντῶν δὲν τὸν ἀνάφερε.

Ὁ Ροβεσπιέρος πάλι, στὸ πρῶτο φύλλο του τῶν *Γραμμάτων* στοὺς ἐντολοδότες του, ἀνάπτυσε καθαρὰ τὸ «ἐκ διαμέτρου» ἀντίθετο πρόγραμμα: «Ἡ βασιλεία ἐκμηδενίστηκε, ἔλεγε, οἱ εὐγενεῖς κι ὁ κλῆρος ἐξαφανίστηκαν, ἡ βασιλεία τῆς ἰσότητος ἀρχίζει». Κι ἀμέσως ἐπαλόυσε δριμελὴ ἐπίθεση ἐναντίον τῶν ψευτοπατριωτῶν «πού ἤθελαν νὰ φέρουν τὴ δημοκρατία μόνο γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους», «πού ἐνοοῦσαν νὰ κυβερνήσουν μόνο γιὰ τὸ συμφέρον τῶν πλουσίων και τῶν δημοσίων λειτουργῶν». Σ' αὐτοὺς τοὺς ψευτοπατριώτες ἀντιπαρέτασε τοὺς ἀληθινούς πατριώτες, «πού θὰ ζητήσουν νὰ βασιίσουν τὴ δημοκρατία πάνω στὶς ἀρχὲς τῆς ἰσότητος και τοῦ γενικοῦ συμφέροντος». «Παρατηρήστε, ἔλεγε ἀκόμα, τὴν αἰώνια τάση πού ἔχουν νὰ συνδέουν τὴν ἔνοια τῆς ἀνταρσίας και τῆς ληστείας μὲ τὴν ἔνοια τοῦ λαοῦ και τῆς φτώχειας».

Κανένας δὲν μπορούσε πὰ νὰ γελαστῆ. Ἡ ἀντιζηλία Γιρονδίνων και Ὁρειῶν, πού γεννήθηκε ἀπ' τὸ ζήτημα τοῦ πολέμου, πού ὀξύνθηκε ἀπ' τὸ ζήτημα τοῦ ἐκθρονισμοῦ, ἀπ' τὶς 10 Αὐγούστου, δὲν εἶταν πὰ ἀντιζηλία καθαρὰ πολιτικὴ. Ἡ πάλῃ τῶν τάξεων διαγραφότανε στὸν ὄριζοντα. Ὁ Μποντώ ὁμως κατάλαβε, πὼς γιὰ πολλοὺς Ὁρεινοὺς, σὰν κι αὐτόν, ἡ πολιτικὴ τῆς προσέγγισης και τῆς συνεργασίας μὲ τὶς μάζες εἶταν προπαντὸς τακτικὴ πού ἐπιβαλλόταν ἀπ' τὶς ἀνάγκες τοῦ πολέμου. Οἱ πε-

ρισσότεροι ἀπ' τοὺς Ὁρεινοὺς, πραγματικά, κατάγονταν ἀπὸ ἀστοὺς δίκως καὶ οἱ Γερωνδῖνοι. Ἡ ταξικὴ πολιτικὴ ποὺ ἐγκαινίασαν δὲν ἔβγαινε μέσ' ἀπ' τὰ σπλάχνα τοῦ λαοῦ. Εἶταν πολιτικὴ τῶν περιστάσεων, ἕνας πληθειακὸς τρόπος, καθὼς εἶπε ὁ Κάρολ Μάρξ, γιὰ νὰ ξεμπερδέψουν μὲ τοὺς βασιλιάδες, τοὺς παπάδες, τοὺς εὐγενεῖς καὶ μ' ὅλους τοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἐπανάστασης. Αὐτὸ καὶ μόνο φτάνει γιὰ νὰ δείξει πόσο ριζικὰ ἀντίθετοι εἶταν μὲ τὴ Γερωνδῖνικὴ πολιτικὴ.

IV

ΒΑΛΜΥ

Ἡ πτώση τῆς βασιλείας, ὅπως ἕνα χρόνο πρωτότερα ἡ φυγὴ τῆς Βαρὲν, θὰ ἐντείνει ἀναγκαστικὰ τὶς σχέσεις μεταξὺ τῆς ἑκταστατικῆς Γαλλίας καὶ τῶν μοναρχικῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης ποὺ βρίσκονταν ἀκόμα σὲ κατάσταση εἰρήνης μὲ τὴ Γαλλία.

Ἡ Ἀγγλία ἀνακάλεσε ἀπ' τὸ Παρίσι τὸν πρεσβευτὴ τῆς λόρδο Γκάρουερ, κι αὐτὸς στὶς 23 Αὐγούστου πρὶν φύγει, ἐπέδωσε στὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο, μιὰ διακοίνωση ἀρκετὰ ψυχρὴ, ὅπου ὁ βασιλεὺς Γεώργιος, μ' ὄλο ποὺ ἐπιβεβαίωνε κάλι τὴν οὐδετερότητά του, ἐκδήλωνε «τὸ ἐνδιαφέρον του γιὰ τὴ θέση τῶν Α. Α. χριστιανικοτάτων Μεγαλειοτήτων καὶ τῆς βασιλικῆς οἰκογενείας», μ' ἕναν τρόπο ποὺ εἶχε κάτι τὸ προσβλητικὸ καὶ τὸ ἀπειλητικὸ γιὰ τοὺς νέους κυρίαρχους τῆς Γαλλίας. Μερικὲς μέρες ἀργότερα, στὶς 2 τοῦ Σεπτεμβρίου, ὁ ἄγγλος ἐπατετραμένος Ο. Λίντσεϋ ζητοῦσε μὲ τὴ σειρά του τὸ διαβατήριό του κ' ἔφυγε γιὰ τὸ Λονδίνο. Ὁ Γκράνβιλ εἰδοποίησε τὸ γάλλο πρεσβευτὴ Σωβελὲν πὼς δὲν πρόκειται πὰ νὰ γίνει δεχτὸς στὴν Αὐλή.

Ἡ Αἰκατερόνη τῆς Ρωσίας διώχνει τὸ γάλλο ἐπατετραμένο Ζενέ.

Ἐρχεται ἡ εἶδηση πὼς τὰ δυὸ κράτη τῆς Ἑσσης ἐνώνουν τὸ στρατό τους μὲ τὸ στρατὸ τῆς Αὐστρίας καὶ τῆς Πρωσσίας καὶ πὼς ἀναμένεται ἀπὸ μέρα σὲ μέρα ἡ Δίαιτα τῆς Αὐτοκρατορίας νὰ κηρύξει τὸν πόλεμο ἐναντίον τῆς Γαλλίας.

Ὁ φόνος τῶν Ἑλβετῶν στρατιωτῶν ποὺ τοὺς εἶχαν ἀναθέσει τὴν ἄμυνα τοῦ Κεραμικοῦ, εἶχε προκαλέσει πέρα ἀπ' τὴν ὁροσειρὰ τοῦ Ἰούρα ζωερὴ ἀγανάκτηση ἐναντίον τῶν Γάλλων. Οἱ κύριοι τῆς Βέρνης στρατολογοῦσαν συντάγματα καὶ, μὲ τὸ πρόσχημα πὼς ἀπειλεῖται τὰχα ἡ οὐδετερότητα τῆς ἐλευθέρου πόλης τῆς Γενεύης ἀπ' τὰ στρατεύματα ποὺ συγκέντρωνε ὁ Μονστεσκιού στὸν Ἰζέρ, στέλνουν στρατιωτικὴ φρουρὰ στὴν πόλη αὐτή, περιφρονώντας τὶς συνθήκες πὺ κανόνιζαν τὶς σχέσεις της μὲ τὴ Γαλλία. Ὑπῆρχε φόβος μήπως οἱ κάτοικοι τῶν καντονίων τῆς Βέρνης καὶ τῆς Ζυρίχης παρασύρουν πίσω τους καὶ τ' ἄλλα καντόνια.

Ἀπ' τὶς 11 Αὐγούστου, ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ἰσπανίας στὸ Πα-

ρίσι, ὁ Ὑοάρτε, ζητάει τὸ διαβατήριό του, καὶ ἡ κυβέρνησή του πληροφορεῖ σὲ λίγο τὴν Αὐστρία πὼς προβαίνει οὐ κινήσεις στρατευμάτων κατὰ μῆκος τῶν Πυρροηαίων.

Ἀκόμα καὶ οἱ πῶ μικρὲς δυνάμεις παίρνουν τὸ θάρρος νὰ μὴ λογαριάζουν τὴ Γαλλία καὶ ἀκόμα καὶ νὰ τὴν προκαλοῦν. Ὁ πρίγκιπας ἐπίσκοπος τῆς Λιέγης, μέλος τῆς Ἁγίας Γερμανικῆς Αὐτοκρατορίας, ἀρνεῖται νὰ δεχτεῖ τὸν Πότσι ντ' Ὀμπινιάν πού οἱ Γάλλοι τὸν εἶχαν στείλει στὴν Αὐλή του μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ πληρεξουσίου ὑπουργοῦ.

Ὁ ὑπουργὸς Λεμπρέν, στὴν ἐκθεσὶ τοῦ τῆς 23ης Αὐγούστου, ἔφτασε στὸ σημεῖο νὰ διαπιστώνει πὼς ἡ Γαλλία δὲ διατηροῦσε ἱκανοποιητικὲς σχέσεις παρὰ μόνο μὲ τὴ Δανία καὶ τὴ Σουηδία, καὶ νὰ συγχαίρει τὸν ἑαυτό του πού ὁ πρεσβευτὴς τῆς Ὀλλανδίας ἐξακολουθοῦσε νὰ βρίσκεται στὸ Παρίσι. Μὰ κι αὐτὸς δὲν ἄργησε ν' ἀνακληθεῖ.

Ὁ κύκλος στένευε γύρω ἀπ' τὴν ἐπαναστατικὴ Γαλλία πού ἡ μοναρχικὴ Εὐρώπη τὴν εἶχε βάλει καραντίνα.

Ἡ Κομμούνα καὶ οἱ Ὀρεινοὶ ἀντιμετώπιζαν ἀφοβα τὴν κατάσταση. Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Κομμούνας Μανουέλ, ἀναφέρει στὴ Συνέλευση, στίς 21 Αὐγούστου, πὼς ὁ πρεσβευτὴς τῆς Βενετίας πρόκειται νὰ φύγει ἀπ' τὸ Παρίσι, τὴ νύχτα, μαζὶ μὲ 14 πρόσωπα· «πρέπει ν' ἀφήνει ἡ Συνέλευση, ἐρωτᾷ, νὰ φεύγουν οἱ πρεσβευτὲς τῶν ἔξω Δυνάμεων προτοῦ βεβαιωθεῖ πὼς οἱ διάφορες Αὐλὲς τῆς Εὐρώπης θὰ σεβαστοῦν τοὺς πρεσβευτὲς τῆς Γαλλίας;» Αὐτὸ ἰσοδυναμοῦσε μὲ συμβουλὴ νὰ κρατήσουν ὁμήρους τοὺς πρεσβευτὲς τῶν βασιλιάδων καὶ νὰ ἐφαρμόσουν τὴν προληπτικὴ πολιτικὴ τῶν ἀντιπόλων. Ἡ Συνέλευση δὲν τόλμησε νὰ πάρει ἀπόφαση. Ἄφησε τὴ διεξαγωγὴ τῆς διπλωματίας στὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο.

Στὴν ἀρχή, τὸ Συμβούλιο θέλησε νὰ τηρήσει σθεναρὴ στάση. Στίς 24 Αὐγούστου, τὴν ἐπομένῃ τῆς ἀναχώρησης τοῦ Λόρδου Γκάουερ, ἀποφάσισε ν' ἀνακαλέσει τὸν Σωβελέν, τὸ Γάλλο πρεσβευτὴ στὸ Λονδίνο. Στίς 6 ἡμῶς τοῦ Σεπτέμβρη, ἀναθεώρησε τὴν ἀπόφασή του καὶ διατήρησε τὸν Σωβελέν στὴ θέση του. Στὸ μεταξύ, ἡ ἄλωση τῆς Λονγκβῦ καὶ τοῦ Βερντὲν εἶχε μετριάζει τὸ ζῆλο του.

Ὁ ἴδιος ὁ Δαντῶν, πού ὥστόσο εἶχε ἀντιταγτεῖ στὴν ἐκένωση τοῦ Παρισιοῦ πού πρότειναν ὁ Ρολάν κι ὁ Σεργβάν, προσχωρεῖ τώρα κι αὐτὸς καὶ συμμετέχει ἐνεργὰ σὲ μὰ πολιτικὴ ὑποχωρήσεων καὶ διαπραγματεύσεων μὲ τὶς μοναρχικὲς Δυνάμεις. Στίς 28 Αὐγούστου, στέλνει στὸ Λονδίνο γιὰ νὰ διαπραγματευτεῖ μυστικά μὲ τὸν Πίττ, Πρωθυπουργὸ τῆς Ἀγγλίας, τὸν πρῶν ἀββᾶ Νοέλ, ἕναν ἀπ' τοὺς φίλους του, πού εἶχε γίνει δημοσιογράφος στὰ 1789 καὶ εἶχε πάρει ἀπ' τὸν Ντυμουριέ, τὴν ἀνοιχτὴ τοῦ 1792, θέση τμηματάρχη στὸ Ὑπουργεῖο Ἐξωτερικῶν. Ὁ Νοέλ πῆρε μαζὶ του στὸ Λονδίνο δυὸ συγγενεῖς τοῦ Δαντῶν, τὸν ἑτεροθαλὴ ἀδερφό τον Ρεκορντὲν καὶ τὸ συγγενὴ του Μερζέ. Ἀλληλογραφοῦσε ταχτικά μὲ τὸν Δαντῶν. Σύμφωνα μὲ τὶς ὁδηγίας πού πῆρε, ἔπρεπε νὰ προσπα-

θήσει να κρατήσει με κάθε θυσία ούδέτερη τη Μεγάλη Βρετανία. Ήταν εξουσιοδοτημένος να της προτείνει σε αντάλλαγμα της ουδέτερότητάς της την παραχώρηση του νησιού Ταμπαγκό που είχε επιστραφεί στη Γαλλία, σύμφωνα με την πρόσφατη συνθήκη των Βερσαλλιών. Έπρεπε ακόμα να την καθιστούσε σχετικά με τις προθέσεις του Έκτελεστικού Συμβουλίου άπεναντι στην Όλλανδία. Ο Νοέλ, μόλις έφτασε, πήγε σε λίγο και βρήκε έναν άλλο μυστικό πράχτορα που συνδεόταν εξίσου με τον Δαντών, τον Μπενουά, και ζήτησε χρήματα, πολλά χρήματα, για να εξαγοράσει ύποστηριχτές. Ο Λεμπρέν τον συμβούλεψε να προλαγανδίσει στο αγγλικό κοινό την ιδέα πως η στιγμή ήταν ευνοϊκή για τη Μεγάλη Βρετανία να καταλάβει τη Λουιζιάνα και τις Ισπανικές αποικίες της Αμερικής. Η Γαλλία δε θάφερνε κανένα εμπόδιο και θάδινε μάλιστα και τη συγκατάθεσή της. Ο Πιτ όμως άρνήθηκε με περιφρόνηση ναρθεί σ' έκαφή με τόν Νοέλ.

Έκείνο που δείχνει ακόμα καλύτερα ως ποιό σημείο τάχαν χαμένα οι ύπουργοί, είναι η άλλη μυστική άποστολή που ο Λεμπρέν ανάθεσε ταυτόχρονα σ' έναν άλλον πράχτορα του Δαντών, τόν Φελίξ Ντεπόρτ, ένα νεαρό χωρίς πείρα, διι όμως και χωρίς δρεξη, πόν είχε σταλεί στην Αύλη του δούκα τών Δύο Γεφυρών (της Βαυαρίας του Ρήνου). Ο Ντεπόρτ πήρε έντολή στις 3 του Σεπτέμβρη, ν' άρχίσει μυστικές διαπραγματεύσεις με την Πρωσσία για να την άποσπάσει άπ' τόν συνασπισμό: «Μού καίνεψαν, τού έγραφε σοβαρά-σοβαρά ό ύπουργός, τη μεγαλοφυία και τόν πατριωτισμό σας. Θα μπορούσετε να κάνετε να διαλάμψουν και τόνα και τ' άλλο και να περιβληθείτε άθάνατη δόξα, σέρνοντας στα πόδια της Γαλλίας τόν πιδ φοβερό άπ' τούς έχθρους της». Κι ό Λεμπρέν, παρακάτω, στο ίδιο μήνυμα, βεβαίωνε πως ό δούκας του Μπρούνσβικ ό «ήρωας» αυτός, όπως τόν άποκαλοῦσε ύστερ' άπ' τόν Καρρά και τόν Κοντορσέ, πολεμούσε τη Γαλλία άθελά του και πως, με την έπαροή του, θα μπορούσε να πετύχει ειρήνη διι μονάχα με την Πρωσσία, αλλά και με την Αυστρία. Φυσικά, παρ' όλη τη μεγαλοφυία του, ό Ντεπόρτ δε στάθηκε πιδ τυχερός άπ' τόν Νοέλ.

Περισσότερο άπ' τά κλάγια αυτά μέσα, οι Γιρονδίνιοι στηριζόντουσαν στην παντοδύναμη επίδραση, όπως νόμιζαν, τών εκαναστατικών άρχών πέρ' άπ' τά σύνορα, για ν' άποτρέψουν τόν έξωτερικό κίνδυνο. Του κάκου ό Ροβεσπιέρους τούς είχε έπιστήσει την προσοχή, προτου ακόμα κηρυχτεί ό πόλεμος, γι αυτή την επικίνδυνη άυταπάτη. Φαντάζονταν με άφέλεια πάντα, πως οι έξενοι λαοί περιέμεναν μονάχα ένα σύνθημα για να μιμηθούν τούς Γάλλους και να λυρωθούν με τη σειρά τους άπ' τούς σύγγενεις, τούς παπάδες και τούς «τυράννους» τους.

Έπειδή η Γαλλική Έπανάσταση ήταν έργο της άστικής τάξης που διαπαιδαγωγήθηκε άπ' τούς φιλόσοφους, νόμιζαν πως κύριοι συνταλειςτές και της Εύρωπαϊκής Έπανάστασης θάταν οι συγγραφείς και οι λόγιοι. Στις 24 Αύγουστου, ό Μαρι-Ζοζέφ Σενέ,

μαζί με άλλους ανθρώπους των γραμάτων, πήγε να ζητήσει απ' τη Νομοθετική να θεωρήσει «συμάχους του Γαλλικού λαού», τους ξένους δημοσιογράφους που, με τα γραφτά τους, θάχαν κιάλας υποσκιάσει «τά θεμέλια της τυραννίας και θάχαν προετοιμάσει τὸ δρόμο γιὰ τὴ λευτεριά». Πρότεινε νὰ τοὺς ἀπονεμηθεῖ ἡ ἰδιότητα τοῦ Γάλλου πολίτη, ὥστε οἱ «εὐργέτες αὐτοῦ τῆς ἀνθρωπότητας» νὰ μπορέσουν νὰ ἐκλεγοῦν βουλευτές. «Ἄν ἡ ἐκλογή τοῦ λαοῦ ἔφερνε τοὺς δοξασιμένους αὐτοὺς ἀνθρώπους στὴν ἐθνικὴ Συμβατικὴ, τί ἐπιβλητικὸ κ' ἐπίσημο θέαμα θὰ παρουσίαζε αὐτὴ ἡ Συνέλευση ποὺ πρόκειται ν' ἀποφασίσει γιὰ τόσο μεγάλα πεπρωμένα! Ὅπως θάναι συγκεντρωμένη ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα τῆς γῆς ἡ ἀφρόκρομα τῆς ἀνθρωπότητος, δὲ θὰ φαινόταν σὰ Συνέδριο ὁλόκληρου τοῦ κόσμου;» Δυὸ μέρη ἀργότερα ἡ πρόταση τοῦ Σενιέ, παρὰ τὴ δαλὴ ἀντίδραση τοῦ Λαζούρ, τοῦ Τυριὸ καὶ τοῦ Μπαζιρ, ἔγινε διάταγμα ὕστερ' ἀπὸ εἰσήγηση τοῦ Γκαντέ καὶ τὰ πολιτικὰ δικαιώματα τοῦ Γάλλου πολίτη παραχωρήθηκαν στοὺς Ἕγγλους Πρίστειν, τὸ διάσημο χημικὸ στὸν Ἰερεμία Μπένθουμ, τὸν ἑακουστὸ φιλόσοφο τοῦ Ὀφελμισμοῦ, στὸν Κλάρξον καὶ Γουίλμπερφορς, τοὺς εὐγλωττοὺς ὁπερασπιστὲς τῶν μαύρων, στὸν Ἰάκωβο Μάκιντος καὶ στὸν Δαυῖδ Γουίλλιαμς ποὺ εἶχαν ἀνασκηιάσει τοὺς λιβέλους τοῦ Μπάρκ* κατὰ τῆς Ἐπανάστασης· ἐπίσης στοὺς Ἀμερικανοὺς Οὐάσιγκτων, Χάμιλτον, Θωμὰ Πάιν, στοὺς Γερμανοὺς Σίλλερ, Κλόπστοκ, Κάμπ, Ἀνάχαρση Κλότς· στὸν Ἑλβετὸ Πεσταλλότσι· στὸν Ἰταλὸ Γκορὰνι· στὸν Πολωνὸ Θαδαῖο Κοσιουόσκο· στὸν Ὀλλανδὸ Κορνέλιε Πάβ. Ὅπως τὸ εἶχε ἐπιθυμήσει ὁ Μ. Ζ. Σενιέ, ὁ Πρίστειν, ὁ Κλότς, καὶ ὁ Θωμὰς Πάιν ἐκλέχτηκαν βουλευτὲς τῆς Συμβατικῆς. Ὁ πρῶτος δὲ δέχτηκε τὸ βουλευτικὸ ἀξίωμα, οἱ δυὸ ἄλλοι ὁμως σήρασαν μέρος στὶς συνεδριάσεις της.

Ἀπὸ καιρὸ τώρα οἱ ἐπαναστάτες εἶχαν δεχτεῖ πρόθυμα τοὺς ξένους πρόσφυγες ποὺ ἤρθαν στὴ Γαλλία γιὰ νὰ φυλαχτοῦν ἀπὸ τὴν ἐκδίκεση τῶν ἀριστοκρατῶν. Τοὺς εἶχαν δεχτεῖ ὄχι μόνον στὶς Λέσχες, ἀλλὰ καὶ στὴν ἐθνοφυρουά, στὶς διοικητικὰ ὑπηρεσίες, στὰ αἰρετὰ σώματα, καθὼς καὶ στὰ γραφεῖα τοῦ Ὑπουργείου τῶν Ἐξωτερικῶν. Οἱ πολιτικοὶ αὐτοὶ πρόσφυγες σχημάτισαν, μετὰ τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου, τὸν πυρήνα τῶν ξένων λεγεῶνων ποὺ ἐπρόκειτο ν' ἀπελευθερώσουν μετὰ τὴ νίκη τίς πατρίδες τους. Ὑπῆρχε μιὰ λεγεῶνα ἀπὸ πρόσφυγες τῆς Λιέγης, στὴ στρατιὰ τοῦ Κέντρον, καὶ μιὰ βελγικὴ λεγεῶνα στὴ στρατιὰ τοῦ Βορρᾶ. Μετὰ τίς 10 Αὐγούστου ὀργανώθηκε μιὰ λεγεῶνα Βαταβικὴ (τῶν Κάτω Χωρῶν), ὕστερα μιὰ λεγεῶνα τῶν Ἀλλοβρόγων, ἀποτελούμενη ἀπὸ πρόσφυγες τῆς Σαβοΐας καὶ τῆς Γενεύης, τοῦ Νεφσατέλ καὶ τῆς Βῶντ, τέλος μιὰ γερμανικὴ λεγεῶνα, ποὺ ὁ ἀρχηγὸς της, ὁ συν-

* Ἐδμ. Μπάρκ. Ἕγγλος συγγραφέας καὶ πολιτικὸς (1728-1797). Δραμὸς κατῆγορος τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασης ὑπῆρξε ἀπ' τοὺς κυριότερους ὑπεστηρικτὲς τῆς ἀντιγαλλικῆς πολιτικῆς τοῦ Πιττ. Σ. τ. Μ.

ταγματόρχης Ντάμπκχ, είχε ύπηρετήσει κάτω απ' τις διαταγές του Μεγάλου Φρειδερίκου.

Το Έκτελεστικό Συμβούλιο προσπαθούσε να διατηρεί στο Έξωτερικό πολυάριθμους μυστικούς πράκτορες που θα προπαγάνδιζαν τις επαναστατικές ιδέες. Χρηματοδοτούσε εφημερίδες στο Λονδίνο, μοίραζε σωρά φυλλάδια στην Έλβετία, στο Βέλγιο, στη Γερμανία, στην Ιταλία, στην Ισπανία. Οι πρόσφυγες από κάθε έθνος είχαν τις λέσχες και τις Ειδικές Επιτροπές τους, που έβγαζαν εφημερίδες για τους συμπατριώτες τους. Ο Ισπανός π. χ. Μαρσένα, φίλος του Μπρισό, έβγαζε στη Μπαγιόν γαλλικά και Ισπανικά μια «Εφημερίδα της Λευτεριάς και της Ισότητας».

Οι Γερουδίνοι κολακεύονταν μάλιστα πώς προκαλούν μαζικές λιποταξίες στ' αυστριακά και πρωσικά στρατεύματα. Στις 2 Αυγούστου, ο Γκαντ πρόκάλεσε νομοσχέδιο που παραχωρούσε στους λιποτάχτες του εχθρού Ισόβια σύνταξη 100 λίβρες που θα μπορούσε να μεταβιβαστεί στις γυναίκες τους και 50 λίβρες φιλοδώρημα. Το νομοσχέδιο μοιράστηκε σε άφθονα αντίτυπα σ' όλα τα βόρεια και τ' ανατολικά σύνορα της Γαλλίας. Μεταφράστηκε σε πολλές γλώσσες. Φανταζόντουσαν πώς οι εχθρικές στρατιές θα διαλύονταν μόλις θάμταιναν στη Γαλλία. Προμήλεψαν μερικές δεκάδες φουκαράδες απ' τις προφυλακές, ανάμεσά τους όμως είχαν διεισδύσει κι αρκετοί κατάσκοποι που τββρισκαν βολεχοί να έξασκούν το επάγγελμά τους κάτω απ' τη σκέπη του τριχράμου εθνόσημου και του κόκκινου σκούφου. Κι αυτό είχαν ακόμα πιο εύκολο, γιατί δεν είχαν πάρει κανένα μέτρο έναντιόν των ύπηκόων του εχθρού, από τότε που κηρύχτηκε ο πόλεμος. Ένω στην Πρωσία και στην Αυστρία είχαν διώξει τους γάλλους ύπηκόους η τους είχαν βάλει σε περιορισμό, στη Γαλλία οι αυστριακοί και πρῶσοι ύπηκοοί κυκλοφορούσαν ελεύθερα, απολαβαίνοντας ιδιαίτερη προστασία, άρκει κάπως να έδειχναν δημοκρατικά φρονήματα.

Η πίστη στη δύναμη της προπαγάνδας ήταν τέτια, ὡστε ο Ντυμουριέ, που ὡστόσο τὸν θεωρούσαν ραλιστή, έστειλε στο Λεμπρέν, στις 24 Αυγούστου, ὀλόκληρο σχέδιο για να επαναστατήσουν την Έλβετία, με τη βοήθεια τῶν προσφύγων πουχαν ιδρύσει στο Παρίσι την Έλβετική λέσχη. Οι πρόσφυγες της Σαβοΐας που διευθύνονταν απ' τὸ γιατὸ Ντολέ, Ιδρυτὴ τῆς λεγῶνας τῶν Ἀλλοβόγων, έπεισαν τὸ Έκτελεστικό Συμβούλιο πῶς ἡ κατάκτηση τῆς Σαβοΐας θάταν ἕνας ἀπλὸς στρατιωτικὸς περίπατος. Στις 8 τοῦ Σεπτεμβρίου, ἡ μικρὴ στρατιὰ τοῦ Μοντεσκιού πήγε μυστικὴ διαταγὰ νὰ χτυπήσει τὸ βασιλιά τῆς Σαρδηνίας, με τὸν ὅποιο ἡ Γαλλία βρισκόταν ἀκόμα σὲ εἰρήνη. Ὁ ὑπουργὸς Λεμπρέν δικαιολόγησε κατόπιν ἐρητῆς, στις 15 τοῦ Σεπτεμβρίου, τὴν αἰφνιδιαστικὴ καὶ προληπτικὴ αὐτὴ ἐπίθεση, ἀναφέροντας πῶς ὁ βασιλιάς τῆς Σαρδηνίας εἶχε ἀνεχθεῖ συγκινητρῶσεις ἐμμηγρέδων, πῶς εἶχε συγκεντρῶσει στρατεύματα στο Μονμελιάν, πῶς εἶχε ἐπιτρέψει στοὺς

Αυστριακούς να περάσουν απ' τὸ εδαφὸς του (;) καὶ πῶς ἀρνήθημε τέλος νὰ δεχτεῖ τοὺς γάλλους διπλωματικούς ἀντιπροσώπους. Ἡ Συνέλευση ὑποδέχτηκε τὴν ἐκθεσὶ τοῦ μὲ ζωνρὰ χειροκροτήματα.

Οἱ Αὐστριακοὶ καὶ οἱ Πρώσοι εἶχαν ἐπωφεληθεῖ ἀπ' τὴν κρίμητιν ἀνάπαυλα καὶ τοὺς εἶχαν παραχωρήσει γενναϊόδωρα οἱ πολιτικάντηδες γάλλοι στρατηγοί. Ἐνῶ αὐτοὶ μὴν ὑπακούοντας στὶς διαταγὰς ποὺ λάβαιναν, ἔμεναν μὲ τ' ὄπλο παραπόδα καὶ μοναδικὴ ἀπασχόλησή τους εἶτανε νὰ συνώμοτοῦν μὲ τὴν Αὐλὴ καὶ τοὺς Feuillants, ἀφήνοντας νὰ περάσει ἡ εὐκαιρία εἰσβολῆς στὸ ἀφρούρητο Βέλγιο, οἱ ἐχθροὶ εἶχαν προφτάσει νὰ συμπληρώσουν τὴν ἐπιστράτευσή τους καὶ τὴ συγκέντρωση τοῦ στρατοῦ τους.

Ὁ μεθοδικὸς Μπρουνσβικ, μὲ τὴν κύρια στρατιά του, ποὺ εἶχε δύναμη 42.000 Πρώσους καὶ 5.000 στρατιῶτες τῆς Ἑσσης, ἐσκίησε ἀπ' τὸ Κόμπλενς, στὶς 30 Ἰουλίου, ἀνερχόμενος τὸ Μοξέλλα πρὸς τὰ σύνορα. Ἐνα σῶμα ἐμγκρέδων ἀπὸ 5.000 ἄντρες, ἀποτελοῦσε δεξιὰ του τὴν πλαγιοφυλακὴ μαζὶ μὲ τὸ αὐστριακὸ σῶμα τοῦ Κλερφὰτ ποὺ εἶχε δύναμη 15.000 ἄντρες. Ἀριστερά, ἓνα ἄλλο αὐστριακὸ σῶμα ἀπὸ 14.000 ἄντρες ὑπὸ τὸν Χόενλντε-Κίρχμπουργκ πορευόταν πρὸς τὴν Τιονβίλ καὶ τὸ Μέτς. Τέλος μὲ αὐστριακὴ στρατιά ἀπὸ 25.000 ἄντρες καὶ 4.000 ἐμγκρέδες συγκεντρωνόταν στὸ Βέλγιο, ἀντίκρου στὴ Λίλλη, ὑπὸ τὸν δούκα τῆς Σαξονίας-Τέσεν.

Ἡ ἐπικρατούσα γνώμη στὸ Ἐξωτερικὸ εἶταν πῶς ὁ Μπρουνσβικ θὰ βρίσκεται στὸ Παρίσι στὶς ἀρχὲς τοῦ Ὀκτώβριου. Ὁ γαλλικὸς στρατὸς δὲν εἶχε τάχα διαλυθεῖ ἀπ' τὴ μαζικὴ μετανάστευση τῶν πρὸ πολλῶν ἀξίωματικῶν του; Δὲν εἶχε παραλύσει ἀπ' τὴν ἀντιζηλία μεταξὺ τοῦ ταχτικοῦ στρατοῦ καὶ τῶν ἐθελοντῶν, μεταξὺ τῶν Κὺλ-μπλάν, ὅπως τοὺς ἔλεγαν, καὶ τῶν Μπλεέ*. Οἱ τελευταῖοι, οἱ στρατιῶτες τῶν 15 σολδίων, ἐκλέγανε μόνοι τους τοὺς ἀξιωματικούς. Πῶς θὰ μπορούσαν ποτὲ πολῖτες, ποὺ γίνηκαν ἑξιωματικοὶ χωρὶς προπαρασκευή, νὰ ἐπιβάλλουν πειθαρχία; Ἡ τάχα τὸ γεγονός πῶς εἶχαν ἐκλεγεί, ἀντικαθιστοῦσε τὴν ἀρμοδιότητα καὶ τὴν πείρα; Οἱ ἐθελοντῆς—καὶ οἱ πρὸ παλιοὶ ἀκόμα—δὲν εἶχαν οὔτε ἓνα χρόνον ὑπηρεσία στὸ στρατό. Στὴν πρώτη σύγκρουση σκορπίζονταν φωνάζοντας πῶς τοὺς πρόδωσαν, ὅπως εἶχαν κάνει στὶς πρώτες συγκρούσεις τοῦ πολέμου, στὸ Τουρνάι, στὸ Μόν. Οἱ ἐμγκρέδες διατυμπάνιζαν πῶς εἶχαν δικούς τους ἀνθρώπους σ' ὅλα τὰ ὄχρα. Ἐπαναλάβαιναν πῶς ἡ μάζα τῶν παλιῶν ὑποτελῶν καὶ τῶν ὑπηκόων τους ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι βαθιὰ βασιλικὴ καὶ πῶς θὰ ξεσηκωνόταν κατὰ τῆς τυραννίας τῆς μειοψηφίας τῶν Ἰακωβίνων μολὶς θ' ἀντίκρουζε τίς λευκὲς κονκάρδες τους. Ἡ ἐκστρατεία θάταν πολὺ σύντομη, ἀληθινὴ διασκέδαση.

* Κὺλ Μπλάν. Ἐννοεῖ τοὺς μάχιμους στρατιῶτες ποὺ φοροῦσαν ἄσπρη περισκελίδα.—Μπλεέ (=γαλάζιο λουλοῖδι). Ἐταὶ ὀνομάζονταν οἱ ἐθελοντῆς στρατιῶτες ἀπ' τὸ γαλάζιο χρῶμα τῆς στολῆς τους. Σ. τ. Μ.

Οι πρώτες επιτυχίες του μοναρχικού συνασπισμού ανταποκρίθηκαν σ' αυτές τις ελπίδες. Οι Πρώσοι πέρασαν τα σύνορα στις 16 Αυγούστου. Πολιορκήσαν τη Δουγκβύ, που ο διοικητής της Λαβέρν παραδόθηκε στις 23 Αυγούστου, ύστερ' από ψευτοάμυνα, και κατόπιν απέθηκε έλευθερος. Πολιορκήσαν το Βερντέν, που οι κάτοικοι της περιφέρειάς του είχαν κατακρίνει την 10η Αυγούστου. Ο διοικητής του φρουρίου, Μπωρεκαίρ, αντισηνταγματάχης του τάγματος του Μαίν-έ-Λουάρ, ήταν πατριώτης. Ήθελε να πολεμήσει. Οι βασιλόφρονες της πόλης τον δολοφόνησαν και διέδωσαν πώς αυτοκτόνησε. Το Βερντέν παραδόθηκε την 1η του Σεπτεμβρη. Κυρίες της πόλης πήγαν κ' επισκέφτηκαν τους νικητές στο στρατόπεδό τους.

Οι Αυστριακοί του Χόενλόε-Κίρχμπεργκ πολιορκήσαν την Τιονβίλ στις 4 του Σεπτεμβρη κι ο διοικητής του φρουρίου, παλιό μέλος της Συντακτικής, ο Φέλιξ Βίμπφεν, δέχτηκε ν' άκούσει τις προτάσεις των πριγκίπων που του τις υπέβαλε ο Έβραϊός Γκοντσώ. Η αποφασιστική όμως στάση του πληθυσμού και του στρατού δέν του επέτρεψε να συνθηκολογήσει.

Αν ο Μπρουνσβικ, μετά την άλωση του Βερντέν, έδειχνε περισσότερο δραστηριότητα και βράδιζε άμέσως προς τη Σαλόν, δε θα συναντούσε κανένα σοβαρό εμπόδιο στο διάβα του. Ο Μπρουνσβικ όμως περιφρονούσε τον αντίπαλο και δε βιάστηκε.

Το Έκτελεστικό Συμβούλιο είχε χάσει 15 μέρες σε διαταγμούς και άμφιταλαντεύσεις. Όταν ο Λαφαγιέτ έγκαταλείφθηκε άπ' το στρατό του κι αναγκάστηκε να τραπεί σε φυγή, στις 19 Αυγούστου, του έδωσε γι αντικαταστάτη τον Λυκνέρ. Είταν ένας κοσμογυρισμένος Γερμανός που με το δίκιο τους τον ύποπτευόνταν οι πατριώτες γιά τις μηχανοραφίες του με τον Λαφαγιέτ. Άμέσως σχεδόν τον αναγόρευσαν άρχιστράτηγο, τον πήγανε στις 21 Αυγούστου στη Σαλόν και του άνάθεσαν άποκλειστικά να οργανώσει τους έθελοντές της νέας έπιστράτευσης που συνέρεαν άπ' όλα τα σημεία της Γαλλίας. Γιά να τον έπιτηρούν, του προσκόλλησαν δυο πράχτορες του Συμβουλίου, τον Λακλό και τον Μπιγιώ Βαρέν που τον κατάγγελλαν άμέσως σάν άνίκανο και κακόβουλο. Ανακλήθηκε στο Παρίσι στις 13 του Σεπτεμβρη.

Ο Κέλλερμαν είχε αναλάβει τη διοίκηση της στρατιάς του Κέντρον, ο Μπιρόν τη διοίκηση της στρατιάς του Ρήνου, ο Ντυμουριέ τη διοίκηση της στρατιάς του Βορρά. Οι τρεις αυτές στρατίες, παραταγμένες κατά μήκος των συνόρων έξακολοθούσαν να παραμένουν στις άρχικές τους θέσεις. Ο Μπιρόν είχε υπό τις διαταγές του 25.000 περίπου άντρες πίσω άπ' το Λωτιέρ, ο Κέλλερμαν 28.000 στη Λωρραίνη, στο Μέτς και στην Τιονβίλ. Η στρατιά του Βορρά είταν διαιρεμένη σε δυο ομάδες· ή πιο πολυάριθμη άπ' αυτές βρισκόταν στο Νομό του Βορρά, άπ' τη Δουγκέρκη ως τη Μομπέζ, ή άλλη γύρω άπ' το Σεντάν, με δύναμη 19.000 άντρες. Στά μετόπισθεν, μεταξύ της Ρέμας και της Σαλόν συγκεν-

τρωνόταν ένα μπουλούκι από έθνοφρουρούς κ' έδουλευτες γιά να καλύψαι τὸ Παρίσι.

Ἡ πολιτικὴ τοῦς ἀπασχολοῦς περισσότερο ἀπ' τὴ στρατηγική. Ὁ φόβος ἐξέγερσης στὸ Παρίσι, ἔκανε τὸν Σεργβάν καὶ τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιον νὰ θέλουν μὲ κάθε θυσία νὰ σταματήσουν τὴν προέλαση τοῦ Μπρούνοβικ. Παράγγειλαν στὸν Ντυμουριέ νὰ τρέξει κατεσκευασμένα ν' ἀναλάβει τὴ διοίκηση τῆς ομάδας τοῦ Σεντάν καὶ νὰ ἐνωθεῖ μὲ τὸν Κέλλερμαν στὴν Ἀργκόν. Ὁ Ντυμουριέ ὁμως ὄνειρευόταν νὰ καταχτήσῃ τὸ Βέλγιο. Ἐφρασε τοῦ κόσμου τὶς ἀντιφάσεις. Μόλις στὶς 28 Αὐγούστου ἔφτασε στὸ Σεντάν καὶ τότε ἀκόμα πρότεινε στὸν Σεργβάν νὰ εἰσβάλουν στὸ Βέλγιο ἀκολουθώντας τὸ Μόζα. Μόλις τὴν 1η τοῦ Σεπτέμβρη, τὴν ἴδια μέρα τῆς ἀλώσεως τοῦ Βερντέν, ἀποφάσισε ἐπιτέλους νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ Σεντάν γιὰ νὰ καταλάβῃ τὶς διαβάσεις τῆς Ἀργκόν. Ὁ Μπρούνοβικ, πού εἶχε νὰ διανύσει λιγότερο δρόμο, θὰ μπορούσε νὰ τοῦ βγεῖ μπροστὰ ἢ τουλάχιστο νὰ τὸν πλευροκοπήσει. Ὁ Μπρούνοβικ ὁμως δὲν κουνήθηκε καὶ στὶς 3 τοῦ Σεπτέμβρη ὁ Ντυμουριέ βρισκόταν στὸ Γκρανπρέ. Καλώντας ἐνισχύσεις ἀπ' τὴ Φλάντρα, ὀχύρωσε τοὺς δρόμους πού διέσχιζαν τὸ δάσος καὶ περιέμενε τὸν Κέλλερμαν νάρθῃ ἀπ' τὸ Μέτς νὰ τὸν συναντήσῃ περνώντας ἀπ' τὸ Μπάρ-λὲ-Ντύκ.

Ὁ Μπρούνοβικ, μόλις στὶς 12 τοῦ Σεπτέμβρη προσέβαλε τὶς γαλλικὲς γραμμές. Τὶς διέσπασε πρὸς βορρᾶν τοῦ Κρουά-ὸ-Μπουά. Ὁ Ντυμουριέ, ἀντὶ νὰ σημάνει ὑποχώρηση πρὸς τὴ Σολόν, ὅπως ἤθελε ὁ Σεργβάν, ὑποχώρησε πρὸς νότο, πρὸς τὴ Σαιντ-Μενεούντ. Ὁ δρόμος τοῦ Παρισιοῦ ἔμενε ἀνοιχτός. Στὶς 19 ὁμως τοῦ Σεπτέμβρη, ὁ Κέλλερμαν μὲ τὴ στρατιὰ τοῦ Μέτς ἐνώθηκε ἐπὶ τέλους μὲ τὸν Ντυμουριέ. Ἡ δύναμη τῶν Γάλλων εἶταν ἀπὸ τώρα καὶ στὸ ἐξῆς ὁ 0.000 ἄντρες ἐνάντια σὲ 34.000 Πρώσους.

Ὁ Μπρούνοβικ δὲν εἶχε καταδιώξῃ τὸν Ντυμουριέ ὅσο ὑποχωροῦσε ἀπ' τὸ Γκρανπρέ πρὸς τὴ Σαιντ-Μενεούντ. Ἀργῶς ὅπως εἶταν πάντα καὶ ἀκριβῆς στὶς κινήσεις του, σχεδίαζε νὰ ἐκβάλλει τοὺς Γάλλους ἀπ' τὶς ὀχυρωμένες θέσεις τοὺς μ' ἓνα σοφὸ κυκλωτικὸ ἐλιγμὸ πρὸς τὴ Βιέν-λέ-Σατώ καὶ τὴ Σαλάντ. Ὁ βασιλιάς ὁμως τῆς Πρωσσίας ἀδημονοῦσε μ' αὐτὲς τὶς καθυστερήσεις. Διέταξε τὸν Μπρούνοβικ νὰ χτυπήσῃ κατὰ μέτωπο τοὺς ἀβράκωτους, χωρὶς ἄλλη καθυστέρηση. Στὶς 20 λοιπὸν τοῦ Σεπτέμβρη, κατὰ τὸ μῆσημέρι, τὸ πρωσσικὸ πεζικὸ ἀναπτύχθηκε, σὰ νάκανε γυμνάσια μπροστὰ ἀπ' τὸ δροσ Ὑβρόν καὶ τὸ γήλοφο τοῦ Βαλμὺ πού τὸν κατεῖχε ἡ στρατιὰ τοῦ Κέλλερμαν. Ὁ βασιλιάς τῆς Πρωσσίας περίμενε πὸς οἱ Καρμανιὸλ (Γάλλοι ἐπαναστάτες) θὰ τρέπονταν σὲ ἄτακτη φυγή. Αὐτοὶ ὁμως κράτησαν γερὰ τὶς θέσεις τοὺς. Ἡ ἐκρηξὴ τριῶν βλητοφόρων δημιούργησε γιὰ μιὰ στιγμὴ σύγχυση στὴ δευτέρη γραμμὴ τῶν Γάλλων. Ὁ Κέλλερμαν ὁμως, κραδαίνοντας τὸ πηλίκιό του στὴν ἄκρη τοῦ ἔξφους του, φώναξε : Ζήτω τὸ Ἔθνος. Ἡ ζητωκραυγὴ ἐπαναλήφθηκε ἀπὸ τάγμα

σὲ τάγμα. Τὸ πρῶσιμὸ παζικὸ σταμάτησε. Ὁ Μπρουνόβικ δὲν τόλμησε νὰ διατάξει τὴν ἐφοδὸ. Ἡ μέρα τέλειωσε μὲ μονομαχία πυροβολικοῦ, ὅπου οἱ Γάλλοι ἔδειξαν τὴν ἑπαιρησίαν τους. Κατακλυσματὰ βροχὰ ἄρχισε νὰ πέφτει κατὰ τὶς ἔξῃ τὸ βράδι. Οἱ δύο στρατοὶ διανυκτέρευσαν στὶς θέσεις τους. Τόσο ὁ ἕνας ὡς καὶ ὁ ἄλλος δὲν εἶχαν παρὰ μόνο ἐλαφρὲς ἀπώλειες, 200 ἄντρας οἱ Πρῶσοι καὶ 300 οἱ Γάλλοι.

Τὸ Βαλμὺ δὲν εἶταν νίκη στρατηγική, ἀφοῦ ὁ πρῶσιμὸς στρατὸς ἔμεινε ἀνέπαφος καὶ βρισκόταν πάντα ἀνάμεσα στὸ Παρίσι καὶ στὸ Γαλλικὸ στρατό. Εἶταν ὅμως νίκη ἠθική. Οἱ ἀβρῶνικοι εἶχαν κρατήσει στὴ φωτιά. Ἡ κλάνη τῶν Αὐστριακῶν καὶ τῶν Πρῶσσων πῶς θὰ μπορούσαν νὰ νικήσουν τοὺς Γάλλους, χωρὶς κόπο, σὲ ἀνοιχτὰ πεδία, διαλύθηκε. Οἱ ἀνθρώποι αὐτοὶ τῆς παράδοσης εἶχαν πιστέψει μὲ ἀφέλεια πῶς, ἔξω ἀπ' τὸ μοναρχικὸ καθεστῶς, δὲν ὑπῆρχε τόπος γιὰ τίποτ' ἄλλο παρὰ μονάχα γιὰ τὴν ἀναρχία καὶ τὴν ἀδυναμία. Γιὰ πρώτη φορὰ ἡ Ἐπανάσταση ἀποκαλύφθηκε στὰ μάτια τους μὲ τὴν ὀργανωτικὴ καὶ δημοκρατικὴ ὄψη τῆς. Δοκίμασαν βαθύ κλονισμό, τὸν ὁποῖο ὁ Γκαίτε, πού εἶταν παρὼν στὸ πρῶσιμὸ στρατόπεδο, λένε πῶς τὸν ἐρημήνευσε μὲ τὰ περίφημα λόγια: «Ἀπ' αὐτὸ τὸν τόπο καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἡμέρα, ἀρχίζει καινούργια ἐποχὴ τῆς παγκόσμιας ἱστορίας». Ἡ ἀλήθεια εἶχε φανερωθεῖ ξαφνικὰ στὸ μεγάλο φιλόσοφο ποιητῆ. Τὸ παλιὸ καθεστῶς πού στηριζόταν στὸ δόγμα καὶ στὴν αὐθεντία, ὑποχωροῦσε σ' ἕνα νέο καθεστῶς, πού βάση του εἶταν ἡ λευτεριά. Τὸν ἐπαγγελματικὸ στρατὸ ποῦχε ἀσκηθεῖ ἐπὶν παθητικὴ πειθαρχία, τὸν διαδεχόταν ἕνας νέος στρατὸς πού τὸν ζωογονοῦσε τὸ αἶσθημα τῆς ἀνθρώπινης ἀξιοπρέπειας καὶ τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἀπ' τὴ μιὰ μεριὰ τὸ θεῖο δικαίωμα τῶν βασιλιάδων, ἀπ' τὴν ἄλλη τὰ δικαιώματα τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν λαῶν. Τὸ Βαλμὺ σήμαινε πῶς, στὸν ἀγῶνα πού ἄρχισε τόσο ἀπερίσκεπτα, τὰ δικαιώματα τοῦ ἀνθρώπου δὲ θὰ βρισκόνταν ἀναγκαστικὰ σὲ μειονεκτικὴ θέση.

Ὁ Μπρουνόβικ, πού εἶχε προελάσει ἐπὶν Καμπανία ἀθελά του, θὰ προτιμοῦσε νὰ περιοριστεῖ ἐπὶν μεθοδικὴ κατάκτηση ὅλων τῶν ὄχρων τῶν συνόρων, γιὰ νὰ μπορέσει νὰ ξεχειμωνιάσει ἤσυχα. Δὲ βιάστηκε νὰ ξαναρχίσει τὴν ἐπίθεση. Οἱ στρατιῶτες του εἶχαν ἀποκάμει ἀπ' τὶς κοπιαστικὰς πορεῖες μέσα σὲ βαλτότοπους. Τὰ σταφύλια τῆς Καμπανίας εἶχαν σκορπίσει ἐπὶν στρατὸ ἐπιδημία δυσεντερίας. Ἔπειτα οἱ ἐφοδιοπομπές, ὑποχρεωμένες νὰ κἀνον τὸ γύρο ἀπ' τὸ Βερντέν καὶ ἀπ' τὴν Γκρανπρέ, δὲν ἔφταναν κανονικά. Τέλος οἱ χωρικοὶ τῆς Λωρραίνης καὶ τῆς Καμπανίας, ἀντὶ νὰ ὑποδεχτοῦν τοὺς συμμάχους σὰν εὐεργέτες, ἀντιδρούσαν ἐπὶν ἐπιτάξεις τους, φεύγανε ἐπὶν δάση, πυροβολοῦσαν τοὺς βραδυποροῦντες. Εἶταν φανερὸ πῶς οἱ μάζες ἀπεχθάνονταν τοὺς ἐμυγκρόδες καὶ μὲ ἀνατριχίλα θὰ δεχόντουσαν τὴν ἀποκατάσταση τοῦ φεουδαρχισμοῦ. Ὁ Μπρουνόβικ ἐξέθηκε ἐπὶν βασιλία

πώς η θέση του ήταν έπισφαλής και πώς δέν έπρεπε πιά νά σκέπτεται την πορεία πρὸς τὸ Παρίσι. Οἱ σύμβουλοι τοῦ βασιλιᾶ, ὁ Λουκεζίνι, ὁ Μανσταίν, ἀντίθετοι πρὸς τὴν συμαχία μὲ τὴν Αὐστρία, πρόσθεσαν πὼς τὸ μόνο πού θά κέρδιζε ἀπ' τὸν πόλεμο μὲ τὴ Γαλλία θάταν δαπάγες κι ἀπώλειες και πὼς θάβγαζε αὐτὸς τὰ κάστανά ἀπ' τὴ φωτιά γιὰ τὸν Αὐτοκράτορα.

Ὁ Ντυμουριέ, ἀπ' τὴν πλευρὰ τὴ δική του, ἐπιθυμοῦσε νὰ ξαναβάλει σ' ἐνέργεια ὅσο τὸ δυνατό πῶς γοργὰ τὰ σχέδιά του γιὰ τὸ Βέλγιο. Πίστευε πάντα πὼς κοινὸ συμφέρον τῆς Πρωσσίας και τῆς Γαλλίας εἶτανε νὰ συμαχήσουν ἐναντίον τῆς Αὐστρίας. Δέν ἔκανε τίποτα γιὰ νὰ μεταβάλει τὴν ἠθικὴ νίκη του στὸ Βαλμὺ σὲ νίκη στρατηγική. Ἀντίθετα, μὲ τὸ πρόσχημα πὼς θέλει ν' ἀνταλλάξει τὸ γραματέα τοῦ βασιλιᾶ τῆς Πρωσσίας Λομπάρ πού εἶχε παστεῖ αἰχμάλωτος στίς 20 τοῦ Σεπτεμβροῦ, μὲ τὸ δήμαρχο τῆς Βαρὲν Ζώρτ, πού τὸν κρατοῦσε ἄμηρο ὁ ἔχθρος, ἔστειλε στίς 22 τοῦ Σεπτεμβροῦ στὸ πρωσσικὸ στρατόπεδο τὸν ἀντιπρόσωπο τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου Βέστερμαν ἄρχισαν μυστικὲς διαπραγματεύσεις πού κράτησαν πολλὲς μέρες. Ὁ Ντυμουριέ κολακευότανε νὰ πιστεῦει πὼς θ' ἀποσπάσει τὴν Πρωσσία ἀπ' τὴν Αὐστρία. Ὁ Μπρουνόβικ κι ὁ βασιλιάς τῆς Πρωσσίας ἐλπίζανε πὼς θά πάρουν μὲ τὸ μέρος τους τὸν Ντυμουριέ, πού τὸν ἤξεραν γιὰ φιλόδοξο κι ἐξαγοραζόμενο και θά τὸν κάνουν ὄργανο ἂν ὄχι μᾶς μοναρχικῆς καλινόρθωσης, τουλάχιστο τῆς ἀπελευθέρωσης τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' και τῆς οἰκογένειάς του. Ὁ Μανσταίν, ὑπασπιστὴς τοῦ Φρειδερίκου-Γουλιέλμου, γευμάτισε μαζί μὲ τὸν Ντυμουριέ και τὸν Κέλερμαν στὸ Γενικὸ Στρατηγεῖο τοῦ Νταπέρ-σὺρ-᾽Ωβ, στίς 23 τοῦ Σεπτεμβροῦ. Ὁ πρῶτος τοὺς ἐπέδωσε διακοίνωση μὲ τὸν τίτλο : *Οὐσιώδη σημεῖα πρὸς ἐξύρσειν τρόπου φιλικῆς διευθετήσεως κάθε παρεξηγήσεως μεταξὺ τῶν δύο βασιλείων, τῆς Γαλλίας και τῆς Πρωσσίας*

«1). Ὁ βασιλιάς τῆς Πρωσσίας και οἱ σύμαχοί του ἐπιθυμοῦν ν' ἀντιπροσωπεύσει τὸ γαλλικὸ ἔθνος ὁ ἴδιος ὁ βασιλιάς τῆς Γαλλίας γιὰ νὰ μπορέσουν γὰ διαπραγματευσθῶν μαζί του. Δέν πρόκειται νὰ ξαναφέρουν τὴν παλιὰ κατάσταση πραγμάτων, ἀντίθετα πρόκειται νὰ δώσουν στὴ Γαλλία κυβέρνηση συμφέρουσα στὸ βασιλείο. 2) Ὁ βασιλιάς και οἱ σύμαχοί του ἐπιθυμοῦν νὰ σταματήσει κάθε προπαγάνδα. 3) Ἐπιθυμοῦν ν' ἀφεθῆ ὁ βασιλιάς τελείως ἐλεύθερος.

Μόλις εἶχε φύγει ὁ Μανσταίν, ὁ Ντυμουριέ μὲ τὸν Κέλερμαν ἔμαθαν τὴν ἀνακήρυξη τῆς Δημοκρατίας. Οἱ βάσεις τῶν διαπραγματεύσεων πού εἶχαν ἀρχίσει εἶταν πιά ἄχρηστες. Ἐκλείσαν ὡστόσο ἐκεχειρία κι ὁ Βέστερμαν στάλθηκε στὸ Παρίσι κομίζοντας τίς πρωσσικὲς προτάσεις. Τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο, ὅπου μετεἶχε ἀκόμα ὁ Δαντών, τίς ἐξέτασε στίς 25 τοῦ Σεπτεμβροῦ. Σχημάτισε τὴ γνώμη πὼς οἱ διαπραγματεύσεις ἔπρεπε νὰ συνεχιστοῦν. Ζήτησε ἀπ' τὸν Μανουέλ, πού εἶταν εἰσηγητὴς στὴν Κομμούνα, νὰ συγ-

κεντρώσει τὰ κείμενα τῶν ἀποφάσεων πού εἶχε πάρει ἡ τελευταία γιὰ νὰ ἐξασφαλίσαι στὸν Λουδοβίκο ΙΣΤ' καὶ στὴν οἰκογένειά του εὐκλεπή διαβίωση στὸ Τάμπλ. Ἡ Κομμούνα ὁμως, κατάπληχτη ἀπ' τὴν ἀπαίτηση τοῦ Μανουέλ, δὲν τὴν ἐξέταλεσε χωρὶς ν' ἀναφέρει σχετικὰ στὴ Συμβατική, ἡ ὁποία ὕστερ' ἀπὸ μικρὴ συζήτηση, ὅπου ὁ Μανουέλ χαρακτήρισε ἀστοχάστα πράγματα τοῦ βασιλιά τῆς Πρωσίας τὸν Βέστερμαν, ἐξουσιοδότησε «ἐν λευκῷ» τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο. Ὁ Βέστερμαν ξαναφύγε γιὰ τὸ στρατόπεδο τοῦ Ντυμουριέ μαζί με τὰ πρακτικὰ τῆς Κομμούνας πού ἐπρόκειτο νὰ καθησυχάσουν τὸν Φρειδερίκο-Γουλιέλμο γιὰ τὴν τύχη τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' καὶ μ' ἓνα γράμμα τοῦ Λεμπρέν, πού ἐπέμπεve στὴν προσφορά πού εἶχε κάνει στοὺς Πρώσους ὄχι μονάχα γιὰ χωριστὴ εἰρήνη, ἀλλὰ καὶ γιὰ συμαχία μετὰ τῆ Γαλλία, ὑπὸ τὸν ὄρο μόνον πὼς θ' ἀναγνώριζαν τὴ Δημοκρατία.

Ὁ Ντυμουριέ, στὸ μεταξὺ, παρέτεινε τὴν ἐκχειρία κι ἀντάλλαξε φιλοφρονήσεις κ' ἐπισκέψεις μετὰ τοὺς στρατηγούς τοῦ ἐχθροῦ. Στις 27 τοῦ Σεπτεμβρίου, ἔστειλε ζάχαρη καὶ καφέ στὸν Φρειδερίκο-Γουλιέλμο πού δὲν εἶχε, συνοδεύοντας ἀλ' αὐτὰ μ' ἓνα φιλικὸ γράμμα πρὸς τὸν «ἐνάρετο» Μανστάιν. Ὁ Ντυμουριέ ὁμως τοῦ δῆλωνε ταυτόχρονα πὼς ἔπρεπε νὰ διαπραγματευθεῖ μετὰ τὴ Συμβατική καὶ ν' ἀναγνώρισει τὴ Δημοκρατία. Ὁ Φρειδερίκος-Γουλιέλμος δὲν εἶταν ἀκόμα διατεθειμένος νὰ κάνει αὐτὸ τὸ μεγάλο βῆμα. Εἶπε ν' ἀπαντήσουν ξερὰ στὸν Ντυμουριέ πὼς τὰ δῶρα του εἶναι περιττά : «Τολμῶ νὰ σᾶς παρακαλέσω νὰ μὴ ξανακάνετε αὐτὸ τὸν κόπο» καὶ στις 28 τοῦ Σεπτεμβρίου ἔδωσε διαταγὴ στὸν Μπρούνσβικ νὰ υπογράψει ἓνα ἔντονο διάγγελμα ὅπου κατάγγελλε στὴν Οἰκουμένη τις «φρικαλέες σκηνές» πού προηγήθηκαν ἀπ' τὴ φυλάκιση τοῦ βασιλιά τῆς Γαλλίας, τις ἀνήκουστες ἀπόπειρες καὶ τὸ θράσος τῶν φατριῶν, τέλος «τὸ τελευταῖο ἐγκλημα τῆς Ἐθνικῆς Συνέλευσης», δηλ. τὴν ἀνακήρυξη τῆς Δημοκρατίας.

Τώρα ἦρθε καὶ ἡ σειρά τοῦ Ντυμουριέ ν' ἀπογοητευθεῖ καὶ νὰ φουρκιστεῖ, ὅταν πῆρε τὸ διάγγελμα. Ἀπάντησε κι αὐτὸς μετὰ μιὰ προκήρυξη ὅπου ἔλεγε στὸ στρατό του : «Ἐλῆξε πὰ ἡ ἐκχειρία, φίλοι μου, ὡς ἐπαυθεῖμε τώρα κατὰ τῶν τυράννων αὐτῶν κι ὡς τοὺς κάνουμε νὰ μετανώσουν πού ἦρθαν νὰ κηλιδώσουν ἓνα ἐλεύθερο ἔθνος !» Φράσεις δημαγωγικές. Ὁ Ντυμουριέ δὲ χτύπησε τοὺς Πρώσους. Ἐξακολούθησε νάχει μαζί τους συγγῆ ἐπαφή. Ὁ Φρειδερίκος-Γουλιέλμος, πού δὲν εἶχε πὰ παρὰ μόνον 17.000 μάχιμους ἀντρες, ἐπωφελήθηκε ἀπ' τις ἀγαθές αὐτὲς διαθέσεις γιὰ νὰ σηκώσει τὸ στρατόπεδό του στις 30 τοῦ Σεπτεμβρίου καὶ νὰ ἐνεργήσει ἀνεμπόδιστα μιὰ ὑποχώρηση, πού θὰ μπορούσε νὰ μεταβληθεῖ σὲ πανωλεθρία. Ὁ Ντυμουριέ τὸν ἀκολούθησε ἀργὰ κ' εὐγενικά, χωρὶς νὰ δοκιμάσει νὰ τὸν καταπονήσει στὴ διάβαση τῶν στενωπῶν τῆς Ἀργκόν, διατάσσοντας μάλιστα στοὺς ἀξιωματικούς του ἀστοχες κινήσεις γιὰ νὰ τοὺς ἐμποδίσαι νὰ τὸν παρενοχλοῦν ἀπὸ πολὺ κοντά.

Τις πρώτες αυτές μέρες τῆς Συμβατικῆς, τὰ πάντα χαμογελοῦσαν στοὺς Γιρονδίνους. Ἡ εἰσβολὴ εἶχε ἀποκρουσθεῖ καὶ τὰ γαλλικὰ στρατεύματα, σὲ λίγο, ἐπρόκειτο ν' ἀναλάβουν ἐπίθεση στ' ἄλλα σύνορα. Οἱ Γιρονδῖνοι, ποὺ ὥστόσο εἶχαν ἀπελπιστεῖ ὅταν ὁ κίνδυνος εἶχε φτάσει στὸ κρισιμότερό του σημεῖο, ἔδρεπαν τοὺς καρπούς τῶν ἀπροσδόκητων αὐτῶν ἐπιτυχιῶν. Ἄρχισαν κιόλας νὰ σκέπτονται πῶς θὰ ὀπλιστοῦν κατὰ τῶν πολιτικῶν ἀντιπάλων τους. Ὁ Μπρισσὸ θὰ πεῖ πῶς οἱ ἐπιτυχίες αὐτὲς «βασανίζουσι καὶ ἀκαλιζοῦσι τοὺς ταραξίες». Ἔτσι ἡ νίκη, ἀντὶ νὰ κατευθύνῃ τὴν κοιματικὴν διαμάχην, ἀντίθετα τὴν παρόξυνε.

BIBΛIO ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΚΥΒΕΡΝΗΣΗ ΤΩΝ ΓΙΡΟΝΔΙΝΩΝ

III

Η ΤΡΙΗΜΕΡΗ ΑΝΑΚΩΧΗ

Ἡ Συμβατική, σὰ νέα Συντακτικὴ κοὺ εἶταν, περιλάβαινε κατ' ἀρχὴν ὅλες τὶς ἐξουσίεσ. Αὐτὴ εἶταν ἡ μόνη ἀρμόδια νὰ διεκμηγεύει τοὺς πόθους τοῦ ἔθνους. Ἡ Κομμούνα λοιπὸν τοῦ Παρισίου δὲν μπορούσε παρὰ νὰ τεθεῖ σὲ δευτέρη μοῖρα μπροστά της. Πέρασε ἡ ἐποχὴ τῆς ἀντιζηλίας μεταξὺ τῆς Ἐθνικῆς ἀντιπροσωπείας καὶ τῆς Ἐπαναστατικῆς δημοτικῆς ἐξουσίας. Σαναγύριζαν στὴν κυριαρχία τῆς νομιμότητος.

Στὸ χέρι τῶν Γιρονδίνων εἶταν, ἡ στείρα κομματικὴ διαμάχη νὰ δώσει τὴ θέση της στὴ γόνιμη ἀμιλλα ὄλων τῶν ἐπαναστατικῶν δυνάμεων γιὰ τὸ κοινὸ συμφέρον. Ἡ Κομμούνα, νιώθοντας πὼς εἶχε χάσει τὴν ἐκτίμησιν τοῦ λαοῦ ἀπ' τὴν ἐποχὴ τῶν σφαγῶν τοῦ Σεπτέμβρου, ἔβαζε γνώσιν, ἀποδοκίμαζε τὴν Ἐπιτροπὴ ἐπαγρύπνησιν τὴν ὁποία κι ἀντικατέστησε, ἐξκαθάριζε τοὺς λογαριασμοὺς της προτοῦ ἐξαφανιστεῖ, μὲ μιὰ λέξη προσπαθοῦσε ν' ἀποδείξει στὴν ἐπαρχία πὼς τὴν εἶχαν συκοφαντήσει, παρουσιάζοντάς την σὰν ἀναρχικὴ καὶ διαλυτικὴ ἐξουσία.

Ὁ Μαρά, λαμβάνοντας ὑπ' ὄψιν τὴν ἐκλογικὴ ἦτα τῶν Ὀρεινῶν, ἀνάγγελλε στὴν ἐφημερίδα του, ἀπ' τὶς 22 τοῦ Σεπτέμβρου, πὼς ἐπρόκειτο ν' ἀκολουθήσει «νέο δρόμο». Ἐξέφραζε τὴν ἐμπιστοσύνη του στὴ Συμβατικὴ, ἔλεγε πὼς θὰ μετριάσει τὶς δυσπιστίεσ του καὶ πὼς θὰ συμβαδίσει μὲ τοὺς ὑπερασπιστὰς τοῦ λαοῦ. Ὁ Μαρά, ὅπως τὸλεγε κι ὁ ἴδιος, δὲν ἔκανε τίποτ' ἄλλο ἀπ' τὸ νὰ πειθαρχεῖ στὴν ταχικὴ ὄλου τοῦ κόμματός του. Μερικὲς μέρες πρὶν ἀπ' τὴ σύγκλησιν τῆς Συμβατικῆς, ὁ Δαντὼν εἶχε πάει στὸν Μπρισσὸ καὶ εἶχε ἐπιχειρήσει νὰ πετύχει συμφιλίωσιν καὶ συμφωνία μαζί του: «Μοῦ ἔκανε, λέει, ὁ Μπρισσὸ, μερικὲς ἐρωτήσεις πᾶνω στὴ δημοκρατικὴ θεωρία μου. Φοβόταν, ἔλεγε, αὐτὸς κι ὁ Ροβεσπιέρος, μήπως ἤθελα τὴν ἐγκαθίδρυσιν Ὁμόσπονδης Δημοκρατίας, μήπως αὐτὸ εἶταν ἡ γνώμη τοῦ κόμματός τῶν Γιρονδίνων».

νων. Τὸν καθουόχασα γι αὐτό.» * Οἱ Ὅρεινοὶ ἔκαναν λοιπὸν τὶς πρῶτες προτάσεις καὶ οἱ πράξεις τοὺς δείχνουν πὼς προσπᾶθησαν ἔντιμα νὰ κρατήσουν τὶς ὑποσχέσεις τοὺς.

Ὅταν συνήλθε ἡ Συμβατικὴ, στίς 21 τοῦ Σεπτέμβρη τοῦ 1792, μιά μέρα ὕστερ' ἀπ' τὸ Βαλμύ, δυὸ μέρες ὕστερ' ἀπ' τὴ θριαμβευτικὴ εἴσοδο τοῦ Μοντεσκιού στὴ Σαβοΐα, τὸ Παρίσι εἶταν ἤρεμο, τόσο ἤρεμο, ὥστε ξάφνιασε τοὺς νέους βουλευτὲς ποὺ εἶχαν συνηθίσει νὰ θεωροῦν τὴν Πρωτεύουσα, σύμφωνα μὲ τὶς περιγραφὰς τοῦ Ρολάν καὶ τῶν δημοσιογράφων του, σὰν ἐστία φόνων καὶ ἀναρχίας. «Χρειαζόμαστε εἰρήνην στὸ Ἑσωτερικόν, ἔγραφε στίς 23 τοῦ Σεπτέμβρη ὁ Ζαμπὸν Σαιντ Ἄντρέ στὸ δῆμο τοῦ Μοντωμπάν, καὶ προπαντὸς νὰ μὴν παραπλανιοῦνται οἱ καλοὶ πολῖτες ἀπ' τοὺς ὑποκριτὲς τοῦ πατριωτισμοῦ, ὅπως συνέβη στὴ Λυών, ὅπου ὁ λαὸς, μὲσ' στὴν τύφλωσὴ του, ἄφησε νὰ διατιμηθοῦν τὰ τρόφιμα σὲ τιμὲς καταστρεπτικὰς γιὰ τοὺς πωλητὲς, ποὺ τοὺς ἀπομάκρυνε ἀναγκαστικὰ ἀπ' τὴ δυστυχισμένη αὐτὴ πόλη, ἡ ὁποία ἀπ' τὸ σκληρὸ αὐτὸ σφάλμα παραδόθηκε στὴ φρίκη τοῦ λιμοῦ» **. Ὁ Σαιντ Ἄντρέ, ποὺ θ' ἀναδειχτεῖ ἕνας ἀπ' τοὺς πιὸ ἀποφασιστικοὺς Ὅρεινοὺς, δὲν εἶναι ὑποπτος. Κοιτάξτε τον πὼς ἀποδοκιμάζει τοὺς «ὑπερβολικοὺς», τοὺς ὑποκριτὲς τοῦ πατριωτισμοῦ, τοὺς διατιμητὲς τῆς Λυών, φίλους τοῦ Σαλ:έ!

Τίποτα λοιπὸν δὲν εἶταν πιὸ εὐκολο στοὺς Γιρονδίνους ἀπ' τὸ νὰ κυβερνήσουν μέσα σὲ μιὰν ἀτμόσφαιρα ἐμπιστοσύνης καὶ ὁμόνοιας. Οἱ παλιοὶ ἀντίπαλοί τους τοὺς ἔτειναν τὸ χεῖρ καὶ τοὺς ἔδιναν ἐγγυήσεις.

Οἱ Γιρονδῖνοι ὁμως, μεθυσμένοι ἀπ' τὴ νίκη τῶν γαλλικῶν στρατιῶν ποὺ δικαίωνε τὴν ἐξωτερικὴ πολιτικὴ τους, μὲ τὴ δύναμη τῆς πλειοψηφίας τους ποὺ ἔφτανε, κατὰ τὸν Μπρισσό, στὰ δυὸ τρίτα τῶν ἐδρῶν τῆς νέας Συνέλευσης, δὲν ἀρκέστηκαν στὸ νὰ κυριαρχοῦν στὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο, στὸ νὰ καταλάβουν ἀποκλειστικὰ τὴ Γραμματεία τῆς Συνέλευσης, στὸ νὰ τοποθετήσουν τοὺς ὁπαδούς τους σ' ὅλες τὶς μεγάλες ἐπιτροπές, παρὰ μόνο ἄφησαν νὰ τοὺς παρασύρουν σχεδὸν ἀμέσως οἱ ἐμπαθεῖς μνησικακίες τους καὶ ῥίχτηκαν μὲ τὰ μούτρα στὴν πολιτικὴ τῶν ἀντιποίνων. Ἡ ἀναγκὴ ποὺ εἶχαν κλείσει ὁ Δαντῶν καὶ ὁ Μπρισσό δὲν κράτησε πάνω ἀπὸ τρεῖς μέρες, τρεῖς μέρες ἄλλωστε γεμάτες ἀπὸ ἀξιομημονόνητες ἀποφάσεις.

Ἄπ' τὶς 20 τοῦ Σεπτέμβρη, ἐνῶ ἀκόμα συνεδρίαζε ἡ Νομοθετικὴ, συγκροτήθηκε σὲ σῶμα ἡ Συμβατικὴ. Ἐβγαλε πρόεδρό της τὸ Ζερὸμ Πετιὸν, μὲ ψήφους 235 ἐπὶ 253, ὕστερα συμπλήρωσε τὴ Γραμματεία της ἐκλέγοντας γιὰ γραμματεῖς τοὺς Κοντορσέ, Μπρισσό, Ραμπῶ ντε Σαιντ-Ἐτιέν, Βερνιῶ, Καμύς. Ἡ

* «Ὁ Μπρισσό πρὸς ὅλους τοὺς δημοκράτες τῆς Γαλλίας». Λίβελος ποὺ δημοσιεύθηκε στίς 24 τοῦ Ὀκτώβρη τοῦ 1792.

** Γράματα τοῦ Ζαμπὸν Σαιντ Ἄντρέ στὴ Γαλλικὴ Ἐπανάσταση. 1895.

έκλογή αυτή ήταν χαρακτηριστική. Ο Πετιόν εκδικήθηκε τους έκλογείς του Παρισιού που τον είχαν περιφρονήσει και είχαν προτιμήσει τον Ροβεσπιέρο. Όλοι οι γραματείς ήταν άρχηγοί των Γιρονδίνων, εκτός άπ' τον Καμύς που θεωρούνταν Feuillant. Ο Μπενταμπόλ θά τον κατηγορήσει στις 24 του Οχτώβρη, στη Λέσχη των Ίακωβίων πώς είχε ύπογράψει την άναφορά των 20.000 βασιλοφρόνων. Με την έκλογή του Καμύς, οι Γιρονδίνοι έδιναν το χέρι στους παλιούς βασιλόφρονες.

Την άλλη μέρα, 21η του Σεπτεμβρη, η Συμβατική έκαμε την πρώτη συνεδριάσή της. Ο Φρανσουά ντε Νεσατώ, εγχήθηκε, εν όνόματι της Νομοθετικής που τέλειωνε τη θητεία της το «καλώς όρισατε», κάνοντας έκκληση για ενότητα: «Τά αίτια της διχόνοιας πρέπει να σταματήσουν». Και καταδικάζοντας τά σχέδια για Όμοσπονδιακή δημοκρατία που είχαν άνησυχήσει τον Δαντών και τον Ροβεσπιέρο, είπε: «θά διατηρήσετε προπαντός τη διοικητική ενότητα όλων των τμημάτων της αυτοκρατορίας, που σεις άποτελείτε το κέντρο και το συνδετικό της κρίκο».

Ο Μανουέλ πρότανε ύστερα να εγκαταστήσουν τον πρόεδρο της Συνέλευσης, που τον όνόμασε πρόεδρο της Γαλλίας, σ' ένα μέγαρο και να τον περιβίλουν με τιμές. Άμέσως σηκώθηκε ο Σαμπό και διαμαρτυρήθηκε, ύπενθυμίζοντας πώς τά μέλη της Νομοθετικής είχαν δώσει όρο, καθένας χωριστά, πώς θά πολεμήσουν τους βασιλιάδες και τη βασιλεία. Δέν ήταν μόνο τ' όνομα του βασιλιά που ήθελε να καταργήσει η Γαλλία, αλλά το κάθε τι που θύμιζε τη βασιλική έξουσία. Το συμπέρασμα όπου κατέληξε είναι πώς: η πρώτη πράξη της Συμβατικής έπρεπε νάναι μιá δήλωση προς το λαό πώς τά νομοσχέδιά της θά τά υπέβαλλε στην κρίση του. Ο Ταλλιέν ύποστήριξε τον Σαμπό: «Μου κάνει κατάπληξη το γεγονός, είπε, πώς άκούω να γίνεται δώ πέρα συζήτηση για έθιμοταξίες». Η πρόταση του Μανουέλ άπορίφτηκε όμόφωνα, και η ψηφοφορία αυτή σήμαινε πώς η Συμβατική δέν έπρόκειτο να μιμηθεί την Άμερική, πώς δε θάβγαζε, για ν' αντικαταστήσει το βασιλιά, Πρόεδρο που να συγκεντρώνει την έκτελεστική έξουσία στα χέρια του.

Ο Κουτύν, ξαναγουρίζοντας στην ιδέα του Σαμπό, ζήτησε να ύποβληθεί στην κρίση του λαού το νέο Σύνταγμα, που η Συνέλευση είχε την έντολή να έπεξεργαστεί για ν' αντικαταστήσει το μοναρχικό Σύνταγμα: «Με φρίκη άκουσα να μιλούν, συνέχισε, για τριανδρίες, διχτατορίες, προτεχτοράτα... Οι φήμες αυτές είναι άσφαλώς ένα μέσο για ταραχές που τό έπινόησαν οι έχθροι της Έπανάστασης». Ζήτησε από τους συναδέλφους του να ρίξουν όλοι έξισου άνάθεμα στη βασιλεία, στη διχτατορία, στην τριανδρία. Τον χειροκρότησαν ζωηρά.

Ο Μπαζίο, ύπερθεματίζοντας, ζήτησε ένα νόμο που να υπέβαλλει την ποινή του θανάτου «έναντίον όποιουδήποτε που θά τολμούσε να προτείνει τη δημιουργία άτομικής ή κληρονομικής

ἐξουσίας». Ὁ Ρουαγέ, ὁ Ματιέ δέχτηκαν τὴν πρόταση αὐτὴ ὕστερα ὁ Δαντὼν γιὰ νὰ ἐξορκάσει «τ' ἀκατηλά φαντάσματα τῆς δικτατορίας, τὴς ἐξωφρενικῆς ἰδέας περὶ τριανδρίας, δι' αὐτὰ τὰ παράλογα πράγματα ποὺ τὰ βρῆκαν γιὰ νὰ τρομοκρατήσουν τὸ λαό», πρότεινε, μὲ τὴ σειρά του, νὰ θεσπίσουν πῶς τὸ νέο Σύνταγμα θὰ υποβληθῆι στὴν κρίση τῶν πρωτοβάθμιων συνελεύσεων. Ἀποδοκιμάζοντας κάθε ὑπερβολή, ἀποδοκιμάζοντας δηλ. τὸν Μομορό, πρότεινε ἀκόμα, γιὰ νὰ καθησυχάσει τοὺς ἰδιοχτῆτες, νὰ θεσπιστεῖ νόμος διὰ διατηροῦνται αἰώνια διὰς οἱ ἐδαφικῆς ἰδιοχτησίαι, οἱ ἀτομικῆς καὶ οἱ βιομηχανικῆς. Ἡ λέξις αἰώνια φάνηκε λίγο τολμηρὴ στὸν Καμπόν, ποὺ δυσπιστοῦσε κόλας στὴν δημαγωγία τοῦ Δαντῶν. Ζήτησε νὰ μὴ γίνει ὀριστικὸ νομοσχέδιο, κ' ὕστερα ἀπὸ μικρὴ συζήτηση, ἡ Συμβατικὴ υιοθέτησε τὴ διατύπωση τοῦ Μπαζιό : «1) Δὲν μπορεῖ νὰ ὑπάρξει Σύνταγμα χωρὶς τὴν ἐγκριση τοῦ λαοῦ. 2) Τὰ πρόσωπα καὶ οἱ ἰδιοχτησίαι προσατείνονται ἀπ' τὸ ἔθνος».

Ἡ Συνέλευσις ὁμόφωνα ἀποδοκίμασε τὴ δικτατορία καὶ τὸν Ἀγροτικὸ νόμο. Τὴν ἴδια ὁμοφωνία ἔδειξε ἐπίσης καὶ στὴν κατάργησι τοῦ θεσμοῦ τῆς βασιλείας.

Τὴν πρότασι τὴν ἔκανε ὁ Κολλὸ ντ' Ἐρμποῦά. Ὁ ἐπίσκοπος Γκρεγκουάρ τὴν ὑπεστήριξε φωνάζοντας πῶς «οἱ δυναστείαι εἴταν πάντοτε ἀπληστερῆς ράτεις ποὺ ρουφούσαν τὸ αἷμα τῶν λαῶν». Ὅλοι οἱ βουλευτῆς σηκώθηκαν αὐθόρμητα καὶ διαδήλωσαν τὸ μῖσος τοὺς κατὰ τῆς βασιλείας. Μόνον ὁ Μπαζιό, ὑπενθυμίζοντας πάντα πῶς στάθηκε ὁ πρῶτος ποὺ ὕψωσε τὴ φωνὴ του κατὰ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', καὶ δηλώνοντας πάντα πῶς δὲ θάναι ὁ τελευταῖος ποὺ θὰ ψηφίσει τὴν κατάλυσι τῆς βασιλείας, θέλησε νὰ συστήσει στὴ Συνέλευσι ν' ἀποφύγει ψηφοφορίαι ὑπὸ τὸ κράτος ἐνθουσιασμοῦ. Ψίθυροι ἀποδοκιμασίας τὸν διέκοψαν. Ὁ Γκρεγκουάρ τοῦ ἀπάντησε παράφορα : «Ὅ,τι εἶναι τὰ τέρατα στὸ φυσικὸ κόσμον, τὸ ἴδιον εἶναι καὶ οἱ βασιλιάδες στὸν ἠθικόν. Οἱ Αὐλῆς εἶναι τὰ ἐργαστήρια τοῦ ἐγκλήματος, ἡ ἐστία τῆς διαφθορᾶς, τὸ ἄντρο τῶν τυράννων. Ἡ ἱστορία τῶν βασιλιάδων εἶναι τὸ μαρτυρολόγιον τῶν ἐθνῶν». Ἡ κατάλυσι τῆς βασιλείας ψηφίστηκε ὁμόφωνα μέσα σὲ παραλήρημα χαρᾶς τῶν βουλευτῶν καὶ τῶν ἀκροατῶν τῶν θεωρειῶν. Ἐνῶ διαρκούσε ἀκόμα ἡ συνεδρίασις, ἡ ἀπόφασι διαλαλήθηκε ἔξω στὸ Παρίσι πομπωδέστατα, κατὰ τὸ βράδι, μὲ λαμπηφορία. Ὁ Μόνζ, σινοδευόμενος ἀπ' τοὺς ἄλλους ὑπουργοὺς, ἦρθε νὰ συγχαρῆ τὴ Συνέλευσι γιὰ τὴν ἀπόφασιν ποὺ πῆρε ν' ἀνακηρύξει τὴ Δημοκρατία καὶ ὑποσχέθηκε ἀπὸ μέρος τοὺς πῶς θὰ πεθάνουν, ἂν χρειαστεῖ, σὰ γνήσιοι δημοκράτες γιὰ τὴ λευτεριά καὶ τὴν ἐσότητα. Τὴν ἴδια μέρα, ὁ Ρολάν, σὲ μιὰ ἐγκύκλιον τοῦ πρὸς τὰ διοικητικὰ σώματα, δικαιολογοῦσε τὸ μεγάλο μέτρο ποὺ ἀναμενόταν : «Ἀνακηρύξατε, κύριοι, τὴ Δημοκρατία, γιὰτι ἀνακηρυσσοντάς τιν, κηρύχνετε τὴν ἀδελφότητα, ποὺ εἶναι τὸ ἴδιον πρῶμα». Ἡ Δημοκρατία ἀνακηρύχθηκε παντοῦ μ' ἐπισημότητα

σύγχρονα με την κατάλυση τῆς βασιλείας. Ἡ λέξη Δημοκρατία δὲν ὑπῆρχε στὴν ἀπόφαση, ἀναγράφτηκε μόνο τὴν ἐπομένη ἀφοῦ γίνηκε διόρθωση στὰ πρακτικὰ τῆς προηγουμένης. Δὲν ὑπῆρχε ἕως ἀνάγκη νὰ γραφεῖ ἡ λέξη, γιατί ἡ Δημοκρατία βρισκόταν στὶς καρδιὰς καὶ στὰ πράγματα.

Ὁ ἐχθρὸς ὑποχωροῦσε. Κατασυντριμένοι οἱ βασιλόφρονες σώπαιναν. Ἡ Δημοκρατία πρωτοπαρουσιαζόταν σκεπασμένη με τὸ φωτοστέφανο τῆς δόξας : εἶχε σώσει τὴν Ἐπανάσταση καὶ τὴν Πατρίδα.

Τὴν ἡμέρα αὐτῆ τῆς 21ης τοῦ Σεπτεμβρίου, ὁ Ρολάν ἔκανε ἐκκλήση γι ἀδελφосύνη. Φαινόταν πὼς ἡ ἀνακωχὴ μεταξὺ τῶν κομμάτων ἔπρόκειτο νὰ συνεχιστεῖ. Ἡ συνεδρίαση τῆς Συμβατικῆς τῆς 22ης τοῦ Σεπτεμβρίου ἀρχισε με ἀπόλυτη ὁμοφωνία. Ἀντιπροσωπεῖα τῶν Τμημάτων τῆς Ὁρλεάνης ἤρθε νὰ διαμαρτυρηθεῖ ἐναντίον τοῦ δημοτικοῦ συμβουλίου τῆς πόλης αὐτῆς, πού εἰκοῦσε τοὺς κλούσιους καὶ πού εἶχε κατηγορήσει τὴν 20ῆ Ἰουνίου. Ἡ ἀντιπροσωπεῖα πρόσθεσε πὼς τὰ Τμήματα εἶχαν παύσει τὸ Δημοτικὸ συμβούλιο, ἀλλὰ πὼς αὐτὸ ἀρνιόταν νὰ παραδώσει ὑπηρεσία. Τότε εἶδανε τὸν Ὁρεινὸ Δαντὼν καὶ τὸ Γιρονδίνο Μασουίγ νὰ προτείνουν καὶ οἱ δύο τοὺς τὴν ἀποστολὴ τριῶν μελῶν τῆς Συνέλευσης στὴν Ὁρλεάνη γιὰ νὰ διενεργήσουν ἀνακρίσεις σχετικὰ με τὰ γεγονότα καὶ νὰ πάρουν ὅλα τὰ μέτρα πού θὰ θεωροῦσαν ἀναγκαῖα. Ἡ Συμβατικὴ υλοθέτησε τὴν πρότασή τους. Ὑστερα ὁ Κουτὸν, διευφάνοντας τὴ συζήτηση, ἐξέφρασε ὑποψίες γιὰ ὅλες τίς διοικητικὰς καὶ δημοτικὰς ἀρχές, ζητώντας τὴν ἀντικατάστασή τους. Ὁ Γιρονδίνος Λουβὲ ὑποστήριξε θερμὰ τὸν Κουτὸν καὶ πρότεινε τὴν ἀνανέωση καὶ τοῦ Δικαστικοῦ σώματος. Πολλοὶ ῥήτορες μίλησαν με τὸ ἴδιο πνεῦμα. Σαφικὰ ἕως ὁ Μπιγιὼ Βαρὲν πρότεινε νὰ καταργηθοῦν οἱ δικαστὲς καὶ ν' ἀντικατασταθοῦν ἀπὸ ἀπλοὺς διαιτητὲς. Τότε ὁ μετριοπαθὴς Σασσὲ φώναξε : « Ζητῶ ν' ἀνακληθεῖ στὴν τάξη ὁ εἰσηγητὴς τοῦ μέτρου αὐτοῦ. Θέλει ν' ἀποσυνθέσει τὰ πάντα, θέλει νὰ μᾶς ρίξει στὴν ἀναρχία ; » Ἡ συζήτηση ἀπὸ δῶ καὶ κέρα παίρνει χαρακτηριστὴν μεγαλύτερης ἐμπάθεας. Οἱ λανθάνουσες διαφορὲς βγαίνουν στό φῶς. Ὁρεινοὶ καὶ Γιρονδίνοι ἀρχίζουν νὰ χτυποῦνται. « Ἄν, εἶπε ὁ Λαζοῦρ, καταστρέψετε τὰ διοικητικὰ καὶ τὰ δικαστικὰ σώματα, θὰ περικυκλωθεῖτε ἀπὸ ἐρεῖα, θὰ βλέπετε παντοῦ μόνο ἐρεῖα ». Ὁ Λεονάρδος Μπουρντόν τοῦ ἀπάντησε πὼς ἔπρεπε πρῶτ' ἀπ' ὅλα νὰ διώξουν τοὺς βασιλόφρονες ἀπ' τίς διοικητικὰς θέσεις. Ἡ Συνέλευση ψήφισε πὼς ὅλα τὰ διοικητικὰ, δημοτικὰ καὶ δικαστικὰ σώματα, θ' ἀνανεωθοῦν ἐποκλήρωτικὰ, ἐκτός ἀπὸ ἐκεῖνα πού εἶχαν κιόλας ἀνανεωθεῖ, κατ' ἐξαίρεση, ἀπ' τίς 10 Αὐγούστου. Ἐπακολούθησαν ζωηρὰ χειροκροτήματα.

Ἡ διένεξη ἕως πρόβαλε ξανά στὴ μέση ὕστερ' ἀπὸ πρόταση τοῦ Ταλλιὲν πού ζήτησε νὰ γίνεταί κάθε πολίτης δικαστής, χωρὶς νᾶνα ἀναγκαστικὰ ἐγγεγραμμένος στὸν πίνακα τῶν νομομαθῶν. Ὁ Λανζουίναί, ὁ Γκουπιγιὼ ζήτησαν ἀναβολὴ τῆς συζήτησης, πράμα πού ὁ Δαντὼν ἀντέκρουσε σθεναρὰ : « Ὅλοι οἱ

νομομαθείς, είπε ὁ Δαντών, εἶναι ἀφόρητα ἀριστοκράτες· ἂν ὁ λαὸς ὑποχρεωθεῖ νὰ διαλέξει ἀνάμεσα σ' αὐτούς· τοὺς ἀνθρώπους, δὲ θὰ ξέρει ποῦ νὰ στηρίξει τὴν ἐμπιστοσύνη του. Ἀπεταντίας, νομίζω πὼς ἂν μπορούσαμε νὰ ἐφαρμόσουμε στὶς ἐκλογὲς μιὰν ἀρχὴ ἀποκλεισμοῦ, ἢ ἀρχὴ αὐτὴ θάπρεπε νὰ ἐφαρμοστεῖ ἐναντίον τῶν νομομαθῶν ποῦ μέχρι τῶρα σφετερίστηκαν παράνομα ἕνα ἀποκλειστικὸ προνόμιο ποῦ στάθηκε ἀπ' τὶς μεγαλύτερες πληγὲς τοῦ ἀνθρώπινου γένους. Ὁ λαὸς πρέπει νὰ ἐκλέγει ἐλευθέρως τοὺς ἱκανοὺς ποῦ εἶναι ἄξιοι τῆς ἐμπιστοσύνης του... Αὐτοὶ ποῦ νόμιζαν πὼς εἶναι σὲ θέση νὰ κρίνουν τοὺς ἀνθρώπους, εἶταν σὰν τοὺς παπᾶδες· καὶ οἱ πρῶτοι καὶ οἱ δεῦτεροι ἐξαπατούσαν ἀνεκάθεν τὸ λαὸ. Ἡ Δικαιοσύνη πρέπει ν' ἀπονέμεται σύμφωνα μὲ τοὺς ἀπλοὺς νόμους τῆς λογικῆς.

Ὁ Σασσέ φώναξε ξανά πὼς αὐτὸ εἶναι ἀναρχία κι ἀποσύνθεση· «Αὐτοὶ ποῦ θέλουν νὰ βάλουν στὰ δικαστήρια ἀνθρώπους ἀμοιροῦς ἀπὸ γνώσεις, θέλουν ν' ἀντικαταστήσουν τοὺς νόμους μὲ τὴ θέληση τοῦ δικαστῆ. Μ' αὐτὲς τὶς ἀδιάκοπες ταπεινὲς κολακειῆς πρὸς τὸ λαὸ, θὰ ἐξαρτούσαμε τὴν τύχη του ἀπ' τὴν αὐθαίρετη κρίση ἐνὸς ἀνθρώπου ποῦ θάχε σφετεριστεῖ τὴν ἐμπιστοσύνη του. Τὸ ξαναλέω, αὐτὰ εἶναι ταπεινὲς κολακειῆς». Ὁ Δαντών, φοβερὰ ταραγμένος, τοῦ πέταξε κατὰμουτρα τὴν ἀπάντηση, κάνοντας προσωπικὴ ἐπίθεση ἐναντίον τοῦ ρήτορα: «Σεῖς τάχα δὲν κολακεύετε τὸ λαὸ ἀπ' τὴν ἐποχὴ τῆς ἀναθεώρησης!» Ὁ Σασσέ, κρῶν βουλεύτης τῆς Συντακτικῆς, εἶταν ἀπὸ κείνους ποῦ, πῶσα ἀπ' τὸν Μπαρνάβ καὶ τοὺς Λαμέτ, εἶχαν συντελέσει, μετὰ τὴ Βαρέν, στὴν ἀναθεώρηση τοῦ Συντάγματος μὲ πνεῦμα μοναρχικό. Παρατεταμένος θόρυβος δημιουργήθηκε ἐναντίον τοῦ Δαντών. Ὁ Μαζουιγὲ ζήτησε ν' ἀνακληθεῖ στὴν τάξη. Ὁ Πεπόν, ποῦ εἶταν πρόεδρος, ἀρκέστηκε νὰ τὸν ἐπιπλήξει. Ἡ συζήτηση συνεχίστηκε σὲ τόνο ἀρκετὰ τραχῦ. Τελικὰ οἱ Γιρονδῖνοι νικῆθηκαν καὶ ἡ πρόταση τοῦ Δαντών ψηφίστηκε.

Ἄραγε αὐτὴ ἡ ἀποτυχία νὰ θορύβησε τοὺς Γιρονδῖνους καὶ νὰ τοὺς ἔκανε νὰ καταγγείλουν τὴν ἀνακωχὴ; Πολὺ πιθανό, γιὰ τὴν ἄλλη μέρα, 23ῆ τοῦ Σεπτέμβρη, ὁ Μπρισσὸ κατηγοροῦσε στὴν ἐφημερίδα του τοὺς Ὀρεινοὺς πὼς θέλουν νὰ καταστρέψουν ὅλες τὶς ὑπάρχουσες ἀρχές, πὼς τείνουν στὴ γενικὴ ἰσοπέδωση καὶ πὼς εἶναι ταπεινοὶ κόλακες τοῦ λαοῦ. Τὸ κῆμμα τῆς τάξης θεώρησε σοβαρὴ ἀπειλὴ τὸ νὰ ἐκλέγονται δικαστὲς ἀπ' ὅλους τοὺς πολῖτες, χωρὶς καμιά διάκριση. Ὅποιος ἔχει στὰ χέρια του τὴ Δικαιοσύνη, ἔχει καὶ τὴν προστασία τῆς ἰδιοκτησίας. Μήπως οἱ Ὀρεινοὶ ζητούσαν νὰ παρουν στὰ χέρια τους τὰ δικαστήρια; Ὁ Μπρισσὸ ἔκρουσε τὸν κῶδωνα τοῦ κινδύνου, πράμα ποῦ δὲ θὰ τὸν ἐμποδίσει ἀργότερα νὰ κατηγορήσει τὸν Ροβεσπιέρο, στὸ λῖβело ποῦ ἀναφέραμε, πὼς παρέβηκε τὴ συμφωνία τοῦ κατευνασμοῦ καὶ τῆς συμφιλίωσης ποῦ αὐτὸς εἶχε κλείσει μὲ τὸν Δαντών.

Ἀπόδειξη πὼς ἡ πρωτοβουλία τοῦ Μπρισσὸ δὲν εἶταν μεμωμένη, εἶναι τὸ ὅτι τὴν ἴδια μέρα ποῦ ξαπόλυσε τὴν ἐπίθεσή του,

ὁ Ρολάν εμφανίστηκε ξανά στὴ σκηνή. Σὲ μακροσκελὴ ἔκθεσὴ τοῦ πρὸς τὴ Συμβατικὴ, κατήγγειλε τοὺς πωλημένους στὸν Μπρούνοβικ ἀναρχικούς καὶ βάλθηκε νὰ πείσει τὴ Συνέλευση πὼς δὲ θὰ μπορούσε νὰ παίρνει ἐλεύθερα ἀποφάσεις, ὅστε νὰ βρῆται σὲ ἀσφάλεια ἐφ' ὅσον δὲ θὰ τὴν περιφρουροῦσε σοβαρὴ δύναμη: «Νομίζω εἶπε πὼς ἡ στρατιωτικὴ αὐτὴ δύναμη πρόπει ν' ἀποτελεστεῖ ἀπὸ ἀνθρώπους πού νὰ μὴν ἔχουν ἄλλον προορισμό, ἐχτὸς ἀπ' τὴ στρατιωτικὴ ὑπηρεσία καὶ πού νὰ τὴν ἐκτελοῦν μὲ σταθερὴ ἀκρίβεια· μόνο στρατὸς μισθοφορικὸς μπορεῖ νὰ πετύχει αὐτὸν τὸ σκοπό.» Τὴν ἐπομένῃ, ὁ Ρολάν σκόρπισε ξανά τὸν πανικὸ ἀπ' ἀφορμὴ ἓνα ἀσήμαντο περιστατικὸ, τὴ σύλληψη ἑνὸς ταχυδρόμου στὸ δρόμο τῆς Σαλόν. Ἀμέσως ὁ Γιρονθίνος Κερσαίν, παίρνοντας τὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Ρολάν ζήτησε, μ' ἓναν ὀρηκτικὸ λόγο ἔκτακτα μέτρα γιὰ νὰ σταματήσουν οἱ ὑπερβασίες καὶ οἱ βιαιοπραγίες: «Εἶναι καιρὸς, εἶπε, νὰ στήσουμε ἰκριώματα γιὰ κείνους πού διαπράττουν δολοφονίες καὶ γιὰ κείνους πού τις προκαλοῦν... Διορίσατε τέσσερις ἐπιτρόπους γιὰ νὰ μελετήσουν καὶ νὰ συντάξουν σχετικὸ νόμο· νὰ τοὺς δοθεῖ μάλιστα ἐντολὴ νὰ σᾶς τὸν παρουσιάσουν αἴθριο ἔτοιμο· γιατί δὲν μπορεῖ νὰ καθυστερεῖτε περισσότερο καὶ νὰ μὴν ἐκδικηθεῖτε γιὰ τις παραβιάσεις τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου ποῦ γίνονται ἐξαιτίας ὄλων αὐτῶν πού συμβαίνουν στὴ Γαλλία».

Ἄνοιξε ζωερὴ συζήτηση. Οἱ Ὅρεινοί, ὁ Μπαγιὼ Βαρὲν, ὁ Μπαζιό, ὁ Ταλλιὲν διαμαρτυρήθηκαν πὼς ὁ Κερσαίν καὶ ὁ Ρολάν παρουσιάζουν ὑπερβολικὴ τὴν κατάσταση τῆς Γαλλίας: «Οἱ νόμοι ὑπάρχουν, εἶπε ὁ Ταλλιὲν, ὁ Ποινικὸς Κώδικας περιέχει διατάξεις κατὰ τῶν δολοφονιῶν, στὰ δικαστήρια ἐναπόκειται νὰ τις ἐφαρμόσουν». Ὁ Βεργιὼ δμως δήλωσε πὼς ἀναβολὴ τῆς ψήφισης τοῦ σχεδίου Κερσαίν, σημαίνει πὼς «διακηρύχνουμε ἀνοιχτὰ πὼς ἐπιτρέπονται οἱ δολοφονίες, πὼς οἱ Πρῶσοι ἀπεσταλμένοι μπορεῖ νὰ δουλεύουν στὸ Ἐσωτερικὸ, πὼς ὀπλιζοῦμε τὸν πατέρα ἐναντίον τῶν παιδιῶν του!» Ὁ Γκαρὰν ντὲ Κουλόν, πὸ βίαιος ἀκόμα, ἰσχυρίστηκε πὼς οἱ νόμοι δὲν περιείχαν καμιά διάταξη ἐναντίον ἐκείνων πού προκαλοῦν τις δολοφονίες, ἐναντίον τῶν ταραχοποιῶν πού παραπλανοῦν τὸ λαό: «Κάθε μέρα οἱ τοῖχοι εἶναι γεμάτοι ἀπὸ ἐμπρηστικὲς προκηρύξεις. Κηρύχνουν τὴν ἀνταρσία, δημοσιεύουν καταλόγους προγραφῶν, συκοφαντοῦν τοὺς καλύτερους πολίτες, ὑποδείχνουν καινούργια θύματα». Ὁ Κολλὸ ντ' Ἐρμποῦ ἀπόρησε πὼς, τρεῖς μέρες μονάχα μετὰ τὴ σύγκληση τῆς Συμβατικῆς, δεῖχεται προσβλητικὴ δυσπιστία καὶ προτείνονται νόμοι αἵματος! Ὁ Λανζουίναί τοῦ ἀπάντησε πὼς οἱ πολίτες τοῦ Παρισοῦ εἶναι «σαστισμένοι καὶ τρομαγμένοι». Ὁ Ἰσχυρισμὸς δμως αὐτὸς εἶταν τόσο ἀντίθετος πρὸς τὰ πράγματα, ὥστε ἡ Συνέλευση ἄρχισε νὰ μουρμουρίζει ἀποδοκιμαστικά. Ὑστερ' ἀνέβηκε στὸ βῆμα ὁ Μπυζό. Εἶχε παρκαθῆσει στὴ Συντακτικὴ, δίπλα στὸν Ροβεσπιέρο. Περγουσε γιὰ δημοκράτης στὰ μάτια· ὅσον δὲν ἤξεραν ἀκόμα πὼς ἡ δημοφιλία καὶ οἱ κολακείες τῆς μαντὰμ Ρολάν,

πού σύγκριζε στο σαλόνι της, είχαν μαγέψει τη ματαιόδοξη αυτή καρδιά και το άνησυχό αυτό πνεύμα. Ο Μπυζό έφερε στο βήμα όλες τις μνησικακίες του ζεύγους Ρολάν.

“Άρχισε τό λόγο του, ξαναθυμίζοντας τις σφαιγές του Σεπτέμβρη: «Άν αυτές οι σκηνές είχαν χαραχτεί βαθιά στην ψυχή των έπαρχιών μας μ’ όλη τη φριχτή τους άλήθεια, τότε, νομοθέτες, οι έκλογικές συνελεύσεις μας ίσως νά μās παράγγελλαν νά μεταφέρουμε άλλοι νά την έδρα μας». Μόλις ξαπόλυσε αυτή την άπειλή, προσπάθησε νά δικαιολογήσει την πρόταση του Κερσαίν, πλέκοντας τό εγκώμιο του Ρολάν και βρίζοντας τους Όρεινούς «αυτό τό άνθρωπομάζωμα, πού δέν ξέρω, είπε, ούτε τις άρχές του, ούτε τό σκοπό του». Δέ χρειαζόταν μονάχα νόμος έναντίον των ύποκνητών των δολοφονιών, χρειαζόταν και νά περιφρουρείται ή Συμβατική από μιά φρουρά τόσο τρομερή, ώστε νά μήν άνησυχούν οι έπαρχίες γιά την ασφάλεια των βουλευτών τους. “Έτσι μόνον οι τελευταίοι θά μπορούσαν νά ψηφίζουν όλότελα άνεξάρτητοι και δέ θά καταντούσαν σκλάβοι όρισμένων βουλευτών του Παρισιού”.

Ο Μπυζό χειροκροτήθηκε πολύ. Ο Μπαζιό, πού ήθελε νά του άπαντήσει, έμποδίστηκε γιατί δέν τόν έπαιρνε δ χρόνος πού είχε όριστεί γιά τή συζήτηση του θέματος. Η Συμβατική άποφάσισε νά διορίσει έπιτροπή γιά νά συντάξει συνοπτική έκθεση γιά τήν κατάσταση της Δημοκρατίας και ειδικά της Πρωτεύουσας και γιά νά καταρτίσει νομοσχέδιο έναντίον των ύποκνητών των δολοφονιών, γιά νά προτείνει τέλος τ’ άναγκαία μέτρα γιά τή συγκρότηση φρουράς της Συμβατικής πού νά περιλαβαίνει στρατιώτες άπ’ τους 83 Νομούς.

Ο κύβος είχε ριχτεί. Οι Γιρονδίνοι κήρυχναν τόν πόλεμο έναντίον του Παρισιού.

Οι Όρεινοι δέν μπορούσαν νά μήν άπαντήσουν στην πρόκληση. Άπ’ τήν προηγούμενη μέρα, ένας άπ’ αυτούς, ό Σαμπό, στη συνεδρίαση των Ίακωβίνων, είχε συζητήσει τό βίαιο άρθρο του Μπρισσό πού δημοσιεύτηκε τό πρωί. Είχε ζητήσει νά κληθεί ό Μπρισσό και νά εξηγήσει τί ένοούσε μέ τήν έκφραση «κόμμα της άποσύνθεσης» πού είχε χρησιμοποιήσει. Είταν όμως φανερό πώς ή Λέσχη δέν είχε ακόμα διάθεση ν’ άρχισει τις έκθροπραξίες. Καί στη συνεδρίαση αυτή, ή Λέσχη έβγαλε πρόεδρό της τόν Πετιόν.

Στις 24 όμως του Σεπτέμβρη, μετά τή συνεδρίαση της Συμβατικής, οι Ίακωβίνοι άλλαξαν στάση. Ο Σαμπό κατάγγελε «τήν άποκοιμιστική αίρεση» πού, κατ’ αυτόν, όργάνωνε τό σχέδιο νά εγκαθιδρύσει όμοσπονδιακή διακυβέρνηση. “Υστερα ό Φάμπρ ντ’ Έγκλαντιν άντέκρουσε τις επιθέσεις του Ρολάν και του Μπυζό έναντίον του Παρισιού. Ο Πετιόν, σαν πρόεδρος, θέλοντας νά υπερασπίσει τόν Μπυζό, έγινε άφορμή νά ξεσπάσει σάλος. Ο Φάμπρ διαμαρτυρήθηκε γιά τις κατηγορίες και τις επικρίσεις πού έκτόξευαν έναντίον των βουλευτών του Παρισιού. Η σύσταση φρουράς άπ’ τους Νομούς, μέτρο ίεροξεταστικής δυσπιστίας, μπορούσε νά προ-

καλέσει εμφύλιο πόλεμο. 'Ο Φάμπρ όμως, πιστός στη συμφιλιοτική ταχτική του φίλου του Δαντών, έκλεισε τη συζήτηση ζητώντας απ' τους καλούς πολίτες να κατακαύσουν τα μιση κι απ' τις δυο παρατάξεις. 'Ο Πετιόν υιοθέτησε την κατακλείδα αυτή. 'Ο Μπιγιώ Βαρέν όμως, που διαδέχτηκε τον Φάμπρ στο βήμα, δεν άρκέστηκε στο ν' αντικρούσει τις επιθέσεις των Γιρονδίων. Τους ένοχοποίησε με τη σειρά του. Ξαναθύμισε τα σφάλματά τους, τους κατηγορήσε γι άνομολόγητες ύστεροβουλές: «Σήμερα που ο έχθρος προελαύνει και οι δυνάμεις μας δεν είναι άρκετες για να τον σταματήσουν, σήμερα σ'ας προτείνουν ένα νόμο αίματος και σ'ας παρουσιάζουν τους πιο άγνους ανθρώπους πώς συννεοούνται με τον έχθρο, εμάς που χτυπήσαμε ανένδοτα τον επιθετικό πόλεμο! Και ποιοί είναι αυτοί που μάς κατηγορούν; Είναι οι άνθρωποι που προκάλεσαν αυτόν τον επιθετικό πόλεμο; Είναι οι άνθρωποι ασφαλώς για τις δικές τους προδοσίες». 'Ο Κολλό υποστήριξε τον Μπιγιώ. 'Ο Γιρονδίνος Γκρανζενέβ θέλησε ν' απαντήσει. 'Υπεράσπασε τον Μπρισσό άπέναντι του Σαμπό. 'Αμέσως ξέσπασε ξανά ο σάλος. 'Η συνεδρίαση τέλειωσε με μιá άπειλή που έριξε ο Μπαρμπαρού: «800 Μαρσεγιέζοι βαδίζουν για τó Παρίσι και φτάνουν από ώρα σε ώρα. Τó σώμα αυτό αποτελείται από άντρες όλότελα ανεξάρτητους οικονομικά· κάθε άντρας πήρε απ' τη μάνα του κι απ' τόν πατέρα του δυο πιστόλια, ένα ξίφος, ένα ντουφέκι κ' ένα άσπιατό των χιλίων λιβρών». Τί σπουδαία έντύπωση που προκαλεί τó κομματικό πνεύμα! 'Ο ίδιος ο Μπαρμπαρού, που καλούσε τα παιδιά καλών οικογενειών της Μασσαλίας να βοηθήσουν τη Συμβατική, είχε προεδρεύσει στην έκλογική συνέλευση της Μπους-ντυ-Ρόν, κι αυτή ή συνέλευση, όπως τó λέει ο ίδιος στ' άπομνημονεύματά του, είχε ξεσπάσει σε χειροκροτήματα στην είδηση των σφαγών του Παρισιού!

Τόσο στη Λέσχη όσο και στη Συμβατική, τα δυο κόμματα έχουν καταλάβει τις θέσεις τους. 'Ορθώνονται τó ένα άπέναντι στ' άλλο, άλληλοεπισείοντας τó φάσμα της προδομένης πατριδας.

Την εποχή αυτή οι Γιρονδίοι διαθέτανε ακόμα πολυάριθμα μέλη στη Λέσχη των 'Ιακωβίνων. 'Ο Πετιόν, που είταν πρόεδρος της Λέσχης, προσχωρούσε σιγά-σιγά σ' αυτούς, παρά την προσποιητή πάντα άμεροληψία του. Οι Γιρονδίοι θά μπορούσαν να δικαϊκήσουν τη Λέσχη απ' τους αντίπαλους τους. Σκέφτηκαν όμως να υιοθετήσουν άπέναντί τους την υπερήφανη στάση άποχής που ο Μπρισσό τούς συμβούλεψε να πάρουν. 'Ο τελευταίος, αν και προσκλήθηκε να δώσει εξηγήσεις μπρός στους 'Ιακωβίνους για τις επιθέσεις που είχε κάνει στην έφημερίδα του έναντι των ανατροπέων, άρνήθηκε να ύπακούσει στην πρόσκληση, και στις 10 του 'Οχτώβρη, διαγράφηκε σχεδόν όμοφωνα. Στη διαγραφή του άπάντησε μ' ένα βίαιο líβελo, όπου κάλεσε τις έπαρχιακές Λέσχες να διακόψουν τις σχέσεις τους με την κεντρική Λέσχη. Μερικές Λέσχες, όπως της Μασσαλίας και του Μπορντώ, άκολούθησαν τη

συμβουλή του, μερικές άλλες, όπως του Σαλόν, του Λε Μάν, του Βαλόν, της Νάντης, του Λοριάν, της Μπαγιόν, του Παρισιάν, της Ανζέ, του Λιζιέ, απέλειψαν πως θα διακόψουν τις σχέσεις τους με αυτό είταν δλο-δλο. Η μάζα των επαναστατών έμεινε πιστή στους παρισινοὺς Ίακωβίνους. Μὲ τὴν ἀποχώρηση τῶν Γιρονδίνων * ἀπ' τὴ λέσχη τῶν Ίακωβίνων, οἱ Ὁρεινοὶ έμειναν ἀπόλυτοι κύριοί της. Ἡ Λέσχη γι αὐτοὺς ἐκτελοῦσε χρέη κομματικῆς οργάνωσης. Ἐκεῖ μέσα έκαναν ἐλεύθερα κι ἀνοιχτὰ τις συσκέψεις τους.

Οἱ Γιρονδῖνοι, πού δλοένα και περισσότερο ήθελαν νὰ φαίνονται ἄνθρωποι τῆς τάξεως και τῶν καλῶν τρόπων, προτιμοῦσαν ἀπ' τις θορυβωδέστετες κι ἀδιάκριτες δημόσιες συγκεντρώσεις, τις ιδιωτικὲς συνομιλίες και τὰ διαβούλια γύρω ἀπὸ κανένα καλοσερβιζισμένο τραπέζι ἢ σὲ κανένα κομπὸ σαλόνι, ἀνάμεσα σὲ γυναικεῖα ἀρώματα. Θὰ μορούσαν νὰ συγκεντρώσουν τοὺς θαποδούς τους σὲ καινούργια Λέσχη. Οἱ Feuillants τῶχαν κάμει αὐτὸ ὑστερὸ * ἀπ' τις σφαγὲς τῶν δημοκρατικῶν στὸ Πεδίον τοῦ Ἄρεως. Οἱ Feuillants όμως εἶχαν ἀποτύχει οἰκτρὰ στὴν προσπάθειά τους, κι ὁ Μπρισσὸ, πού προσπαθοῦσε ὥστόσο νὰ τραβᾷ κοντὰ του τὰ λείψανα τοῦ κόμματος τῶν Feuillants, ἀπέκρουε σὰ βρισιὰ τὴν κατηγορία γιὰ Φεϋγιαντισμὸ. Οἱ πὺ ἐξέχοντες βουλευτὲς τοῦ κόμματός του, ὁ Γκαντέ, ὁ Ζανσοννέ, ὁ Βερνιῶ, ὁ Ντυκό, ὁ Κοντορσέ, ὁ Φωσέ, συνήθιζαν νὰ συναντιοῦνται πρὶν ἀπ' τις συνεδριάσεις, σχεδὸν κάθε μέρα, στὸ σαλόνι τῆς μαντὰμ Ντοντέν, γυναικας ἑνὸς πλοῦσιου διευθυντῆ τῆς Ἐταιρείας τῶν Ἰνδιῶν, πού έμενε στὴν πλατεῖα Βαντόμ 5, στὸ ἴδιο σπίτι μὲ τὸν Βερνιῶ. Οἱ ἴδιοι βουλευτὲς στοὺς ὁποίους προστίθονταν οἱ Μπυζό, Μπαρμπάρου, Γκρανζενέβ, Μπεργκέν, Ἄρντύ, Σάλ, Ντεκρεῖ Λιντόν, Λεσαζ, Μολβῶ συναντιόνταν ἀκόμα στοῦ Ντυφρις-Βαλαζέ, ὁδὸς Ὁρλεάν Σαιντ-Ὀνορέ, ἀριθμὸς 19. Ἐτρωγαν ἐπίσης στοῦ Κλαβιέρ, στοῦ Πετιὸν, σ' ἕνα ἐστιατόριο τοῦ Παλαι-Ρουαγιάλ, στῆς μαντὰμ Ρολάν. Στὰ γεύματα τῆς μαντὰμ Ρολάν, πού γινόντουσαν ταχτικά, δυὸ φορές τὴ βδομάδα, στὸ Ἐπουργεῖο τῶν Ἐσωτερικῶν, συγκεντρώνονταν ἡ ἀφρόκραμα τοῦ κόμματος, ὅλοι οἱ Ματαδόροι (ἐπίσημοι). Ἐκεῖ προετοιμαζανε τὰ μεγάλα χτυπήματα.

Σὲ μιὰ ἐποχὴ ὅπου τὸ κάθε τι πού μύριζε μηχανοραφία και πνεῦμα πατριαιστικὸ προκαλοῦσε τὴ γενικὴ ἀποδοκιμασία, τὰ μυστικοσυμβούλια ὅπου ἀρέσκονταν οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Γιρονδίνων, δὲν μποροῦσαν παρὰ νὰ τοὺς ὑποβιβᾶσουν στὴν κοινὴ ἐχτίμηση. Οἱ Ὁρεινοὶ, πού συνεδρίαζαν φανερὰ στὴ λέσχη τῶν Ίακωβίνων, βόηχαν γερὸ πάτημα γιὰ νὰ κατηγορήσουν τοὺς ἀντιπάλους τους πὺς ραδιοεργοῦν και μηχανοραφοῦν. Κι ὁ Μπρισσὸ ἀναγκάστηκε ἀπὸ νωρὶς νὰ ὑπερασπίσει τοὺς φίλους του και τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του ἀπ' τὴν κατηγορία πὺς φτιάχνει κόμμα, πατρία. «Ὁ Γκαντέ

* Στὶς 5 τοῦ Ὀκτώβρη μονάχα 113 βουλευτὲς έμειναν γραμένοι στὴ λέσχη τῶν Ίακωβίνων. (Μπυσέ και Ρουέ, τόμ. 19, σ. 234).

είναι πολύ περήφανος. Έγραφε στο βιβλίο του κατά των Ίακωβίνων, ο Βερνιώ έχει πολύ αναπτυγμένη την άμεριμνησία εκείνη που συνοδεύει τα ταλέντα και του τὰ κάνει νὰ τραβούν μόνα τὸ δρόμο τους, ὁ Ντυκό είναι πολύ ξευπνος και τίμιος καὶ ὁ Ζανσονὲ σκέπτεται πολὺ βαθυστόχαστα, ὥστε δὲν μπορούν ποτὲ νὰ ξεπέσουν σὲ σημεῖο ὥστε νὰ πολεμούν κάτω ἀπ' τὶς σημαίες κανενὸς ἀρχηγοῦ». Ὁ Μπρισσὸ ἔπαιζε ἐπιδέξια μὲ τὶς λέξεις. Ἀσφαλῶς, εἶταν ἀλήθεια πὼς οἱ Γυρονδῖνοι δὲν ἀποτελοῦσαν κόμμα ἀνάλογο μὲ τὰ σημερινά. Δὲν εἶχαν οὔτε πρόεδρο, οὔτε ἀρχηγούς. Ὑπάκουαν μόνο σὲ μιὰ πειθαρχία δλότελα ἠθική. Μὰ τὸ ζήτημα δὲν εἶταν αὐτό. Αὐτὸ πού τοὺς κατηγοροῦσαν, εἶταν πὼς βλεπόντουσαν μεταξύ τους κριν ἀπ' τὶς συνεδριάσεις, πὼς μοίραζαν ἀνάμυσά τους ἐμπιστευτικά τοὺς ρόλους, πὼς προσπαθοῦσαν νὰ ἐκβάλλουν ατὴ Συνέλευση ἔνα τέλεια καταστρωμένο καὶ προμελετημένο σχέδιο. Κατηγορία πού θὰ φαινόταν σήμερα πρωτοφανής, πού ἐκείνη τὴν ἐποχὴ ὁμως εἶταν σοβαρὴ, γιατί ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ περιβαλλόταν ἀκόμα ἀπὸνα ὀλότελα καινούργιο γόητρο και φαινόταν σὺν ἔνα εἶδος ἱερούργου τῆς κοινωνικῆς εὐημερίας. Θεωροῦσαν σωστὸ πὼς ἔπρεπε ν' ἀκολουθεῖ τὶς παρορμήσεις τῆς συνείδησής του και πὼς ἡ ἀπόλυτη ἀνεξαρτησία του εἶταν ἐγγύηση τοῦ δημοσίου συμφέροντος.

Ὅλοι οἱ βουλευτὲς δὲν ἔπαιρναν μέρος στὰ διαβούλια τῶν ἀρχηγῶν τῶν Γυρονδῖνων. Ὅσοι εἶχαν παραμεριστεῖ ἀπ' αὐτά, ὑπέφεραν γιατί πληγωνόταν ἡ ματαιοδοξία τους· πολὺ γρήγορα ὁμως κατάλαβαν πὼς οἱ ὁμοτράπεζοι τῆς μαντὰμ Ρολάν και τῆς μαντὰμ Ντοντέν δὲν περιορίζονταν στὸ νὰ καταλαμβάνουν τὸ βῆμα, ἀλλὰ πὼς ἐπεφύλασσαν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους και γιὰ τοὺς φίλους τους ὅλα τὰ σπουδαῖα πόστα στὶς ἐπιτροπὲς καθὼς και στὴ Γραμματεία τῆς Συνέλευσης. Στὶς 11 τοῦ Ὀκτώβρη ἐκλέχτηκε ἡ Συνταγματικὴ Ἐπιτροπὴ. Ἀπ' τὰ ἐννιά μέλη πού τὴν ἀποτελοῦσαν, ἑπτὰ τουλάχιστο εἶταν οἰκεῖοι τῆς μαντὰμ Ρολάν: ὁ Θωμᾶς Παῖν, ὁ Μπρισσὸ, ὁ Πετιὸν, ὁ Βερνιώ, ὁ Ζανσονὲ, ὁ Μπαρέο, ὁ Κοντορσέ. Τὸ ὄγδοο μέλος, ὁ Σιές, θεωροῦνταν μετριοπαθὴς πού νόμιζαν πὼς τὸν εἶχαν πάρει ὀλότελα μὲ τὸ κόμμα τους. Ὁ ἕνατος εἶταν ὁ Δαντῶν.

Τὴν ἄλλη μέρα ἕνας βουλευτὴς, πού μέχρι τώρα προσποιούνταν τὸν οὐδέτερο ἀνάμεσα στὶς φατρίες και πού εἶχε δεῖξει δυσπιστία ἀπέναντι στὴν Κομμούνα, ὁ Κουτόν, ἀνέβηκε στὸ βῆμα τῶν Ίακωβίνων γιὰ νὰ σχολιάσει τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ψηφοφορίας. «Στὴ Συμβατικὴ, εἶπε, ὑλάρχουν δύο κόμματα... ἕνα κόμμα ἀνθρώπων μὲ ἐξτρεμιστικὲς ἀρχές, πού τ' ἀσθενικά τους μέσα τείνουν στὴν ἀναρχία, κ' ἕνα κόμμα ἀνθρώπων ἔξυπνων, πανούργων, μηχανορᾶφων και προπαντὸς ἐξαιρετικὰ φιλόδοξων· οἱ τελευταῖοι θέλουν τὴ Δημοκρατία· τὴ θέλουν γιατί ἡ κοινὴ γνώμη ἔχει κηρυχθεῖ ὑπὲρ αὐτῆς, θέλουν ὅμως τὴν ἀριστοκρατία, θέλουν νὰ διατηρήσουν ἐπ' ἄπειρον τὴν ἐπιρροή τους, θέλουν νάχουν τίς

θέσεις, τις υπηρεσίες στη διάθεσή τους και προπαντός τὰ τα-
μεία τῆς Δημοκρατίας... Κοιτάξτε τις θέσεις! Τις ἔχει ὅλες αὐτὴ ἡ
πατρίδα· κοιτάξτε τὴ σύνθεση τῆς Συνταγματικῆς Ἐπιτροπῆς·
αὐτὸ προπαντός μου ἀνοίξε τὰ μάτια. Πάνω σ' αὐτὴ τὴ πατρίδα
λοιπόν, πὺ θέλει τὴ λευτεριά μονάχα γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς, πρέπει
νὰ κέσουμε μ' ὅλες μας τις δυνάμεις».

Κι ὁ Κουτόν, Ὁρεινὸς τάρρα, παρ' ὄλο πὺ ἀρνιόταν ἀκόμα
πὺς συμπαθοῦσε τοὺς ἐξτρεμιστές, ἄρχισε νὰ δηλώνει πὺς ὅποιος
ἀποχωρεῖ ἀπ' τοὺς Ἰακωβίνους εἶναι σκάρτος «ἀδερφός» καὶ ἡ
πατρίδα πρέπει νὰ τὸν καταραστεῖ καὶ πρόσθεσε πὺς τώρα ἔβλεπε
καλὰ πὺς τὸ σχέδιο γιὰ φρουρὰ ἀπ' τοὺς Νομοὺς ἀποσκοποῦσε νὰ
εὐνοήσῃ μονάχα μὰ πατρίδα: «ἡ κυριαρχία τοῦ λαοῦ θάχε ἐκ-
μηδενιστεῖ καὶ στὴ θέση τῆς θὰ βλέπαμε νὰ γεννιέται ἡ γρα-
φειοκρατικὴ ἀριστοκρατία». Πολλὲς μεταστροφὲς πὺς ἔγιναν τότε
ἐξηγοῦνται ἀπ' τὰ ἴδια ἐλατήρια πὺς προκάλεσαν καὶ τὴ μεταστρο-
φὴ τοῦ Κουτόν. Οἱ Γιρονδίνοι δὲ μεταχειρίστηκαν καλὰ τοὺς
εὐθικτοὺς καὶ φιλόποκτους συναδέλφους τους πὺς δὲν εἶχαν μνη-
θεῖ στὰ διαβουλίᾳ τους. Ἔδωσαν λαβὴ στὴν κατηγορία πὺς
φτιάχνουν πατριαστικὸ συνασπισμό, ὅπως θὰ λέγαμε ἡμεῖς σή-
μερα. Αὐτὸ ὁμως εἶταν τὸ μικρότερο ἀπ' τὰ σφάλματά τους.

Η ΕΠΙΘΕΣΗ ΚΑΤΑ ΤΗΣ ΤΡΙΑΝΔΡΙΑΣ

Ἡ πάλῃ ἀνάμεσα στοὺς πρωτεργάτες τῆς 10ης Αὐγούστου καὶ σ' ἐκείνους ποὺ δὲν μπόρῃσαν νὰ τὴν ἐμποδίσουν γειμίζει τοὺς ὀχτῶ πρώτους μῆνες τῆς Συμβατικῆς. Ὁ ἀγώνας εὐθύς ἐξ ἀρχῆς εἶταν ἐξαιρετικὰ βίαιος. Οἱ Γιρονδῖνοι ἀναλαμβάνοντας τὴν ἐπίθεση, προσπάθησαν, μ' ἓνα τολμηρὸ χτύπημα, ἀπ' τὶς 25 τοῦ Σεπτεμβρίου, ν' ἀποκλείσουν ἀπ' τὴ Συνέλευση τοὺς ἀρχηγούς τῶν Ὀρεινῶν ποὺ τοὺς φοβόντουσαν περισσότερο ἀπ' ὅλα καὶ ποὺ μνησικακούσαν τρομερὰ ἐναντίον τους : τὸν Ροβεσπιέρο καὶ τὸν Μαρά. Ἦθελαν ἔτσι νὰ χτυπήσουν κατακέφαλα τὴν ἀντιπολίτευση καὶ νὰ βιασιεύουν ὑστερα σὲ μιὰ πειθῆνια Συνέλευση.

Ὁ πάστορας Λαζούρς, ποὺ εἶχε κίβλας ἐπιχειρήσει νὰ παραπέμψει τὸν Ροβ:σπιέρο στὸ Ἀνώτατο Δικαστήριον τὴν παραμονὴ τῆς 10ης Αὐγούστου, ἄρχισε τὴν ἐφοδο. «Δὲ θέλω νὰ διευθύνεται τὸ Παρίσι ἀπὸ μηχανογράφους καὶ νὰ γίνῃ στὴ Γαλλικὴ Αὐτοκρατορία ὅ,τι εἶταν ἡ Ρώμη στὴ Ρωμαϊκὴ Αὐτοκρατορία. Ἡ ἐπιρροὴ τοῦ Παρισίου πρέπει νὰ ἐλαττωθῆι στὸ 83ο, νὰ γίνῃ δηλ. ἓνας ἀπλὸς Νομὸς ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι». Κι ὁ Λαζούρς ἐβγαλε τὸ ἄχι τοῦ ἐναντίον «τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν, ὅπως εἶπε, ποὺ δὲ σταμάτησαν νὰ παρακινοῦν τὰ σιλιέτα ἐναντίον ἐκείνων τῶν μελῶν τῆς Νομοθετικῆς Συνέλευσης ποὺ ὑπερασπίστηκαν μὲ τὴ μεγαλύτερη σταθερότητα τὴν ὑπόθεση τῆς λευτεριᾶς... ἐναντίον τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ποὺ θέλουν νὰ φέρουν τὴν ἀναρχία μὲ τὶς ἀνωμαλίες τῶν ληστοςυμοριτῶν ποὺ στέλνει ὁ Μπρουνόβικ καὶ μὲ τὴν ἀναρχία αὐτὴ νὰ ἐπιτύχουν τὴν ἐπικράτηση ποὺ λαχταροῦν». Ὁ Λαζούρς δὲν εἶχε ὀνομάσει κανέναν, ἐνῶ ὅμως ὁ Ὀσσὲν ὑπερασπιζόταν τοὺς κοινοβουλευτικούς ἀντιπροσώπους τοῦ Παρισιοῦ, ἀνάμεσα στοὺς ὁποίους εἶταν αὐτοί, καὶ ζητοῦσε, γιὰ νὰ διαλύσει τὶς ὑποψίες, νὰ ὑποχρεωθοῦν ὅλοι οἱ Συμβατικοὶ νὰ ριξουν ἀνάθεμα στὴν ὀλιγαρχία καὶ στὴ δικτατορία, πετάχτηκε ὁ νεαρὸς Ρεμπεκί, βουλευτὴς τῆς Μασσαλίας, καὶ τὸν διέκοψε : «Τὸ κόμμα ποὺ σᾶς κατήγγειλαν, τὸ κόμμα ποὺ σκοπεύει νὰ ἐγκαταστήσῃ τὴ δικτατορία, εἶναι τὸ κόμμα τοῦ Ροβεσπιέρου· αὐτὸ εἶναι πασίγνωστο στὴ Μασσαλία. Μάρτυρας ὁ συνάδελφός

μου Μπαρμπαρού κι αν μᾶς ἔστειλαν ἐδῶ, σᾶς τὸ καταγγέλλω, μᾶς ἔστειλαν γιὰ νὰ τὸ πολεμήσουμε». Ἔτσι ἔβγαине στὸ φῶς ἑσφιικὰ τὸ σχέδιο τῶν Γιρονδίνων.

Τότε ὁ Δαντὼν, γιῶθοντας ἔλο τὸν πολιτικὸ κίνδυνο ποὺ διέτρεχε ἀπὸ μιὰ προσωπικὴ καὶ παρελθοντολογικὴ συζήτηση ποὺ θὰ μετέβαλλε σὲ ἄσπονδους ἐχθροὺς τοὺς ἀρχηγοὺς τῶν δυὸ κομμάτων, ὁ Δαντὼν ποὺ μπορούσε ἄλλωστε νὰ φοβᾶται γιὰ λογαριασμὸ τοῦ κανένα βαθὺ ἀνασκάλεμα τῶν ἔργων καὶ τοῦ περιβάλλοντός του, ὁ Δαντὼν ἐπιχείρησε μὲ μεγάλη εὐστροφία νὰ συγκαλύψει τις ἀμοιβαίες κατηγορίες κάτω ἀπ' τὴ διπλὴ θεωρητικὴ ἀποδοκιμασία τῆς διχτατορίας καὶ τοῦ φεντεραλισμοῦ. Γιὰ νὰ ἐμπνεύσει ἐμπιστοσύνη ἀρχισε τὴν προσωπικὴ ἀπολογία τὸν κόβοντας κάθε δῆσμὸ ἀλληλεγγύης μὲ τὸν Μαρά, «Ἐγαν ἄνθρωπο ποὺ οἱ γνῶμης του εἶναι γιὰ τὸ δημοκρατικὸ κόμμα, δτι εἶταν οἱ γνῶμης τοῦ Ρουαγιού γιὰ τὸ ἀριστοκρατικὸ κόμμα». «Ἀρκετὰ καὶ γιὰ πολὺν καιρὸ μὲ κατηγορήσαν πῶς συνέτασσα ἐγὼ αὐτὰ ποὺ ἔγραψε ὁ ἄνθρωπος αὐτός... ἄς μὴν κατηγοροῦμε ἄλλω, γιὰ μερικὰ ἐξημένα ἄτομα, δλόκληρη κοινοβουλευτικὴ ἀντιπροσωπεία». Καὶ ὁ Δαντὼν, ἀφοῦ ἀπαλλάχτηκε ἀπ' τὸ Φίλο τοῦ Λαοῦ, (τὸν Μαρά), κατέληξε σὲ μιὰ διπλὴ πρόταση, τέτια ποὺ νὰ ἱκανοποιεῖ καὶ τὰ δυὸ ἀντίπαρα κόμματα τῆς Συνέλευσης. Ζήτησε τὴ θανατικὴ ποινὴ ἐναντίον ὁποιοῦδήποτε θὰ ζητοῦσε διχτατορία ἢ τριανδρία καὶ τὴν ἴδια ποινὴ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ θάθελαν νὰ κατακερματίσουν τὴ Γαλλία. Κατέβηκε ἀπ' τὸ βῆμα μὲ μιὰ πατριωτικὴ ἔκκληση γιὰ ἐνότητα : «Μὲ φρίκη θὰ μάθουν οἱ Αὐστριακοὶ αὐτὴ τὴν ἀγια ἀρμονία καὶ τότε, σᾶς τ' ὀρκίζουμαι, οἱ ἐχθροὶ μας θὰ πεθάνουν». Ἀπέσπασε ζωηρὰ χειροκροτήματα.

Ἵστερα, ἀφοῦ ὁ Μπυζό, ποὺ φοβόταν μήπως τεθοῦν σὲ ἄμεση ψηφοφορία οἱ προτάσεις τοῦ Δαντὼν, παρέστησε τολμηρὰ πῶς τὸ δ.κό του σχέδιο γιὰ σύσταση φρουρᾶς ἀπ' τις ἐπαρχίες ἐμπνέεται ἀπ' τὸ πνεῦμα τῆς ὁμόνοιας καὶ τῆς ἐνότητας, ὁ Ροβεσπιέρος ἔκαν' μιὰ μακροσκελὴ καὶ περήφανη ἀπολογία γεμάτη ἀπ' τις ὑπηρεσίες ποὺ πρόσφερε στὸ παρελθόν : «Δὲ βλέπω τὸν ἑαυτό μου σὰν κατηγορούμενο, ἀλλὰ σὰ συνήγορο τῆς ὑπόθεσης τοῦ πατριωτισμοῦ... Χωρὶς νὰ εἶμαι φιλόδοξος, πολέμησα πάντα τοὺς φιλόδοξους». Ἀγανάχτησε γιὰ τις συκοφαντίες τῶν Γιρονδίνων πού, πρὶν ἀπ' τις 10 Αὐγούστου, τὸν εἶχαν παρουσιάσει πῶς συνδιαλέγεται μὲ τὴ βασίλισσα καὶ τὴν πριγκίπισσα ντὲ Λαμπάλ, Ὁμολόγησε πῶς εἶχε ὑποψιαστῆ τοὺς ἀντιπάλους του «πῶς θέλουν νὰ μεταβίβουν τὴ Δημοκρατία σ' ἕνα σωρὸ δημοσπονδιακῆς δημοκρατίας», δταν τοὺς εἶδε νὰ ὀρθώνονται κατήγοροι τῶν ἡρώων τῆς 10ης Αὐγούστου καὶ νὰ τοὺς μεταβάλλουν ἄδικα σὲ πρωταθλητὲς τοῦ Ἀγροτικοῦ νόμου. Προκάλεσε τοὺς ἀντιπάλους του νὰ προσκομίσουν ἐναντίον του τὸ παραικρὸ βᾶσιμο στοιχεῖο ἐνοχῆς καὶ κατέληξε ζητώντας νὰ ψηφιστοῦν οἱ δυὸ προτάσεις τοῦ Δαντὼν.

Ὁ Μπαρμπαρού θέλησε ν' ἀπαντήσῃ στὴν πρόκληση τοῦ Ρο-

βρεσπιέρου. Για ν' αποδείξει πώς ο τελευταίος είχε επιζητήσει τη δικτατορία, επικαλέστηκε μιὰ συνομιλία του πού είχε μὲ τὸν Πανίς λίγες ὄρες πρὶν ἀπ' τὴν ἐξέγερση: «Ὁ πολίτης Πανίς μᾶς ὑπέδειξε ὀνομαστικὰ τὸν Ροβεσπιέρο, σὰν τὸν ἐνάρετο ἄνθρωπο πού θὰ πρῶπε νὰ γίνει δικτάτορας τῆς Γαλλίας». Ἡ παράξενη αὐτὴ ἀπόδειξη προκάλεσε ψιθυρισμοὺς ἀποδοκιμασίας στὴ Συνέλευση. Ὁ Πανίς διέψευσε τὸν Μπαμπαρού: «Ἀπὸ πού μπόρεσε νὰ βγάλει αὐτὴ τὴν κατηγορία; Πού εἶναι οἱ μάρτυρές του;

— Ἐγὼ, κύριε, διέκοψε ὁ Ρεμπεκί.

— Σαῖς εἰστε φίλος του, ἐξαιρείσθε» ἀπάντησε ὁ Πανίς προσθέτοντας: «Τί! Τὴ στιγμὴ ὅπου οἱ πατριώτες εἶταν ἔτοιμοι νὰ θυσιαστοῦν, ὅπου ἡ μοναδικὴ φροντίδα μας, ἡ μοναδικὴ σκέψη μας εἶταν νὰ κολορκίσουμε τὸν Κεραμεικὸ, ἐμεῖς θὰ σκεφτόμαστε τὴ δικτατορία, σὲ στιγμὴ ὅπου ὅλοι εἴμαστε βέβαιοι γιὰ τὴν ἀνεπάρκεια τῶν δυνάμεων μας... σὲ στιγμὴ πού νόμιζα πὼς ἔβλεπα κάθε λεπτὸ τὸ Παρίσι νὰ σφάζεται, θὰ σκεφτόμουνα ἐγὼ νὰ ἐγκαθιδρῶσω δικτατορικὴ ἐξουσία!»

Νιώθοντας πὼς ἡ κατηγορία ἐναντίον τοῦ Ροβεσπιέρου ἐκφυλιζόταν, ἄλλοι Γιρονδῖνοι, ὅπως ὁ Μπουαλὼ κι ὁ Καμπόν, ἔκαμαν ἀντιπερισπασμὸ, ἐξαπολύοντας ἀναδρομικὰ σφοδρὴ ἐπίθεση κατὰ τῆς δικτατορίας τῆς Κομμῦνας τοῦ Παρισιοῦ, πού εἶταν ἄλλωστε πραγματικὴ. Ὁ Μπρισσὸ ξαναθύμισε τὸ ἐντάλμα τῆς «κατ'οἶκου» ἔρευνας πού εἶχε ἐκδοθεῖ ἐναντίον του στὸ διάστημα τῶν σφαγῶν. Τότε ὁ Πανίς βρῆκε τὴν εὐκαιρία νὰ δικαιολογήσει τὴν Ἐπιτροπὴ ἐπαγρύπνησης: «Ἀναλογιστεῖτε τὴ θέση μας, εἰπεῖ εἴμαστε περιτριγυρισμένοι ἀπὸ πολίτες ἐξοργισμένους ἀπ' τὶς προδοσίες τῆς Αὐλῆς... πολλοὶ ἤρθαν καὶ μᾶς εἶπαν πὼς ὁ Μπρισσὸ ἔφευγε γιὰ τὸ Λονδίνο μὲ γραπτὲς ἀποδείξεις τῶν μηχανοραφῶν του: Ἐγὼ βέβαια δὲν πίστευα αὐτὴ τὴν κατηγορία, δὲν μπορούσα ὅμως νὰ ἐγγυηθῶ προσωπικὰ καὶ μὲ τὸ κεφάλι μου πὼς δὲν εἶταν ἀληθινή. Εἴμουνα ὑποχρωμένος νὰ μετριάσω τὸν ἀναβρασμὸ τῶν καλύτερων πολιτῶν πού κι ὁ ἴδιος ὁ Μπρισσὸ τοὺς ἀναγνώριζε γιὰ τέτοιους. Νόμισα πὼς τὸ καλύτερο πού εἶχα νὰ κάνω εἶταν νὰ τοῦ σταίλω ἐπιτρόπους γιὰ νὰ τοῦ ζητήσουν ἀδελφικὰ ν' ἀνακοινώσῃ τὸ περιεχόμενον τῶν ἐγγράφων του, μὲ τὴν πεποίθησι πὼς ἡ ἀνακοίνωσι αὐτὴ θ' ἀπόδειχνε ὀλοφάνερα τὴν ἀθωότητά του καὶ θὰ διέλυε ὅλες τὶς ὑποψίες, ὅπως κ' ἐγένεε πραγματικὰ...» Ἡ ἐξήγησι αὐτὴ εἶχε τὴ σφραγίδα τῆς ἀλήθειας. Ἡ κατηγορία τῶν Γιρονδῶν, ὀλοτέλα ἀναδρομικὴ ἄλλωστε, κατέρρευσε.

Ὁ Μαρά ζήτησε τὸ λόγο. Οἱ Γιρονδῖνοι ἔβαλαν τὶς φωνές: «Κάτω ἀπ' τὸ βῆμα!» Ὁ Μαρά, γαλήνιος καὶ περιφρονητικὸς, τοὺς πέταξε τὴν ἀπάντησι: «Ὅστε ἔχω πολλοὺς προσωπικοὺς ἐχθροὺς σ' αὐτὴ τὴ Συνέλευσι!» «Ὅλους, ὅλους», φώναζαν οἱ Γιρονδῖνοι. Ἄσυχκίνητος συνέχισε: «Ἄν ἔχω πολλοὺς ἐχθροὺς στὴ Συνέλευσι, τοὺς λῆω νὰ ντραποῦν λιγάκι καὶ νὰ μὴ φωνασκοῦν μάτια, οὔτε νὰ γιουγαῖζουν, οὔτε ν' ἀπειλοῦν ἕναν ἄνθρωπο πού ἔχει

θυσιαστεί για την πατρίδα και τη δική τους σωτηρία». Με τη στάση του αυτή επιβλήθηκε. Μπόρεσε να μιλήσει.

Μπαίνοντας κατ' εὐθείαν στην κατηγορία για δικτατορία, παραδέχτηκε την ἐνοχή του και, με εὐστροφία όσο και θράσος, ἔσπευσε ν' ἀπαλλάξει τὸν Ροβεσπιέρο και τὸν Δαντῶν : Ἡ δικαιοσύνη μου ἐπβάλλει νὰ δηλώσω, εἶπε, πὼς οἱ συνάδελφοί μου, ὁ Ροβεσπιέρος κι ὁ Δαντῶν ὀνομαστικά, ὅπως κι ὄλοι οἱ ἄλλοι, εἶχαν ἀποδοκιμάσει τὴν ἰδέα εἴτε τριανδρίας εἴτε δικτατορίας. Ἄν ὑπάρχει ἕνας ἔνοχος πού ἔριξε στοῦ κοινὸ αὐτὲς τίς ἰδέες, αὐτὸς εἶμαι ἐγὼ, ὁ πρῶτος νοιῶζω πολιτικὸς συγγραφέας κ' ἴσως ὁ μόνος στὴ Γαλλία μετὰ τὴν Ἐπανάσταση, πού πρότεινε στρατιωτικὸς δικτάτορες καὶ τριανδρίες σὰν τὸ μόνο μέσο γιὰ νὰ καταχθῶν οἱ προδότες κ' οἱ συνωμότες. Ἐπικαλέστηκε γιὰ ὑπεράσπισή του τὴν ἐλευθεροτυπία καί, χωρὶς ν' ἀπαρνηθεῖ τίς ἰδέες του, χωρὶς νὰ μειωθεῖ ἀποκηρύσσοντάς τις, ἀνέπτυξε ξανά τὴ θεωρία του γιὰ τὸ δικτάτορα, «ἄνθρωπο συνετὸ και δυνατό, πού δὲ θάχῃ ἄλλο δικαίωμα παρὰ νὰ χτυπήσει τὰ ἐγκληματικὰ κεφάλια και πού θάταν σφιχτὰ ἀλυσοδεμένους μετὰ τὴν πατρίδα». Μετὰ μεγάλη εὐστροφία κατέστησε προσεχτικὴ τὴ Συνέλευση ἐναντίον ἐκείνων πού ἤθελαν νὰ πείρουν μέσα τῆς τῆς διχόνοια και νὰ τὴν ἀποσπάσουν ἀπ' τὰ μεγάλα ζητήματα πού ἔπρεπε νὰ τὴν ἀπασχολοῦν.

Ὅπως εἶναι φανερό, ἡ γλώσσα τοῦ Μαρά ἔκανε ἐντύπωση μετὰ τὴν εὐλικρίνειά της κι ὁ Βερνιῶ, ὅταν ὕστερα ἀνέβηκε στοῦ βῆμα και προσποιήθηκε πὼς τάχα τὸν βρίζει περιφρονητικά, προκάλεσε μουρμουρητὰ ἀποδοκιμασίας : «Ἄν εἶναι δυστύχημα γιὰ ἕναν ἀντιπρόσωπο τοῦ λαοῦ τὸ νὰ ὑποχρεωθεῖ νὰ διαδῆξει στοῦ βῆμα αὐτὸ ἕναν ἄνθρωπο πού ἐναντίον του ἀπαγγέλληκε ψήφισμα κατηγορίας και πού σήκωσε τὸ κεφάλι του πάνω ἀπ' τοὺς νόμους, ἕναν ἄνθρωπο τέλος πού στάζει ὀλόκληρος συκοφαντία, χολή κ' αἷμα, τὸ δυστύχημα αὐτὸ εἶναι γιὰ μένα». Ἡ μελοδραματικὴ αὐτὴ ἀγανάκτηση φάνηκε ἄτοπη. Διέκοψαν τὸ Βερνιῶ, κι ὁ Πριτὸν ἀναγκάστηκε νὰ ἐπέμβει γιὰ νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ συνεχίσῃ. Ὁ Βερνιῶ διάβασε τὴν περίφημη ἐγκύκλιο τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπαγρύπνησης τῆς Κομμουνίας ὅπου αὐτὴ συμβούλευε τοὺς Νομοὺς νὰ γενικευτοῦν οἱ σφαγές. Τὴ στιγμὴ λοιπὸν ἀκριβῶς πού συντασσόταν αὐτὴ ἡ ἐγκύκλιος, ὁ Ροβεσπιέρος κατήγγυλε στὴν Κομμούνια τὴ δῆθεν συνωμοσία πού εἶχαν ὀργανώσῃ οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Γιροντίνων γιὰ νὰ παραδώσουν τὴ Γαλλία στοὺν Μπρουνσβικ. «Ψέματα, διέκοψε ὁ Ροβεσπιέρος», — «ἔχω ἀποδείξει», ἀπάντησε ὁ Λαζούρς. Ἄντι ν' ἀξιώσῃ νὰ ἐκκαθαριστεῖ τὴν ἴδια ὥρα τὸ ζήτημα, ὁ Βερνιῶ δὲν ἐπέμεινε : «Ὅπως μιλάω χωρὶς πικρία, ἔτσι θὰ ὑποδεχόμενα και μιὰ διάψευση πού θὰ μοῦ ἀποδείχνῃ πὼς ὁ Ροβεσπιέρος εἶχε συκοφαντηθεῖ». Ὁ Βερνιῶ τέλειωσε τὸ σφοδρὸ κατηγορητήριό του ἐναντίον τῆς Κομμουνίας ζητώντας νὰ τιμωρηθοῦν παραδειγματικὰ ἐκεῖνοι πού ὑπέγραψαν τὴν ἐγκύκλιο τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπαγρύπνησης, πού ἀνάμεσά τους εἶταν ὁ Πανίς, ὁ Σεζῆν κι ὁ Μαρά.

Γιὰ νὰ καταβάλει τὸν Μαρά, ὁ Γιρονδίνος Μπουαλώ διάβασε ἓνα ἄρθρο ἔπου ὁ Μαρά καλοῦσε σὲ νέα ἐξέγερση καὶ κήρυχνε τὴν ἐγκαθίδρυση διχτάτορα στὴν ἐξουσία. Πολυάριθμοι βουλευτὲς φώναξαν πὼς πρέπει νὰ σταλεῖ ὁ Μαρά στὶς φυλακὲς τῆς Ἀμπαί. Τὸ ψήφισμα κατηγορία; ἐπρόκειτο νὰ τεθεῖ σὲ ψηφοφορία ἔταν ὁ Μαρά, ἤρεμος-ἤρεμος, ὁμολόγησε πὼς αὐτὸς εἶταν ὁ συντάκτης τοῦ ἄρθρου πὺ κατάγγειλε ὁ Μπουαλώ, προσθέτοντας ὁμως πὼς τὸ ἄρθρο αὐτό, παμπάλαιο πιά, τῶχε γράψει σὲ στιγμή ἀγανάκτησης. Ὑστερα εἶχε ἀλλάξει γνώμη, εἶχε ἀναγνωρίσει τὴ Συμβατική καί, γι ἀπόδειξη, ἔδωσε νὰ διαβάσουν τὸ πρόσφατο ἄρθρο τοῦ ἔπου ἀνέπτυσσε «τὴ νέα ταχτική του». Ἡ ἐντύπωση πὺ προκάλεσε εἶταν σημαντική. Ὁ Μαρά ἔκλεισε τὸ λόγο του βγάζοντας ἀπ' τὴν τσέπη του ἓνα πιστόλι πὺ τ' ἀκούμπησε στὸ μέτωπό του: «Πρέπει νὰ δηλώσω πὼς ἂν τύχει καὶ ψηφιστεῖ ἡ κατηγορία ἐναντίον μου, θὰ πετάξω τὰ μυαλά μου μπροστὰ στὸ βῆμα. Νὰ λοιπὸν ὁ καρπὸς τριῶν χρόνων μπουντρουμιῶν καὶ βασανιστηρίων πὺ ὑπέφερα γιὰ νὰ σώσω τὴν πατρίδα! Νὰ ὁ καρπὸς τῶν ἀγρουπιῶν μου, τῶν ἐργασιῶν μου, τῆς δυστυχίας μου, τῶν πόνων μου καὶ τῶν κινδύνων πὺ πέρασα! Καλὰ λοιπὸν! Θὰ μείνω μαζί σας γιὰ ν' ἀψηφίσω τὴν ὀργή σας!»

Οἱ Γιρονδίνοι εἶχαν πέσει ἔξω. Ἀνίκανοι νὰ προσβάλουν τὸν Ροβερπιέρ, εἶχαν ἐξυψώσει τὸν Μαρά, δίνοντάς του τὴν εὐκαιρία ν' ἀποκαλυφθῇ, ὅπως εἶταν πραγματικά, μπροστὰ στὴ Συνέλευση καὶ μπροστὰ στὴ Γαλλία. Ὁ Κουτόν, τέλος, ἔβγαλε τὸ συμπέρασμα τῆς συζήτησης προτείνοντας νὰ θεσπιστεῖ ἡ ἐνότητα τῆς Δημοκρατίας. Ἐγινε μόνο συζήτηση γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ θεσπίσματος καὶ υιοθέτησαν τὴν περιφημὴ διατύπωση: «Ἡ Γαλλικὴ Δημοκρατία εἶναι μία καὶ ἀδιάρητη». Αὐτὸ σήμαινε ἀρνηση τοῦ φεντεραλισμοῦ, τοῦ σχεδίου πὺ εἶχαν ἀποδώσει στοὺς Γιρονδίνοους, πὼς ἤθελαν τάχα νὰ ἐφαρμόσουν στὴ Γαλλία τὸ σύνταγμα τῶν Ἐνωμένων Πολιτειῶν. Ὁ Κουτόν ζήτησε σὲ συνέχεια νὰ θεσπιστεῖ ἡ ποινή τοῦ θανάτου ἐναντίον ὁποιοῦδήποτε, πὺ θὰ πρότεινε διχτατορία. Ὁ Μαρά ζήτησε μὰ προσθήκη «κ' ἐναντίον τοῦ μηχανογράφου ἐκείνου πὺ θὰ κηρυχτεῖ ἀπαραβίαστος». «Ἄν σηκώσετε κεφάλι πάνω ἀπ' τὸ λαὸ, ὁ λαὸς θὰ σκίσει τὰ νομοθετήματά σας». Ἡ προσθήκη ἀποσκοποῦσε στὴν κατάργηση τῆς βουλευτικῆς αὐτοκρατορίας. Ὁ Καμπὸν καὶ ὁ Σαμπὸ καταπολέμησαν μὲ τὴ σειρά τους τὴν πρόταση τοῦ Κουτόν σὲ ὄνομα τῆς ἐλευθερίας τῆς γνώμης καὶ τοῦ ἀπαράγραπτο δικαιώματος τῆς ἐλευθερίας τῆς σκέψης. Καὶ ἡ Συνέλευση ὑποχώρησε στὰ λογικά τους ἐπιχειρήματα. Ἐκδιθυμούσε νὰ καταδικάσει τὸ φεντεραλισμὸ (ὁμοσπονδιακὸ σύστημα) ἀρνήσαν ὁμως νὰ καταδικάσει τὴν ἰδέα τῆς διχτατορίας.

Σ' αὐτὴ τὴ σπουδαία συνεδρίαση τῆς 25ης τοῦ Σεπτεμβρίου, ὁ Δαντὼν ἀποδείχτηκε ἐξαιρετικὸς χειριστὴς τῶν ζητημάτων, τέλειος κάτοχος τῆς τέχνης νὰ διευθύνει τὶς Συνελεύσεις μιλώντας τόσο στὴν καρδιά τῶν βουλευτῶν, ὅσο καὶ στὴ λογική. Σ' αὐτὸν

ὀφείλεται ἡ ἀνατροπὴ τοῦ σχεδίου τῶν Γιρονδίνων. Οἱ τελευταῖοι δὲν μπορούσαν νὰ μὴν τὸ κρατήσουν μέσα τους. Στὴν ἀρχὴ ἀπόφυγαν ἀπὸ τοῦ ἐπιτεθεῖν. Κατάλαβαν ὁμως πὼς δὲ θὰ νικούσαν τοὺς Ὀρεινοὺς, ἀν δὲν τὸν κάθιζαν τὸν ἴδιον στό σκαμνί.

Ὁ Δαντὼν θάθελε ἡ πρώτη φροντίδα τῆς Συμβατικῆς νάταν ἡ ἀνασύνθεση τοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου ὥστε νὰ μποῦν σ' αὐτὸ νέοι ἄνθρωποι, ξένοι πρὸς τὶς διαμάχες τοῦ παρελθόντος. Ὁ νόμος τῆς Συντακτικῆς, πού ἐξακολουθοῦσε νὰ ἰσχύει, καθόριζε ρητὰ πὼς εἶναι ἀσυμβίβαστα τὰ καθήκοντα τοῦ ὑπουργοῦ μὲ τὰ καθήκοντα τοῦ βουλευτῆ. Ἀπ' τὴν πρώτη συνεδρίαση δῆλωσε πὼς προτιμοῦσε τὸ βουλευτικὸ ἀξίωμα. Ἡ χειρονομία του αὐτὴ παρέσυρε καὶ τὸν Ρολάν. Ἡ θέση τοῦ ὑπουργοῦ ἀμοιβάταν πολὺ καλύτερα ἀπ' τὴ θέση τοῦ βουλευτῆ. Γιατὶ τάχα ὁ Ρολάν νὰ εἶναι λιγότερο ἀφιλοκερδῆς ἀπ' τὸν ταραξία πού οἱ Γιρονδῖνοι προσπαθοῦσαν νὰ τὸν περιφρονήσουν; Ὑστερ' ἀπὸ μερικoὺς δισταγμοὺς, γιατί ἡ ἐκλογή του στὸ Σὸμ εἶταν ἀμφισβητούμενη, ὁ Ρολάν ὑπέκυψε, χρησιμοποιώντας μιὰ κοινότατη γλώσσα διανθισμένη μὲ ἀποφθέγματα σὰν τοῦτο δῶ: «εἶναι εὐκολο νάσαι μεγάλος ἅμα ξεχνᾷς τὸν ἑαυτὸ σου κ' εἶσαι πάντα δυνατὸς ἅμα δὲ φοβᾷσαι τὸ θάνατο». Ἀφοῦ περιέγραψε τὰ καθήκοντα τοῦ διαδόχου του, συνέστησε στὴ Συνέλευση ἕνα ἀπ' τὰ παλιὰ τσιράκια του τὸν Πάσ, πού τοῦπλεξε ἐμφαντικὰ τὸ ἐγκώμιο: «Νέος Ἀβδολόνυμος*, πού πρέπει νὰ μπεῖ στὴ θέση ἐκείνη ὅπου ἡ σοφία του θὰ μπορεῖ νὰ προξενήσει τὸ μεγαλύτερο καλὸ». Ὁ Ρολάν ὁμως εἶχε παραιτηθεῖ μονάχα γιὰ τοὺς τύπους. Οἱ φίλοι του στὴ Συνέλευση θεώρησαν τὴν ἀποχώρησίν του «δημόσια συμφορὰ» καὶ προσπάθησαν νὰ πετύχουν ψῆφο τῆς Συνέλευσης πού νὰ τὸν καλεῖ νὰ παραμείνει στὸ ὑπουργεῖο του. Στὴ διάρκεια μιᾶς συζήτησης πολὺ ζωηρῆς πού ἀνοίξε γύρω ἀπ' τὸ θέμα αὐτό, στίς 27 τοῦ Σεπτέμβριου, ὁ Δαντὼν παραφέρθηκε σὲ τέτιο βαθμὸ ὥστε νὰ πεῖ: «Ἀφοῦ τοῦ κάνετε αὐτὴν τὴν πρόσκληση, κάνετε τὴν λοιπὸν καὶ στὴ μαντάμ Ρολάν, γιατί ὁλος ὁ κόσμος ἔχει πὼς ὁ Ρολάν δὲν εἶταν μόνος στὸ ὑπουργεῖο του. Ἐγὼ εἶμωνα μόνος στὸ δικό μου καὶ τὸ ἔθνος ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ ὑπουργοὺς πού νὰ μποροῦν νὰ ἐνεργοῦν χωρὶς νὰ καθοδηγοῦνται ἀπ' τὶς γυναῖκες τους». Παρ' ὅλο πού ἤξερε ἡ Συνέλευση πὼς ὁ Δαντὼν λείπει τὴν ἀλήθεια, εἶδε μὲ παρατεταμένα μουρμουρητὰ τὴν ἀποδοκιμασίαν τῆς. Στὸ 18' αἰώνα, τὸν τόσο ἐξευγενισμένο, νὰ τὰ βάζεις μὲ μιὰ γυναῖκα εἶταν κάτι τόσο ἀπρεπὲς πού ὁλος ὁ τύπος, σχεδὸν χωρὶς ἐξαίρεση, τὸ ἐπέκρινε ἀνεπιφύλαχτα. Ὁ Δαντὼν ὁμως δὲν ὑπερηφανευόταν πὼς εἶταν κοσμικός. Τὰ μουρμουρητὰ τὸν ἔκαμαν ἀκόμα πῶ σκαῖό. Ἐδῶσε στὸν Ρολάν καινούργιο φοβερὸ χτύπημα ἀποκαλύ-

* Ἀβδολόνυμος. Ἀπόγονος τῶν βασιλέων τῆς Σιδῶνας, πού ἀπ' τὴν πτώχεια του, ἀναγκάστηκε νὰ γίνῃ κηπουρός. Ὁ Μ. Ἀλέξανδρος τὸν ἀποκατάστησε στὸ θρόνο του (332 π. Χ.). Σ. τ. Μ.

πτοντας, πράγμα πού δέν εΐταν γνωστό άκόμα, πώς ό ένάρετος γέρος είχε ζητήσει την έκένωση του Παρισίου μετά την άλωση της Λονγκβύ. Τά πραχτικά σημειώνουν πώς τά λόγια του Δαντών προκαλέσαν μεγάλη άναταραχή. Κατέληξε πώς πρέπει ν' αντικατασταθεί ό Ρολάν με τον Πάς, χωρίς άλλη άρρογορία. "Έγινε όμως τό αντίθετο. Την άλλη μέρα, ό σύζυγος τής; ματριά Ρολάν με μιá μακροσκελή ήθικολογική έπιστολή του, όπου δέν υπήρχε ίχνος μετριοφροσύνης, δήλωσε πώς διατηρεί τό χαρτοφυλάκιό του: «Παραμένω, γιατί υπάρχουν κίνδυνοι· τους άψηφώ, γιατί δε φοβάμαι κανέναν, όταν πρόκειται νά υπηρετήσω την πατρίδα μου». Καί ρίχτηκε σέ μιάν άδριστη και δόλια έπίθεση έναντίον των σύγχρονων Σύλλα και των Ριέντσι, βεβαιώνοντας άφοβα πώς τά σχέδια για διχτατορία και τριανδρία υπήρχαν. Ή έπιστολή του προκάλεσε τέσσερα κύματα χειροκροτημάτων και στάλθηκε στους Νομούς.

Ό Σερβάν, άφου άφησε τό ύπουργείο των Στρατιωτικων για νά πάει ν' αναλάβει τή διοίκηση τής στρατιάς πού σχηματιζόταν στα Πυρηναία, αντικαταστάθηκε άπ' τον Πάς, ό Πάς όμως εΐταν ειλικρινής έπαναστάτης, ξένος πρds τις μηχανοραφίες και άκόμα περισσότερο πρds τις φατρίες. Αυτός έμελλε νά διαψεύσει σκληρά τις προσδοκίες των Γιρονδίνων και νά δικαιώσει τό έγκώμιο πού ό Δαντών είχε πλέξει αύθόρημα στον πατριωτισμό του. "Όσο για τον ίδιο τον Δαντών, αυτός αντικαταστάθηκε όριστικά στο ύπουργείο Δικαιοσύνης, στις 9 του Όχτώβρη, άπδναν έπιπόλαιο άνθρωπο των Γραμάτων, τον Γκαρά, πού είχε στενούς δεσμούς με τους άρχηγούς των Γιρονδίνων.

Δέν τους έφτανε όμως πώς είχαν βάλει στο Έκτελεστικό Συμβούλιο ανθρώπους πού τους νόμιζαν άφοσιωμένους σ' αυτούς. Σχεδιάζαν νά ικανοποιήσουν τά πάθη τους και νά εφαρμόσουν αντίποινα.

Ό Ρολάν κίολας, στο γράμα του τής 30ης του Σεπτέμβρη, πού είχε στείλει στη Συμβατική για ν' ανακαλέσει την παραίτησή του, είχε μιá φράση γεμάτη ύπονοούμενα: «Είμαι βαθύτατα πεπεισμένος πώς δέν μπορεί νά ύπάρχει άληθινός πατριωτισμός εκεί πού δέν ύπάρχει ήθική». Ή ήθική εΐταν τό τρωτό σημείο του Δαντών, ή άχίλλειος φτέρνα του.

Ένας ύπουργός, αύτη την εποχή, πού άποχωρούσε άπ' τή θέση του, είχε χρέος νά ύποβάλει όχι μονάχα λογοδοσία ήθική για τή διαχείρισή του, αλλά και λογοδοσία οικονομική. Δέν εΐταν άπλος τύπος. Οι έκθέσεις των ύπουργων έξεταζονταν έπιμελώς, βάσει δικαιολογητικων έγγραφων. Όταν ή λογοδοσία του Δαντών ύποβλήθηκε σέ συζήτηση, στις 10 του Όχτώβρη, ύστερα από έκθεση του Μαλλαρμέ, ό Καμπόν, πού εΐταν άνέκαθεν έχθρός τής Κομμούνας, ξεφράσθη με αύστηρά λόγια: «Παρατηρώ πώς τό σύστημα πού άκολούθησε ό ύπουργός τής Δικαιοσύνης καταστρέφει κάθε λογιστική τάξη και κάθε ρυθμό, γιατί οι δαπάνες των ύπουργων

πρέπει να πληρώνονται, ανάλογα με τις εκάστοτε ανάγκες και βάσει ενταλμάτων κ' επομένως δεν πρέπει ποτέ να τους μένουν υπόλοιπα στο ταμείο. Ο Καμπόν δεν περιορίστηκε σ' αυτή τη μομφή· κατέληξε πώς έπρεπε να υποχρεωθούν οι ύπουργοι να μη λογοδοτούν μονάχα για τις έκτακτες δαπάνες τους—δπως είχε κάνει ο Δαντών—άλλα και για τα μυστικά έξοδά τους, πράγμα που απέφυγε να τό κάνει. Έτσι έχοντας στην πλάτη του αυτή την κατηγορία, ο Δαντών, οχυρώθηκε πίσω απ' το Έκτελεστικό Συμβούλιο, στο όποιο είχε λογοδοτήσει, όπως είπε, για τα μυστικά έξοδά του. Ο Καμπόν χειροκροτήθηκε ζωηρά. Ο Δαντών κατέβηκε απ' τὸ βήμα μέσα σὲ παγερή σιωπή. Ἡ Συμβατική τὸν κάλεσε ξανά, με ψήφισμα, νὰ δικαιολογήσει μπροστά στο Ἐκτελεστικό Συμβούλιο πού πήγαν οἱ 200.000 λίβρες πού είχαν τεθεῖ στη διάθεσή του γιὰ μυστικά έξοδα. Καθὼς δὲ σάλεψε ἀπ' τὴ θέση του, ὁ Ρολάν ἤρθε νὰ παρουσιάσει με προσποιητὴ αγανάχτηση στὴ Συνέλευση, στις 18 τοῦ Ὀκτώβρη, τὴ δική του λογοδοσία, συνοδεύοντάς την καὶ με σχόλια πού χτυπούσαν κατ' εὐθείαν τὸν πρῶν συνάδελφό του : «Καθὼς ἐγὼ δὲν ξέρω τίποτα μυστικὸ καὶ θέλω νὰ μὴν ὑπάρχει καμιὰ σκιά στὴ διαχείρισή μου, παρακαλῶ τὴ Συνέλευση νὰ δώσει ἐντολὴ νὰ διαβαστεῖ ἡ λογοδοσία μου». Τότε σηκώθηκε ὁ Ρεμπκί : «Ζητῶ νὰ λογοδοτήσουν ὅλοι οἱ ὑπουργοὶ σὰν τὸν Ρολάν». Ὁ Δαντών ἀναγκάστηκε ν' ἀνεβῆ ξανά στὸ βήμα γιὰ νὰ δικαιολογηθεῖ. Μπεθευτήκε μεσ' στὰ «ὁμολογῶ» καὶ «ἀρνούμαι» καὶ κατέληξε σὲ ὁμολογίες : «... Ὅταν οἱ ἐχθροὶ κυρίευσαν τὸ Βερντέν, διὰ τὴ ἀπογοήτευση σκορπιζόταν ἀκόμα κι ἀνάμεσα στοὺς καλύτερους καὶ πρὸ θαρραλέους πολίτες, ἡ Νομοθετικὴ Συνέλευση μᾶς εἶπε : μὴν τσιγκουνεύστε τίποτα, σπαταλεῖστε τὰ χρήματα, ἂν χρειάζεται γιὰ ν' ἀναζωογονήσετε τὴν ἐμπιστοσύνη καὶ νὰ δώσετε ὠθησὴ σ' ὀλόκληρη τὴ Γαλλία. Ἐμεῖς τὸ κάναμε· ἀναγκαστήκαμε νὰ μποῦμε σὲ ἔκτακτα έξοδα· κι ὁμολογῶ πὼς γιὰ τὰ περισσότερα αὐτῶν έξοδα δὲν ἔχουμε πολὺ ἐντάξει ἐξοφλητικὰ ἀποδείξεις. Ὅλα εἶταν βιαστικά, ὅλα γίνηκαν με μεγάλη σπουδὴ. Θέλατε οἱ ὑπουργοὶ νὰ δράσουν ὅλοι μαζί· τὸ κάναμε, κι αὐτὸ εἶναι ἡ λογοδοσία μας». Ξέσπασαν μουρμουρητὰ ἀποδοκίμασια. Ὁ Καμπόν κάλεσε τὸν Ρολάν νὰ πει ἂν εἶχε κάνει ἐπαλήθευση τῶν λογαριασμῶν τῶν μυστικῶν ἐξόδων τοῦ Δαντών. Ὁ Ρολάν ἀπάντησε πὼς «εἶχε ἀναζητήσει τὰ ἴχνη τους στὰ κατάστιχα τοῦ Συμβουλίου καὶ πὼς δὲν τὰ βρῆκε πουθενά». Ἡ συνέλευση ἀναταράχτηκε ἀπὸ ζωηρὴ συγκίνηση. Ὁ Καμπὸς πρότεινε νὰ ἐφαρμοστεῖ τὸ «ψήφισμα κατηγορίας κατὰ τῶν ὑπουργῶν πού διασπάθισαν τὰ χρήματα τοῦ Κράτους». Τελικὰ, ὅστερ' ἀπὸ πρόταση τοῦ Λαριβιέρ, ἐκδόθηκε ψήφισμα πού καλοῦσε τὸ Συμβούλιο νὰ δικαιολογήσει μέσα σὲ 24 ὥρες γιὰ πού λόγῳ ἀναγκάστηκε νὰ πάρει «τὴν ἀπόφαση νὰ διακόψει τὴν ἀπόδοση λογαριασμῶν γιὰ τὰ ποσὰ πού τέθηκαν στὴ διάθεσή του γιὰ μυστικὰ δαπάνες».

Τὸ Συμβούλιο βρισκόταν σὲ ἀδυναμία νὰ παρουσιάσει ἀπόφα-

ση πού δὲν ὑπῆρχε. Ἀποφάσισε νὰ κάνει τὴν πάπια. Στις 25 ὁμοῦ τοῦ Ὀχτώβρη, μόλις ἄρχισε νὰ μιλάει ὁ Δαντῶν, οἱ Γιρονδῖνοι κατέπνιξαν τὴ φωνή του μὲ τὶς φωνασκίες τους καὶ τοῦ ζήτησαν τοὺς λογαριασμοὺς. Στις 30 τοῦ Ὀχτώβρη, νέο ψήφισμα εἰδοποίησε τοὺς ὑπουργοὺς πὼς ἦρθε ἡ ὥρα νὰ δώσουν λύση στὴν κατάσταση. Στις 7 τοῦ Νοέμβρη, ὁ Μόνζ, ὁ Κλαβιέρ, ὁ Λεμπρὲν ἀναγκάστηκαν νὰ ὑπακούσουν. Εἶπανε πὼς, στις 6 τοῦ Ὀχτώβρη, ὁ Δαντῶν κι ὁ Σαρβὰν τοὺς γνωστοποίησαν λεπτομερῶς πού διετέθησαν τὰ μυστικά κοντύλια, δὲ θεώρησαν σκόπιμο ὁμοῦ νὰ κρατήσουν καὶ λογαριασμό. Οὔτε ὁ Καμπόν, οὔτε ὁ Μπρισσὸ κατέθεσαν τὰ ὄπλα. Ξανάρχισαν τὶς ἐπικρίσεις τους καὶ ἡ Συμβατικὴ ἀρνήθηκε ν' ἀπαλλάξει τὸν Δαντῶν. Εἶναι ἀλήθεια πὼς ἀρνήθηκε συνάμα καὶ νὰ τὸν καταδικάσει. Ἀπὸ τότε ὁμοῦ, μόλις δινόταν ἡ εὐκαιρία, οἱ Γιρονδῖνοι ἀνακινούσαν κατὰ τοῦ Δαντῶν τὴν ἱστορία τῶν λογαριασμῶν του. Δυστυχῶς τοὺς εἶταν εὐκολο νὰ κατηγορήσουν τὴν τιμιότητά του. Ὁ Δαντῶν προστάτευε ὑποπτοὺς προμηθευτὲς τοῦ στρατοῦ, σὰν τὸν περίφημο ἀββὰ Ντ' Ἑσπανιάκ. Εἶχε πάρει γιὰ γραμματέα του στὸ Ὑπουργεῖο Δικαιοσύνης τὸν ἀδέκαρο ποιητὴ Φάμπ Ντ' Ἐγκλαντίν πού γιὰ ν' ἀναλάβει οἰκονομικά, ἔκανε τὸν αὐτοσχέδιο προμηθευτὴ τῶν στρατιῶν καὶ προκαλοῦσε τὶς ἐπικρίσεις τοῦ Πιάς γιατί δὲν ἔχτελοῦσε τὶς παραγγελίες πού ἀναλάβαινε, τσεκῶνοντας ὥστος ὅσο πάντα τὶς προκαταβολὲς πού ζητοῦσε καὶ τοῦθιναν. Ὁ Δαντῶν εἶχε ἀξήσει τὴν περιουσία του μ' ἀνεξήγητο τρόπο. Ζοῦσε πολυτελέστατα, ἀγόραζε ἔθνηκα γτήματα στὸ Ὠμπ, εἶχε τρεῖς κατοικίες στὴ Παρίσι καὶ στὰ περίχωρα. Εἶχε τρωτὰ σημαῖα. Οἱ ἐφημερίδες τῶν Γιρονδῖνων, οἱ λίβελιο τοῦ Μπρισσὸ, τ' ἀπομνημονεύματα τῆς μαντὰμ Ρολὰν εἶναι γεμάτα ἀπὸ πολὺ σαφεῖς ὑπαινιγμοὺς γιὰ τὸν ἀργυρῶνῆτο χαρακτήρα του. Ὁ Ρολὰν πῆρε στὴν ὑπηρεσία του ἓναν τυχοδιώκτη, κάποιον Ρὸς Μαρκαντιέ, πρῶην γραμματέα τοῦ Καμίλλου Ντεμουλέν, καὶ τὸν ἔβαλε νὰ δυσφημῆσει τὸν Δαντῶν καὶ τοὺς φίλους του μ' ἓνα περιοδικό-λίβελιο πολὺ βίαιο, ὅπου ὅλα δὲν τὰς βγάλει ἀπ' τὸ κεφάλι του, τὴν *Ἱστορία τῶν Πλατωικολόγων*. Εἶτε ἀπὸ κούραση, ἢ ὑπεροψία, εἶτε ἀπὸ ταχτικὴ ἢ φόβο μήπως χειροτερέψει τὴ θέση του, ὁ Δαντῶν δὲν ἀπάντησε στις μανιασμένους ἐπιθέσεις πού εἶταν στόχος τους. Ἀπ' τὶς ἐπιθέσεις αὐτὲς βγήκε μειωμένος στὴ συνείδηση πολλῶν μελῶν τῆς Συμβατικῆς καὶ δὲν μπόρεσε νὰ κάνει ὄλου τὸ καλὸ πού ὑποσχέθηκε μὲ τὴν πολιτικὴ συμφιλίωσης κ' ἐνότητάς πού δὲν ὠφελοῦσε μονάχα τὴν ἡσχία τῆ δικῆ του, ἀλλὰ καὶ τὴ Δημοκρατία. Μειώνοντας τὸν Δαντῶν, οἱ Γιρονδῖνοι ἐξύψωσαν ἀκόμα περισσότερο τὸν Ροβεσπιέρο.

III

Ο ΣΧΗΜΑΤΙΣΜΟΣ ΤΟΥ ΤΡΙΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ

Ἐφαρμόζοντας πολιτικὴ ἀντιποίνων κατὰ τῶν Ὀρεινῶν, οἱ Γιρονδῖνοι ἔπρεπε ἀναγκαστικά νὰ ἐνθαρρύνουν τὸ ξύπνημα τῶν συντηρητικῶν δυνάμεων. Ἡ στροφή τους πρὸς τὰ δεξιὰ, στὸ πολιτικὸ ὅπως καὶ στὸ κοινωνικὸ πεδίο, εἶταν γοργή.

Χτύπησαν μὲ λύσσα στὴν ἀρχὴ τὰ ὄργανα ἐπαγρύπνησης καὶ καταστολῆς ποὺ δημιούργησε ἡ Ἐπανάσταση τῆς 10ης Αὐγούστου γιὰ νὰ βάλει γνώση στοὺς βασιλικούς συνένοχους ἢ πράχτορες τοῦ ἐχθροῦ.

Στις 25 τοῦ Σεπτεμβρίου, ὁ Βερνιὼ ξαπόλυσε σφοδρὸ κατηγορητήριον ἐναντίον τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπαγρύπνησης τῆς Κομμούνας, αὐτὴ ὁμως ἤρθε πέντε μέρες ἀργότερα νὰ ὑπερασπιστεῖ τὸν ἑαυτὸ τῆς στὴ Συνέλευση. Περιώντας μὲ τὴ σειρά τῆς καὶ αὐτὴ στὴν ἐπίθεση, ἔβγαλε ἀπ' τοὺς φακέλους τῆς καὶ παρουσίασε συνταραχτικά ἔγγραφα, ἓνα γράμμα τοῦ Λαφόρτ, ἐπιμελητῆ τῆς ἐπιχορήγησης τοῦ στέματος, ποὺ ζητοῦσε ἀπ' τὸν ταμία τοῦ βασιλιᾶ, Σεπτέιγ, 1.500.000 λίβρες γιὰ νὰ ἐξαγοράσει ὑποστηρικτὲς στὴν ἐκαθαρστικὴ ἐπιτροπὴ τῆς Νομοθετικῆς καὶ γιὰ νὰ πετύχει ὥστε νὰ πληρῶνει τὸ κράτος τὶς ἐπιχορηγήσεις τοῦ στρατιωτικοῦ οἴκου τοῦ μονάρχη—ἐξοφλητικὲς ἀποδείξεις ποὺ πιστοποιούσαν πὼς σημαντικὰ ποσά, 500.000 καὶ 550.000 λίβρες, εἶχαν μοιραστεῖ τὴν παραμονὴ ἀκριβῶς τῆς 10ης Αὐγούστου—ἄλλα ἔγγραφα ποὺ ἀπόδειχναν πὼς ὁ *Λογιστὴς* τοῦ Ντυπόρ καὶ τῶν Λαμέτ κι ἄλλες ἐφημερίδες εἶχαν χρηματοδοτηθεῖ ἀπ' τὴν ἐπιχορήγηση τοῦ Στέματος, κλπ. Ὁ Ροβέρτος Λεντέ κι ὁ Ταλλιέν ὑπεστήριξαν τὴν Ἐπιτροπὴ Ἐπαγρύπνησης, οἱ Γιρονδῖνοι ὁμως, ὑποστηριζόμενοι ἀπ' τοὺς μεγαλοαστοὺς βουλευτὲς ὡς τὸν Ρεμπέλ καὶ τὸν Μερλὲν (ἀπ' τὴν Τιονβίλ) προκάλεσαν ἀπόφαση ποὺ ἔλεγε πὼς τὰ χαρτὰ τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπαγρύπνησης θὰ διαβιβάζονταν σὲ εἰκοσιτετραμελὴ ἐπιτροπὴ ποὺ θὰ ἐκλεγόταν ἀπ' τὰ μέλη τῆς Συμβατικῆς. Ἄδικα ὁ Πανίς, ὁ Μαρά, ὁ Μπιγιὼ Βαρέν, ἐπεχείρησαν ν' ἀντιταχθοῦν στὴ σύσταση αὐτῆς τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ στὴν ἀφαίρεση τῶν ἔγγραφων ἀπ' τὴν Ἐπιτροπὴ ἐπαγρύπνησης. Τὰ 24 μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς ἐκλέχτηκαν ἀμέσως, σχεδὸν ἀποκλειστικά ἀπ' τὴ δεξιὰ παρὰ-

ταξη, κατά τή διάρκεια τής συνεδρίασης. Έπιπλέον εξουσιοδοτήθηκαν νά εκδίδουν εντάλματα συλήψεως. Μόλις συγκροτήθηκαν, έβγαλαν πρόεδρό τους τόν Μπαρμπαρού. Αύτос άνταποκρινόταν στήν πολιτική τους πού άποσκοπούσε ν' άποδείξει πώς ή Έπιτροπή έπαγρύπνησης τής Κομμούνας είχε δεχτεί άβάσιμες καταγγελίες, πώς είχε προβεί σέ συλήψεις άθώων, πώς είχε άνησυχήσει φιλήθους ανθρώπους. Η είκοσιτετραμελής Έπιτροπή συνέχισε τυπικά μόνο τις άνακρίσεις και τις διώξεις πού είχε αρχίσει κιόλας ή έκπτωτη Έπιτροπή έπαγρύπνησης. Έξέδωκε μερικά εντάλματα συλήψεως, ξανάφησε όμως άμέσως ελεύθερους τούς κατηγορουμένους, ύστερ' άπό μιá δήθεν άνάκριση. Έτσι λ. χ. πήρε τοίς μετροητοίς τις άρνήσεις ενός κυρίου Ντυράν, πού εΐταν ό πράχτορας του Μονμορέν και τής Αύλης στους Ίακωβίνους και στόν Δαντών. Δέν έκανε τίποτα για νά έλέγξει τά λεγόμενά του, δέν προέβη σέ καμιά αντίπαράσταση, σέ καμιά γραφολογική εξέταση. Έοίξε έπίσης στο καλάθι τών άχρήστων ένα παράπονο πού τής ύποβλήθηκε, στις 4 του Όχτώβρη, έναντίον ενός άγγλου τραπεζίτη Μπόθνι, πού κινούσε πολλές ύποψίες πώς εΐταν ό πράχτορας του Πιττ στή Γαλλία και πού έναντίον του θα έγερθούν άργότερα σοβαρές κατηγορίες. Δέν άνησυχισε σοβαρά τά μέλη τής έκκαθαριστικής έπιτροπής τής Νομοθετικής πού ένοχοποιόντουσαν άπ' τά χαρτιά του Λαπόρτ. Δέν έκανε τίποτα για νά διευκρινίσει τήν ύπόθεση του Λογογράφου, όπου εΐταν άνακατεμένοι οι κυριότεροι άρχηγοί τών Feuillants, κλπ.

Χτυπώντας και παραλύοντας τήν Έπιτροπή έπαγρύπνησης τής Κομμούνας, οι Γιρονδίνοι δέ θέλησαν μονάχα νά εκδικηθούν για τις άτομικές προσβολές πού είχαν ύποστεί. Αφόπλιζαν τά επαναστατικά όργανα καταστολής για νά έμπνεύσουν έμπιστοσύνη στους Feuillants, τούς χτεσινούς αντιπάλους τους. Τούς προστάτευαν και τούς έδιναν έγγυήσεις. Οι άριστοκράτες και οι πλούσιοι πού είχαν φύγει άπ' τό Παρίσι τόν Αύγουστο ξαναγύριζαν δμαδικά στα μέσα του Όχτώβρη.

Τό έκτακτο δικαστήριο πού είχε συσταθεί στις 17 Αύγουστου για νά καταστείλει τις βασιλικές συνωμοσίες και τά έγκλήματα κατά τής πατρίδας, έκανε εύσυνείδητα τό καθήκον του. Είχε άπαλλάξει, έλείψει έπαρκών άποδείξεων, πραγματικούς βασιλόφρονες όνομα και πράμα, πού βρισκόνταν σέ στενές σχέσεις με τήν Αύλή, όπως λ. χ. τό συμβολαιογράφο τής βασιλικής έπιχορήγησης Ζιμπέ. Σέ αντίλλαγμα, είχε τιμωρήσει άυστηρά τούς κλέφτες του Σκευοφυλακίου πού του είχαν καταγγελθεί. Δέν μπορούσε όμως νά βρει χάρη άπ' τούς Γιρονδίνους. Ένας άπ' αυτούς, στή συνεδρίαση τής 27ης του Όχτώβρη, τό χαρακτήρισε αίμοσταγές δικαστήριο. Τό δικαστήριο θέλησε ν' άμυνθεί. Ό Λανζουίνέ απαγόρευσε τή δημοσίευση τής άπολογίας του. Έστερα, ό ύπουργός Γκαρά τó κατηγορήσε, στις 15 του Νοέμβρη, πώς είχε ύπερβεί τά όρια τής εξουσίας του, πράγμα πού έδωσε άφορμή στόν Μπυζό νά ζη-

τήσει την ανατολή της λειτουργίας του : «Είναι επαναστατικό όργανο, ελπ, και πρέπει να συντριβεί μετά τη λήξη της επανάστασης». Μάταια ό Ταλλιέν απάντησε : «Δεν μπορείτε να καταργήσετε ένα δικαστήριο, ελπ, που κρατάει τα νήματα των συνωμοσιών της 10ης Αυγούστου, ένα δικαστήριο που έχει χρέος να δικάσει τα εγκλήματα της γυναίκας του Λουδοβίκου ΙΣΤ', ένα δικαστήριο που στάθηκε τόσο αντίξιο της πατρίδας». Με εισήγηση του Μπαρέρ θεσπίστηκε πώς οι αποφάσεις του δικαστηρίου θα υπόκεινται στο έξης σε έφεση και, δεκαπέντε μέρες αργότερα, ύστερα από έκθεση του Γκαρζάν ντε Κουλόν αποφασίστηκε η κατάργησή του. Το μέτρο εΐταν σοβαρό και δέν αποτελούσε μονάχα νέα αποδοκιμασία της πολιτικής και των ανθρώπων της 10ης Αυγούστου, αλλά είχε και σα συνέπεια να μεγαλώσει την ασφάλεια των έχθρων του καθεστώτος που κινούνταν τώρα περισσότρο από κάθε άλλη φορά. Το Άνωτατο Δικαστήριο είχε κιόλας καταργηθεί κ' ετσι δέν υπήρχε πιά δικαστήριο να δικάζει τα εγκλήματα κατά της ασφάλειας του Κράτους, τη στιγμή που ό έξωτερικός πόλεμος εξακολουθούσε κι ό εμφύλιος πόλεμος υπέβροσκε.

Οί Γιρονδίνιοι έπιχείρησαν να γίνουν κύριοι της Κομμούνας, που την αντικατάσταση της είχε διατάξει η Νομοθετική όταν εκρόκετο να διαλυθεί. Ίσως να τόχαν πετύχει αν δρούσαν με περισσότερη ταχύτητα κι αποφασιστικότητα. Ό Πετιόν ξαναβγήκε δήμαρχος χωρίς νάχει αντίπαλο, στις 9 του Όχτώβρη, με 13.899 ψήφους σε σύνολο 15.474 ψηφισάντων. Άρνήθηκε όμως ν' αναλάβει. Οί εκλογές παρατάθηκαν, γιατί το σύστημα της ψηφοφορία; εΐταν περίπλοκο, γιατί ό δήμαρχος και η Γραμματεία του Δήμου εκλέγονταν χωριστά και πριν απ' το γενικό συμβούλιο, και γιατί οι Γιρονδίνιοι υποψήφιοι άπόσυραν τις υποψηφιότητές τους ό ένας ύστερ' άπ' τον άλλο. Ό Ντ' Όρμεσσόν, ένας Feuillant που τον είχαν υποστηρίξει, κατέληξε να βγει ύστερ' από τρεις ψηφοφορίες μεταξύ των έπιλαχόντων, στις 21 του Νοέμβρη, με 4.910 ψήφους άπέναντι σε 4.896 που πήρε ό Όρεινός Λυλλιέ. Ούτε αυτός δέχτηκε ν' αναλάβει. Στις 30 του Νοέμβρη βγήκε με τη σειρά του ό γιατρός Σαμπόν που τον υποστήριξε ό Μπρισσό, με 7.358 ψήφους έναντι του Λυλλιέ που πήρε μόνο 3.906. Ό Σαμπόν δέχτηκε την εκλογή του. Θα έξηγήσει αργότερα, στα 1814, πώς αν δέχτηκε ν' αναλάβει το δημαρχείο, αυτό τόκανε για να έξυπηρετήσει καλύτερα τη βασιλική ύπόθεση κάτω από δημοκρατικό πρόσκειο. Με τον Σαμπόν, οι Γιρονδίνιοι είχαν στο χέρι τους τη δημαρχία, τους ξεφυγε όμως η Γραμματεία του Δήμου και το γενικό συμβούλιο. Παρ' όλο που είχαν πετύχει θέσπισμα της Συμβατικής που άπαγόρευε τη φανερή ψηφοφορία, η νέα Κομμούνα, που συγκροτήθηκε στα τέλη του Νοέμβρη, εΐταν το ίδιο επαναστατική όπως και η παλιά, απ' την όποία άλλωστε είχε στρατολογήσει πολλά μέλη. Η Γραμματεία του Δήμου που βγήκε κατόπιν, στις αρχές του Δεκέμβρη, εΐταν ακόμα πιο Όρεινή, αν μπορεί να πει κανείς.

Ὁ Σωμέτ, πού εἶχε χρηματίσει πρόεδρος τῆς Κοινοῦνας τῆς 10ης Ἀυγούστου, βγῆκε σύνδικος τῶν ὑποθέσεων τοῦ Δήμου με ἀνακληρωτὲς του τὸν Ρεάλ καὶ τὸν Ἐμπέρ. Ὅσο γιὰ τὸν Λυλλιέ, τὸν ἀποτυχόντα ὑποψήφιο γιὰ τὸ δημαρχιακὸ ἀξίωμα, αὐτὸς βγῆκε σύνδικος, γενικὸς ἐπίτροπος τῶν ὑποθέσεων τοῦ Νομοῦ τοῦ Παρισίου.

Ἡ φρουρὰ ἀπ' τοὺς Νομούς, με τὴν ὁποία ἤθελαν νὰ κριφοροῦρησουν τὴ Συνέλευση εἶταν αὐτὸ πού ἀπασχολοῦσε τοὺς Γιρονδίνους. Δὲν κατόρθωσαν ὁμως νὰ τὸ πραγματοποιήσουν. Ἡ ἐκθεση, πού ὑπέβαλε ὁ Μπουζὸ στὶς 8 τοῦ Ὀκτώβρη στὴ Συνέλευση, δὲν κατορθώθηκε νὰ συζητηθεῖ. Ἡ πλειοψηφία ἀρνήθηκε νὰ ψηφίσει ἓνα ἔκτακτο μέτρο πού στρεφόταν εἰδικὰ κατὰ τοῦ Παρισίου, πού εἶταν τόσο ἥσυχος, ὥστε ἀποτελοῦσε ἀντίθεση στὶς μακροήμερες ἐπιθέσεις τῆς ὁμάδας Ρολάν.

Ὁ Μπουζὸ, πού εἶταν περισσότερο εὐλύγιστος καὶ πανοῦργος παρὰ ἰσχυρογνώμων, δὲν ἐπέμεινε με πείσμα στὴν ψήφισι τοῦ σχεδίου του. Προτίμησε νὰ παρακάμψει ἔντεχνα τὴν ἀντίσταση. Ἀπ' τὶς 12 τοῦ Ὀκτώβρη, ἀνάγγειλε στὴ Συνέλευση ὅτι πολλοὶ Νομοί, κι ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς κι ὁ δικὸς του, ὁ Ἐρ, συγκροτοῦσαν ἀποσπάσματα ἀπὸ ὁμόσπονδους πού ἐτοιμαζόνταν νὰ τὰ στείλουν στὸ Παρίσι γιὰ νὰ προστατεύσουν τοὺς ἀντιπροσώπους τους. Ὁ νόμος δὲν εἶχε ψηφιστεῖ, ὁμως ἀρχίζε κιόλας νὰ ἐκτελεῖται.

Ὅπως ἀνήγγειλε ὁ Μπουζὸ, οἱ Νομοὶ τῶν Γιρονδίνων ἔπλυναν κιόλας ὁμόσπονδους στὸ Παρίσι. Οἱ ὁμόσπονδοὶ τοῦ Μπουζ-ντὺ-Ρόν, πού τινὺς κάλεσε ὁ Μπαρμπάρου, ἔφτασαν στὶς 19 τοῦ Ὀκτώβρη, καὶ δυὸ μέρες ἀργότερα ἕνας ἀντιπρόσωπὸς τους ἦρθε στὴν αἴθουσα τῆς Συνέλευσης κι ἀπειλῆσε «τοὺς ταραχοποιούς πού δρέγονται ἀπληστα δημαρχιλίκια καὶ διχτατορίες». Στὶς 3 τοῦ Νοέμβρη διασχίσανε τοὺς δρόμους τοῦ Παρισίου, τραγουδώντας ἓνα τραγούδι πού τέλειωνε με τοῦτο τὸ ρεφραίν :

*Τὸ κεφάλι τοῦ Μαρά, τοῦ Ροβεσπιέρου, τοῦ Λαντῶν
καὶ καθενὸς πού θὰ τοὺς διαφεντέψει,
καὶ καθενὸς πού θὰ τοὺς διαφεντέψει !*

Τὸ μπουλούκι αὐτὸ, ὅπου προστέθηκαν κι ἀπλοὶ ἰδιώτες, ὀγκώθηκε καὶ τράβηξε γιὰ τὸ Παλαι-Ρουαγιάλ πότε φωνάζοντας : «Θάνατος στὸ Μαρά καὶ στὸ Ροβ'σπιέρο», καὶ πότε : «νὰ μὴ διακαστεῖ ὁ Λουδοβικὸς ΙΣΤ' !» Διαδόθηκε τότε ἡ φήμη πὼς οἱ ὁμόσπονδοὶ εἶχαν τὴν πρόθεση νὰ φυγαδέψουν τὸ βασιλιά ἀπ' τὸ Τάμπλ με τὴ βοήθεια πολλῶν ἐμιγκρέδων πού εἶχαν γιρῆσει.

Στὰ μέσα τοῦ Νοέμβρη, ὑπῆρχαν στὸ Παρίσι σχεδὸν 16.000 ὁμόσπονδοι, πού εἶχαν ἔρθει ἀπ' τὸ Μπουζ-ντὺ-Ρόν, τὸ Σόν-ε-Λουάρ, τὸ Καλβαντό, τὸ Ἐρώ, τὴ Μάγνη, τὴν Ὑόν, κ. ἄ. Ζήτησαν νὰ τοὺς ἀφήσουν νὰ ὑπηρετήσουν στὴ φρουρὰ τῆς Συνέλευσης με τὰ ἴδια δικαιώματα πού ὑπηρετοῦσαν καὶ οἱ Παρισι-

νοί. "Αν οί Παρισιοί δέν εδειχναν ψυχραιμία, άν στις έκδηλώσεις τών δμόσπονδων άπαντούσαν μέ άντεκδηλώσεις, τότε θα ξεσπούσαν ταραχές πού θαδίναν στους Γιρονδίνους τήν άφορμή πού ζητούσαν γιά νά μεταφέρουν τήν έδρα τής Συνέλευσης σ' άλλη πόλη. "Ο Ροβεσπιέρος όμως, μ' ένα μεγάλο του λόγο στη Λέσχη τών "Ιακωβίνων, στις 29 του "Οχτώβρη, ειχε επιστήσει τήν προσοχή «στις παγίδες τών ραδιούργων». Τους ειχε συστήσει ύπομονή και ψυχραιμία. Τis ίδιες συμβουλές έδωσε κι ο Μαρά. Στις 23 του "Οχτώβρη πήγε άφοβα στους στρατώνες τών Μασσαλιωτών. "Ενδιαφέρθηκε γιά τήν καλοπέρασή τους και βρισκοντας πώς τά καταλύματά τους δέν είταν καλά, τους ύποσχέθηκε πώς θα ενεργήσει νά τους δοθει ό,τι τους λείπει. Στο μεταξύ κάλεσε τρεις στρατιώτες από κάθε λόχο να φάνε μαζί του. "Ο πληθυσμός του Παρισιού, όχι μονάχα δέν απάντησε στις προκλήσεις τών δμόσπονδων, αλλά και τους καλόπασε γιά νά διασκεδάσει τις προκαταλήψεις τους.

"Η Κομμούνα και τά Διαμερίσματα βρήκαν Ισχυρή ύποστήριξη από τον Πάς, τον ύπουργό τών Στρατιωτικών, πού σε μιá άνοιχτή επιστολή του, δήλωσε τήν 1η του Νοέμβρη πώς αυτός δέν ειχε καλέσει καθόλου στρατιωτικές δυνάμεις στο Παρίσι και πρόσθετε : «Δέ βλέπω κανένα λόγο πού νά κάνει αναγκαία τήν παραμονή τους εδώ και ή πρώτη διαταγή πού θα λάβουν από μένα θάναί ή διαταγή ν' αναχωρήσουν. "Ο Πάς δέ δίστασε νά καυτηριάσει ύστερα αυτούς πού είχαν ρίξει το σπόρο του μίσους και τής διχόνοιας ανάμεσα στους Παρισινούς και στους δμόσπονδους έθελοντές. "Αποπειράθηκε πολλές φορές νά στείλει τους τελευταίους στο μέτωπο. "Ο εισηγητής τής επιτροπής τών Στρατιωτικών, ο Λετουρνέρ, υιοθέτησε τις απόψεις του Πάς. Και στις 10 του Νοέμβρη πρότεινε νομοσχέδιο πού καταργούσε τή μισθοδοσία τών έθελοντών πού δέ θάφευγαν από το Παρίσι μέσα σε δεκαπέντε μέρες. "Ο Μπυζό όμως, ύποστηριζόμενος από τον Μπαρέρ, επικαλέστηκε τήν ανάγκη τής τήρησης τής τάξης και κατάφερε νά πετύχει από τή Συνέλευση τήν άδεια νά παραμείνουν στο Παρίσι οί δμόσπονδοι. Οί ύπολογισμοί όμως τών Γιρονδίνων άνατράπηκαν. "Ερχόμενοι σ' έπαφή μέ τους Παρισινούς, οί έπαρχιώτες παρατήσανε τις προκαταλήψεις και πέρασαν σιγά-σιγά στο κόμμα τών "Ορειών. Στα τέλη του Δεκέμβρη, συνυσιπίστηκαν σε σωματείο "Ομόσπονδων τών 83 Νομών, ένα είδος στρατιωτικής Λέσχης πού έμπνεόταν από τους "Ιακωβίνους. Στις πρώτες μέρες πού είταν γεμάτες εμπιστοσύνη κι αυταπάτη έξ αιτίας του έρχομού τών δμόσπονδων, οί Γιρονδίνοι έκαναν μιá τελευταία προσπάθεια έναντίον τών άρχηγών τών "Ορειών. Στις 29 του "Οχτώβρη, αφού ο Ρολάν διαβίβασε στη Συνέλευση μιá άστυνομική διακοίνωση του Ρος Μαρκαντιέ όπου διατυπωνόταν έμμεσα ή κατηγορία έναντίον του Ροβεσπιέρου πώς βυσοδομεί διχαιορίες, κι αφού ο Ροβεσπιέρος δικαιολόγησε περήφανα τόν έαυτό του μέσα στις φωνασκίες τής δεξιάς πού ένθαρρυνόταν από τή στήση του Προέδρου Γκαντέ, ήρθε ο μυθιστοριογράφος Λουβέ και

διάβασε στο βήμα ένα απέραντο κατηγορητήριο επίμοχθα προπα-
 φασκευασμένο, όπου η ρητορική δεν ήταν αρκετή ν' αντικαταστή-
 σει την άπουσία επιχειρημάτων : «Ροβεσπιέρε, σέ κατηγορώ πώς
 για πολὺν καιρὸ συκοφαντούσες τοὺς πῶ ἀγνοῦς πατριώτες...σέ μιὰ
 ἐποχὴ ὅπου οἱ συκοφαντίες ἀποτελοῦσαν ἀληθινὲς προγραφές· σέ
 κατηγορῶ πὼς ἀνύψωνες ὁλοένα τὸν ἑαυτὸ σου σὲ ἀντικείμενο εἰ-
 δωλολατρείας, σέ κατηγορῶ πὼς τυράννησες μὲ κάθε λογῆς μηχανο-
 γραφία καὶ τρομοκρατία τὴν ἐκλογικὴ συνέλευση τοῦ Νομοῦ τοῦ Πα-
 ρισιοῦ· σέ κατηγορῶ τέλος πὼς βιάσισες ἀνοιχτὰ γιὰ τὴν κατάληψη
 τῆς ἀνωτάτης ἐξουσίας...» ὁμως, σὰ ν' ἀναγνώριζε ὁ ἴδιος τὴ σα-
 θρότητα τῶν ἀποδείξεών του, ὁ Λουβέ, τελειώνοντας, περιορίστηκε
 νὰ ζητήσει μονάχα νὰ ἐξεταστῆ ἡ διαγωγή τοῦ Ροβεσπιέρου ἀπὸ
 ἀνακριτικὴ ἐπιτροπὴ. Εἰν' ἀλήθεια, πὼς, γι ἀντιστάθμισμα, ζήτησε ν'
 ἀπαγγελθῆ τὸ ψήφισμα κατηγορίας κατὰ τὸν Μαρά, γιὰ τὸν ὁποῖο
 σχεδὸν δὲν εἶχε περὶ καὶ τίποτα. Ἡ Συμβατικὴ δὲ θέλησε ν' ἀπαγ-
 γράῃ τίποτα προτοῦ ἐπιτρέψει στὸν Ροβεσπιέρο ν' ἀπαντήσει στὸν
 κατηγορὸ του, κι ὄχτῳ μέρες ἀργότερα ὁ φτωχὸς φιλιππικὸς τοῦ
 Λουβέ κουρελιάστηκε. Ἡ Συμβατικὴ, ποῦ στὴν ἀρχὴ εἶταν προκα-
 τελημένη κ' ἐχθρική, καταχτήθηκε σιγά-σιγά ἀπ' τὴ λογικὴ καὶ
 τὴν εὐκρίνεια τοῦ Ροβεσπιέρου. Καὶ πέρασε στὴν ἡμερησίᾳ διάταξη.

Ὁ Μπυζὸ εἶχε ὑποστῆ κιόλας σοβαρὴ ἀποτυχία. Τὸ νομοσχέ-
 διο ποῦ εἶχε καταθέσει γιὰ νὰ φιμώσει τὸν τύπο τῶν Ὁρεινῶν,
 μὲ τὸ πρόσχημα τῶν προκλήσεων γιὰ φόνους κ' ἐκτελέσεις, ἀρχισε
 νὰ συζητεῖται στὶς 30 τοῦ Ὀκτώβρη. Ὁ Μπαγιέλ, ἕνας ἀδέξιος
 φίλος του, θέλησε νὰ τονώσει τὸ κείμενο μὲ μιὰ τροποποίηση ποῦ
 ἐπέτρυνε τὴν ἀμεση σύλληψη ὁποιοῦδήποτε ποῦ θὰ καλοῦσε σὲ
 ἀνυπακοή ἀπέναντι στοὺς νόμους ἢ σ' ἐπανάσταση κατὰ τῶν δημο-
 σίων λειτουργῶν. Μιὰ διάταξη ποῦ θεωρήθηκε αὐθαίρετη κι ἀό-
 ριστη καὶ ξεσήκωσε μουρμουρητὰ ἀποδοκιμασίας ἐναντίον τῆς. Ὁ
 ἴδιος ὁ Γιρονδίνος Ντυκὸ φώναξε : «Ζητῶ τὴν παραπομπὴ τοῦ
 ἀρθροῦ αὐτοῦ στὸ μέγα ἱεροεξεταστή». Ὁ Μπαγιέλ εἶχε τὴν ἀπρο-
 νοησία νὰ ὁμολογήσει : «Πρόκειται γιὰ νόμο, εἶπε, ἀνάλογο μὲ
 τὶς περιστάσεις». Τότε ὁ πρῶην συνταχτικὸς Λεπελετιὲ ντὲ Σαιν
 Φαρζὼ ἐκφώνησε κατὰ τοῦ σχεδίου ἕναν ὀρηκτικὸ λόγον ποῦ κατα-
 χειροκροτήθηκε : «Τὸ νομοσχέδιο, εἶπε, προσβάλλει τὴν ἐλευθερο-
 τυτία». «Λατεριὰ ἢ θάνατος», φώναξε ὁ Δαντών. Μάταια ἐπι-
 χεῖρησε ὁ Μπαρπαρὸ νὰ φέρει ἀντιπερισπασμὸ ζητώντας ἀπ' τὴ
 Συμβατικὴ νὰ θεσπίσει πὼς θὰ ἐγκαταλείψει τὸ Παρίσι ἀμέσως,
 μόλις κρίνει πὼς κινδυνεύει ἡ ἀσφάλειά τῆς· οἱ προτάσεις του φά-
 νηκαν ὑπερβολικὲς κι ἀδικαιολόγητες ἀκόμα καὶ στὸν ἴδιον τὸν
 Πατιόν. Οἱ Γιρονδῖνοι δὲν μπόρεσαν νὰ πετύχουν τὴν ψήφισιν τῶν
 ἐκτάκτων μέτρων ποῦ εἶχαν χαλκεύσει ἐναντίον τῶν Ὁρεινῶν.

Ἡ ἐπιτροπὴ τοὺς στὴ Συνέλευση ἐξασθενοῦσε μέρα μὲ τὴ μέ-
 ρα. Οἱ ἀδιάκοπες καταγγελίες τοὺς, οἱ φλογερὲς ἀντεγκλήσεις
 τοὺς γύρω ἀπ' τὸ παρελθὸν φαινόντουσαν πὼς κρύβουν μυστικὰ
 σχέδια, ξένα πρὸς τὸ δημόσιο συμφέρον. Οἱ ἀνεξάρτητοι βουλευ-

τές, πού στην αρχή εΐταν δλο προκαταλήψεις κατά τῆς Κομμούνιας, άρχισαν νά διερωτώνται μήπως τούς γάλασαν. 'Ο Φάμπρ ντ' Έγκλαντίν διαπιστώνει, στή Λέσχη τών 'Ιακωβίνων, στις 24 τοῦ 'Οχτώβρη, τῆ μεταβολή πού σημειώθηκε στις διαθέσεις τῆς Συνέλευσης: «Τίς πρώτες μέρες, εΐπε, δλόκληρη ἡ Συμβατική εΐχε συνενωθεί κατά τῆς κοινοβουλευτικῆς αντιπροσωπείας τοῦ Παρισιοῦ, τώρα όμως φτάσαμε σέ κάποια Ισοροπία, ὥστε ἡ Έκβαση πολλῶν κιάλας συγκρούσεων νά φαίνεται ἀμφίβολη». 'Ο Φάμπρ δέν εΐταν ὑπερβολικός. Στις 18 τοῦ 'Οχτώβρη, παρῶ ἄγο νά χάσουν οἱ Γιρονδίνου τὴν προεδρία. Στὴν πρώτη ψηφοφορία ὁ Γκαντέ πῆρε μόνο 218 ψήφους. 'Ο Δαντών, πού τὸν ὑποστήριξαν οἱ 'Ορεινοὶ πῆρε 207. 'Ο Γκαντέ βγήκε στή δεύτερη ψηφοφορία μὲ 336 ψήφους.

Κι αὐτός ὁ Κλόοτς, πού ἀκολουθοῦσε καιρὸ τώρα τοὺς Γιρονδίνους καὶ εΐταν ἕνας ἀπ' τοὺς δημοτράπεζους τῆς μαντάμ Ρολάν, ἀποχώρησε θορυβωδῶς ἀπ' τοὺς πρώην φίλους του μὲ μιὰ μπροσούρα πού ἔβγαλε μὲ τὸν τίτλο «Ὅτε τὸ Μαρά, οὔτε τὸ Ρολάν», δπου όμως χτυποῦσε ἀποκλειστικὰ τοὺς Γιρονδίνους. 'Αποκάλυπτε πῶς εΐχε ἀκούσει, στὸ τραπέζι τοῦ Ρολάν, τὸν Μπυζὸ νά Ισχυρίζεται πῶς «μιὰ Δημοκρατία δέν πρέπει νά ἔχει μεγαλύτερη Έκταση ἀπ' ὅση ἔχει τὸ χωριὸ του». Κατηγοροῦσε τὸν Ρολάν ὅτι κήρυσσε τὸ δημοσπονδιακὸ σύστημα. Οἱ ἐπιθέσεις αὐτῆς εΐχαν ἀπήχηση, γιατί ὁ Κλόοτς τὸ Σεπτέμβρη εΐχε ἐκδηλωθεὶ ἀποφασιστικὰ ἐχθρὸς τοῦ 'Αγροτικοῦ νόμου.

Στις 5 τοῦ Νοέμβρη, μετὰ τὴν ἀπάντηση τοῦ Ροβ:σπιέρου πρὸς τὸ Λουβέ, ἡ ἐμφάνιση τρίτου κόμματος μετὰξὺ Γιρονδίνων καὶ 'Ορεινῶν εΐταν πιά τετελεσμένο γεγονός. 'Ο κατάλογος τῶν ἐγγεγραμμένων ρητόρων πού ἐπρόκειτο νά πάρουν τὸ λόγο στὴ συζήτηση διαιρέθηκε σὲ τρία μέρη. Σ' ἐκείνους πού ζήτησαν νά μιλήσουν ὑπὲρ τῆς ἡμερησίας διάταξης, δηλαδὴ νά παραμεριστεὶ ἡ κατηγορία τοῦ Λουβέ. Σ' ἐκείνους πού ζήτησαν νά μιλήσουν πᾶνω στὴν ἡμερησία διάταξη, δηλαδὴ σ' ἐκείνους πού δέν ἤθελαν ν' ἀποφανθοῦν γιὰ τὴν οὐσία τῆς συζήτησης. Καὶ σ' ἐκείνους τέλος πού ζήτησαν νά μιλήσουν κατά τῆς ἡμερησίας διάταξης, γιὰ τὴ διατήρηση δηλαδὴ τῆς κατηγορίας τοῦ Λουβέ.

'Ο τύπος τῶν Γιρονδίνων δέν ἐπιδοκίμασε ὁμόφωνα τίς ἐπιθέσεις τοῦ Λουβέ. 'Ο Κοντορσὲ τίς ἀποδοκίμασε. 'Η ἐφημερίδα του τὸ *Χρονικὸ* δέν ἤθ:λε νά πιστέψει στὴν πραγματικότητα τῶν τρομερῶν συνωμοσιῶν πού κατάγγελλε καθημερινὰ ὁ Ρολάν.

'Ο Κάμιλλος Ντεμουλέν, δπως καὶ ὁ Φάμτ ντ' Έγκλαντίν, σημεΐωσε στὸ 25ο φύλλο τῆς ἐφημερίδας του «*Βῆμα τῶν πατριωτῶν*», πού βγήκε στις ἀρχῆς τοῦ Νοέμβρη, τὸ σχηματισμὸ τρίτου κόμματος χωριστοῦ ἀπ' τοὺς Γιρονδίνους: «Πρέπει νά πληροφορηθῶ τὸν ἀναγνώστη πῶς ἐδῶ καὶ λίγον καιρὸ τώρα σχηματίστηκε τρίτο κόμμα στὴ Συμβατικὴ πού ἀξίζει τὸν κόπο νά τὸ προσδιορίσουμε... Θὰ μπορούσαμε νά τ' ὀνομάσουμε τὸ κόμμα τῶν *φλεγματικῶν*».

Ὁ Πετιόν, ὁ Μπαρέρ, ὁ Ραμπώ, ὁ Κοντορσέ, κι ἀκόμα ὁ Λακρουά κι ὁ Βερνιὼ μού φαίνεται, ἀποτελοῦν τὸν πυρήνα τοῦ κόμματος αὐτοῦ... ἀληθινοὶ κερδοσκοποὶ ποὺ πήραν θέση μεταξὺ Μπρισσὸ καὶ Ροβερσπιέρου, ὅπως ὁ ἀββᾶς Ντ' Ἐσπανιὰκ τοποθετήθηκε ἀνάμεσα στὴν ὕψωση καὶ στὴν πτώση τῶν τιμῶν τοῦ Χρηματιστηρίου...».

Αὐτὸ εἶταν σημαντικό γεγονός. Οἱ Γιρονδῖνοι δὲ θάταν πιά ἀπόλυτοι κυρίαρχοι τῆς Συμβατικῆς. Ἄπ' τὴν 15 τοῦ Νοέμβρη, χάσανε κιόλας τὴν προεδρία τῆς Συνέλευσης, ποὺ τὴ μέρα αὐτὴ πέρασε στὰ χέρια τοῦ ἐπισκόπου Γκρεγκουάρ, ἀνεξάρτητου, ποὺ μόλις εἶχε ἐκφωνήσῃ ἓνα βίαιο λόγο κατὰ τοῦ ἀπαραβίαστου τοῦ προσώπου τοῦ βασιλιᾶ. (Βγῆκε μὲ 246 ψήφους σὲ 352).

Οἱ Γιρονδῖνοι τότε μόνο θὰ διατηροῦσαν τὴν κυβέρνηση στὰ χέρια τους, ἂν παρατούσαν τὴν πολιτικὴ τοῦ μίσους, ἂν δεχόντουσαν νὰ φέρονται μὲ κατανόηση σ' ὄσους φρόντιζαν γιὰ τὸ δημόσιο συμφέρον, δηλαδὴ τοὺς ἀνεξάρτητους, αὐτοὺς τοὺς φλεγματικούς, ὅπως τοὺς ἀποκαλοῦσε περιφρονητικὰ ὁ Κάμιλλος Ντεμουλέν· εἶταν ὅμως ἱκανοὶ γιὰ ρωμαλέες ἀνατάσεις ποὺ θάσωζαν τὴν κλονισμένη πιά θέση τους; Ὁ διαφορούμενος ρόλος τους στὴ δίκη τοῦ βασιλιᾶ ἔκανε τελειωτικὰ ὑποπτο καὶ τὸν πατριωτισμὸ καὶ τὴ δημοκρατικότητά τους.

Η ΔΙΚΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΙΑ

Στ' ἀνάχτορα τοῦ Κεραμεικοῦ, στὰ χαρτιά τοῦ ταμία τῆς βασιλικῆς ἐπιχορήγησης, εἶχαν βρεῖ τὴν ἀπόδειξη πὼς ὁ Λουδοβίκος ΙΣΤ' ἔξακολουθοῦσε νὰ πληρώνει καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσή τους τοὺς σωματοφύλακὲς του ποὺ εἶχαν φύγει στὸ Κόμπλεντς, τὴν ἀπόδειξη πὼς εἶχε ἰδρῶσει στὸ Παρίσι πραχτορεῖο ποὺ δωροδοκοῦσε κ' ἐνεργοῦσε κατασκοπεῖα καὶ πὼς χρηματοδοτοῦσε τὶς ἀριστοκρατικὲς ἐφημερίδες. Τὸ ἔκτακτο κακουργοδικεῖο τῆς 17ης Αὐγούστου καταδίκασε μερικοὺς δευτερεύοντες πράχτορες, τὸν Λαπόρτ, τὸν Κολλὸ ντ' Ἀγκρεμόν, τὸν Καζότ, τὸν Ντέ Ροζουά. Οἱ Γιρονδῖνοι ὁμως, κυρίαρχοι τῆς Συνέλευσης μετὰ τὶς 10 Αὐγούστου, δὲν ἔκαναν τίποτα γιὰ νὰ προπαρασκευάσουν τὸ ἀνακριτικὸ μέρος τῆς δίκης τοῦ παυμένου βασιλιᾶ. Δὲν ἀνέθεσαν σὲ κανέναν ἀνακριτὴ νὰ συγκεντρώσει νέα ἔγγραφα, νὰ προβεῖ σ' ἔρευνες στὰ σπίτια τῶν συνενόχων ἐκείνων ποὺ εἶχαν κίβλας καταδικαστεῖ. Ἄφησαν νὰ τοὺς διαφύγει ἡ εὐνοϊκὴ στιγμή ὅπου θὰ συγκέντρωναν σημαντικὸν ἀριθμὸ ἀποδείξεων.

Μετὰ τὴ σύγκληση τῆς Συμβατικῆς, οἱ Γιρονδῖνοι δὲ δείχνουν περισσότερη βιασύνη. Ὄταν ὁ Μπουρμπότ, στίς 16 τοῦ Ὀχτώβρη, ἀπορεῖ πὼς διστάζουν τόσο νὰ καταπιαστοῦν μὲ τὸ μεγάλο ζήτημα τῶν εὐθυνῶν τοῦ βασιλιᾶ, ὁ Μπαρπαρού, ποὺ προεδρεύει στὴν εἰκοσιτετραμελὴ ἐπιτροπὴ, ποὺ κατεῖχε τὰ ἔγγραφα στὰ χεῖρα του, τοῦ ἀπαντᾷ πὼς πρέπει ν' ἀκολουθήσουν σοβαρὴ καὶ μελετημένη πορεία καὶ ζητᾷ νὰ παραπεμφθεῖ στὴ Νομοθετικὴ Ἐπιτροπὴ ἢ ἐξέταση τῶν τύπων ποὺ πρέπει νὰ τηρηθοῦν στὴ διεξαγωγὴ τῆς μεγάλης αὐτῆς δίκης. Ὁ Μανουὲλ ἐκφράζει τὸ φόβο πὼς ἡ πορεία αὐτὴ θάβαι πολὺ γρήγορη. Προτείνει νὰ ζητηθεῖ πρωτύτερα ἡ γνώμη τοῦ λαοῦ στὶς πρωτοβάθμιες συναλεύσεις του, σχετικὰ μὲ τὴν κατάργηση τοῦ βασιλικοῦ θεσμοῦ. Ὁ Λεαρντὺ τὸν ὑποστηρίζει. Χρειαῖστηκε νὰ παρατηρήσει ὁ Δαντὼν πὼς, «ἐφ' ὅσον ἡ κατάργηση τῆς βασιλείας ἀποτελεῖ συνταγματικὴ διάταξη, δὲ θὰ μπορούσε νὰ ζητηθεῖ πάνω σ' αὐτὸ ἡ γνώμη τοῦ λαοῦ, παρὰ μόνο ὅταν τοῦ παρουσιάσουμε τὸ ἴδιο τὸ Σύνταγμα». Εἶναι φανερὸ πὼς ἡ μόνη σκέψη τῶν Γιρονδῖνων εἶναι πὼς νὰ κερδίσουν καιρὸ. Ἡ δίκη τοῦ βασιλιᾶ τοὺς τρώμαζε. Προσποιοῦνταν πὼς φοβοῦνται μή-

πως την αποδοκιμάσει κι ο λαός. Αντί να πάρουν ελικρινή και ξásτερη θέση, αντί να εξηγήσουν άνοιχτά τους λόγους για τους όποιους νόμιζαν άκαιρη τή δίκη, κατέφυγαν σ' έλιγμους γύρω άπ' τους τύπους της διαδικασίας κ' έτσι άφέθηκαν άκάλυπτοι στις κατηγορίες τών αντιπάλων τους.

Όσόσο ή Έπανάσταση είχε τεράσιο συμφέρον να προχωρήσει γρήγορα, να δικάσει τó μονάρχη όσο διαρκούσε ακόμα ή έντύπωση της ήμέρας της 10ης Αύγουστου και της νίκης τού Βαλμού. «Ό κόσμος, λέει ένας ιστορικός, θάμνε κατάπληχτος άπ' την ταχύτητα τού γεγονότος κ' έμβρόντητος στο ξέσπασμα τού κεραυνού». Οί Γιρονδίνιοι όμως, πού είχαν επιχειρήσει να έμποδίσουν την εξέγερση της 10ης Αύγουστου, φαινότουσαν πώς άμφιβάλλον και για τήν ίδια την Έπανάσταση και για τόν έαυτό τους. Παράδερναν μέσα σέ αντιπάσεις. Τó γεγονός δτι ήθελαν να χτυπήσουν τους Όρεινούς σά συνένοχους τών σφαγών τού Σεπτέμβρη, τους έμποδίζει να επικαλεστούν τόν οίχτο για τó βασιλιά.

Στις 16 τού Όχτώβρη ή Νομοθετική Έπιτροπή μελέτησε πολύ τó ζήτημα της διαδικασίας πού έπρεπε ν' ακολουθηθεί στη δίκη τού Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Στα τέλη τού μηνός κατέληξε να όρίσει εισηγητή τόν Μαίλ, πού, όπως διέδιδαν, εύνοούσε τους Όρεινούς. Εύθύς άμέσως, κώθοντας οί Γιρονδίνιοι πώς τους εξέφυγε ή Νομοθετική Έπιτροπή, θέλησαν να προλάβουν την έκθεση τού Μαίλ. Στις 6 τού Νοέμβρη, ό Βαλαζε παρουσίασε έξ όνόματος της εικοσιτετραμελούς Έπιτροπής μιá βιασική και κακοχωνεμένη έκθεση, σχετικά με τά έγκλήματα τού βασιλιά. «Ό,τι άποκάλυπτε έναντίον του, είταν κάτι γνωστά πιά και πολύ μικρής σημασίας γεγονότα, ένω έπεχτεινόταν αύτάρρεσκα σέ μιá έμπορική άλληλογραφία πού είχε ανταλλάξει ό Σεπτέιγ, ταμίας της βασιλικής έπιχορήγησης, με τραπεζίτες και ξένους έμπόρους για τήν άγοραπωλησία διαφόρων ειδών, σταριοϊ, καφέ, ζάχαρης, ρουμιού. Ίσχυριζόταν πώς άπ' τήν έμπορική αύτή έπιχειρηση έβγαине ή απόδειξη πώς ό Λουδοβίκος ΙΣΤ' δέ δίστασε να εκμεταλλευτεί κερδοσκοπικά τήν άκρίβεια της ζωής και πρόσθετε σι' άδικήματα αύτά κατά της πατρίδας τ' άπροσδόκητο άδίκημα της προαγοράς. Κι ό ίδιος ό Πετιόν δέν μόρρεσε να μήν κρίνει άνεπαρκή τήν έκθεση, και τή γνώμη του αύτή τή συμμερίστηκε και ή Συνέλευση.

Είναι φανερό πώς άλλες φροντίδες άπασχολούσαν τόν Μαίλ, διαφορετικές άπό κείνες τού Βαλαζε. Η έκθεσή του της 17ης τού Νοέμβρη, ξásτερη κι άδιάσειστη, αποτέλεσε μεγάλο βήμα για τή δίκη. Παραμερίζοντας τις αντίρήσεις εκείνων πού επικαλούνταν τó Σύνταγμα τού 1791 για ν' άρνηθοούν να δικάσουν τó βασιλιά, ό Μαίλ άφαιρούσε άπ' τόν Λουδοβίκο ΙΣΤ', πού τóχε παραβιάσει, τó εύεργέτημα τού Σύντάγματος αύτου πού έπαψε άλλωστε να ίσχύει με τή σύγκληση της Συμβατικής. Δέν μπορούσαν ν' αντίταξουν τó Σύνταγμα στο Έθνος πού είχε ξαναπάρει τά δικαιώματά του. Ό Λουδοβίκος ΙΣΤ', μετά τις 10 Αύγουστου, είχε ξαναγίνει άπλός

πολίτης πού ἔπρεπε νά δικαστεῖ σύμφωνα μέ τόν κώδικα τοῦ κοινοῦ ποινικοῦ δικαίου, ὅπως ὅλοι οἱ ἄλλοι πολίτες. Δέν εἶταν ὁμως δυνατό νά τόν δικάσουν στά ταχτικά δικαστήρια, γιατί τό συστηματικό ἀπαραβίαστο του ἔχανε τήν ἰσχύ του μονάχα μπροστά σ' ὀλόκληρο τό ἔθνος. Καί τό ἔθνος τό ἀντιπροσώπευε μόνο ἡ Συμβατική! Μόνον αὐτή μπορούσε νά δικάσει τόν πρώτο δημόσιο λειτουργό. Δέν μπορούσε νά τεθεῖ ζήτημα νά παραπέμψουν τή δίκη σέ Εἰδικό Δικαστήριο. Τό δόγμα τῆς διάκρισης τῶν ἐξουσιῶν δέν ἐφαρμοζόταν στήν περίπτωση αὐτή. Ἡ Συμβατική, ἐπιφορτισμένη νά δώσει νέο Σύνταγμα στή Γαλλία, περιέκλεινε στούς κόλπους τῆς κάθε ἐξουσία τοῦ ἔθνους. Παραπομπή τῆς δίκης στό Εἰδικό Δικαστήριο, θά σήμαινε μείωση τῆς παντοδυναμίας τῆς Συμβατικής, ἀρνηση τῆς Συμβατικῆς, δημιουργία ἀδιεξόδου καί προσκομαῖον στό ἔργο τῆς. Ὁ ἰσχυρισμός πῶς οἱ βουλευτές δέν μπορούσαν νά δικάσουν ἐπειδῆ εἶταν κατήγοροι καί δικαστές μαζί, εἶταν ἀπαράδεχτος συλογισμός, γιατί στήν ὑπόθεση τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' ὀλόκληρη ἡ Γαλλία εἶταν δικαστής καί διάδικος. «Θά πρέπει τότε, φώναξ: ἕνας συμβατικός, νά ζητήσουμε δικαστές σ' ἄλλον πλανήτη;» Τό συμπέρασμα τοῦ Μαίλ εἶταν νά διορίσει ἡ Συνέλευση τρεῖς ἐπιτρόπους πού νά περισυλλέξουν τίς ἀποδείξεις τῶν ἀδικημάτων πού καταλογίζονταν στό βασιλιά καί νά συντάξουν τό κατηγορητήριο. Αὐτό σήμαινε πῶς, γιά τή Νομοθετική Ἐπιτροπή, ἡ ἐκθεση τοῦ Βαλαζέ εἶταν ἀνύλαρχη.

Ἡ συζήτηση πού ἀνοίξε στίς 13 τοῦ Νοέμβριου, ἐξακολούθησε πολλές μέρες, μέ πολλές διακοπές. Οἱ ἀρχηγοί τῶν Γιρονδίνων ἀπόφυγαν νά ἐμπλακοῦν στό ζήτημα τοῦ ἀπαραβίαστου. Ἄφησαν νά μιλήσουν στή θέση τους δευτερευόντες ρήτορες: τόν Μορισσόν, πού ὑποστήριξε πῶς, ἐφ' ὅσον δέν ὑπάρχει νόμος γιά τό ζήτημα αὐτό, εἶναι ἀδύνατο νά γίνει ἡ δίκη, τόν Φωσέ, πού δήλωσε ὡς ἡ ἐκτέλεση τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' θά στρεφόταν κατά τῆς Ἐπανάστασης μέ τήν ἀντίδραση οἴχτου πού θά προκαλοῦσε, τόν Ρουζέ, πού ὑπενθύμισε θαρραλέα πῶς ὁ Λουδοβίκος ΙΣΤ' εἶχε καταργήσει τή δουλοπαροικία στά δικά του χτήματα, πῶς εἶχε πάρει φιλόσοφους γιά ὑπουργούς, πῶς εἶχε συγκαλέσει Γενικές Συνελεύσεις τῶν Τάξεων. Ὁ Σαιν Ζυστ τοῦ ἔδωσε κεραυνοβόλο ἀπάντηση. Παραδέχτηκε πῶς ὁ βουσιλιάς δέν μπορούσε νά δικαστεῖ σύμφωνα μέ τό Κοινό Δίκαιο. Δέν ἐπρόκειτο γιά δίκη, ἀλλά γιά πολιτική πράξη. Ὁ Λουδοβίκος ΙΣΤ' δέν εἶταν κατηγορούμενος, εἶταν ἐχθρός. Ἐνας μονάχα νόμος ὑπῆρχε γιά νά τοῦ ἐπιβληθεῖ, ὁ νόμος τοῦ Διεθνούς δικαίου μέ ἄλλα λόγια ὁ νόμος τοῦ Δικαίου τοῦ Πολέμου: «ὁ Λουδοβίκος πολέμησε τό λαό. Νικηθήκε. Εἶναι ἕνας βάρβαρος, ἕνας ξένος αἰχμάλωτος πολέμου· εἶδατε τὰ δόλια σχέδιά του· εἶδατε τό στρατό του· εἶναι ὁ δολοφόνος τῆς Βιστίλλης, τοῦ Νανσύ, τοῦ Πεδίου τοῦ Ἀρεως, τῆς Τουρναί, τοῦ Κεραμεικοῦ· ποιός ἐχθρός, ποιός ξένος σᾶς ἔκνε περισσότερο κακό!».

Ἡ ἐντύπωση πού προκάλεσε ὁ λόγος τοῦ Σαιν Ζυστ εἶταν

ακόμα μεγαλύτερη, γιατί εκφωνήθηκε άπδαν άνθρωπο που μόλις είχε περάσει το στάδιο της έφηβικής ηλικίας και που την προηγούμενη μέρα είταν άπόλυτα άγνωστος. Ή Συνέλευση έπρόκειτο να ψηφίσει τα πορίσματα του Μαίλ και ν' αυτοανακηρυχτεί σε Δικαστήριο. Τη στιγμή αυτή έπεμβαίνει ο Μπυζό, που σώπαινε ως τώρα, με μια πρόταση δική του. Ζήτησε ξαφνικά άπ' τή Συνέλευση ν' ανακαλέσει το ψήφισμά της της 13ης του Νοέμβρη που σύμφωνά μ' αυτό έπρεπε αυτή να γνωματεύσει πρώτα πάνω στο ζήτημα εάν ο Λουδοβίκος ΙΣΤ' είταν ή όχι δικάσιμος. «Έσεις μιλάτε, είπε, μόνο για τον Λουδοβίκο ΙΣΤ' κι όχι για την οικογένειά του λοιπόν έγώ, δ δημοκρατικός, δέν τή θέλω καθόλου δηλ τή φάρα των Βουρβώνων». Μ' άλλα λόγια, ο Μπυζό ένοούσε να φέρει σε συζήτηση τή δίκη της Μαρίας Άντουανέτας, καθώς και τή δίκη του Φιλίππου-Έγκαλιτέ που καθόταν στα έδώλια των Όρσωνών. Πανοίργος άντιπερισπασμός, που μοναδικός του σκοπός είταν να διαταράξει τή συζήτηση και, με το πρόσχημα της άυστηρότητας, να σώσει το Λουδοβίκο ΙΣΤ' με τή διεύρυνση της κατηγορίας.

Ο Δαντιάν, πράγμα παράδοξο και που βάζει σε σκέψεις, ύποστήριξε τήν πρόταση του Μπυζό που ψηφίστηκε. Ή συζήτηση άπδ δώ και πέρα δέ θα περιοριζόταν πιά στο ζήτημα του άπαραβίαστου, μα θ' άγκάλιαζε τόσο τήν ούσία, όσο και τους τύπους της δίκης.

Οί άποκαλύψεις των άπομνημονευμάτων του Θεόδωρου Λαμέτ μάς έξηγοούν τή στάση του Δαντιάν. Ο Θεόδωρος Λαμέτ είχε φύγει άπ' το Λονδίνο στα μέσα του Όχτώβρη, κι άψηφώντας τις φοβερές κυρώσεις του νόμου κατά των έμικγκρέδων, ξαναγύρισε στο Παρίσι για να συζητήσει με τον Δαντιάν, που είταν ύποχρεωμένος σ' αυτόν, με ποιόν τρόπο θα βοηθούσε κι αυτός για τή σωτηρία του Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Ο Δαντιών του ύποσχέθηκε πώς θα κάνει δτι περνάει άπ' το χέρι του για να έμποδίσει τή δίκη, γιατί, «άν τόν πәне στο δικαστήριο, άν άρχίσει ή δίκη, του είπε, είναι χαμένος».

Το σχέδιο όμως του Μπυζό και του Δαντιών ματαιώθηκε άπό μιάν άπότομη άλλαγή της σκηνοθεσίας που ξανάφερε τήν δλη ύπόθεση στην άρχή της, άπ' τήν άποκάλυψη του σιδερένιου ντουλαπιού στις 20 του Νοέμβρη. Είταν ένα μυστικό έρμάρι που τόχε φτιάξει ο κλειδαράς Γκαμαίν σ' έναν τοίχο του παλατιού, κατά διαταγή του Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Ο Ρολάν, όταν ειδοποιήθηκε άπ' τόν Γκαμαίν, που φοβόταν πώς θα τόν δηλητηριάσουν οί βασιλόφρονες, άλαζόνας όπως είταν, διέπραξε μιá φοβερή άπερισκεψία. Έβαλε ν' άνοίξουν το ντουλάπι χωρίς τήν παρουσία μαρτύρων, κ' έφερε ο ίδιος στη Συνέλευση τά έγγραφα που περιέκλεινε, αφήνοντας έτσι έκτεθειμένο τόν έαυτό του στην ύποψία πώς πρώτα τά ξεδίλεξε κ' έξαφάνισε όσα άφορούσαν τους φίλους του τους Γιρονδίνους. Στη σιδερένια κρύπτη άνακαλύφτηκε ή άλληλογραφία του βασιλιά με τόν Μιραμπώ, με τόν Ταλόν, τόν άρχηγό της Μυστικής Άστυνομίας, με τόν έπίσκοπο ντέ Κλερμόν, τόν πνευματικό

του, με τὸν Ντυμουριέ, τὸν Λαφαγιέτ, τὸν Ταλλεϋράνδο καὶ μ' ἄλλους ἀκόμα. Οἱ Ἰακωβίνοι σπάσανε τὴν προτομή τοῦ Μιραμπὼ πού στόλιζε τὴν αἴθουσά τους καὶ ἡ Συμβατικὴ ἔβαλε νὰ σκεπάσουν τὴν εἰκόνα του. Ἐναντίον τοῦ Ταλόν, πού βρισκόταν σὲ μυσικὴ ἀποστολὴ στὸν Πίττ, ἀποστολὴ πού τοῦ τὴν εἶχε ἀναθέσει ὁ Δαντῶν, ἀπαγγέλθηκε ψήφισμα κατηγορίας, μὰ ἔκει πού βρισκόταν αὐτὸς τώρα δὲ διέτρεχε κανέναν κίνδυνο. Οἱ πράχτορες του καὶ οἱ συγγενεῖς του, ὁ Ντυφρὲν-Σαιν-Λεόν, ὁ Σαιντ-Φουὰ συνελήφθησαν, δὲ βιάστηκαν ὅμως νὰ τοὺς δικάσουν, γιατί ἔτσι θ' ἀναγκάζονταν νὰ χτυπήσουν τοὺς συνενόχους τους, κυρίως τὸν Ντυμουριέ. Ὁ Μπρισσὸ ἔσπευσε νὰ τὸν ἀπαλλάξει ἀπ' τὴν κατηγορία στὴν ἐφημερίδα του καὶ ὁ Ρούλ, λίγο κατόπιν, τὸν ἔβγαλε ἀπ' τὸ βῆμα ἀθῶα περισσότερά.

Ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς γίνονταν ὀλοένα καὶ πῶ ἀδύνατο ν' ἀποφευχθεῖ ἡ δίκη τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Ἡ Συνέλευση σύστησε, στίς 21 τοῦ Νοέμβρη, καινούργια δωδεκαμελὴ Ἐπιτροπὴ γιὰ τὴν καταγραφή τῶν ἐγγράφων τῆς σιδερένιας κρύπτης. Ἡ Ἐπιτροπὴ αὐτὴ βγῆκε μὲ κλῆρο, καὶ ἡ ἐπιρροὴ τῶν Γιρονδίνων σ' αὐτὴν εἶταν πολὺ μικρότερη ἀπ' ὅ,τι εἶταν στὴν παλιὰ εικοσιτετραμελὴ Ἐπιτροπὴ. Ὑστερα ἀρχισε νὰ ἐκδηλώνεται ἡ κοινὴ γνώμη πού τὸ μυστήριον τὴν κρατοῦσε σὲ ὑπερδιέγερση. Στίς 2 τοῦ Δεκέμβρη, ἦσαν στὴν αἴθουσα τῆς Συμβατικῆς οἱ ἀντιπρόσωποι 24 Παρισινῶν Διαμερισμάτων νὰ διαμαρτυρηθοῦν γιὰ τὴ βραδυπορία τῆς δίκης: «Μὴν δισποσχωρεῖτε ἀπὸ ἀβάσιμους φόβους. Τί φοβᾶστε σήμερα πού οἱ στρατιεῖς μας βαδίζουν ἀπὸ θρίαμβο σὲ θρίαμβο; Δὲν εἶναι ἀκόμα ἀρκετὰ ἐκδηλα τὰ κακουργήματα τοῦ ἐπίορκου Λουδοβίκου; Γιατί νὰ δίνεται καιρὸς στίς φατρίες νὰ ξαναγεννηθοῦν;» Ἡ Κομμούνια, διαδεχόμενη τοὺς ἀντιπρόσωπους τῶν Διαμερισμάτων στὸ βῆμα, καταφέρθηκε σφοδρὰ ἐναντίον τοῦ Ρολάν, καταγγέλοντάς τον πὼς κατάφερε νὰ ὑπεξαιρέσει ἓνα μέρος ἀπ' τὰ ἔγγραφα πού ἀνακαλύφθηκαν στὸν Κεραμεικὸ, ἐναντίον τοῦ Ρολάν πού, μ' ἔξοδα τῆς Δημοκρατίας, κυκλοφοροῦσε στους Νομοὺς ἓνα πλῆθος λιβέλους ὅπου δυσφημιζόταν τὸ Παρίσι. Ἀπ' τὴν ἄμυνα ὅπου εἶχαν ὡς τώρα περιοριστεῖ, οἱ Ὀρεινοὶ περνοῦσαν στὴν ἐπίθεση.

Οἱ Γιρονδῖνοι δὲν μπορούσαν πιά νὰ ἐλπίζουν πὼς θὰ πνίξουν τὴ δίκη τοῦ βασιλιᾶ μέσ' στὴ γενικὴ δίκη τῶν Βουρβόνων. Ὁ Μπαρμαρουὸ ὁ ἴδιος ζήτησε στίς 3 τοῦ Δεκέμβρη ν' ἀρχίσει ἐπιτέλους καὶ ἡ δίκη τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Ὁ Ροβεσπιέρος τότε ὑποστήριξε καὶ αὐτὸς τὴ θέση τοῦ Σαιν-Ζύστ, διευρύνοντάς την καὶ στηρίζοντάς την μὲ πολιτικὸς στοχασμοῦς: «Ὁ βασιλιὰς δὲν εἶναι καθόλου κατηγορούμενος καὶ ἔσεῖς δὲν εἰστε καθόλου δικαστές. Σεῖς δὲν εἰστε, δὲν μορεῖτε νὰ εἰστε τίποτ' ἄλλο ἀπὸ πολιτικοὶ ἄντρες καὶ ἀντιπρόσωποι τοῦ ἔθνους. Δὲν πρέπει καθόλου νὰ βγάλετε ἀπόφαση ὑπὲρ ἢ κατὰ ἐνός ἀνθρώπου, ἀλλὰ πρέπει νὰ πάρετε μέτρα κοινῆς σωτηρίας, πρέπει νὰ ἐκτελέσετε μιὰ πράξη ἐθνικῆς προ-

νοίας. Ένας εκθροισμένος βασιλιάς, μέσα σὲ μιὰ Δημοκρατία, δὲν εἶναι ἱκανὸς παρὰ γιὰ δυὸ μονάχα πράματα: Ἡ νὰ διαταράσσει τὴν ἡσυχία τοῦ Κράτους καὶ νὰ κλονίσει τὴ λευτεριά, ἢ νὰ παγιώσει καὶ τὴ μιὰ καὶ τὴν ἄλλη μαζί... Ποιδὼν τρόπο ἐπομένως υπαγορεύει ἡ ὑγιής πολιτικὴ γιὰ νὰ ἐδραιωθεῖ ἡ Δημοκρατία πού γεννιέται; Ὁ τρόπος αὐτὸς εἶναι: νὰ χαραχθεῖ βαθιὰ στὶς καρδιὰς ἡ περιφρόνηση στὴ βασιλεία καὶ ν' ἀποσβολωθοῦν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ βασιλιᾶ...» Ὁ Ροβεσπιέρος, περιέγραψε παρακάτω τὸ δυνάμωμα τῆς ἀντίδρασης ἀποδίδοντάς το στὴν προμελετημένη βραδυπορία τῆς δίκης τοῦ βασιλιᾶ καὶ κατηγόρησε ἀνοιχτὰ τοὺς Γιρονδίνους γιὰ φιλοβασιλικὴ ὑστεροβουλία: «Τί ἄλλα μέσα θὰ μπορούσες νὰ χρησιμοποιοῦσες κανένας γιὰ νὰ παλινορθώσει τὴ βασιλεία;»

Ἡ ἐπίθεση εἶταν τόσο ἄμεση, ὥστε γιὰ μιὰ ἀκόμα φορὰ οἱ Γιρονδῖνοι λύγισαν καὶ μεταχειρίστηκαν πανουργίες. Πιστὸς στὴ δημαγωγικὴ ταχτικὴ του, ὁ πολυμήχανος Μπυζὸ ζήτησε τὴν ἐπομένη, γιὰ ν' ἀπομακρύνει κάθε ὑπόνοια, νὰ θεσπίσει ἡ Συμβατικὴ ὅτι: «Ὅποιος προτείνει παλινορθωση τῶν βασιλιάδων ἢ τῆς βασιλείας στὴ Γαλλία νὰ τιμωρεῖται μὲ θάνατο... Προσθέτω μὲ ὁποῖα δ ἰ ἴ πο τ ς ὀ νο μ α σ ἰ α καὶ ζητῶ νὰ ψηφιστεῖ μὲ ὀνομαστικὴ κλήση». Αὐτὸ εἶταν εὐσηχημὸς ὑπαινιγμὸς πὼς ὑπῆρχαν ἄνθρωποι στὴ Συμβατικὴ πού ἤθελαν νὰ παλινορθώσουν τὴ βασιλεία, μὲ κάποια ἄλλη ὀνομασία, καὶ ταυτόχρονα εἶταν καὶ μιὰ δικαιολογία γιὰ τὶς παρεκλύσεις τῶν Γιρονδίνων. Γιατὶ σὲ τί θὰ ὠφελοῦσε νὰ βιαστοῦν νὰ κόψουν τὸ κεφάλι τοῦ μονάρχη, ἂν ἡ ἐκτέλεσή του ἐπρόκειτο νὰ χρησιμεύσει μόνον σ' ἐκείνους πού ὄνειρευόνταν νὰ ξαναζωντανέψουν τὴ βασιλεία μὲ τὴ μορφή τῆς δικτατορίας; Ἡ ἀπερισκεψία πού διέπραξε ὁ Μερλὲν ντὲ Τιονβίλ νὰ προτείνει, μὲ τὸ πρόσημα τῆς λαϊκῆς κυριαρχίας, νὰ προστεθεῖ στὴν πρόταση τοῦ Μπυζό, ἡ ἐπαφύλαξη: «ἐκτὸς ἂν αὐτὸ γίνεαι στὶς πρωτοβάθμιες λαϊκὲς συνελεύσεις», ἔδωσε τὴν εὐκαιρία στὸν Γκαντὲ νὰ καθορίσει συγκεκριμένα καὶ νὰ ἐπιδεινώσει τὸ φοβερὸ ὑπαινιγμὸ τοῦ Μπυζό. Εἶδε στὴν πρόταση τοῦ Μερλὲν τὴν ἀπόδειξη πὼς ὑπῆρχε πραγματικὰ τὸ σχέδιο «ν' ἀντικατασταθεῖ ὁ ἕνας δεσποτισμὸς ἀπὸ ἄλλον, θέλω νὰ πῶ δηλαδὴ, νὰ ἐγκατασταθεῖ ἀπόλυτος κυρίαρχος πού κάτω ἀπ' τὴν αἰγίδα του ἐκείνοι πού θὰ τὸν ὀδηγοῦσαν στὸ σφετερισμὸ τῆς ἐξουσίας θάταν οἱ γουροὶ πὼς ἐξασφάλισαν τὴν ἀτιμωρησία γιὰ τὰ κακουργήματά τους, καὶ μαζί καὶ τὴ βεβαιότητα πὼς μπορούν ἀτιμώρητα νὰ διαπράξουν καὶ νέα». Ἐτοὶ κατηγόρουσαν τοὺς Ὅρεινους πὼς εἶταν μετεμφεσμένοι βασιλικοί. Καὶ τὸ πὸ ἐπεῖγον δὲν εἶταν πᾶ νὰ δικαστεῖ ὁ εκθροισμένος βασιλιάς, ἀλλὰ νὰ ὀδηγηθοῦν στὸ Ικρίωμα οἱ κοκκινοσκούφηδες βασιλικοί. Στὴν ἐπιμονὴ τοῦ Ροβεσπιέρου πού ζητοῦσε νὰ δικαστεῖ ἄμεσα ὁ Λουδοβίκος ΙΣΤ', ὁ Μπυζὸ ἀπάντησε πὼς ἐκείνοι πού ἤθελαν νὰ ἐπισπεύσουν τὴ δίκη θάχαν ἀσφαλῶς συμφέρον νὰ ἐμποδίσουν τὸ βασιλιά νὰ μιλήσει. Ἡ ἀπάντηση αὐτὴ ἔπεισε, οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, νὰ μεταβάλλει τὸν Ροβεσπιέρο σ' ἔντρομο συ-

νένοχο του Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Ο Μπυζό θριάμβευσε τη μέρα αυτή. Η πρότασή του ψηφίστηκε.

Στις 6 δ'ωως του Δεκέμβρη, οι Όρεινοι ανταπέδωσαν τα Ίσα. Αποφασίστηκε να ένισχυθεί ή δωδεκαμελής Έπιτροπή, που είχε κώλας έπιφορτισθεί με την ταξινόμηση των έγγραφων της σιδερένιας κρύπτης, με έννια καινούργια μέλη, παίρνοντας άνα τρία μέλη άπ' την εικοσιτετραμελή Έπιτροπή κι άπ' τις νομοθετικές έπιτροπές και τις έπιτροπές Γενικής Ασφάλειας, και ή νέα αυτή Έπιτροπή με τα 21 μέλη να υποβάλει, στο συντομότερο χρονικό διάστημα, τό κατηγορητήριο κατά του Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Η Συμβατική θέσπισε έπί πλέον πώς κάθε ψηφοφορία στη δίκη θα γίνεται με όνομαστική κλήση. Τό αίτημα αυτό τό διετύπωσε ό Μαρά, ύποστηριζόμενος άπ' τόν Κυνέτ. Τεράστιο πλεονέχτημα για τό κόμμα που ζητούσε τη θανατική καταδίκη του Λουδοβίκου! Η Συμβατική έμελλε να ψηφίσει κάτω άπ' τά μάτια και κάτω άπ' την πίεση των θεωρείων. Δέν έγινε καθόλου συζήτηση. Κανένας Γιρονδίνος δέν τόλμησε να όμολογήσει πώς φοβόταν να δώσει δημοσία την ψήφο του.

Ό Γκαντέ έπεχείρησε νέον άντιπερισπασμό στις 9 του Δεκέμβρη. Πρότεινε να κληθούν οι πρωτοβάθμιες λαϊκές συνελεύσεις «για ν' άποφανθούν πάνω στο άνακλητό των μελών που θα πρόδιναν την πατρίδα». Ό Πριέρ ντε λα Μάρν όμως, ύποστηριζόμενος άπ' τόν Μπαρέρ, κατάφερε και ματαίωσε την πρόταση πούχε ψηφιστεί άρχικά ύπό τό κράτος του ένθουσιασμού. Άν ή πρόταση ψηφιζόταν, τότε οι Γιρονδίνοι θαχαν στη διάθεσή τους τους βουλευτές που ακολουθούσαν στην ψηφοφορία τους Όρεινούς, κρατώντας μετώρη πάνω άπ' τά κεφάλια τους την άπειλή της άνάκλησής τους άπ' τις πρωτοβάθμιες λαϊκές συνελεύσεις.

Ό Ροβέρτος Λεντέ, έξ όνόματος της Έπιτροπής των 21, κατέθεσε, άπ' τις 10 του Δεκέμβρη, την έκθεσή του για τά εγκλήματα του Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Η έκθεση αυτή είταν ένα είδος ιστορικού της Έπανάστασης όλάκερης, όπου έβγαине στο φώς ή βασιλική διπλοπροσωπία σ' όλες τις κρίσιμες εποχές. Ό βασιλιάς την έπομένη ύποβλήθηκε σε άνάκριση άπ' τόν Μπαρέρ. Στα έρωτήματα που του έθεσε, περιορίστηκε ν' άπαντάει «δέν θυμάμαι», ή ν' άρνιέται καθαρά και ξάστερα, όταν δέν όχυρονόταν πίσω άπ' την εϋθύνη των ύπουργών του. Ύστερα ό Βαλαζέ του παρουσίασε πειστήρια έγγραφα που είχαν την ύπογραφή του. Αυτός άρνήθηκε να τ' άναγνωρίσει. Άρνήθηκε πώς διέταξε την κατασκευή της σιδερένιας κρύπτης. Δέν άναγνώρισε τό κλειδί που την άνοιγε και που προερχόταν από τό θαλαμηπόλο του τόν Τιερού. Η φανερή αυτή έλειψη καλής πίστης κατέστρεψε την εϋνοϊκή έντύπωση που είχε προξενήσει στην άρχή ή άγαθότητά του και ή φαινομενική ήρεμία του.

Όσο όμως μεγάλωνε ό κίνδυνος για τόν Λουδοβίκο ΙΣΤ', τόσο οι Γιρονδίνοι σοφίζονταν περισσότερο να τόν άποτρέψουν ή να

τὸν ἐπιβραδύνουν. Στις 16 τοῦ Δεκέμβρη, ὁ Μπυζὸ ἐπιχειρώντας νέα μανούβρα, πρότεινε, γιὰ νὰ ἐμποδίσει δραστικά τὴν παλινόρθωση τῆς βασιλείας, νὰ ἐξοριστοῦν οἱ Βουρβῶνοι καὶ κυρίως ὁ κλάδος τῶν Βουρβῶνων τῆς Ὁρλεάνης, «πὺ ἀπ' τὸ γεγονός καὶ μόνο ὅτι εἴταν πὺ ἀγαπητὸς, γίνονταν καὶ πὺ ἐπικίνδυνος γιὰ τὴ λευτεριά».

Τολμηρὸ καὶ βαθὺ τέχνασμα! Ἄν οἱ Ὁρεινοὶ ἀπέκρουαν τὴν πρόταση τοῦ Μπυζὸ, τότε θάκαναν πιστευτὴ τὴν κατογορία γιὰ φιλοορλεανισμό. Ἄν θυσίαζαν πάλι τὸν Φίλιππο-Ἐγκαλιτέ, θά κηρύσσανε πὺς δὲν εἴταν ὁ Λουδοδικὸς ΙΣΤ' ὁ μόνος κίνδυνος γιὰ τὴ Δημοκρατία καὶ θά ὁμολογούσαν πὺς οἱ Γιρονδῖνοι εἴχαν προαπίσει καλύτερα κι ἀπὸ τοὺς ἴδιους τὴ δημοκρατικὴ ἐλευθερία.

Ἐπειτα, σὲ τί θά χρησίμευε ἡ θανάτωση τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', ὅταν ὑφίστατο, κάτω ἀπ' τὸ ἰκρίωμα, ὁ βασιλικὸς κίνδυνος στὸ πρόσωπο τοῦ Φιλίππου-Ἐγκαλιτέ;

Οἱ Γιρονδῖνοι ὄρθωσαν μὲ ὀργὴ τὸ ἀνάστημά τους. Ὁ Σαμπὸ βρῆκε ἓνα τυπικὸ ἐπιχειρήμα. Ὁ Φίλιππος-Ἐγκαλιτέ εἴταν ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ. Νὰ τὸν ἐξορίσουν σήμαινε πὺς παραβιάζουν στὸ πρόσωπό του τὴ λαϊκὴ κυριαρχία, πὺς ἀκρωτηριάζουν τὴ Συμβατική. Ὁ Σαιν-Ζύστ ἀφαίρεσε τὸ προσωπεῖο πὺ ἐκρυβε τὴ μυστικὴ σκέψη τῶν Γιρονδῖνων: «Καμώνονται αὐτὴ τὴ στιγμή πὺς συνδέουν τὴν τύχη τοῦ Οἴκου τῆς Ὁρλεάνης μὲ τὴν τύχη τοῦ βασιλιά, κι αὐτὸ γιὰ νὰ τοὺς γλυτώσουν ἴσως ἄλλους, ἢ τουλάχιστο νὰ μετριάσουν τὴν ποινὴ τοῦ Λουδοβίκου Καπέτου. Οἱ Ἰακωβῖνοι καὶ τὰ παρισινὰ Διαμερίσματα τάχθηκαν ἀνοιχτὰ κατὰ τῆς πρότασης τοῦ Μπυζὸ, μολονότι ὁ Ροβεσπιέρος ἤθελε νὰ τὴν ψηφίσει γιὰ νὰ μὴ θεωροῦνται ἀλληλέγγυοι οἱ Ὁρεινοὶ μὲ τὸν Οἶκο τῆς Ὁρλεάνης. Τὸ ζήτημα τῆς δίκης τοῦ βασιλιά συνέχισε ἀναγκαστικά τὸ δρόμο του. Οἱ Γιρονδῖνοι, ἐπιχειρώντας νὰ παρεμβάλουν σ' αὐτὴν ἐμπόδια, τὸ μόνο πὺ πέτυχαν εἴταν, νὰ ἐκτεθοῦν ἀνώφελα μὲ τὴν ἀνείλικρινὴ πολιτικὴ τους.

Στις 26 τοῦ Δεκέμβρη, ὁ Λουδοβίκος ΙΣΤ' παρουσιάστηκε γιὰ δευτέρη φορὰ μπρὸς στὴ Συμβατική. Ὁ δικηγόρος του, ὁ Ντέ Σέξ, ἀπάγγειλε μιὰ πολὺ φροντισμένη, κομψή, εὐσυνείδητη, ὄχι ὁμως καὶ τόσο ἐντυπωσιακὴ συνηγορία. Στὸ πρῶτο μέρος περιορίστηκε ν' ἀποδείξει, πράγμα πὺ δὲν εἴταν καὶ δύσκολο, ὅτι τὰ πάντα στὴ δίκη εἴταν παράνομα κ' ἔξω ἀπ' τοὺς κανονισμούς, καὶ στὸ δεύτερο συζήτησε τὴν οὐσία τῆς κατηγορίας, ἐπιχειρώντας νὰ συγκαλύψει τὴν προσωπικὴ εὐθύνη τοῦ μονάρχη. Κάνοντας μιὰ φλογερὴ ἀποστροφή, ἐπλέξε τὸ ἐγκώμιο τῶν ἀρετῶν του καὶ ξαναθύμισε τίς ἀγαθοεργίες τῶν πρώτων χρόνων του. Ὁ θαρραλέος Λανζουίναί θέλησε νὰ ἐπωφεληθεῖ ἀπ' τὴ συγκίνηση πὺ προξενήθηκε γιὰ νὰ εἰσηγηθεῖ τὴν ἀκύρωση τοῦ ψηφίσματος κατηγορίας. Ἄλλὰ στάθηκε ἀδέξιος. Μίλησε μὲ εἰρωνεία «γιὰ συνωμότες πὺ αὐτοχειροτονήθηκαν δημιουργοὶ τῆς ἐνδοξης ἡμέρας τῆς 10ης Αὐ-

γούστου. Οι Όρειοί τον χαρακτήρισαν βασιλικό κι αυτός ανακάλεσε δσα είπε.

Όπως δέ θέλησαν να εκτεθούν παίρνοντας θέση στο ζήτημα του άπαραβίαστου, έτσι δέν τόλμησαν οι άρχηγοί των Γιρονδίνων να καταπολεμήσουν άνοιχτά και τή θανατική κοινή. Αφήνοντας σέ κάμποσους πώ θαρραλέους άπ' αυτούς τους ίδιους τήν επικίνδυνη τιμή να προτείνουν τήν έξορία ή τή φυλάκιση, κατέφυγαν στο σόφισμα τής προσφυγής στη λαϊκή έτυμγορία, πού πάσχισαν να τή δικαιολογήσουν με θεωρητικά και πραχτικά επιχειρήματα. Ό Βερνιώ επακαλέστηκε το Σύνταγμα του 1791 πού είχε παραχωρήσει στο βασιλιά το άπαραβίαστο. Μόνο ο λαός μπορούσε να του άποσύρει αυτό το άπαραβίαστο. Αημονούσες όμως ο Βερνιώ πώς δέν είχε ζητηθεί ή γνώμη του λαού πάνω σ' αυτό το Σύνταγμα. Ό Σάλ υπέδειξε πώς ή θανάτωση του βασιλιά θ' άποξέωνε τους Γάλλους άπ' τα ξένα έθνη και θά ξεσηκωνε άκόμα και τους λαούς πού οι γαλλικές νίκες τους ένσωμάτωσαν στη Δημοκρατία. «Στις κοινοβουλευτικές συζητήσεις μας, είπε ο Μπρισσό, δέν παίρνουμε ύπ' όψη μας άρκετά τήν Εύρώπη». Αημονούσαν ο Μπρισσό κι ο Σάλ πώς, λίγους μήνες πρωτύτερα, είχαν εξαπολύσει τον πόλεμο, εκθειάζοντας τή γρήγορη έξάπλωση των επαναστατικών ιδεών. Γιατί όμως έκαναν αυτόν τον έλιγμό τής προσφυγής στη λαϊκή έτυμγορία, άν πίστευαν πώς ή θανάτωση του Λουδοβίκου ΙΣΤ' θά ξεσήκωνε τήν Εύρώπη εναντίον τής Δημοκρατίας; Γιατί δέν έλεγαν καθαρά και ξάστερα πώς ή ζωή του βασιλιά ήταν άναγκαία για τήν άμυνα τής Γαλλίας; Τί παράξενη ιδέα να βάλουν το Γαλλικό λαό να κηρύξει μόνοι του με δημοψήφισμα τον ευρωπαϊκό πόλεμο!

Οι Γιρονδίνοι όμως δέ στηρίζονταν μόνο στους λόγους και στους ψήφους για να σώσουν το Λουδοβίκο ΙΣΤ'. Ό ύπουργός των Έξωτερικών Λεμπρέν, ο άνθρωπος τους, είχε διαβεβαιώσει τις ουδέτερες Δυνάμεις πώς ή Συμβατική θά φαινόταν έπιεικής και μεγαλόψυχη. Στις 28 του Δεκέμβρη, άνάγγειλε στη Συνέλευση πώς κατάφερε να δηγήσει σ' αΐσιο τέρμα τις διαπραγματεύσεις πού είχαν άρχισει με τήν Ίσπανία, για να πέτυχε τήν ουδέτερότητα τής τελευταίας και τον άμοιβαίο άφοπλισμό κι άπό τα δυο μέρη των συνόρων. Πρόσθεσε πώς, άν πέτυχε αυτό το άποτέλεσμα, αυτό δφειλόταν στο γεγονός πώς ο βασιλιάς τής Ίσπανίας έδειχνε ζωηρό ένδιαφέρον για τήν τύχη του ξαδέρφου του, του πρώην βασιλιά τής Γαλλίας. Ανακοίνωσε τέλος έπιστολή του έπιτετραμένου τής Ίσπανίας Όκαρίζ, πού καλούσε τή Συμβατική να επιδείξει μεγαλοψυχία για να διατηρηθεί ή ειρήνη. Άδέξια έπιστολή πού έδινε μαθήματα σε μιá φιλόπονη και περήφανη Συνέλευση. Παραπέμφθηκε χωρίς να συζητηθεί στη Διπλωματική έπιτροπή.

Οι φιλελεύθεροι Άγγλοι με τους όποιους άλληλογραφούσαν οι Γιρονδίνοι, ο Λαντοντάουν, ο Φόξ, ο Σέρνταν, ζήτησαν άπ' τον Πιττ στη Βουλή των Κοινοτήτων, στις 21 του Δεκέμβρη, να επέμβει

ὕπερ τοῦ βασιλιᾶ τῆς Γαλλίας. Καὶ δυὸ μέρες ἀργότερα, στὴ Λέσχη τῶν Ἰακωβίνων, ἕνας φίλος τοῦ Δαντῶν, ὁ Φρανσουὰ Ρομπέρ, ἔκανε ὑπαινιγμὸ πὼς δὲ θάταν ἀσκημὴ πολιτικὴ ν' ἀναβάλουν τὴν καταδίκη τοῦ Λουδοβίκου Καπέτου.

Γνωρίζουμε σήμερα ἀπ' τ' ἀπομνημονεύματα τοῦ Θεόδωρου Λαμέτ, ἀπ' τὰ γράμματα ἐνὸς Μαίηλ, πρῶτορα τοῦ Πίττ, ἀπ' τὴ μαρτυρία τοῦ Ταλόν, ἀπ' τ' ἀπομνημονεύματα τοῦ Γκοντουά, πὼς καταβλήθηκαν δραστήριες προσπάθειες γιὰ νὰ ἐπιτευχθεῖ ἡ συνδρομὴ τῶν εὐρωπαϊκῶν κυβερνήσεων ἀπ' τὴ μιὰ μεριὰ καὶ γιὰ νὰ ἐξαγοραστοῦν ψήφοι ὑπὲρ τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' ἀπ' τὴν ἄλλη. Ὁ Ταλόν θὰ καταθέσει, στὰ 1803, στὰ δικαστήρια τῆς Ὑπατείας, πὼς «ὁ Δαντῶν δέχτηκε νὰ σώσει μ' ἕνα ψήφισμα ἐξουσίας τὸ σύνολο τῆς βασιλικῆς οἰκογένειας». «Οἱ ξένες Δυνάμεις ὁμως, λέει, ἐκτός ἀπ' τὴν Ἰσπανία, ἀρνήθηκαν νὰ ὑποβληθοῦν στὶς χρηματικὰς θυσίαις πού ζητοῦσε ὁ Δαντῶν».

Οὔτε οἱ ἀπειλὲς τοῦ Ἐξωτερικοῦ οὔτε οἱ μηχανοραφίαι καὶ οἱ δωροδοκίαι δὲν κατάφεραν νὰ παρασύρουν τὴν πλειοψηφία τῆς Συμβατικῆς. Μ' ἕνα θαυμάσιο λόγο του, στὶς 28 τοῦ Δεκέμβρη, ὁ Ροβεσπιέρως ἀνέπτυξε τοὺς κινδύνους πού θὰ διέτρεχε ἡ χώρα μὲ τὴν προσφυγὴ στὴ λαϊκὴ ἐτυμηγορία. Τί ἔκανε λέει; Στὴ μέση τοῦ πολέμου, σὲ μιὰ ἐποχῇ, πού οἱ βασιλόφρονες δυνάμειαι καὶ συνωμοτοῦσαν στὴ Δύση, ἔχουν τὴν ἀξίωση πὼς ἐπρεπε νὰ ζητηθεῖ ἡ γνώμη τῶν πρωτοβάθμιων συναλείσεων! Καὶ ποῖός θὰ πῆγαινε σ' αὐτὲς τίς συνελύσεις; Οἱ ἐργάτες; Ὁχι αὐτοὶ βέβαια, ἔτσι ἀποροφημένοι ὅπως εἶταν ἀπ' τίς καθημερινὲς ἀνάγκες τους καὶ ἀνίκανοι ἀκόμα νὰ παρακολουθήσουν μακρῆς καὶ περίπλοκας συζητήσεις. Κ' ἐνῶ θὰ συζητοῦσαν οἱ Γάλλοι καὶ θὰ τσακώνονταν ἀπ' ἄκρη σὲ ἄκρη σ' ὅλην τὴν χώρα, οἱ ἐχθροὶ θὰ προχωροῦσαν. Καὶ σὰ νὰχε διαισθανθεῖ τίς ἀπόπειρες δωροδοκίας πού σχεδιάστηκαν στὸ σκοτάδι, κατάγγειλὲ τοὺς ἀπατεῶνες καὶ πρόφρονες τὰ περίφημα λόγια: «Ἡ ἀρετὴ μειοψηφοῦσε ἀνέκαθεν στὴ γῆ». Ὅσο γιὰ τὸ ἐπιχείρημα πού ἀντιλήθηκε ἀπ' τὴ διπλωματικὴ κατάσταση, ἀπάντησε πὼς ὅσο περισσότερο φόβο θάδειχνε ἡ Ἐπανάσταση, τόσο περισσότερο θὰ τὴν ἀπειλοῦσαν καὶ θὰ τὴ χτυποῦσαν: «Ἡ νίκη θ' ἀποφασίσει ἀν εἰστε ἀγύρτες ἢ εὐεργέτες τῆς ἀνθρωπότητος; κ' ἐκεῖνο πού θὰ σταθεῖ ἀποφασιστικὸ γιὰ τὴ νίκη εἶναι τὸ μεγαλεῖο τοῦ χαρακτήρα σας».

Οἱ Ὄρεινοὶ δὲν περιορίστηκαν μονάχα ν' ἀντικρούσουν ἀπ' τὸ βῆμα τῆ θεοῦριᾶ περὶ λαϊκῆς ἐτυμηγορίας. Γιὰ νὰ καταρακώσουν τὸ κύρος τῶν Γιρονδίνων μπροστὰ στοὺς ἀνεξάρτητους βουλευτῆς, ἀποκάλυψαν, πράγμα ἄγνωστο ἀκόμα, τίς συνηνοήσεις τῶν τριῶν ἀρχηγῶν τῶν Γιρονδίνων, τοῦ Γκαντέ, τοῦ Ζανσοννὲ καὶ τοῦ Βερνιῶ μὲ τὴν Αὐλή, στὶς παραμονὲς ἀκόμα τῆς 10ης Αὐγούστου. Ἡ ἀποκάλυψη ἐγένετο στὸ βῆμα, στὶς 3 τοῦ Γενάρη, ἀπ' τὸ βουλευτὴ Γκασπαρέν, φίλο τοῦ ζωγράφου Μπόζ, πού εἶχε χρησιμεύσει γιὰ

ἐνδιάμεσος μεταξύ τῶν Γιρονδίνων καὶ τοῦ βασιλικοῦ θαλαμηπόλου Τιερύ. Ὁ Μπόζ, δταν τὸν κάλεσαν στὸ βῆμα, ἐπιβεβαίωσε τὰ λόγια τοῦ Γκασπαρέν.

Τὴν ἐπομένη, στὶς 4 τοῦ Γενάρη, ὁ Μπαρέρ, ποὺ ἤθελε ἴσως νὰ ἐξαλείψει τὶς ὑπόνοιες ποὺ εἶχαν προκύψει ἐναντίον του ἀπ' τὰ ἔγγραφα τῆς σιδερένιας κρύπτης, κατέφερε τὸ τελευταῖο χτύπημα στὸ σχέδιο γὰς προσφυγῆ στὴ λαϊκὴ ἐτυμηγορία, μὲ μιὰ κριτικὴ ποὺ εἶταν τόσο φοβερή, ἀκριβῶς γιατί προερχόταν ἀπὸ ἀνθρωπο ποὺ ἀρνιόταν πὼς εἶταν Ὁρεινὸς καὶ ποὺ ἐξέφραζε τὴ λύπη του, μὲ τὴ γλυκιὰ φωνή του, γιατί βρέθηκε ἔστω καὶ μιὰ φορὰ σύμφωνος μὲ τὸν Μαρά. «Ἐνα νόμο, εἶπε, μποροῦμε νὰ τὸν υποβάλλουμε στὴν κρίση τοῦ λαοῦ, ἢ δίκη ὅμως δὲν εἶναι νόμος... Ἡ δίκη εἶναι στὴν πραγματικότητά πράξη κοινῆς σωτηρίας ἢ μέτρο γενικῆς ἀσφάλειας καὶ μιὰ πράξη κοινῆς σωτηρίας δὲν υποβάλλεται στὴν κρίση τοῦ λαοῦ».

Ἡ ψηφοφορία ἀρχισε στὶς 14 τοῦ Γενάρη, ψηφοφορία ἀτέλειωτη, γιατί γινόταν μὲ ὀνομαστικὴ κλήση καὶ γιατί κάθε βουλευτὴς εἶχε τὸ δικαίωμα ν' ἀναπτύξει πλατιὰ τοὺς λόγους γιὰ τὴν ψηφὸ ποὺ εἶδνε. Στὸ ὅτι ὁ βασιλιάς εἶταν ἔνοχος, σ' αὐτὸ εἶταν ὅλοι οἱ βουλευτὲς σύμφωνοι (ἐκτὸς ἀπὸ μερικοὺς ποὺ ἀπέσχον). Στὸ ζήτημα τῆς λαϊκῆς ἐτυμηγορίας, οἱ Γιρονδῖνοι ἠττήθησαν μὲ 424 ψήφους κατὰ 287. Πολλοὶ ποὺ διαφωνοῦσαν μὲ τὴ γραμμὴ ποὺ ἀκολουθοῦσε τὸ κόμμα τους, ὁ Γκαρά, ὁ Μπουαγέ-Φονφρέντ, ὁ Κοντορσέ, ὁ Ντιωνού, ὁ Ντεμπρύ, ὁ Ντυκό, ὁ Λὰ Ρεβεγιέρ, ὁ Μερσιέ, ὁ Παῖν, ψήφισαν τὸ ἴδιο μὲ τοὺς Ὁρεινοὺς. Οἱ ὁπαδοὶ τῆς λαϊκῆς ἐτυμηγορίας προέρχονταν κυρίως ἀπ' τοὺς δυτικούς Νομούς. Στὴν ἀποφασιστικὴ ψηφοφορία γιὰ τὴν ποινὴ, 361 βουλευτὲς ψήφισαν ἀνεπιφύλαχτα θάνατο καὶ 26 ἐπίσης τὸ ἴδιο, μὲ τὸ ἐρώτημα ὅμως ἂν μπορεῖ ν' ἀνασταλεῖ ἡ ἐκτέλεση, καὶ 334 ψήφοι ἀποφάνθηκαν ὑπὲρ τῆς εἰρκτικῆς, ὑπὲρ τῆς κράτησης ἢ τῆς ὑπὸ δρους θανατικῆς ποινῆς. Ἡ ἀπόλυτη πλειοψηφία εἶταν 361. Ζήτησαν ἀπ' τοὺς 26 βουλευτὲς, ποὺ εἶχαν ἐκφράσει τὴν ἐπιθυμία νὰ ἐξεταστῆ τὸ ζήτημα τῆς ἀναστολῆς τῆς ποινῆς, ἂν ἀπ' τὴν ἐξέταση αὐτῆ τῆς ἀναστολῆς ἐξαρτοῦσαν τὴν ψηφὸ τους γιὰ τὴ θανατικὴ καταδίκη. Ὁ βουλευτὴς Μαίλ, ποὺ πρῶτος εἶχε τὴν ἰδέα αὐτῆς τῆς ἐπιφύλαξης, ἐπανελάβε κατὰ γράμμα τὰ λόγια του. Οἱ ἄλλοι δῆλωσαν πὼς ἡ καταδικαστικὴ ψηφὸς τους εἶταν ἀνεξάρτητη ἀπ' τὸ αἴτημά τους γι ἀναστολή. Ἔτσι ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ποὺ ψήφισαν θανατικὴ καταδίκη ἀνέβηκε στοὺς 387.

Ἐπῆρξαν ὑπόνοιες πὼς ὁ Μαίλ εἶχε πάρει 30.000 φράγκα ἀπ' τὸν πρεσβευτὴ τῆς Ἰσπανίας Ὁκαριζ γιὰ τὴν τροπολογία του, καὶ πὼς διατηροῦσε σιωπηρὰ τὴν ἐπιφύλαξη νὰ ἐρμηνεύσει τὴ σκέψη του ἀνάλογα μὲ τὴν ἐκβασὴ τῆς ψηφοφορίας. Ἀπ' τοὺς Γιρονδῖνους, ὁ Βερνιὼ, ὁ Γκαντέ, ὁ Μπυζό, ὁ Πετιὸν ψήφισαν ὅπως ὁ Μαίλ· ὁ Ντυκό, ὁ Μπουαγέ-Φονφρέντ, ὁ Καρά, ὁ Λαζούρς, ὁ

Ντεμπρού, ὁ Ἰνάρο, ὁ λὰ Ρεβεγιέρ ψήφισαν καθαρὰ καὶ ξάστερα θάνατο.

Ὁ Μπυζό, ὁ Κοντορσέ, ὁ Μπρισσό, ὁ Μπαρμπαροῦ πρότειναν ν' ἀναβληθεῖ ἡ ἐκτέλεση τῆς ἀπόφασης, ἐξ αἰτίας τῆς ἐξωτερικῆς κατάστασης. Ὁ Μπαρὲ τοὺς ἀπάντησε πὼς ἡ ἀναβολὴ θὰ ξανάφρωνε ἐπὶ τάλπητος τὸ ζήτημα τῆς λαϊκῆς ἐτυμηγορίας, πράγμα πού θάφρωνε τὴν Ἐπανάσταση σὲ κατάσταση ἀδυναμίας ἀπέναντι στοῦ Ἐξωτερικοῦ, θὰ παρέτεινε τὶς διαφωνίας στοῦ Ἐσωτερικοῦ κ' ἔτσι ἡ ἀναβολὴ τῆς ἐκτέλεσης ἀπορίφτηκε μὲ 380 ψήφους κατὰ 310.

Οἱ Γιρονδῖνοι, μέσ' στοῦ θυμὸ τους, ζήτησαν καὶ ψηφίστηκαν στὶς 20 τοῦ Γενάρη, ὕστερ' ἀπὸ πρόταση τοῦ Γκαντιέ, οἱ διώξεις ἐναντίον τῶν δραστῶν τῶν σφαγῶν τοῦ Σεπτέμβρη. Τὸ ψήφισμα ὁμῶς ἀνακλήθηκε τὴν ἐπομένη κιόλας, ἐξ αἰτίας τῆς ἀπότομης συγκίνησης πού προκαλεσε ἡ δολοφονία τοῦ συμβατικοῦ Λὲ Πελετιέ ντὲ Σαιν-Φαργκώ ἀπ' τὸ σωματοφύλακα Παρί.

Ἡ δολοφονία τοῦ Λὲ Πελετιέ, μιὰ μέρα πρὶν ἀπ' τὴν ἐκτέλεση τοῦ βασιλιᾶ, διέλυσε τοὺς ἀόριστους ἐνδοιασμοὺς πούμποροῦσε νὰ ἔχουν οἱ δειλοὶ βασιλοχτόνοι. Ἀποτελοῦσε τραγικὴ ἀπάντηση στὶς συσκοφαντίες τῶν Γιρονδῖνων, πού τρεῖς μῆνες τώρα, χαρακτηρίζαν δολοφόνους τοὺς Ὀρεινοὺς. «Αὐτοὺς τοὺς δολοφόνους τοὺς σφάζουν» ἔγραφε ὁ Σαιντ-Αντρέ. Ἐκαναν μεγαλοκρηπὴ κηδεῖα στοῦ «μάρτυρα τῆς λευτεριάς». Σὲ λίγο ἡ προτομὴ του θὰ στολίζει τὶς αἰθούσες τῶν συνεδριασέων τουσ καὶ τὶς πολιτικὲς γιορτὲς τουσ.

Ἐκτός ἀπ' τὴ δολοφονία τοῦ Λὲ Πελετιέ, πράξη ἀνίσχυρης ἀκελπισίας, οἱ βασιλόφρονες δὲν ἔκαναν τίποτ' ἄλλο τὸ σοβαρὸ γιὰ νὰ γλυτώσουν τὸν Λουδ-βίκο ΙΣΤ'. Μπροσοῦρες, ἔντυπα τῆς περιστάσης, ἀπόπειρες νὰ κόψουν τὰ δέντρα τῆς Λευτεριάς*, μιὰ μυστηριώδης συνωμοσία τοῦ βαρῶνου Μπάτς γιὰ ν' ἀπελευθερώσει τὸ βασιλιᾶ τῆ μέρα πού θὰ τὸν ὀδηγοῦσαν στοῦ Ικρίωμα, μιὰ συνωμοσία πιὸ πραγματικὴ, πού ὀργανώθηκε στὴ Βρετάνη πρὶν ἀπὸ πολλοὺς μῆνες ἀπ' τὸν τυχοδιώχτη Μαρκήσιο Ντὲ Λὰ Ρουαρι πού πέθανε προτοῦ ἐκτελέσει τὰ σχέδιά του, ἀόριστος τέλος μηχανοραφίης τοῦ Ντυμουριέ πού παρέμεινε στοῦ Παρισι ἀπ' τὴν 1 ὡς τὶς 24 τοῦ Γενάρη, κι αὐτὸ εἶταν δλο-δλο.

Μὲ τὴ δολοφονία τοῦ Λὲ Πελετιέ καὶ τὴν ἐκτέλεση τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' ἀρχίζει μιὰ νέα περίοδος στὴν ἱστορία τῆς Συμβατικῆς. «Τέλειωσε ἡ βασιλεία τῶν πολιτικῶν ἀπατεῶνων», ἔγραφε ὁ Λὲ Μπὰ στὸν πατέρα του, ἀντίμερα στὶς 21 τοῦ Γενάρη. Κι ὁ ἴδιος, ἐξηγώντας τὴ σκέψη του, πρόσθετε στὶς 19 τοῦ Φλεβάρη: «Ἐγὼ τουλάχιστο νομίζω πὼς ἡ πράξη αὐτὴ (ἡ ἐκτέλεση τοῦ βασιλιᾶ) ἔσωσε τὴ Δημοκρατία καὶ μᾶς ἐγγυᾶται γιὰ τὴν ἐνεργητικότητα τῆς Συμβατικῆς...» Ὅλοι οἱ ἀντιπρόσωποι πού ψήφισαν τὴ

* Συμβολικὰ δέντρα, πού τὰ φύτευαν οἱ ἐπαναστάτες κατὰ τὴ διάρκεια ἐπισήμων τελετῶν, ἀναμνηστικὰ γιὰ τὴν ἀνακήρυξη τῆς Δημοκρατίας. Σ. τ. Μ.

θανάτωση τοῦ βασιλιᾶ ἔχουν τώρα προσωπικὸ συμφέρον νὰ ἐμποδίσουν μὲ κάθε θυσία τὴν καλινόρθωση ποὺ θὰ τοὺς ἔκανε νὰ πληρώσουν ἀκριβὰ τὴν ψῆφο τους. Οἱ Συμβατικοὶ ῥίχνονται μὲ διπλάσια δραμητικότητα στὸν ἀγῶνα κατὰ τῆς μοναρχικῆς Εὐρώπης. «Τώρα εἶναι ἡ στιγμή, ἔγραψε ὁ Λὲ Μπὰ στίς 21 τοῦ Γενάρη, ποὺ οἱ ἀντιπρόσωποι θὰ ἐπιδείξουν γενναῖο χαραχτήρα· πρέπει ἢ νὰ νικήσουμε ἢ νὰ πεθάνουμε· ὅλοι οἱ πατριῶτες νιώθουν τὴν ἀνάγκη αὐτή.» Κι ὁ ἴδιος ἔγραψε μὰ μέρα πρωτύτερα :

«Ἐμεῖς τώρα δομήσαμε, οἱ γέφυρες κόπηκαν πίσω μας, πρέπει νὰ βαδίζουμε μπροστά, θέλουμε δὲ θέλουμε, καὶ τώρα εἶναι ὁ καιρὸς ποὺ μποροῦμε νὰ ποῦμε : ἢ νὰ ζήσουμε λεύτεροι ἢ νὰ πεθάνουμε.»

Ὁ θάνατος τέλος τοῦ Λουδεβίκου ΙΣΤ' ἐπληξε τὸν ἴδιο τὸ βασιλικὸ θεσμὸ στὸ πατροπαράδοτο καὶ μυστικιστικὸ γόητρό του. Οἱ Βουρβῶνοι μορεῖ νὰ ξαναγυρίσουν. Μὰ δὲ θὰ περιβάλλονται πιά στὴν καρδιά τῶν λαῶν ἀπ' τὸ θεϊκὸ φωτιστέφανο.

ΤΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΑ ΚΑΙ Η ΑΚΡΙΒΕΙΑ ΤΗΣ ΖΩΗΣ

Περισσότερο ακόμα κι απ' τή διαφορούμενη στάση που κράτησαν οι Γιρονδίνιοι στη δίκη του βασιλιά, ή κοινωνική πολιτική τους τους αποξένωνε απ' τις μάζες. Η πολιτική αυτή στάθηκε απόλυτα άρνητική. Περιορίστηκε στην υπεράσπιση της ιδιοκτησίας, στη στενή κι απόλυτη ξννοιά της.

Οι νίκες δπου λογάριαζαν οι Γιρονδίνιοι για να λύσουν την οικονομική κρίση δέν έλυσαν τίποτα απόλύτως. Οι λιγοστοί πολεμικοί φόροι που εισέπραξε ο Κιουστιν απ' τις πόλεις του Ρήνου είταν σταγόνα μονάχα στον άκειανό των έξόδων. Στις 13 του Νοέμβρη, ο Καμπόν, δηλώνει πως τα προβλεπόμενα έσοδα για τó μήνα Νοέμβρη είναι 28 εκατομύρια και τα έξοδα 138. Έλεμα: 116 εκατομύρια. Ο Γιακόμπ Ντυπών ανακοινώνει την ίδια μέρα πως ο φόρος επί των κινήτων και ακινήτων που είχε προϋπολογιστεί στα 1791 σε 300 εκατομύρια απέδωσε μόνο 124. Το Δεκέμβρη του 1792, τα έσοδα του Δημοσίου Ταμείου είναι 39 εκατομύρια και οι πολεμικές δαπάνες μόνο φτάνουν τα 228 εκατομύρια. Πώς να γεμίσει ή τεράστια αυτή άβυσσος που ανοίγεται δλο και πλατύτερη;

Αν οι Γιρονδίνιοι δέν εμπνέονταν από ταξική πολιτική, θάδχαν σκεφτεί να καταλείμουν τις πολεμικές δαπάνες στους πλουτίσαντες κατά τόν πόλεμο, θάδχαν προβεί σε δάνεια, θάδχαν ψηφίσει καινούργιες φορολογίες. Θάδχαν επιχειρήσει να θέσουν με κάθε θυσία φραγμό στην έκδοση των άσινιάτων, που συνέλειά τους είταν ή γρήγορη ύψωση του τιμαρίθμου. Ο Μαρά, ο Σαιν-Ζύστ, ο Σαμπό, ο Ιάκωβος Ντυπών συνέστησαν την πολιτική αυτή της οικονομικής έξυγλιανσης. Δέν τους άκουσαν όμως.

Ο μέγας οικονομολόγος της Συνέλευσης αυτή την εποχή και για πολύν καιρό ακόμα είναι ο έμπορος Καμπόν που αποστρέφεται την Κομμούνα και τους αναρχικούς κι ανατρέχει στην εύκολη λύση, στην έκδοση άσινιάτων. Στις 13 του Νοέμβρη, αντιπροτείνει ύστερ' απ' τόν Ιάκωβο Ντυπών τή μείωση των ύφισταμένων φόρων, την κατάργηση του φόρου επί των κινήτων και του φόρου επιτηδεύματος και την ελάττωση σε 40 εκατομύρια του έγγειου φόρου! Είναι αλήθεια πως σε αντίλλαγμα, ζητάει την κατάργηση του προϋπολογισμού των θρησκευτικών δαπανών, που

δλο τὸ βάρος τους θὰ πέσει στοὺς ὤμους τοῦ λαοῦ, γιατί τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ὁ λαὸς δὲν μπορεῖ νὰ κάνει δίχως τοὺς παπὰδες.

Ὁ Ἰάκωβος Ντυκὸν καὶ οἱ Ὀρεινοὶ θάθελαν ν' ἀποσύρουν τ' ἀσινιάτα ἀπ' τὴν κυκλοφορία, συμπύσσοντας τὶς μακρὲς προθεσμίες πού δόθηκαν στοὺς ἀγοραστὲς τῶν ἐθνικῶν χτημάτων γιὰ νὰ τὰ ἐξοφλήσουν, ν' ἀποσβέσουν τὸ χρέος τοῦ Κράτους ἐκδίδοντας ἐξοφλητήρια γραμμάτια πού θὰ χρησιμοποιούνταν γιὰ τὴν ἀγορὰ τῶν χτημάτων τῶν ἐμυγκρέδων, νὰ προβοῦν σ' ἀναγκαστικά καὶ προοδευτικά δάνεια καὶ νὰ δρῶσουν τὴν πληρωμὴ τοῦ ἐγγυεῖου φόρου σὲ εἶδος. Ἡ ἀντιπληθωρική αὐτὴ πολιτικὴ οὕτε κἀν ἐξετάστηκε στὰ σοβαρά.

Τὰ περισσότερα ἀπ' τὰ ἐκκλησιαστικά χτήματα, πού ἡ ἀξία τους ὑπολογίζοταν σὲ δύομιση δισεκατομύρια, πωλήθηκαν κιάλας. Ἀπομένον ὅμως τὰ χτήματα τῶν ἐμυγκρέδων, πού μερικοὶ ὑπολογίζουν τὴν ἀξία τους σὲ δύο δισεκατομύρια τουλάχιστο, τὰ δάση πού ἀξίζουν ἓνα δισεκατομύριο διακόσα ἑκατομύρια, τὰ χτήματα τοῦ τάγματος τῶν Ἱπποτῶν τῆς Μάλτας, πού ἀνέρχονται σὲ τετρακόσα ἑκατομύρια. Ἔτσι ὑπάρχει ἀπόθεμα τριῶν δισεκατομυρίων καὶ περισσότερο. Ὡς τὶς 5 τοῦ Ὀχτώβρη τοῦ 1792, ἐκδόθηκαν δύο δισεκατομύρια πεντακόσα ὀγδόντα ἑννέα ἑκατομύρια ἀσινιάτα μὲ κάλυμα τὰ χτήματα τοῦ κλήρου. Ἀπὸ αὐτὰ εἰσπράχθηκαν ἀπ' τὸ Κράτος πάλι ἑξακόσα δέκα ἑπτὰ ἑκατομύρια ἀσινιάτα καὶ κἀθηκαν. Ἐπομένως τ' ἀσινιάτα πού βρέσκονταν σὲ κυκλοφορία στὴ χρονολογία αὐτὴ φτάνουν τὰ χίλια ἑννιακόσα ἑβδομήντα δύο ἑκατομύρια.

Ὁ Καμπὸν ζήτησε στὶς 17 τοῦ Ὀχτώβρη καὶ ψηφίστηκε νέα ἐκδοσὴ ἀσινιάτων πού ἀνέβασε τὸ ὄριο τῆς κυκλοφορίας σὲ δύο δισεκατομύρια τετρακόσα ἑκατομύρια. Κι ἄλλες ἐκδόσεις ἐπρόκειτο ἀκόμα ν' ἀκολουθήσουν. Ἡ Νομοθετικὴ, ἀπ' τὸν καιρὸ ἀκόμα τῆς κήρυξης τοῦ πολέμου, ἀναγκάστηκε ν' ἀναστρέψει τὴν καταβολὴ τοῦ χρέους τοῦ παλιοῦ καθεστώτος, ἐκτὸς ἀπ' τὶς μικρὲς διαφορῆς κάτω τῶν δέκα χιλιάδων λιβρῶν καὶ μέχρι ὀλικοῦ ποσοῦ ἑξή ἑκατομυρίων τὸ μήνα. Οἱ εἰσοδηματίες, πού εἶχαν συμβάλει τόσο πολὺ στὴν Ἐπανάστασι, θυσιάστηκαν στὸ βωμὸ τῶν στρατιωτικῶν ἀναγκῶν. Ὅλοι ὅμως σχεδὸν οἱ εἰσοδηματίες κατοικοῦν στὸ Παρίσι. Οἱ Γρονδίνου λίγο νοιάζονται γι' αὐτοὺς. Προτιμοῦν νὰ ἐξυπηρετοῦν τὰ συμφέροντα τοῦ ἐμπορίου καὶ τῆς γεωργίας.

Τὸ χαρτονόμισμα κάνει τὴ δουλειά του. Οἱ μισθωτοὶ ὑποφέρουν. Κερδίζουν 20 σόλδια τὴν ἡμέρα κατὰ μέσον ὄρο στὴν ὑπαιθρο, καὶ 40 στὸ Παρίσι. Τὸ ψωμί λοιπὸν ἔχει διαφορετικὴ τιμὴ κατὰ τόπους. στὸ Μονπελλιὲ λόγου χάρι, 8 σόλδια ἢ λίβρα, καὶ δ. α. τ' ἄλλα εἶδη ὑφίστανται ἀνάλογες αὐξήσεις.

Δὲν εἶναι μονάχα πού τὸ ψωμί εἶναι ἀκριβό, ἀλλὰ καὶ οἱ κάτοικοι τῶν πό'ων δυσκολεύονται νὰ τὸ προμηθευτοῦν. Ὡστόσο δὲ λείπει τὸ στάρι. Ἡ σοδειὰ εἶταν καλὴ ὅλες οἱ μαρτυρίες συμφωνοῦν στὸ σημεῖο αὐτό. Οἱ ἰδιοχτῆτες ὅμως καὶ οἱ ἐνοικιαστὲς

ἀγροκτημάτων δὲ βιάζονται καθόλου νὰ φέρουν τὸ στάρι τους στὴν ἀγορὴ γιὰ νὰ τ' ἀλλάξουν μ' ἕνα χαρτί πού δὲν τοῦχουν καμιά ἐμπιστοσύνη. Ὁ μεγάλος κλονισμὸς τῆς 10ῆς Αὐγούστου, ἡ δίκη τοῦ βασιλιᾶ, οἱ ἀπειλὲς γιὰ ἀγροτικὰ ἀναστατώσεις πρὸς μεγαλοποι- οῦνται στὸ ἔπακρο ἀπ' τὸν τύπο τῶν Γιρονδίνων, ὁ ἐξωτερικὸς πό- λεμος τέλος, δι' αὐτὰ τὰ ἐξαιρετικὰ γεγονότα πού τῶνα διαδέχ- ται ταχύτατα τ' ἄλλο, προκαλοῦν ἀόριστη ἀνησυχία στοὺς ἰδιοκτη- τες πού φυλάνε ζηλότυπα τὸ στάρι τους πού εἶναι πλούτος πραγ- ματικὸς, πολὺ προτιμότερος ἀπ' ὅλα τὰ χρηματικὰ σύμβολα.

Τὸ στάρι δὲν κυκλοφορεῖ πιά. Οἱ μεγαλοπόλεις στεροῦνται τὸ ψωμί. Ἡ Ρουὲν δὲν εἶχε πιά, στὸ τέλος τοῦ Σεπτεμβρίου, ἀλεύρι, παρὰ μόνον ἅμα τρεῖς μέρες, καὶ τὸ Δημοτικὸ συμβούλιο ἀναγ- κάστηκε νὰ ἐπιτάξει τὰ σιτηρὰ τῶν στρατιωτικῶν ἀποθηκῶν. Ζή- τησε ἀπ' τὴ Συμβατικὴ τὴν ἔγκριση δανείου ἐνὸς ἑκατομμυρίου γιὰ τὴ διενέργεια ἀγορῶν στὸ Ἐξωτερικόν. Ἡ ἔγκριση γιὰ τὸ δάνειο δόθηκε στὶς 8 τοῦ Ὀκτώβριου. Ἀναγκαστικά, τὰ βάρη τοῦ δανείου τ' ἀνέλαβαν οἱ κάτοικοι πού πλήρωναν 500 λίβρες ἐνοίκιο τὸ λιγό- τερο. Ἡ ἴδια ἔγκριση χρειάστηκε νὰ δοθεῖ καὶ στὴ Λυών, ὅπου 30.000 ἐργάτες τῶν μεταξουργειῶν ἔμειναν ἀνεργοὶ μπροστὰ στοὺς σταματημένους ἀργαλειοὺς ἕξαιτίας τῆς ἀπραξίας στὸ ἐμπόριο τῶν μεταξωτῶν, γιὰ νὰ συνάψει τὸ Νοέμβριον δάνειο τριῶν ἑκατομμυ- ρίων. Ἀκόμα καὶ στὴν ὕπαιθρο, οἱ μεροκαματιάρηδες ἀγρότες δυσκολεύονται νὰ οἰκονομήσουν τὸ ψωμί, γιὰ τὸ ἐνοικιαστὲς τῶν ἀγροκτημάτων προτιμοῦν νὰ φυλάνε τὸ στάρι τους δεμάτια, παρὰ νὰ τ' ἀλωνίσουν. Ἐπειδὴ τὸ στάρι δὲν κυκλοφορεῖ, οἱ τιμὲς διαφέρουν ὑπερβολικὰ ἀπὸ Νομὸ σὲ Νομὸ. Ὁ «ξέστης», μέτρο χωρητικότητος 220 λιτρῶν, πωλιέται 25 λίβρες στὸν Ὄμπ, στὶς ἀρχὲς τοῦ Ὀκτώβριου, 43 στὸν Αἴν, 53 στὶς κάτω Ἀλπεις καὶ στὴν Ἀβερὸν, 26 στὸν Ἐρ, 58 στὸν Ἐρώ, 42 στὸ Ζέρο, 34 στὸν Ἀνω- Μάρνη, 47 στὸν Λουὰρ-ἔ-Σέρ. Κάθε περιφέρεια ἀπομονώνεται καὶ φυλάει ζηλότυπα τὰ εἶδη της. Ἄν πείνασε ἡ Ρουέν, αὐτὸ ἔγινε γιὰ τὴ Χάρβρη κατακράτησε τὶς ἀποστολὰς πού προορίζονταν γι' αὐτήν.

Ἡ νομοθεσία πού θεσπίστηκε στὴν κρίσιμη ἐποχὴ πού ἀκο- λούθησε τὴν ἄλωση τοῦ Βερντέν, ἔδινε τὴν εὐχέρεια γιὰ νὰ συν- τριβεῖ ἡ κακὴ θέληση τῶν ἰδιοκτητῶν, προστάζοντας νὰ γίνουν ἀπογραφὰς κ' ἐπιτρέποντας τὶς ἐπιτάξεις. Ὁ ὑπουργὸς ὁμῶς πού ἔπρεπε νὰ τὴν ἐφαρμόσει, ὁ Ρολάν, εἶναι ὀρθόδοξος οἰκονομολόγος πού θεωρεῖ αἴρεση κάθε ἐπέμβαση τῆς ἐξουσίας, ὅπως θεωρεῖ καὶ προσβολὴ τῆς ἰδιοκτησίας, ἐνοχὴ ὑποχώρηση στὴν ἀναρχία, κάθε διατίμηση καὶ κάθε ἐπίταξη. Κι ὄχι μόνον δὲν κάνει τίποτα γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ αὐτῆς τῆς νομοθεσίας, ἀλλὰ καὶ τὴ δυσφημεῖ μὲ τὶς σφοδρὰς ἐπιθέσεις του καὶ τὴν παραλύει προτοῦ τὴν καισαργήσει.

Ἡ νομοθεσία ἄλλωστε εἶταν ἀνεπαρκής, γιὰ τὸ δὲν εἶχε προ- βλέψει γιὰ τὴ δημιουργία κεντρικοῦ ὀργανισμοῦ γιὰ τὴν κατανομὴ τῶν σιτηρῶν μεταξὺ τῶν παραγωγικῶν καὶ μὴ παραγωγικῶν Νο- μῶν. Οἱ Νομοὶ αὐτοδιοικοῦνταν σὰ μικρὰς δημοκρατίες καὶ συχνά

έκλειναν τὰ σύνορά τους. Καί σ' αὐτό ὀφειλόταν ἡ γρήγορη ὑψωση τῶν τιμῶν.

Οἱ Γιρονδῖνοι δὲν πρότειναν κανένα φάρμακο γιὰ τὶς λαϊκὲς μάζες ποῦ ὑπόφεραν. Κήρυξαν ἀνοιχτὰ πῶς ὁ ἐλεύθερος συναγωγισμὸς εἶταν ἡ μοναδικὴ πανάκεια. "Ἄν τὰ τροφίμα ὑψώνονταν, τότε δεῖ ζητούσαν καὶ οἱ ἐργάτες ἀύξηση στὰ ἡμερομίσθια. Οἱ ἐργάτες ὅμως δὲν εἶταν συνασπισμένοι. Δὲν μπορούσαν ν' ἀσκήσουν ἀρκετὴ πίεση στοὺς ἐργοδότες τους. Εἶταν ἀναγκασμένοι νὰ ἐκλιπαροῦν τὶς ἀυξήσεις τῶν ἡμερομισθίων, σὰ νὰ ζητούσαν ἐλεημοσύνη. Στὶς δημόσιες ἀρχὲς ἀπευθύνονταν ἱκετευτικά. Δὲν μπορούσαν νὰ φανταστοῦν πῶς οἱ νέες ἀρχὲς ποῦ εἶχαν ἐκλέξει θάταν πρὸ ἀναίσθητες στὴν ἀθλιότητά τους ἀπ' τὶς καλιὲς ποῦ, ἐκεῖνες τουλάχιστο, ἐπεμβαίνανε σ' ἀνάλογες περιπτώσεις.

Στὶς πόλεις ἡ κρίση εἶταν ὀξύτερη ἀπ' ὅ,τι εἶταν ἄλλοῦ. Ὅπου διοικούσαν λαϊκὲς δημοτικὲς ἀρχὲς, ἐκεῖ αὐτὲς ἔκαναν πολλὲς προσπάθειες νὰ βροῦν πρόσκαιρα ἀνακουφιστικὰ μέτρα. Στὸ Παρίσι, οἱ ἐργασίες τοῦ στρατοπέδου ποῦ εἶχαν διαταχθεῖ νὰ γίνουν μετὰ τὴ 10ῃ Ἀυγούστου, εἶχαν φιλανθρωπικὸ ὄσο καὶ στρατιωτικὸ σκοπὸ. Οἱ ἐργασίες ὅμως αὐτὲς ἐκτελοῦνταν μ' ἔξοδα τοῦ Δημοσίου Ταμείου. Οἱ Γιρονδῖνοι, μὲ τὸ πρόσχημα τῆς οἰκονομίας, ἄρχισαν νὰ διατάσσουν ἀπ' τὶς 25 τοῦ Σεπτέμβρη τὴν ἀντικατάσταση τῆς μὲ ἡμερομισθιο ἐργασίας, μὲ τὴν ἐργασία κατ' ἀποκοπὴν. Ὑστερα περικόψανε τὰ ἡμερομίσθια. Οἱ ἐργάτες διαμαρτυρήθηκαν, ἐπικαλούμενοι τὴν ἀκρίβεια τῶν τροφίμων. Ἡ Κομμούνια τοὺς ὑποστήριξε. Κι ἀμέσως οἱ Γιρονδῖνοι, ἰδιαιτέρως ὁ Ρουαγὲ κι ὁ Κερσαίλ κατ' ἀγγελίαν πῶς τὰ συντελεῖα τοῦ στρατοπέδου ἀποτελοῦν «ἐστία μηχανοραφίῶν καὶ σκευωριῶν, τόπο συνέντευξης ὀλλίων ταραχοποιῶν». Στὶς 15 τοῦ Ὀχτώβρη, ἡ Συντακτικὴ ἀποφάσισε τὴ διακοπὴ τῶν ἐργασιῶν καὶ τὴν ἀπόλυση τῶν ἐργατῶν.

Στὴ Λυὼν, ὅπου ἡ κρίση εἶταν πολὺ σοβαρότερη ἀπ' ὅ,τι εἶταν στὸ Παρίσι, ὁ εἰσηγητὴς τῆς Κομμούνιας Νιβιέρ-Κόλ, ἄν καὶ φίλος τῶν Γιρονδῖνων, μεσολάβησε τὸ Νοέμβρη στοὺς βιομηχάνους γιὰ ν' ἀνοίξουν ξανά τὰ ἐργοστάσια. Ἐπειδὴ δὲν τὸ πέτυχε, ζήτησε ἀπ' τὴ Συμβατικὴ, στὶς 21 τοῦ Νοέμβρη, προκαταβολὴ τρία ἑκατομύρια γιὰ νὰ ξαναμποῦν σὲ κίνηση μερικοὶ ἀργαλεῖοι γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Ἐθνους. Οἱ τρεῖς ἐπίτροποι, ποῦ ἔστειλε ἡ Συμβατικὴ ἐπὶ τόπου, ὁ Βιτέ, ὁ Ἀλιέ κι ὁ Μπουασσὺ-ντ' Ἀνγκλά, δέχτηκαν εὐχαρίστως νὰ διαβιβάσουν τὸ αἴτημά του, δήλωσαν ὅμως πῶς τὸ ζητούμενο ποσὸ εἶναι ὑπερβολικὸ. Ἡ Συμβατικὴ δὲν ἔδωσε τίποτε.

Οἱ Γιρονδῖνοι ποῦ κυβερνοῦσαν, ἔμεναν ἀναίσθητοι στὰ παράπονα τῶν ἐργαζομένων. Δικαιολογοῦσαν τὴν ἀδράνεια ἢ τὴν ἐχθρότητά τους μὲ τὸ χιλιοειπωμένο στὸ βῆμα καὶ στὸν τύπο ἐπιχείρημα: οἱ δημιουργοὶ τῶν παραπόνων εἶταν μόνον ἀναρχικοὶ ἢ ἄλλοι παρασυρμένοι ἀπ' αὐτοὺς. Ὁ Μπρισσὸ ἀπόδινε τὴν ἀκρίβεια τῶν σιτηρῶν «μόνο στοὺς ταραχοποιούς».

ἀπηχώντας έτσι μόνο τις γνώμες του Ρολάν που όλη η πολιτική του ήταν ν' αντιτάσσει τις λόγγες στα πεινασμένα πλήθη.

Τώρα όμως και οι εργάτες μπορούσαν ν' αντιπαρατάξουν την αθλιότητά τους στην επιδεικνυόμενη ξετσίπωτη πολυτέλεια των νεοπλουτών. Είναι η στιγμή που απ' όλες τις γωνιές σφύρουν τα παράσιτα κατά των προμηθευτών, η στιγμή που ο έντιμος Πάς καταγγέλλει τις σκανδαλώδεις αγορές που έγιναν απ' τον προκάτοχό του το Σερβάν με τη συνεργασία του περίφημου άββα ντ' Έσπανιάκ, προστατευόμενου του Δαντών και του Ντυμουριέ, του έβραλου Ίάκωβου Μπενζαμέν, του Λαζάρ, του Φάμπρ ντ' Έγκλαντίν, του Σερμπέρ κλπ. «Η Έπανάσταση, φώναξε ο Καμπόν, την πρώτη του Νοέμβρη, έπληξε όλον τον κόσμο, εκτός απ' τους χρηματιστές και τους ένοικιαστές των δημοσίων προσόδων. Η άπληστη αυτή ράτσα είναι χειρότερη σήμερα απ' ό,τι ήταν με το παλιό καθεστώς. Έχουμε επιτρόπους των Ναυτικών, επιτρόπους των Στρατιωτικών, που οι ληστείες τους είναι τρομαχτικές. Έφριξα όταν είδα πώς αγοράστηκε για τη στρατιά της Μεσημβρίας λαρδί με 34 σόλδια τη λίβρα». Η Συμβατική διάταξε να συληφθούν μερικοί απ' τους προμηθευτές, οι περισσότεροι όμως, με τον ντ' Έσπανιάκ επικεφαλής, αφέθηκαν άμέσως ελεύθεροι. Το θέαμα αυτό της άτιμωρησίας που έξασφαλιζόταν στους νέους έκμεταλλευτές του Κράτους δέν μπορούσε παρά να δξύνει τη δυσανεξία του λαού.

Στις άρχές του φθινοπώρου έξεπασαν σοβαρές ταραχές στην ύπαιθρο και στις πόλεις, στη Λυών, που οι τρεις έπιτροποι που στάλθηκαν απ' τη Συνέλευση, αναγκάστηκαν να στρατολογήσουν ένα λόχο μισθοφορικής χωροφυλακής και να προβούν σε συλήψεις: στην Όρλεάνη, όπου σκοτώθηκε ένας χαμάλης και λεηλατήθηκαν έφτα σπίατα τη στιγμή που ξεκινούσε ένα άμάξι με στάρι για τη Νάντη, στα τέλη του Σεπτέμβρη: στις Βερσαλλίες, στην Έτάμπ, στη Ραμπουιγέ, τον Όχτώβρη: τέλος ο' δόλοκληρη την Μπώς κι από κοντά ο' όλες τις επαρχίες, το Νοέμβρη. Στις 22 του Νοέμβρη, οι ύλοτόμοι του δάσους της Βιμπραί, στο Νομό του Σάρτ, παρέσυραν τους εργάτες του ύελουργείου της Μονμυράιγ και τους πήραν μαζί τους στις γειτονικές κωμοπόλεις για να διατιμήσουν τα τρόφιμα. Τις κατοπινές μέρες, συμμορίες μ' επικεφαλής τις τοπικές άρχές έδρασαν προς όλες τις κατευθύνσεις του Νομού Σάρτ, του Έρ, του Έρ-έ-Λουάρ, του Λουάρ-έ-Σέρ, του Έντρ-έ-Λουάρ, του Λουαρέ. Στις 28 του Νοέμβρη, οι διατιμητές, μ' έπιππο στρατό που προπορευόταν, είχαν 3.000 στην αγορά της Βαντόμ. Την ίδια μέρα, στο Μάνς, η διοικητική άρχη του Νομού και η δημοτική άρχη ύπογράψανε τις διατιμήσεις. Το ίδιο έγινε και στη Νοζάν-Λέ-Ροτρού, στη Λά Φερτέ-Μπερνάρ, στην Μπρού, Κλουά, Μέρ, Μποννετάμπλ, Σαιν-Καλαί και Μπλουά. Στην Μπλουά, το στάρι διατιμήθηκε 20 σόλδια οι 12 λίβρες, 16 σόλδια η σίκαλη, 12 το κριθάρι, το βούτυρο 10 σόλδια η λίβρα

και 5 σόλδια ή δωδεκάδα τ' αργά. Οι διατιμητές είχαν στο κάπελο ένα κλωνάρι από βελανιδιά και χόρσταν γύρω άπ' τὰ δέντρα της λευτεριάς φωνάζοντας: Ζήτω τὸ Ἐθνος! Τὸ στάρι θὰ πέσει! Στις ἀρχές τοῦ Δεκέμβρη, δέκα μὲ δώδεκα χιλιάδες ἀντρες βάδισαν κατὰ τῆς Τουρ, διαλύθησαν όμως μόλις τοὺς ὑποσχέθηκαν πὼς ὁ Δῆμος και ἡ Νομαρχία θὰ ὑποστήριξαν τὶς διεκδικήσεις τους.

Οἱ τρεῖς ἐπίτροποι, πὺ ἡ Συμβατική τοὺς εἶχε στείλει στο Νομὸ τοῦ Ἐρ-ἔ-Λουάρ, ὁ Μπιροτώ, ὁ Μῶρ κι ὁ Λεκουέν-Πιραβῶ, περικυκλώθηκαν, στίς 29 τοῦ Νοέμβρη, στή μεγάλη ἀγορὰ τῆς Κουρβίλ ἀπὸ 6.000 ἐνόπλους πὺ ἀπειλήσαν πὼς θὰ τοὺς ρίξουν στο ποτάμι ἢ θὰ τοὺς κρεμάσουν, ἀν δὲν ἐπικυρώσουν τὴ διατίμηση ὄχι μονάχα τοῦ σταριοῦ και τοῦ κριθαριοῦ, ἀλλὰ και τῶν κεριῶν, τοῦ βοδινοῦ κρέατος, τῶν ὑφασμάτων, τῶν παπουτσιῶν και τῶν σιδερικῶν. Οἱ ἐπίτροποι ὑπέκυψαν στήν ἐπιστροφή τοῦς όμως οἱ Γιρονδῖνοι τους ὑποδέχτηκαν μὲ περιφρόνηση. Ὁ Πετιὸν φώναζε πὼς αὐτὰ εἶταν ἀναρχία και ἀγροικὴ μεταρύθμιση. Καταδίκασε κάθε διατίμηση γιατί τάχα ὀδηγεῖ μοιραία στο λιμὸ και ζήτησε νὰ ληφθοῦν γρήγορα και δραστικὰ κατασταλτικὰ μέτρα. Μολοντί ὁ Μπιζὸ κι ὁ Ροβεσπιέρρος ἤθελαν νὰ ἐμπιστευθοῦν τὴν ἐφαρμογὴ αὐτῶν τῶν κατασταλτικῶν μέτρων σ' ἐπιτροπὲς πολιτῶν πὺ πρῶτα θὰ ἐπιχειρούσαν νὰ τὰ ἐφαρμόσουν μὲ καλὸν τρόπο, παρ' ὄλα αὐτὰ, ἡ Συμβατικὴ ἀποφάσισε ν' ἀναθέσει τὴ διοίκηση τῶν στρατευμάτων σὲ στρατηγὸ. Ἐκτὸς ἀπ' αὐτό, καταδίκασε τὴ διαγωγή τῶν τριῶν βουλευτῶν πὺ εἶχαν ὑποκύψει στοὺς στασιαστὲς και μ' αὐστηρότατα κατασταλτικὰ μέτρα ἀνάλογα μὲ τοῦ περασμένου Ἄπριλ, ἀποκατέστησε τὴν τάξη στήν περιφέρεια τῆς Μπῶς.

Πὼς λοιπὸν οἱ ἐργατικὲς μάζες τῶν πόλεων και τῆς υπαίθρου νὰ μὴ μνησικακήσουν κατὰ τῶν Γιρονδῖνων γιὰ τὴν ταξικὴ πολιτικὴ τους; Ἀξιοσημείωτο όμως εἶναι και τὸ γεγονός πὼς και τὸ ἴδιο τὸ κόμμα τῶν Ὁρειῶν κοντεύει νὰ γίνεῖ ὑποπτο στο μάτια τῶν ἀσημων ἀρχηγῶν πὺ ὑποστηρίζουν τὶς λαϊκὲς διεκδικήσεις. Ὄταν ὁ Γενικὸς Ἐπίτροπος τῶν ὑποθέσεων τοῦ Νομοῦ Σὲν-ἔ Ουάξ, ὁ Γκουζόν, ἤρθε στίς 9 τοῦ Νοέμβρη, νὰ ζητήσει ἀπ' τὴ Συμβατικὴ, ἐξ ὀνόματος τῆς ἐκλογικῆς συνέλευσης τοῦ Νομοῦ αὐτοῦ, ὄχι μονάχα διατίμηση στα εἶδη, ἀλλὰ και σύσταση κεντρικοῦ οργανισμοῦ γιὰ τὴ διαχείριση τῶν τροφίμων, τὸ αἴτημά του βρῆκε ἐλάχιστὴ ἀπίχηση στα ἐδώλια τῶν Ὁρειῶν. Ὁ Φεγιῶ ὑποστήριξε ἔνθερμα τὴ σύσταση Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς Τροφίμων. Οἱ Ὁρεινοὶ όμως δὲν τῶχαν στο νοῦ τους νὰ παραδώσουν στα χεῖρα τοῦ Ὑπουργοῦ τῶν Ἐσωτερικῶν Ρολάν, τοῦ ἐχθροῦ τους, ἕνα τόσο ἰσχυρὸ ὄπλο, κι ὁ Τυριό, γιὰ νὰ παραμερίσει τὴν πρόταση, ὑπενθύμισε ἐξ ὀνόματος τους στή Λέσχη τῶν Ἰακωβῖνων τὸ παράδειγμα τοῦ Τερραι και τοῦ Νεκέρ.

Κανέννας Ὁρεινὸς βουλευτὴς δὲν εἶχε ζητήσει τὴ διατίμηση, οὔτε κι ὁ Φεγιῶ ἀκόμα, πὺ στίς 19 τοῦ Νοέμβρη εἶχε πει: «Ἄν οἱ πλούσιοι, πὺ δὲν ἀγαποῦν πολὺ τὴν Ἐπανάσταση, μποροῦσαν νὰ

κλείσουν τις σιταποθήκες τους για οχτώ μέρες, οι Γάλλοι θα πεφταγαν σέ άπόγνωση... Τί Δημοκρατία λοιπόν θά ναι αύτή, όπου ή ζωή του φτωχού θά βρσκαται στα χέρια του πλούσιου;» ούτε κι ο Μπεφρουά πού, στις 8 του Δεκέμβρη, είχε άποκρούσει ρωμαλέα τις φιλελεύθερες θεωρίες του Τυργκό και του 'Αδάμ Σμίθ' ούτε κι ο Λεβασσέρ (άπ' τή Σάρτ), πού είχε πει, στις 2 του Δεκέμβρη: «δταν πολιορκείται μιά πόλη, ο διοικητής της έχει άσφαλώς τὸ δικαίωμα ν' άναγκάσει τούς κατοίκους πού έχουν πολλά ντουφέκια νά τά μοιραστούν με τούς συμπολίτες τους για νά συμβάλουν στην κοινή άμυνα, κι όταν οι πολίτες κινδυνεύουν νά πεθάνουν τής πείνας, πώς είναι δυνατό νά μήν έχει τὸ δικαίωμα ο διοικητής ν' άναγκάσει τούς παραγωγούς νά πουλήσουν τὸ πλεόνασμα τής παραγωγής τους!»! Ούτε κι ο Ροβεσπιέρος, πού τήν ίδια μέρα, είχε θέσει αυτές τις άρχές: «Τά τροφίμα τ' άναγκαία στον άνθρωπο είναι τὸ ίδιο λερά, όπως είναι κ' ή ίδια ή ζωή του. "Ο,τι χρειάζεται για τή διατήρησή του είναι κοινή ιδιοκτησία. Μόνο τὸ πλεόνασμα είναι άτομική ιδιοκτησία». Οι 'Ορεινοί περιορίστηκαν νά ζητήσουν τή διατήρηση τῶν διατιμήσεων του Σεπτεμβρη και σ' αυτό νικήθηκαν. 'Η Συμβατική άναγνώρισε πώς έχουν δίκιο οι ρήτορες τῶν Γιρονδίνων, ο Φερώ, ο Σέρ, ο Κρεζέ-Λατούς, πού είχαν καταγγείλει τις ύποπτες κινήσεις τῶν άναρχικῶν και πού είχαν ύποστηρίξει πώς αίτία τής έλειψης τροφίμων είναι οι καταγραφές τῶν ειδῶν και ο έπιτάξεις πού είχαν τρομοκρατήσει τούς παραγωγούς. "Αν δέν προστατέψουμε τούς τελευταίους άπ' τή νέα λερῆ εξέταση, είχε πει ο Κρεζέ-Λατούς, δέ θά μπορέσουμε πᾶ νά πουλήσουμε τὰ χτήματα τῶν έμυγκρέδων πού αποτελοῦν τή μοναδική έγγύηση τῶν νέων άσινιάτων, και τὸ έπιχείρημα αυτό παρέσυρε τήν ψήφο τῶν βουλευτῶν.

Οι 'Ιακωβίνοι, σ' όλο αυτό τὸ διάστημα τής κρίσης, είχαν τηρήσει ένα είδος συνετής κ' έπιφυλακτικῆς ούδετερότητας. "Όταν, στις 29 του Νοέμβρη, ή Κομμούνα και τὰ παρισινά Διαμερίσματα ζήτησαν νά μπουν διατιμήσεις, οι 'Ιακωβίνοι άρνήθηκαν νά πούν τή γνώμη τους. Γι αυτό δέν είναι έκκλητικό πώς οι λαϊκοί καθοδηγητές τούς κράτησαν μνησικακία. 'Ο άββᾶς 'Ιάκωβος Ρου, εκπρόσωπος τῶν μικροτεχνιτῶν του Διαμερίματος τῶν Γκραβιλλιέ στο Παρίσι, σ' ένα δριμύ λόγο του, τήν 1η του Δεκέμβρη, με θέμα: *ή δίκη του Δουδοβίκου του τελευταίου, ή δίωξη τῶν άργυραμοιβῶν, τῶν προαγοραστῶν και τῶν προδοτῶν*, δέ δίστασε νά χτυπήσει τή Συμβατική στο σύνολό της και νά καταγγείλει τὸ «συγκλητικὸ δεσποτισμὸ της», όπως τὸν άποκαλοῦσε. «'Ο δεσποτισμός πού πολλαπλασιάζεται κάτω άπ' τήν κυβέρνηση τῶν πολλῶν, ο συγκλητικὸς δεσποτισμὸς είναι τὸ ίδιο φοβερός όπως και τὸ σκῆπτρο τῶν βασιλιάδων, γιατί τείνει ν' άλυσσοδέσει τὸ λαό, χωρίς καν ο λαός νά τὸ ύποπτεύεται, γιατί ξευτελλίζεται κ' ύποδουλώνεται άπ' τούς νόμους πού ύποτίθεται πώς ο ίδιος ο λαός τούς ύπαγορεύει». Κι ο 'Ιάκωβος Ρου κάλεσε έπίσημα τή Συμβατική

νά λάβει μέτρα κατασταλτικά κατά τῆς προαγορᾶς καὶ νά ἐνεργήσῃ γιὰ τὴν πτώση τοῦ τιμάρθιμου τῆς ζωῆς. Ὁ λόγος τοῦ σημείωσε τέτια ἐπιτυχία, ὥστε τὸ Διαμέρισμα τοῦ Ἀστεροσκοπεῖου ἀποφάσισε νά διαβάξεται ὁ λόγος αὐτὸς δυὸ φορές τῆ βδομάδα ἐπὶ ἓνα μῆνα.

Ὁ Ἰάκωβος Ροῦ δὲν εἶταν πιά μόνος του. Δίπλα του, ἕνας νέος ταχυδρομικὸς ὑπάλληλος, ὁ Ἰωάννης Βαρλέ, ποῦ εἶταν κάπως εὐκατάστατος καὶ εἶχε κάνει εὐδόκιμες σπουδὲς στὸ κολλέγιο τοῦ Ἀρκούρ, ὑποδαύλιζε τὰ πάθη. Ἀπ' τὶς 6 τοῦ Αὐγούστου τοῦ 1792, εἶχε προτείνει νόμους ἐναντίον τῶν προαγοραστῶν καὶ εἶχε ζητήσῃ τὴν ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία τοῦ ἐπαναστατικοῦ νομίσματος. Λίγο ἀργότερα, ἐγκατέστησε σὲ μικρὴ ἀπόσταση ἀπ' τὴ Συνέλευση, στὴν ταράτσα τῶν Feuillants, κινητὸ βῆμα ἀπ' ὅπου δημηγοροῦσε στὰ πλήθη. Πολὺ γρήγορα, τὸ κήρυγμα του, κήρυγμα ἀποστόλου τῆς Λευτεριάς, ὅπως αὐτοτιτλοφοροῦνταν, ἔγινε ἀντικεινοβουλευτικὸ. Ὅπως ὁ Ἰάκωβος Ροῦ ἔτσι κι αὐτὸς κατηγοροῦσε τοὺς Συμβατικούς, τοὺς Ὀρεινοὺς καὶ τοὺς Γιρονδίνους, πῶς σχημάτισαν ὀλιγαρχία πολιτικῶν ποῦ ἐκμεταλλεύονταν ἀποκλειστικά γιὰ δικό τους ὄφελος τὴ λαϊκὴ κυριαρχία. Στὰ τέλη τοῦ Δεκέμβριου, ἀποσύρθηκε ἀπ' τὴ Λέσχη τῶν Ἰακωβίνων, γιὰτὶ ἀρνήθηκαν νά τὸν ἀφήσουν νά μιλήσῃ. Τοὺς κατηγοροῦσε πῶς δὲ διαφωτίζουν τὸ λαὸ, πῶς δὲ συχνάζουν στὶς ἀθερρακτικὲς ἐνώσεις τῶν τεχνιτῶν. Τώρα αὐτοαποκαλοῦνταν ἀπόστολος τῆς Ἰσότητος. Οἱ ἐπαναστάτες τῆς Μπῶς τῶχαν ἐπαναλάβῃ κιάλας πολλὲς φορές, πῶς οἱ βουλευτὲς τῆς Συμβατικῆς εἶταν ὄλοι πλούσιοι καὶ πῶς ὁ πλοῦτος τους προσερχόταν ἀπ' τὴ λεηλασία τοῦ ἐθνικοῦ πλούτου.

Ἡ προπαγάνδα τοῦ Βαρλέ καὶ τοῦ Ἰάκωβου Ροῦ—τῶν *Λυσσασμένων*—ἔκανε γρήγορες προόδους στὰ παρισινὰ Διαμερίσματα, ὅπως μαρτυροῦν τὰ ὁλοένα καὶ πιὸ πολυάριθμα καὶ ἀπειλητικὰ ὑπομνήματά τους, καθὼς καὶ οἱ λίβελοί τους ἐναντίον τοῦ Ρολάν ποῦ τὸν θεωροῦσαν ἀπεύθυντο γιὰ τὴν ἀκρίβεια τῆς ζωῆς. Ἐνας ἀπ' τοὺς λίβελους αὐτοὺς χαραχτήριζε τὴ μαντὰμ Ρολάν σὰ δεύτερη Μαρία Ἀντουανέτα: «Αὐτὴ, λέω, βρῖσκει πῶς εἶναι ὠραία ἰδέα κ' εὐχαριστιέται νά σφάζῃ τὸ λαμπρὸ γαλλικὸ λαὸ μὲ τὴ ρομφαία τῆς πείνας, καὶ ἡ «τίμια» Ἐθνικὴ Συμβατικὴ Συνέλευση ποῦ διψᾷ κι αὐτὴ τὸ ἴδιο γιὰ αἷμα, παραχωρεῖ σὰν τὸ τέρας, σ' αὐτὴ τὴ νέα μάγισσα Γαλιγιά, δώδεκα ἑκατομύρια γιὰ ν' ἀγοράσῃ στάρι ἀπ' τὸ Ἐξωτερικὸ, ἐνῶ στάρι ὑπάρχει ἀφθονο στὴ Γαλλία, σύμφωνα μ' ὅλες τὶς πληροφορίες».

Οἱ ὀπαδοὶ τῶν διατιμήσεων, οἱ Λυσσασμένοι, δὲν εἶναι πιά ἀπομονωμένοι ὁ ἕνας ἀπ' τὸν ἄλλον, ὅπως εἶταν στὴν προηγούμενη περίοδο. Ἐπικοινωνοῦν ἀπὸ πόλη σὲ πόλη καὶ εἶναι φανερὸ πῶς ἐπιδιώκουν νά ἐναρμονίσουν τὴ δράση τους. Οἱ Λυωνέζοι βρίσκονται σὲ στενὴ ἐπαφὴ μὲ τοὺς Παρισινούς. Ἐνας ἀπ' αὐτούς, ὁ Ντοντιέ, ποῦ εἶχε προτείνει ἀπ' τὸν Αὐγούστο ἀκόμα τὴ σύσταση Εἰδικοῦ Δικαστηρίου γιὰ τὴν τιμωρία τῶν προαγοραστῶν, ἤρθε

τόν 'Οχτώβρη στό Παρίσι και ὑπέβαλε ὑπόμνημα στή Συμβατική πού αὐτή τοῦ τό ἀπέριψε ἀμέσως. Κάποιος ἄλλος, ὁ 'Ιντέν, ἐθνικός ἐπίτροπος στό περιφερειακό δικαστήριο ὑπέβαλε στήν Κομμούνα τῆς Λυών, τὸ Δεκέμβρη, ἕνα σχέδιο ἀπόφασης ἀπὸ 25 ἀρθρα, πού καταργοῦσε τὸ ἐμπόριο τῶν σιτηρῶν, ἴδριζε Ἐθνική διαχειριστική ἐπιτροπή τροφίμων, ἐθνικοποιοῦσε τοὺς ἀλευρόμυλους και δημιουργοῦσε ὄργανισμό γιὰ τοὺς φούρνους. Οἱ 'Ιακωβίνοι τῆς Λυών υἱοθέτησαν τίς ἀπόψεις του και τὸ Γενάρη ἔστειλαν στό Παρίσι πολλοὺς ἀπ' τοὺς δικούς του, σάν ἀντιπροσώπους, νὰ ζητήσουν ἀπ' τὴ Συμβατική νὰ διατιμήσει δλα τὰ εἶδη πρώτης ἀνάγκης.

Στὴν Ὁρλεάνη, κάποιος Ταμπουρώ, γραμματέας τοῦ τμήματος τοῦ Νοσοκομείου, ἔπαιξε τὸν ἴδιο ρόλο πού ἔπαιξε ὁ Ντοντιέ κι ὁ 'Ιντέν στή Λυών, ὁ Βαρλέ κι ὁ 'Ιάκωβος Ρου στό Παρίσι. Ὑστερ' ἀπ' τίς ἐξεγέρσεις τῆς Μπαῶς, βγήκε ἐναντίον του ἑνταλμα προσαγωγῆς στό δικαστήριο. Τὴ μέρα ὁμοῦ πού θέλησε νὰ τὸν συλλάβει ὁ εἰρηνοδίκης, 200 πρόσωπα μαζεύτηκαν μπουλούκι γύρω του γιὰ νὰ τὸν ὑπερασπίσουν, κ' ἔτσι κατάφερε νὰ ξεφύγει.

Οἱ Λυσσασμένοι δὲ διαθέτουν ἀσφαλῶς ἀκόμα δικές τους ἐφημερίδες. Ὁ Σουλβαίν Μαρσεάλ τοὺς παραχωρεῖ κάπου-κάπου τίς στήλες του στήν ἐφημερίδα του «Ἐπαναστάσεις τοῦ Παρισίου». Ὁ Μαρὰ δείχνει ἐχθρική στάση ἀπέναντί τους, ὁ Ἐμπέρ εἶναι ἐπιφυλαχτικός μαζί τους και περισσότερο περικοιητικός ἀπέναντι στοὺς Ὁρεινοὺς. Οἱ Λυσσασμένοι ὁμοῦ ἔχουν ὑπὲρ αὐτῶν τὸ μυστικό ἐνστικτο τοῦ πλήθους, και ἡ συνέχιση ἢ καλύτερα ἡ ἐπιδείνωση τῆς οικονομικῆς κρίσης δουλεύει γιὰ λογαριασμό τους. Οἱ Ὁρεινοί, γιὰ νὰ καταπολεμήσουν τοὺς Γιρονδίνους, εἶναι ὑποχρεωμένοι νὰ κάνουν ὑποχωρήσεις στοὺς Λυσσασμένους, νὰ τοὺς κάνουν τὰ χατήρια. Στις 6 τοῦ Γενάρη τοῦ 1793, ἕνας ἀπ' αὐτούς, ὁ βουλευτῆς Ντυρουά, διαπίστωσε στή Συμβατική τὴν πλήρη ἀποτυχία τῆς οικονομικῆς πολιτικῆς τοῦ Ρολάν: «Οἱ τιμὲς τῶν τροφίμων δὲν ἔπεσαν καθόλου. Δυστυχῶς τὸ ἀντίθετο, ἀυξήθηκαν, και τὸ ψήφισμα πού βγάλανε (στις 8 τοῦ Δεκέμβρη) δὲν ἔφερε τὸ ἀποτέλεσμα πού περιμένανε. Τὸ στάρι πού εἶταν πανάκριβο στήν περιφέρειά μου (τοῦ Ἐρ) κόστιζε μόνο 30 λίβρες· τώρα κοστίζει 36». Και οἱ ἴδιοι οἱ Γιρονδίνοι δὲν ὑποστήριξαν θεορὰ τὸν Ρολάν. Ὅταν ὑπέβαλε τὴν παραίτησή του, στις 22 τοῦ Γενάρη τοῦ 1793, εἶταν εὐκόλο νὰ προβλέψει κανεὶς πῶς ἡ οικονομικὴ πολιτικὴ του τῆς μὴ ἐπέμβασης δύσκολα θὰ ἐπιζοῦσε. Ἡ Συμβατικὴ διόρισε διάδοχό του τὸν προσηχτικό Γκαρὰ, πού φρόντιζε πολὺ νὰ μὴ ἐκτίθεται και εἶταν πάντα ἔτοιμος νὰ πάει μὲ τὸ μέρος τοῦ πῶ δυνατοῦ. Ἡ ἀκρίβεια τῆς ζωῆς θὰ συντελέσει πολὺ στήν πτώση τοῦ κόμματος τῶν Γιρονδίνων.

Η ΚΑΤΑΧΤΗΣΗ ΤΩΝ ΦΥΣΙΚΩΝ ΣΥΝΟΡΩΝ

Οι στρατιωτικές επιτυχίες συγκράτησαν τὸ κόμμα τῶν Γιρονδίνων στὴν κυβέρνηση. Ὅταν ἔλειψαν κι αὐτὲς καὶ μεταβλήθηκαν σὲ ἀποτυχίες, τότε αὐτὸ τὸ κόμμα χάθηκε. Ὑστερ᾽ ἀπ' τὸ Βαλμὺ ἀκολούθησε σειρὰ ἀπὸ νίκες πού ἔφεραν μὲ πρωτοφανή ταχύτητα τὰ γαλλικὰ ὄπλα ὡς τις Ἄλλεις καὶ τὸ Ρῆνο.

Μπαίνοντας στὴ Σαβοΐα, τὴ νύχτα τῆς 21ης πρὸς τὴν 22η τοῦ Σεπτεμβρίου, μὲ δεκαοχτὼ χιλιάδες ἄντρες, στὸ μεγαλύτερο μέρος ἐθελοντές, ὁ Μοντεσκιὸ κατέλαβε, χωρὶς νὰ ρίξει ντουφεκιὰ, τὰ ὄχυρά τοῦ Σακαρεϊγιάν, τὸν πύργο τοῦ Μάος, τὸ φρούριο τοῦ Μονμελιάν. «Ἡ πορεία τῆς στρατιᾶς μου, παράγγελλε στὶς 25 τοῦ Σεπτεμβρίου στὴ Συμβατική, εἶναι θρίαμβος. Ὁ λαὸς τῆς ὑπαίθρου, ὁ λαὸς τῶν πόλεων τρέχει νὰ μᾶς προὔπαντήσει· τὸ τριχρωμο ἐθνόσημο ἔχει διαδοθεῖ παντοῦ...» Δὲν ἐπρόκειτο γιὰ κατάχτηση, μὰ γι ἀπελευθέρωση.

Ἐντρομοὶ οἱ ἀριστοκράτες τῆς Γενεύης κάλεσαν σὲ βοήθεια τὰ καντόνια τῆς Ζυρίχης καὶ τῆς Βέρνης, πού τοὺς ἔστειλαν χίλιους ἐξακόσους ἄντρες ἐνίσχυση. Ἀμέσως τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο, ἐμπνεόμενο ἀπ' τὸν Κλαβιέρ, πού οἱ ἀριστοκράτες τῆς Γενεύης τὸν εἶχαν ἐξορίσει πρὶν ἀπὸ δέκα χρόνια, διέταξε τὸν Μοντεσκιὸ νὰ καλέσει ἐπίσημα τὴν ἐλευθέρη πόλη νὰ στείλει πίσω τοὺς στρατιῶτες τῆς Ζυρίχης καὶ τῆς Βέρνης. Ἡ Συμβατικὴ, ὕστερ᾽ ἀπὸ πρόταση τοῦ Μπρισὸ καὶ τοῦ Γκαντέ, ἐπικύρωσε τὴ διαταγὴ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου, παρὰ τὴν ἀντίθεση τοῦ Ταλλιέν, τοῦ Μπαρέρ, τοῦ Δαντών, τοῦ Γκαρὰν ντὲ Κουλὸν καὶ τοῦ ἴδιου τοῦ Πετιόν, ὕστερ᾽ ἀπὸ δυὸ ἀκαρπες ψηφοφορίες. Ὁ Μοντεσκιὸ δὲν ἐκπλήρωσε τὴν προσδοκίαν τῶν Γιρονδίνων. Ἀντὶ νὰ μπεῖ στὴ Γενεύη, ἄρχισε διαπραγματεύσεις. Οἱ ἀριστοκράτες τῆς Γενεύης ὑποσχέθηκαν πὼς θὰ διώξουν τοὺς Ἐλβετοὺς. Κι αὐτὸ ὄχι γιὰ τὸ ὅτι ὁ Κλαβιέρ. Ἡ Συμβατικὴ ἀρνήθηκε νὰ ἐγκρίνει τὴ συμφωνία πού διαπραγματεύτηκε ὁ Μοντεσκιὸ, ἐναντίον τοῦ ὁποίου ἀπαγγέλθηκε κατηγορία, στὶς 9 τοῦ Νοέμβριου, πρῶτα πού τὸν ἀνάγκασε νὰ μεταναστεύσει. Ἡ Γενεύη ἔμεινε ἀνεξάρτητῃ ἢ Ἐπανάσταση ὅμως εἶχε ἀναβληθεῖ μονάχα.

Ὁ Ντ' Ἀνσέλμ, μὲ τὴ στρατιὰ τοῦ Βάρ, ἀποτελούμενη ἀπὸ 9

νσοστρατολογήθέντα τάγματα και ἕξη χιλιάδες Μασσαλιῶτες ἔθνοφρουρούς, ξεκίνησε ὕστερ* ἀπὸ οὐχτὼ μέρες μετὰ τὸν Μοντεσκιού, τὸν ἀρχηγό του. Ὑποστηριζόμενος ἀπ' τὸ στόλο τοῦ ναυάρχου Τρυγκέ, μπήκε στὴ Νίκαια ἀμαχητί, στὶς 29 τοῦ Σεπτεμβρίου, κυρίεψε τὴν ἐπομένη τὸ φρούριο τῆς Βιλφράνς, ὅπου βρῆκε πολυάριθμο πυροβολικό, μεγάλες ποσότητες ἐφοδίων, μιὰ φρεγάτα και μιὰ κορβέτα.

*Επίθεση στὸ Ρήνο, ὅπως και στὶς Ἄλπεις. Ὁ Κιουστίν, διοικητὴς τῆς πόλης Λαντώ, βλέποντας τοὺς Αὐστροπρώσους ἀπασχολημένους στὴν Ἀργκόν και τὶς ἀποθήκες τοὺς δίχως ἀρκετὴ φρουρά, ξεκίνησε μὲ 14.300 ἄντρες, ἐθελοντὲς κατὰ τὰ δύο τρίτα, κυρίεψε τὸ Σπίρ, στὶς 25 τοῦ Σεπτεμβρίου, ὕστερα ἀπὸ ἀρκετὰ σφοδρὴ μάχη, ἔπιασε 3.000 αἰχμαλώτους * ἔφερε στὴ Λαντώ σημαντικὴ λεία. Ἐπειδὴ γλυκάθηκε ἀπ' τὴν ἐπιτυχία αὐτή, ἀνέλαβε ξανά πορεία μερικὲς μέρες ἀργότερα, μπήκε στὴ Βόρμς, στὶς 5 τοῦ Ὀχτώβρη, * ἔμφανίστηκε μπρὸς στὴ Μαγεντία, στὶς 19 τοῦ Ὀχτώβρη, μὲ 13.000 ἄντρες και 45 πεδινὰ πυροβόλα, χωρὶς ὁμως νὰ διαθέτει κανένα πυροβόλο κατάλληλο γιὰ πολιορκία. Τὸ φρούριο, πολὺ ἰσχυρὸ, τὸ ὑπεράσπιζε μιὰ φρουρὰ ἀπὸ 3.000 ἄντρες, πού διέθετε πολὺ πυροβολικό και πολλὰ ἐφόδια. Ὁ Κιουστίν ὁμως εἶχε κατάσκοπους μέσα στὴν πόλη, πού οἱ ἀστοὶ κάτοικοὶ τῆς εἶχαν ἀρνηθεῖ, ἀπ' τὶς 5 τοῦ Ὀχτώβρη ἀκόμα, νὰ ὑπηρετήσουν στὶς ἐπάλξεις και φόρεσαν τὴν τρίχρωμη κονκάρδα. Στὴ δευτέρη πρόσκληση γιὰ παράδοση ἡ Μαγεντία συνθηκολόγησε. Ὁ ἀρχηγὸς τοῦ μηχανικοῦ τοῦ φρουρίου, ὁ Ἐκμεγιέ, περνᾷ ἀμέσως στὴν ὑπηρεσία τῆς Γαλλίας. Δυὸ μέρες ἀργότερα ἔμπαιναν οἱ Καρμαϊδὸλ* στὴ Φραγκφούρτη.

*Ἄν ὁ Κιουστίν ἤξερε καλὰ τὴν ταχτικὴ τοῦ πολέμου, ἀντὶ ν' ἀπομακρυνθεῖ ἀπ' τὸ Ρήνο, θὰ κατέβαινε τὸ ποτάμι και θὰ κυρίεψε τὸ Κόμπλεντς, ἀποκόπτοντας ἔτσι τὴν ὑποχώρηση τῶν πρῶστικῶν στρατευμάτων, πού, τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ ἀκριβῶς, ἐξεκένωναν τὴν Λονγκβὺ κάτω ἀπ' τὴν πίεση τῶν στρατευμάτων τοῦ Κέλλερμαν.

*Ὅταν πᾶ ἄφῃς νὰ τοῦ φύγει ἡ εὐκαιρία, μάταια ὁ Κιουστίν ἔγραψε στὸν Κέλλερμαν νὰ καταδιώξει ὀρμητικὰ τοὺς Πρώσους γιὰ ν' ἀποχτήσει ἐπαφὴ μαζί του. Ὁ Κέλλερμαν ἐπικαλέστηκε τὴν κούραση τῶν στρατευμάτων του γιὰ ν' ἀρνηθεῖ νὰ βαδίσει πρὸς τὴν Τρέβ. Τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο τὸν ἔστειλε στὴ στρατιὰ τῶν Ἀλπεων και τὸν ἀντικατέστησε μὲ τὸν Μπερνονβίλ πού κι αὐτὸς καθυστέρησε, νικίθησε μπροστὰ ἀπ' τὴν Τρέβ ἀπ' τὸν Χοσνλόε, ἀπ' τὶς 2 ὡς τὶς 15 τοῦ Δεκέμβρη, και τελικὰ ὀπισθοχώρησε ἄταχτα πρὸς τὴ Σάρρ. Ὁ Κιουστίν εἶχε ὕποστει κίβλας στὶς 2 τοῦ Δεκέμβρη στὴ Φραγκφούρτη τὴν πρώτη ἀποτυχία. Οἱ στρατιῶτες τῆς Ἔσσης, εἶχαν χτυπήσει ἀπρόοπτα τὴν πόλη

* Ἔτσι ἀποκαλοῦσαν περιφρονητικὰ τοὺς γάλλους ἐπαναστάτες οἱ ἔχθροι τους. Σ. τ. Μ.

πού οι κάτοικοί της ξεσηκώθηκαν έναντιον τῶν Γάλλων και ἀνοίξαν στούς δικούς τους τίς πύλες. Ὁ Κιουστίν εἶχε πεί νά ἐκενώσουν και τή Μαγεντία, τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο δμως τὸν εἶχε διατάξει νά μείνει ἐκεῖ και τοῦ εἶχε σταθεῖ ἐνισχύσεις ἀπ' τή στρατιὰ πού διοικούσε ὁ Μπιρόν στήν Ἀλσατία.

Τὸ Βέλγιο εἶχε κατακτηθεῖ σύγχρονα μέ τή Σαβοΐα και μέ τὸ μέσο Ρήνο. Ὑστερ' ἀπ' τὸ Βαλμύ, οἱ Αὐστριακοὶ τοῦ Σάξ-Τέσσην ἀναγκάστηκαν νά λύσουν τήν πολιορκία τῆς Λίλλης πού μάταια εἶχαν προσπαθήσει νά τήν τρομοκρατήσουν μ' ἔντονο βομβαρδισμό πού κράτησε ἀπ' τίς 29 τοῦ Σεπτέμβρη ὡς τίς 5 τοῦ Ὀχτώβρη. Ὁ Ντυμουριέ, ἀφοῦ πῆρε, στίς 11 τοῦ Ὀχτώβρη, τὰ συγχαρητήρια τῆς Συμβατικῆς, ὕστερα τὰ συγχαρητήρια τῶν Ἰακωβινῶν ἀπ' τὸ στόμα τοῦ Δαντῶν, μῆκε στό Βέλγιο ἀπ' τή Βαλανσιέν πρὸς τὴ Μόνς, στίς 27 τοῦ Ὀχτώβρη, μέ τήν καλύτερη γαλλικὴ στρατιὰ, πού ἀποτελούνταν κυρίως ἀπὸ ταχτικά στρατεύματα. Συνεκρούσθη στίς 6 τοῦ Νοέμβρη μέ τοὺς Αὐστριακοὺς τοῦ Κλερφαί και τοῦ Σάξ-Τέσσην πού εἶχαν ταμπουρωθεῖ μπρὸς ἀπ' τὴ Μόνς, σὲ ὀχυρωμένες θέσεις πού τίς εἶχαν φτιάξει βιαστικά πάνω σὲ δασώδεις λόφους. Ὁ ἀγώνας εἶταν τραχὺς, προπαντός στό κέντρο, γύρω ἀπ' τὸ χωριὸ Ζεμάπ. Οἱ Αὐστριακοὶ πού εἶταν οἱ μισοὶ ἀπ' τοὺς Γάλλους, ὑποχώρησαν κατὰ τὸ βράδι, ἀφήνοντας τέσσερις χιλιάδες νεκροὺς και 13 κανόνια στό πεδίο τῆς μάχης. Ὁ Ντυμουριέ δὲν τόλμησε νά τοὺς κυνηγήσει. Ἡ ἤττα τους δὲ μεταβλήθηκε σὲ πανωλεθρία. Ὡστόσο ἡ ἐντύπωση ἀπ' τὴ μάχη αὐτὴ εἶταν βαθιά, τόσο στὴ Γαλλία, ὅσο και στήν Εὐρώπη: «Τὸ Βαλμύ εἶταν μόνο ἀγώνας θέσεων, τὸ Ζεμάπ εἶταν γενικὴ ἐπιχείρηση, ἡ πρώτη ἀξιωματικὴ μάχη πού εἶχε δώσει ἀπὸ καιρὸ ἢ Γαλλία, τὸ Ροκρουά, νά ποῦμε, τῆς Δημοκρατίας» (Α. Συκέ). Ἐπειτα τὸ Ζεμάπ εἶχε ἀποτελέσματα πού δὲν τάχε τὸ Βαλμύ. Σὲ διάστημα λιγότερο ἀπὸ μῆνα, οἱ Αὐστριακοὶ ἐκδιώχθηκαν ἀπ' ὀλόκληρο τὸ Βέλγιο, στίς 14 τοῦ Νοέμβρη ἀπ' τίς Βρυξέλλες, στίς 28 ἀπ' τὴ Λιέγη, στίς 30 ἀπ' τὴν Ἀμβέρσα, στίς 2 τέλος τοῦ Δεκέμβρη ἀπ' τὸ Ναμῦρ. Ἀντὶ νά κυνηγήσει τοὺς Αὐστριακοὺς πού ὑποχωρούσαν πίσω ἀπ' τὸν ποταμὸ Ρερ γιὰ νά τοὺς ἐκμηδενίσει και γιὰ νά ἐνισχύσει τὸν Μπερνονβίλ και τῶν Κιουστίν πού εἶχαν ἐμπλακεῖ σὲ ἀγώνα μέ τοὺς Πρώσους, ὅπως τὸν διέταξε τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο, ὁ Ντυμουριέ σταμάτησε ἀπότομα.

Ὁ Ντυμουριέ βρισκόταν κιάλας σὲ ἀνοικτὸ πόλεμο μέ τὸν ὑποργὸ τῶν Στρατιωτικῶν Πάς και μέ τὸ Δημόσιο Ταμεῖο πού παρακολοῦθοῦσε ἀπὸ πολὺ κοντὰ τίς οἰκονομικὲς του μανοῦβρες. Περιστοιχιζόταν ἀπὸ μιὰ λυγεῶνα κερδοσκοπῶν μέ τοὺς ὁποίους εἶχε παράνομες συναλλαγές, μέ τὸν περίφημο λ. χ. ντ' Ἐσπανιάκ ἢ μέ τὸν τραπεζίτη ἀπ' τίς Βρυξέλλες Σιμόν. Τὸ σκάνδαλο εἶταν τόσο μεγάλο, πού ὁ Καμπὸν διέταξε τὴ σύλληψη τοῦ ντ' Ἐσπανιάκ και τοῦ ἀρχιεπιμελητῆ Μαλύ. Ὁ Ντυμουριέ ὁμοῦς ἀνέλαβε ἀνοικτῶ

τὴν ὑπεράσπιση τῶνπραχτόρων του, ὑποβάλλοντας καὶ τὴν πα-
ραίτησή του. Οἱ Γιρονδῖνοι πρόστρεξαν σὲ βοήθειά του. Στάλη-
καν ἀντιπρόσωποι στὸ Βέλγιο, κι ἀνάμεσά τους κι ὁ Ντελακρουά
κι ὁ Δαντῶν, γιὰ νὰ τὸν καθουχάσουν. Ὁ Μαλύς, ὁ ντ' Ἐσπα-
νιακ, ἀφέθηκαν ἐλεύθεροι· τὰ σκάνδαλα ἀποσιωπήθηκαν. Οἱ Γιρον-
δῖνοι δὲν εἶχαν πιά στὰ χέρια τους τοὺς στρατηγούς. Κι αὐτὸ
γιατὶ ὑπελόγιζαν νὰ χρησιμοποιήσουν τὴ δημοτικότητά τους κατὰ
τῶν Ὁρεινῶν. Ἐπειδὴ τοὺς εἶχαν ἀνάγκη, δὲν τολμούσαν νὰ τοὺς
ἐξαναγκάσουν σὲ πειθαρχία.

Νὰ κλείσουν εἰρήνη; Νὰ διατηρήσουν τὶς καταχτήσεις; Οἱ Γι-
ρονδῖνοι ἀμφιταλαντεύτηκαν γιὰ μιὰ στιγμή. Μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς
κατάλαβαν πῶς, γιὰ νὰ διατηρήσουν τὶς χώρες ποὺ κατάχτησαν,
θάρρεπε νὰ παρατείνουν καὶ νὰ γενικεύσουν τὸν πόλεμο. Στὶς 28
τοῦ Σεπτέμβρη, ὅταν διαβάστηκε τὸ γράμμα τοῦ Μοντεσκιού ποὺ
ἀνᾶγγελε πῶς οἱ κάτοικοι τῆς Σαβοΐας τοῦ ἀνακοίνωσαν τὴν ἐπα-
θυμία τους ν' ἀποτελέσουν τὸν 840 Νομὸ τῆς Γαλλίας, πολλοὶ Γι-
ρονδῖνοι, ὁ Μπανκάλ, ὁ Λουβέ, ὁ Λαζούρς, ὑποστηριζόμενοι ἄλ-
λωστε ἀπ' τὸν Κάμιλλο Ντεμουλέν, δηλώσαν πῶς εἶναι ἐναντίον
κάθε κατάχτησης. «Ἡ Γαλλία εἶναι ἀρκετὰ μεγάλη» εἶπε ὁ Μπαν-
κάλ. «Κοιτάξτε καλὰ μήπως, ἀλυσσοδένοντας τὴ Σαβοΐα στὴ
Δημοκρατία, φανοῦμε κ' ἑμεῖς ὅτι κάνουμε τὰ ἴδια μὲ τοὺς βασι-
λιάδες», πρόσθεσε ὁ Κάμιλλος Ντεμουλέν. Τότε τὸν διακόπτει ὁ
Ντελακρουά μ' αὐτὸν τὸνπραχτικὸ συλλογισμό: «Ποῖός θὰ πλη-
ρώσει τὰ ἔξοδα τοῦ πολέμου;» Ὁ Λουβέ τοῦ ἀπάντησε μέσα σὲ
ζωηρὰ χειροκροτήματα τῆς Συνέλευσης: «Τὰ πολεμικὰ ἔξοδα; Τὴν
ἀποζημίωση γι αὐτὰ θὰ τὴ βρεῖτε μὲ τὸ παραπάνω στὴν ἀπό-
λαυση τῆς ἐλευθερίας σας ποὺ ἐξασφαλίστηκε γιὰ πάντα, στὸ
θέαμα τῆς εὐτυχίας τῶν λαῶν ποὺ ἀπελευθερώσατε». Αὐτὴ ὁμως
ἢ γενναιοδωρία δὲν ἄρρεσε στὸν Δαντῶν: «Ταυτόχρονα μὲ τὴν ἐλευ-
θερία ποὺ ἔχουμε χρέος νὰ δώσουμε στοὺς γειτονικοὺς λαοὺς, δη-
λώνω πῶς ἔχουμε καὶ τὸ δικαίωμα νὰ τοὺς ποῖμε: δὲ θάχετε
πιά βασιλιάδες, γιατί, ὅσο σεῖς θὰ περιστοιχίζεστε ἀπὸ τυράννους,
ὅταν θὰ συνασπιστοῦν, μποροῦν νὰ φέρουν σὲ κίνδυνο τὴ δική
μας ἐλευθερία... Ἐκλέγοντάς μας ἀντιπροσώπους του στὴ Συνέ-
λευση αὐτὴ ὁ Γαλλικὸς λαός, σχημάτισε ἔτσι μιὰ μεγάλη ἐπιτροπὴ
γενικῆς ἐπανάστασης τῶν λαῶν κατὰ τῶν βασιλιάδων ὅλης τῆς
Οἰκουμένης». Ἡ Συνέλευση δὲ θέλησε νὰ ἐκφέρει γνώμη πάνω
στὴν οὐσία τῆς συζήτησης, ἐκλινε ὁμως φανερὰ πρὸς τὴν ἰδέα τοῦ
σηματισμοῦ ἀνεξάρτητων ἀδελφῶν Δημοκρατιῶν.

Ἡ δημοκρατικοποίηση τῶν καταχτημένων χωρῶν φαινόταν
καὶ στὴν ἴδια τὴν διπλωματικὴ ἐπιτροπὴ σὰν ἐπικίνδυνη πο-
λιτικὴ, ποὺ ἔπρεπε νὰ τὴν ἀποκρούσει. Στὶς 24 τοῦ Ὀκτώβρη,
σὲ μιὰ μεγάλη ἐκθεση ποὺ ἔκανε ἐξ ὀνόματος τῆς ἐπιτροπῆς, ὁ
Γιρονδῖνος Λαζούρς καταπολέμησε ἔντονα τὴ γνώμη τοῦ Δαντῶν
κι ὄλων ἐκείνων ποὺ σὰν αὐτὸν δὲν ἤθελαν νὰ ὑποσχεθοῦν βοή-
θεια καὶ προστασία στὸ λαὸ τῆς Σαβοΐας, παρὰ μόνο ἐφ' ὅσον θὰ

συμφωνούσε πρώτα να καταλύσει τη βασιλεία και τη φεουδαρχία : «Δεν είναι προσβολή κατά της ελευθερίας ενός λαού, εἶπε, να τοῦ ἀποκλείεις ἀπ' τὴν ἐκλογή του μιὰ μορφή διακυβέρνησης;» Ὁ Λαζούρ ἐπέκρινε τὸν Ἀνσέλμ για τὸ σύστημα τῆς αὐτοδιοίκησης ποῦ ἐφάρμοσε στὴν κομητεία τῆς Νίκαιας, ἐγκαθιστώντας καινούργιες ἀρχές καὶ ἰδρύοντας καινούργια δικαστήρια : «Ἡ ἐπιβολὴ νόμων ἰσοδυναμεῖ μὲ κατάχτησιν!».

Ἡ γνώμη τοῦ Λαζούρ εἶταν καὶ γνώμη τῆς Κυβέρνησης. Ὁ Λεμπρέν ἔγραφε στὶς 30 τοῦ Ὀκτώβρη, στὸ γάλλο πράχτορα στὴν Ἀγγλία Νοέλ : «Ἡ Γαλλία παραιτήθηκε ἀπὸ κάθε κατάχτησιν, καὶ αὐτὸ πρέπει νὰ καθησυχάσει τὴν ἀγγλικὴ κυβέρνησιν σχετικὰ μὲ τὴν εἴσοδο τοῦ Ντυμουριὲ στὸ Βέλγιο», καὶ στὶς 11 τοῦ Νοέμβρη, μετὰ τὸ Ζεμάπ, τοῦ ἐπαναλάβαινε : «Δὲ θέλουμε νὰ ἐπέμβουμε πὲ κανένα λαὸ καὶ νὰ τοῦ ἐπιβάλουμε αὐτὴ ἡ ἐκείνη τὴ μορφή διακυβέρνησης. Οἱ κάτοικοι τοῦ Βελγίου θὰ διαλέξουν ὅποιο καθεστῶς τοὺς ἀρέσει περισσότερο, χωρὶς ἡμεῖς ν' ἀναμιχθοῦμε καθόλου».

Ὁ Ροβεσπιέρος καὶ πολλοὶ Ἰακωβίνοι συμφωνοῦσαν στὸ σημεῖο αὐτὸ μὲ τὴ διπλωματικὴ ἐπιτροπὴ καὶ μὲ τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο. Στὶς 9 τοῦ Νοέμβρη, ὁ Σαμπὸ ἐξέθεσε στὴ Λέσχη τῶν Ἰακωβίνων, ἀντίθετα πρὸς τὸν Λυλλιὲ καὶ τὸν Ντυμποῦ Κρανσέ, τὸ ἀσύμφορο τῶν καταχτήσεων καὶ ἀπέσπασε τὰ χειροκροτήματα τῆς πλειοψηφίας. Ὁ Μπενταμπόλ, στὶς 12 τοῦ Δεκέμβρη, ἀπέσπασε τὶς ἐπενδυμένες τῶν θεωριῶν, ζητώντας εἰρήνη : «Προσοχὴ! Μὴ συνεχίζουμε ἕναν πόλεμο ἀπ' ὅπου θὰ βγοῦμε γελασμένοι!» Ὁ Ροβεσπιέρος ζήτησε μὲ γράματα πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς του «νὰ τεθοῦν λογικὰ ὄρια στὶς στρατιωτικὲς μας ἐπιχειρήσεις» καὶ τόνισε πὲ λίγο «τὸν κίνδυνο ἐπανάληψης καὶ στὸ Βέλγιο τοῦ ἴδιου φοβεροῦ κ' αἱματηροῦ ἀγῶνα ποῦ ἀναγκαστήκαμε ν' ἀναλάβουμε ἐναντίον τῶν δικῶν μας παπᾶδων.»

Ἐπὶ τὴν ὁδὸν τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου καὶ στὴ Διπλωματικὴ Ἐπιτροπὴ δυὸ ἀνθρώποι μ' ἐπιρροή, ὀλίγετα ἀφοσιωμένοι καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος, καὶ γιὰ λόγους προσωπικοῦς, στὴν πολιτικὴ τῶν καταχτήσεων, ὁ Κλαβιέρ ἀπ' τὴ Γενεύη καὶ ὁ Ἀνάχαρσης Κλότς ἀπ' τὴν Κλέβ, πρῶστος ὑπῆκοος. Πολιτικοὶ πρόσφυγες καὶ οἱ δυὸ, θὰ μπορούσαν τότε μόνο νὰ γυρίσουν πίσω στὴν πατρίδα τους, ὅταν θ' ἀπολυτρωνόταν ἀπ' τὸ ζυγὸ τῶν παλιῶν τυράννων τους, ἀπ' τοὺς διῶχτες τους, καὶ ὁ μόνος τρόπος ποῦ ἔβλεπαν γιὰ νὰ τὶς προστατέψουν, εἶταν νὰ τὶς ἐνώσουν μὲ τὴ Γαλλία. Ἀπ' τὰ 1785 ἀκόμα, στὸ βιβλίο του *Πόθοι ἐνὸς Γαλλοφίλου*, ποῦ τυπώθηκε τὸν ἐπόμενο χρόνο, ὁ Κλότς εἶχε γράψει : «Ἐνα πράμα ποῦ πρέπει νᾶχει πάντα μπροστά της ἡ Αὐτὴ τῶν Βερσαλλιῶν, εἶναι πῶς πρέπει νὰ φέρει τὰ σύνορα τῆς Γαλλίας μέχρι τὶς ἐκβολὲς τοῦ Ρήνου. Τὸ ποτάμι αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ φυσικὸ ὄριο τῆς Γαλατίας, ὅπως οἱ Ἀλπεις, τὰ Πυρροηναῖα, ἡ Μεσόγειος καὶ ὁ Ὠκεανός». Κι ἀπ' τὶς 29 τοῦ Σεπτεμβρίου ἀκόμα, ζήτησε τὴν προσάρτησιν τῆς Σαβοΐας.

Πίσω επομένως ἀπ' τὸν Κλαβιέρ κι ἀπὸ τὸν Κλότσις ὑπῆρχε ἓνα δυνατὸ κόμμα, ἀποτελούμενο ἀπὸ πολυάριθμους ξένους πρόσφυγες ποὺ εἶχαν ἔρθει στὴ Γαλλία νὰ κάνουν τὴν τύχη τους και νὰ βροῦν τὴν ἐλευθερία τους : πρόσφυγες ἀπ' τὴ Σαβοῖα συσπειρωμένοι γύρω ἀπ' τὸ γιατρὸ Ντοπέ, Ἰδρυτὴ τῆς λέσχης καὶ τῆς λεγεώνας τῶν Ἀλλοβρόγων, και γύρω ἀπ' τὸν ἀββᾶ Φιλίππερ Σμόν, βουλευτὴ τοῦ Κάτω Ρήνου στὴ Συμβατικὴ πρόσφυγες ἀπ' τὴ Γενεύη κ' Ἑλβετοὶ συσπειρωμένοι γύρω ἀπ' τὸν Κλαβιέρ, τὸν Ντεσσονάζ, τὸν Γκρενύ πρόσφυγες ἀπ' τὸ Νευσατέλ γύρω ἀπ' τὸν Καστελλά, τὸν Ζ. Π. Μαρά, τὸν Ρουλλιέ, Ἰδρυτὴ τῆς ἑλβετικῆς λέσχης πρόσφυγες Ὁλλανδοὶ γύρω ἀπ' τοὺς τραπεζίτες Κόκ, Βὰν ντέν Ὑβέρ, Ἀμπεμά πρόσφυγες ἀπ' τὴ Λιέγη γύρω ἀπ' τὸν Φαμπρύ, τὸν Μπασσάνζ, τὸν Φυόν, τὸν Ρανσοννέ Βέλγοι πρόσφυγες τοῦ κόμματος τῶν Στατιστῶν ποὺ κατέφυγαν στὸ Ντουαί, γύρω ἀπ' τὸ νεαρὸ κόμη Μπετόν-Σαρὸ : Βέλγοι τοῦ κόμματος τῶν Βονικιστῶν ποὺ εἶχαν καταφύγει στὸ Παρίσι, γύρω ἀπ' τοὺς τραπεζίτες Προλὸν και Βαλκίε τέλος Γερμανοὶ ἀπ' τὴ χώρα τοῦ Ρήνου, ποὺ οἱ περισσότεροι ἀπ' αὐτοὺς εἶχαν καταφύγει στὸ Στρασβούργο γύρω ἀπ' τὸν καπουτσίνο Εὐλόγιο Σνάιντερ, τὸ βιβλιοπώλη Κοττά, τὸν ἔμπορο Μπεμέρ, τὸ γιατρὸ Βεντεκίντ, κλπ. Ἐξυπνοὶ και δραστήριοι οἱ πρόσφυγες αὐτοὶ, εἶταν πολυάριθμοι στὶς λέσχες και εἰδικὰ στὴ λέσχη τῶν Κορδελιέρων ὅπου θὰ σχηματίσουν τὸν πυρήνα τοῦ κόμματος τοῦ Ἑμπέρ. Πολλοὶ εἶχαν καταλάβει θέσεις στὸ διοικητικὸ μηχανισμὸ και στὸ στρατὸ. Οἱ τόσο γρήγορες νίκες τοῦ φθινόπωρου τοῦ 1792 φαίνονταν πῶς εἶταν ἔργο τους στὸ μεγαλύτερό τους μέρος.

Ἦρθε στιγμὴ, μετὰ τὸ Ζεμάπ, ὅπου οἱ Γιρονδῖνοι τῆς Διπλωματικῆς Ἐπιτροπῆς και τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου ἀπαύδησαν πιά και υἰοθέτησαν και αὐτοὶ μετὰ τὴ σειρά τους τὴν πολιτικὴ τῶν προσφύγων, και τάχτηκαν ὑπὲρ τῶν προσαρτίσεων. Αὐτὸ ἀποτελοῦσε ἀποφασιστικὴ καμπή. Τὸν ἀμυντικὸ πόλεμο τὸν διαδέχτηκε ὀχι μονάχα ὁ προπαγανδιστικὸς ἀλλὰ και ὁ καταχτητικὸς. Κι αὐτὸ ἔγινε σιγά-σιγά γιὰ πολλοὺς λόγους, διπλωματικούς, στρατιωτικούς, διοικητικούς και οικονομικούς.

Ἄν οἱ διευθύνοντες τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο και τὴ Διπλωματικὴ Ἐπιτροπὴ ἔδειξαν φρόνηση κ' ἐπιφυλαχτικότητα στὴν ἀρχὴ γιὰ τὴν πολιτικὴ τῆς ἐπέχτασης, αὐτὸ τῶκαναν γιὰτὶ δὲν εἶχαν ἀπελπιστεῖ ἀκόμα πῶς θὰ πετύχαιναν γρήγορῃ εἰρήνην διασπῶντας τὸ Συνασπισμὸ. Ἡ ἀποτυχία τῶν διαπραγματεύσεων ποὺ εἶχαν ἀρχίσει μετὰ τοὺς Πρώσσους, μετὰ τὸ Βαλμύ, δὲν τοὺς εἶχε ἀποθαρρύνει. Μὲ διαταγὴ τους, ὁ Βαλάνς και ὁ Κέλλερμαν συναντήθηκαν στὶς 26 τοῦ Ὀχτώβρη τοῦ 1792 στὴν Ὀμπάνζ μετὰ τὸν Μπρούνσβικ, τὸν Λουκζίνι, τὸν Χοενλόε και τὸν πρίγκιπα τοῦ Ρέξ. Στους Πρώσσους πρότειναν τὴν συμμαχίαν τῆς Γαλλίας μετὰ ἀντάλλαγμα τὴν ἀναγνώριση ἀπὸ μέρος τους τῆς Δημοκρατίας στους Αὐστριακοὺς τὴν εἰρήνην, ὑπὸ τὸν ὄρο ν' ἀνταλλάξουν τὴ Βαυαρία μετὰ τὴ Κάτω Χώρας και ν' ἀφοκλίουν τὸν Λου-

ξεμβούργο. Ὁ Φρειδερίκος-Γουλιέλμος δὴμος γνωστοποίησε, τὴν 1η τοῦ Νοέμβρη, στὸν ἀντιπρόσωπο τῆς Γαλλίας Μαντριγιόν πῶς ἀπαιτοῦσε πρὶν, ἀπὸ κάθε συνενόηση, νὰ ἐκνωσούν οἱ Γάλλοι, τὸ ἔδαφος τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ νὰ δώσουν ἐγγυήσεις γιὰ τὴν τύχη τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' καὶ τῆς οἰκογένειάς του. Ὅσο γιὰ τὴν Αὐστρία, αὐτὴ ἀποφάσισε, ὕστερα ἀπὸ συμβουλὴ τοῦ Κάουνιτς, νὰ θέσει τοὺς πῶς κάτω προκαταρκτικούς ὁρους γιὰ τὴ σύναψη τῆς εἰρήνης: ἀπελευθέρωση τῆς βασιλικῆς οἰκογένειας πού θὰ τὴν ὀδηγούσαν στὰ σύνορα, καθιέρωση κληροδοτημάτων γιὰ τοὺς Γάλλους πρίγκιπες, ἀποκατάσταση τῆς κυριαρχίας τοῦ Πάπα στὴν Ἀβινιὸν καὶ τέλος ἀποζημιώσεις γιὰ τοὺς Γερμανοὺς πρίγκιπες πού ζημιώθηκαν ἀπ' τὶς ἀποφάσεις τῆς 4ης Αὐγούστου. Κάθε ἐλάττωμα προσεχοῦς εἰρήνης χανόταν.

Ἀντίθετα, ἡ εἰσοδος τῆς Ἰσπανίας στὸν πόλεμο φαινόταν πιθανή. Ὁ Μπρισό κι ὁ Λεμπρέν, γιὰ νὰ προλάβουν αὐτὸ τὸ ἐνδεχόμενο, σκεφτόντουσαν κόλας νὰ ἐξαπολύσουν ἐπανάσταση στὶς ἀποικίες τῆς Νότιας Ἀμερικής, μὲ τὸν κροεὸλό Μιραντά, πού ὑπηρετοῦσε στὸ στρατὸ τοῦ Ντυμουριέ. Ὁ προπαγανδιστικός, ὁ ἐπαναστατικὸς πόλεμος ἐμφανιζόταν στὴν περίπτωσι αὐτὴ σὰν ἐνδεδειγμένη προέχτασι τοῦ ἀμυντικοῦ πολέμου.

Οἱ καταχτημένες χῶρες εἶταν πολὺ διαφορετικὲς ἢ μιὰ ἀπ' τὴν ἄλλη στὴν κοινωνικὴ διάρθρωσι, στὴ γλῶσσα καὶ στὸν πολιτισμὸ. Μποροῦσε κανεὶς νὰ ἐπιβάλλει σ' αὐτὲς κοινὸ σύστημα διοικήσεως;

Ἡ Σαβοῖα, χῶρα γαλλόφωνη, μὲ γαλλικὸ πολιτισμὸ συναντοῦσε ἐμπόδια στὴν οἰκονομικὴ τῆς ἀνάπτυξη ἀπ' τὰ τελωνεῖα πού τὴ χωρίζαν τόσο ἀπ' τὴ Γαλλία, ὅσο κι ἀπ' τὸ Πεδεμόντιο. Ἡ ἀστικὴ τάξη τῆς μισοῦσε τὸ βάνουσο ἀστυνομικὸ καὶ τυραννικὸ στρατοκρατικὸ καθεστῶς τοῦ βασιλιᾶ τῆς Σαρδηνίας. Οἱ χωρικοὶ τῆς, ἐξαναγκασμένοι ἀπ' τὰ διατάγματα τοῦ Βίκτορα-Ἀμεδαίου νὰ ἐξαγοράζουν τὰ φεουδαρχικὰ δικαιώματα, ζήλευαν τοὺς Γάλλους χωρικοὺς πού εἶχαν ἀπαλλαγεῖ δωρεὰν ἀπ' τὰ φεουδαρχικὰ βάρη: Μὲ τὴν ἀφιξη τῶν Γάλλων, ἡ Σαβοῖα γέμισε ἀπὸ Λέσχεις πού ἐξέφρασαν ἀμέσως τὸν πόθο τους «νὰ ριχτοῦν στὶς ἀγκάλες τῆς Γαλλικῆς Δημοκρατίας καὶ ν' ἀποτελέσουν μαζί τῆς ἓναν ἐνιαῖο λαὸ ἀδελφῶν». Ἡ Ἔθνοσυνέλευσι τῶν Ἀλλοβρόγων, ἀποτελούμενη ἀπὸ ἀντιπροσώπους ὅλων τῶν κοινοτήτων, συνήλθε στὴ Σαμπερὸ στὶς 20 τοῦ Ὀχτώβρη καὶ κήρυξε ἐκπτώτη τὴ δυναστεία τοῦ Βίκτορα-Ἀμεδαίου καὶ τῶν διαδόχων του, ἐκμηδένισε ὕστερα τὴν κυριαρχία τῶν εὐγενῶν καὶ κατέλυσε τὸ καθεστῶς τῶν χωροδεσποτῶν, δήμευσε τὶς περιουσίες τοῦ κλήρου κ' ἐξέφρασε, τέλος, στὶς 22 τοῦ Ὀχτώβρη, τὸν πόθο τῆς χῶρας νὰ ἐνωθεῖ μὲ τὴ Γαλλία. Ἐπρόκειτο γιὰ ἓνα λαὸ πού προσφερόταν ὁμόφωνα, πού δινόταν στὴ Γαλλία.

Τὸ παλιὸ ἐπισκοπάτο τῆς Βασιλείας πού κατελήφθη ἀμέσως μόλις κηρύχθηκε ὁ πόλεμος, βρισκόταν σὲ θέση ἀνάλογη μὲ τὴ Σαβοῖα. Στὸ μεγαλύτερο μέρος τῶν χωροδεσποτειῶν καὶ τῶν κοι-

νοτήτων που το αποτελούσαν, κατοικούσαν γαλλόφωνοι πληθυσμοί που απ' τὰ 1789 ξεκινούντο γὰ τὴν κατάλυση τοῦ φεουδαρχικοῦ καθεστώτος. Οἱ κάτοικοι τοῦ Πορραντροῦ, ἔδρας τοῦ πρίγκιπα-ἐπισκόπου, που εἶχε δραπετεύσει, φύτεψαν τὸ δέντρο τῆς λευτεριάς τὸν Ὀχτώβρη καὶ ἴδρυσαν Λέσχη. Τὸ Ντελεμόν, τὸ Σαιντ-Υρσάν τὸ Σενιελεξιέ ἔκαναν τὸ ἴδιο. Ἐνα κόμμα ζητοῦσε τὴν ἔνωση μὲ τὴ Γαλλία, ἐνῶ ἕνα ἄλλο προτιμοῦσε τὴν ἀνεξάρτητη Δημοκρατία.

Στὴ Νίκαια, χώρα ἰταλόφωνη, οἱ φίλοι τῆς Γαλλίας εἶταν πολὺ λιγότεροι ἀπ' ὅ,τι εἶταν στὴ Σαβοΐα. Ὅταν ἔφτασαν τὰ στρατεύματα τοῦ Ντ' Ἀνσέλμ, ὅλα τὰ μαγαζιά ἔκλεισαν τὶς πόρτες τους. Οἱ στρατιῶτες ἐκδικήθηκαν λεηλατώντας τὴν πόλη καὶ ἡ λεηλασία αὐτὴ που τὴν ἀνέχθηκε ὁ Ντ' Ἀνσέλμ, μεγάλωσε ἀκόμα περισσότερο τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐχθρῶν τῆς Γαλλίας. Γιὰ τὴν ἴδρυση τῆς Λέσχης καὶ γιὰ τὴν ἐγκατάσταση προσωρινῶν διοικητικῶν ὑπηρεσιῶν, χρειάστηκε νὰ ἐπικαλεστοῦν τὴ συνδρομὴ τῆς μασσαλιώτικης παροικίας που εἶταν ἀρκετὰ πολυάριθμη στὴ Νίκαια. Ὁ πόθος τῆς ἔνωσης, που διατυπώθηκε στὶς 21 τοῦ Ὀχτώβρη, δὲν ἀντιπροσώπευε ἀσφαλῶς τίποτ' ἄλλο, παρὰ μονάχα τὴ θέληση μιᾶς ὀλιγάριθμης μερίδας τοῦ πληθυσμοῦ.

Οἱ χώρες τοῦ Ρήνου, γερμανόφωνες, δὲν εἶχαν εἰλικρινεῖς φίλους τῆς Γαλλίας ἢ καλύτερα τῆς Ἐπανάστασης· τέτιοι ὑπῆρχαν μονάχα στὶς πόλεις, καὶ εἰδικὰ στὴ Μαγεντία, μεταξὺ τῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου, τῶν νομομαθῶν, τοῦ φιλελευθέρου κλήρου καὶ τῶν ἐμπόρων που οἱ περισσότεροὶ συνέρχονταν στὰ φιλολογικὰ σπουδαστήρια γιὰ νὰ διαβάσουν τὶς παρισινὲς ἐφημερίδες. Ἡ ὑπαιθρος, διαιρεμένη σὲ λαϊκὲς καὶ ἐκκλησιαστικὲς χωροδεσποτεῖες, που δὲ βρισκόντουσαν ὅλες τους σὲ πόλεμο μὲ τὴ Γαλλία, ἔμνε ἀδιάφορη ἢ ἐχθρική. Ἀντίθετα ἀπ' τὸν Μοντεσκιού, τὸν Ντυμουριέ καὶ τὸν Ντ' Ἀνσέλμ, που δὲν ἀπαιτοῦσαν τίποτε ἀπ' τοὺς πληθυσμούς, ὁ Κιουστίν, μόλις μπῆκε στὸ Σπίρ, εἰσέπραξε πολεμικοὺς φόρους ἀπ' τοὺς προνομιοῦχους. Ἄς ἔλεγε ὁσο ἤθελε πῶς χτυποῦσε μόνο τοὺς προνομιοῦχους, σύμφωνα μὲ τὴ διατύπωση: εἰρήνη στὶς καλύβες, πόλεμος στοὺς πύργους· στὴ Φραγκφούρτη ὁμως εἶχαν φορολογηθεῖ οἱ τραπεζίτες καὶ συνέβαινε οἱ πρὸυχοντες τῆς Βόρμς, που φορολογήθηκαν κι αὐτοί, νὰ ναι δχι καὶ πολὺ εὐκατάστατοι. Ἐτσι λοιπὸν ὁ Κιουστίν ἐνοχλοῦσε ἕνα μέρος τῆς ἴδιας τῆς ἀστικῆς τάξης. Ὁ Λεμπρὲν ἐπικροτοῦσε τὴν πολεμικὴ αὐτὴ μέθοδο που ἐξασφάλιζε τὴν τροφοδοσία τοῦ στρατοῦ σὲ βάρους τῆς κατεχόμενης χώρας. Συναστοῦσε μάλιστα στὸν Κιουστίν, σ' ἕνα γράμμα του τῆς 30ῆς τοῦ Ὀχτώβρη, νὰ στείλει στὸ Παρίσι τὰ ὠραία ἔργα τῶν βιβλιοθηκῶν τῶν κατεχομένων πόλεων «καὶ εἰδικὰ τὴ Βίβλο τοῦ Γουτεμβέργιου». Προμήνυμα ἀπὸ τώρα τῆς πολιτικῆς τῶν διαρπαγῶν τοῦ Διευθυντηρίου καὶ τοῦ Ναπολέοντα.

Ὁ Κιουστίν καταλάβαινε πῶς οἱ στομφώδεις προκηρῦξεις του που συνοδεύονταν μὲ τὸ φύτεμα δέντρων τῆς λευτεριάς, δὲν ἀρ-

κούσαν για να συνδιαλλάξουν την κοινή γνώμη με τους Γάλλους. Θέλησε να ικανοποιήσει πò ουσιαστικά τους Γερμανούς. Μήν τολμώντας να καταργήσει μόνος του τη δεκάτη, τις άγγαρξείες, τὰ φεουδαρχικά δικαιώματα, τὰ κάθε λογής προνόμια, ζήτησε απ' τή Συμβατική να διατάξει ή ίδια τήν κατάργησή τους πò δέν τολμούσε να έλπίσει πώς θά τήν πετύχαιαν μόνοι τους, με τή δική του δράση, οι Ρήναοι. «Οι τοπάρχες, οι βαύλοι, οι άστυνόμοι, έγραφε στις 4 του Νοέμβρη, όλοι οι διοικητικοί οργανισμοί πò άποτελούνται από δευτερεύοντα όργανα τών μικρών τυράννων πò καταπιέζουν διαρκώς τή δυστυχισμένη αυτή χώρα, δέν έπαψαν ούτε στιγμή να εργάζονται για να έπανακτήσουν τò κύρος τους στα μάτια του λαού».

Η διαγωγή του Ντυμουριέ στο Βέλγιο έρχόταν σε αντίθεση με τήν πολιτική του Κιουστίν στο Ρήνο. Ο Ντυμουριέ ήξερε καλά τή χώρα όπου τόν είχε στείλει με ειδική άποστολή ο Λαφαγιέτ στα 1790, όταν ακόμα νικούσε ή Έπανάσταση κατά τής Αυστρίας. Ήξερε πòς οι Βέλγοι, πòν άνέρχονταν τότε σε δύομισον έκατομύρια, ήταν διαιρεμένοι σε δυο κόμματα: τους Στατιστές ή άριστοκράτες, πòν αγαπούσαν με πάθος τις παλιές φεουδαρχικές έλευθερίες* και στηρίζονταν σ' έναν κλήρο πολύ πλούσιο, πολύ φανατικό και με μεγάλη έπιρση στις έξαθλιωμένες τάξεις, και τους Βονκιστές ή δημοκράτες, πòν οι πρώτοι τους καταδίδων γιατί έχθρευόταν τόν κλήρο κ' έπιθυμούσαν ριζική μεταρρύθμιση τών παλιών θεσμών. Ήξερε πòς ή εκκλησιαστική ήγεμονία τής Λιέγης, μέλος τής Αγίας Αυτοκρατορίας, με πληθυσμό πεντακόσες χιλιάδες ψυχές, έκρυβε πολυάριθμους δημοκράτες πòν τ'όχαν πάρει άπόφαση ν' ανατρέψουν τò φεουδαρχικό καθεστώς. Συμβουλευόταν τήν Έπιτροπή τών Βέλγων και τήν Ένωση τών προσφύγων απ' τή Λιέγη πòν τις αποτελούσαν κυρίως Βονκιστές. Άνέλαβε τò έργο τής συγχώνευσης του Βελγίου και τής περιοχής τής Λιέγης σε μιάν ανεξάρτητη Δημοκρατία, προσέχοντας όσο τò δυνατό περισσότερο τήν έθνική υπερευαισθησία τών Βέλγων και τών κατοίκων τής Λιέγης. Οι πρόσφυγες πòν άκολουθούσαν τή στρατιά του συγκέντρωσαν τò λαό τών κατακτημένων πόλεων στις εκκλησίες και τόν έβαλαν να διορίσει προσωρινές διοικητικές αρχές πòν κήρυξαν τή διακοπή τών δεσμών με τήν Αυστρία. Παντού ιδρύθηκαν Λέσχες. Όταν όμως ο στρατηγός Λά Μπουρντουαί θέλησε να μιμηθεί τόν Κιουστίν και να επιβάλει πολεμικούς φόρους στους κατοίκους τής Τουρναί, τότε ο Ντυμουριέ τόν επέκρινε άστυρά: «Τò να εισπράτουμε για τή Γαλλία τους δημόσιους φόρους του Βελγίου, σημαίνει πòς επισύρουμε τή δυσπιστία στις έπιχειρήσεις μας και πòς τις κατασπλώνουμε, δίνοντάς τους τò χαρακτηρισμό τής

* Προνόμια έλευθερίας πòν άπόχτησαν όρισμένες πλοίεςτες πόλεις, εξαγοράζοντας τὰ φεουδαρχικά δικαιώματα τών χωροδεσποτειών. Σ.τ.Μ.

μικροπρέπειας και τῆς κερδοσκοπίας. Σημαίνει πῶς ἐγκαθιδρύουμε στρατιωτικὴ τυραννία στὰ ἔρειπια τοῦ αὐστριακοῦ δεσποτισμοῦ! » Ἀνεκάλεσε τὸν Λὰ Μπουρντοναί και τὸν ἀντικατέστησε μὲ τὸν Μιραντά.

Ὁ Ντυμουριὲ περιποιόταν τοὺς Βέλγους. Ἔβαζε τὶς ἐφοδιοπομπές του και πλήρωναν τοὺς φόρους τῶν διοδίων, δὲν ἔθιγε τοὺς ἰσχύοντες νόμους. Μολονότι εἶχε ἐπιτρέψει τὶς ἐπιτάξεις, δὲν κατέφευγε σ' αὐτές· πρόθυμα. Προτιμοῦσε ν' ἀγυράζει μὲ μεταλλικὸ νόμισμα κι ὄχι μὲ ἀσινιάτα. Τ' ἀναγκαῖα χρήματα τὰ ἐξοικονομοῦσε μὲ δάνεια πού ἔπαιρνε ἀπ' τὶς ἐκκλησιαστικὲς ἀρχές. Ἔτσι, μὲ τὰ δυὸ ἑκατομύρια πού δανείστηκε ἀπ' τὸν κληρὸ τῆς Γάνδης, προσπαθοῦσε νὰ στρατολογήσει μιὰ βελγικὴ στρατιὰ πού θὰ ἐνίσχυε τὴ δική του.

Σ' ὅλα τὰ κατεχόμενα μέρη ὑπῆρχε λίγο-πολύ μεγάλος ἀριθμὸς ἀπὸ κατοίκους πού εἶχαν ἐκτεθεῖ μὲ τοὺς Γάλλους μὲ τὸ νὰ ἐγγράφονται στὶς λέσχες και νὰ δέχονται θέσεις στὶς νέες διοικητικὲς ὑπηρεσίες. Οἱ συνένοχοι αὐτοὶ τῶν Γάλλων φοβόντουσαν τὴν ἐπιστροφὴ τῶν ἐκπτώτων ἡγεμόνων. Οἱ Γάλλοι τοὺς συμβούλευσαν νὰ σχηματίσουν δημοκρατίες. Θὰ μπορούσαν ὁμως νὰ σταθοῦν οἱ μικρὲς αὐτὲς δημοκρατίες μετὰ τὴν εἰρήνη, ὅταν θάφευγαν ἀπὸ κεῖ οἱ Καρμανιὺλ; «Θὰ μπορέσουμε νὰ εἶμαστε ἐλεύθεροι χωρὶς νὰ εἶμαστε Γάλλοι; » ἔλεγαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Νίκαιας στὴ Συμβατικὴ, στὶς 4 τοῦ Νοέμβρη. «Ὅχι! Ἀνυπέροβλητα ἐμπόδια στέκονται μπροστά· ἡ θέση μας εἶναι τέτια, πού μονάχα Γάλλοι ἢ σκλάβοι μπορούμε νάμαστε». Εἶχαν δώσει τὰ κλούττ' ἀπ' τὶς ἐκκλησίες τους, τὶς περιουσίες ἀπ' τὰ μοναστήρια τους. Τί θάλεγε ἡ Εὐρώπη γιὰ τὸ Γαλλικὸ λαὸ «ἂν ἐξαντλοῦσε πρῶτα τὴν πηγὴ τῶν θησαυρῶν μας μὲ τὸ δόλωμα τῆς λευτεριάς, κ' ὕστερα μᾶς πετοῦσε ἀπ' τὴν ἀγκαλιά του και μᾶς παράδινε φτωχοὺς πιά στὸ ἔλεος τῶν ἄσπονδων τυράννων;». Οἱ Ρηνανοὶ ἐπαναστάτες ἐκφράζανε τοὺς ἴδιους φόβους.

Ἡ δημοκρατικὴ Γαλλία, καλώντας τοὺς λαοὺς σ' ἐπανάσταση, ἀνελάμβανε ἠθικὲς ὑποχρεώσεις ἀπέναντί τους πού δὲν μπορούσε νὰ τὶς ἀποφύγει. Ἡ προπαγάνδα ὀδηγοῦσε κατὰ λογικὴ συνέπεια στὴν προστασία τῶν ἐπαναστατημένων και ἡ καλύτερη προστασία πού μπορούσε νὰ τοὺς δοθεῖ δὲν εἶταν ἄραγε ἡ προσάρτηση;

Μὲ τὴν ἐνθάρρυνση τῆς Λέσχης τοῦ Λαντώ, οἱ κάτοικοι τῆς βαυλίας τοῦ Μπεργκζάμπερν, στὸ δουκάτο τῶν Δύο Γεφυρῶν, πού εἶχαν χώρα οὐδέτερη, φύτεψαν τὸ δέντρο τῆς λευτεριάς, κατάρτησαν τὰ φεουδαρχικὰ δικαιώματα και ζήτησαν τὴν ἔνωσή τους μὲ τὴ Γαλλία. Ἡ ἐπανάσταση ἔατλώθηκε και στὸ ὑπόλοιπο δουκάτο κι ὁ δούκας ἀναγκάστηκε νὰ στείλει στρατὸ και νὰ συλλάβει τοὺς πρωτεργάτες τῆς. Ὁ Ρουὺλ ἐξέθεσε τὰ γεγονότα και ρώτησε τὴ Συμβατικὴ, στὶς 19 τοῦ Νοέμβρη, ἂν ἐπρόκειτο νὰ ἐγκαταλείψει στὸ ἔλεος τῶν δεσποτῶν τοὺς πατριῶτες τοῦ ἐφάρμοζαν τὶς ἀρχές τῆς. «Ζητῶ νὰ δηλώσετε πῶς οἱ λαοὶ

πὸν θὰ θελήσουν νὰ συναδελφωθοῦν μαζί μας, θὰ βροῦν προστασία ἀπ' τὸ Γαλλικὸ ἔθνος». Πολυάριθμοι ρήτορες, ὁ Ντεφερμόν, ὁ Λεζάντρ, ὁ Ρεμπέρ, ὁ Μαίλ, ὁ Μπροτώ, ὁ Καρρά, ὁ Ντεντέλ, ὁ Τρελάρ, ὁ Μπουρντόν, ὁ Σαιντ-Αντρέ ὑποστήριξαν τὸ Ρούλ. Μάταια ἐπιχείρησε ὁ Μπρισσὸ κι ὁ Λαζούρς νὰ κερδίσουν καιρὸ, ἀναβάλλοντας τὴν ἐκδοσὴ ἀπόφασης καὶ λέγοντας πὼς πρέπει νὰ δοῦν πρῶτα τὴν ἐκθεσὴ πὸν εἶχε ἀναλάβει νὰ συντάξει ἡ Διπλωματικὴ Ἐπιτροπὴ σχετικὰ μὲ τὴ διαγωγὴ τῶν στρατηγῶν στὶς ἐχθρικές χώρες. Ἡ Συμβατικὴ υἱοθέτησε μ' ἐνθουσιασμὸ τὸ σχέδιο ψηφίσματος πὸν τῆς ὑπέβαλε ὁ Λά Ρεβειγιέρ-Λετώ : «Ἡ ἔθνικὴ Συμβατικὴ Συνέλευσις διακηρύσσει ἐξ ὀνόματος τοῦ Γαλλικοῦ ἔθνους πὼς θὰ θεωρήσει ἀδελφούς καὶ θὰ ὑποστηρίξει δλους τοὺς λαούς πὸν θὰ θηλήσουν ν' ἀνακτήσουν τὴν ἐλευθερίαν τους κ' ἐπιφορτίζει τὴν ἐκτελεστικὴν ἐξουσίαν νὰ δώσει τὶς δέουσες διαταγὰς στοὺς στρατηγούς νὰ δώσουν βοήθεια στοὺς λαούς αὐτοὺς καὶ νὰ προστασίουν τοὺς πολίτες πὸν καταπιέστηκαν ἢ πὸν μπορεῖ νὰ καταπιεστοῦν γιὰ τὴν ὑπόθεσις τῆς λευτεριᾶς».

Ψήφισμα ἀξιωματικὸν πὸν κήρυσσε τὴν ἀλληλεγγύη τῶν ἐπαναστατικῶν ὀλοκληροῦ τοῦ κόσμου, πὸν ἀπειλοῦσε κατὰ συνέκεια δλους τοὺς θρόνους κι ὄλες τὶς ἐξουσίαις τοῦ παρελθόντος καὶ πὸν κινδύνευε νὰ προκαλέσει παγκόσμιον πόλεμον, ὄχι πῶν πόλεμον ἀνάμεσα σὲ δύο Δυναμίαις, ἀλλὰ πόλεμον κοινωρικὸν, πὸν θὰ τὸν ἀνελάμβανε καὶ θὰ τὸν διεξῆγε τὸ χειραφετημένον πῶν ἐκεῖνο ἔθνος πὸν ἀνελάβαινε τὴν προστασία καὶ τὴν κηδεμονία ὅλων τῶν ἄλλων καταπιεζομένων ἀκόμα λαῶν.

Ἡ Ἐπανάστασις πὸν εἶχε ἀποκηρύξει στὴν ἀρχὴ τὶς καταχτήσεις καὶ τὸ μιλιταρισμὸν, πιεζόμενὴ ἀπ' τὰ πράγματα, θὰ ἐμφανιζόταν τώρα στὸν κόσμον μὲ θώρακα καὶ κράνος. Τὸ νέο της Ἐδαγγέλιον θὰ τὸ διέδινε ὅπως εἶχαν διαδώσει καὶ οἱ παλιῆς θρησκείαις τὸ δικὸν τους, δηλ. μὲ τὴ δύναμη τῆς ρομφαίας.

Ἡ πρώτη προσάρτησις ἀκολούθησε σχεδὸν ἀμέσως. Ὁ ἐπίσκοπος Γκρεγκουάρ πρότεινε στὶς 27 τοῦ Νοέμβριου, σὲ μιὰ μεγάλῃ ἐκθεσὴ πὸν ἔκανε, νὰ γίνῃ δεχτὴ ἡ εὐχὴ τῶν κατοίκων τῆς Σαβοίας. Δικαιολόγησε τὸ μέτρο αὐτὸ ὄχι μονάχα μὲ τὸ ἀπαράγραπτον δικαίωμα πὸν ἔχει ἕνας λαὸς νὰ διαλέγει ἐλεύθερα τὴν ἐθνικότητά του, ἀλλὰ ἀκόμα καὶ μὲ σκέψεις συμφεροντολογικῆς. Τὰ γαλλικὰ σίντορα θὰ ἐπιβραχυνοῦν καὶ θὰ γίνουν πὸν ἀσφαλῆ. Θάχομε οἰκονομία στὸ τελωνειακὸ προσωπικόν. Οἱ κάτοικοι τῆς Σαβοίας, θὰ μποροῦσαν, χάρις στὴ γαλλικὰ κεφάλαια, νὰ ἐκμεταλλεστοῦν τὸ φυσικὸ πλοῖτό τους, κλπ. Στοὺς μικρόνυχους, πὸν ἀντέλεξαν πὼς ἡ ἔνωσις τῆς Σαβοίας ἐπρόκειτο νὰ διαιωνίσει τὸν πόλεμον, ὁ Γκρεγκουάρ ἀπάντησε ἀγέρωχα : «Ἡ ἔνωσις αὐτὴ δὲν προσθέτει τίποτε στὸ μίσος τῶν καταπιεστῶν ἐναντίον τῆς Γαλλικῆς Ἐπανάστασις, ἀντίθετον δυναμώνει τὰ μέσα μὲ τὰ ὁποῖα θὰ σπάσομε τὸ συνασπισμὸν τους. Ἄλλωστε ὁ κύβος ῥίχτηκε πῶν : τὸ λέμον ἀνερχτὰ, εἴμαστε ἐχθροὶ ὅλων τῶν Κυβερνήσεων καὶ φίλοι

δλων τῶν λαῶν». Ἡ προσάρτηση ἐγκρίθηκε καμψηφεί· μειοψήφισαν μόνο δυό : ὁ Γιρονδίνος Πενιέρ πού μάταια ἐπιχείρησε νά διαμαρτυρηθεῖ κατὰ τή συνεδρίαση, κι ὁ Μαρά πού διαμαρτυρήθηκε ἀμέσως κατόπι στήν ἐφημερίδα του. Εἶναι ἀλήθεια πῶς ὁ πολυμήχανος Μπυζὸ βρήκε στοὺς φλους του μὰ πόρτα διαφυγῆς, ζητώντας νά θεωρηθεῖ τὸ ψήφισμα ἀρθρο τοῦ Συνατάγματος, δηλ. νὰ υποβληθεῖ, ὅπως τὸ ἴδιο τὸ Σύνταγμα, στήν κρίση τοῦ λαοῦ καὶ νὰ ἐπικυρωθεῖ ἀπ' αὐτόν. Ψίθυροι ἀποδοκιμασίας τὸν διέκοψαν κ' ἔτσι ἀπέσυρε στήν ἀρχὴ τὴν τροπολογία του. Ὁ Δαντὼν ὁμως ξαναγύρισε στήν ἴδια : «Λέω πῶς μὰ τέτια συμφωνία δὲ θὰ διατηρηθεῖ αἰώνια, ἀν δὲ γίνει δεκτὴ ἀπ' τὸ Γαλλικὸ ἔθνος». Μὲ τὴν ὑποστήριξη τοῦ Μπαρέρ, ἡ τροπολογία ψηφίστηκε. Ἡ προσάρτηση λοιπὸν τῆς Σαβοΐας εἶταν μόνο προσωρινή. Ἐξυπνο μέσο γιὰ νὰ ἱκανοποιήσουν ταὺς κατοίκους τῆς Σαβοΐας, ἐπιφυλάσσοντας πάντα στὸν ἑαυτὸ τους γιὰ τὸ ἀβέβαιο μέλλον τὴ δυνατότητα νὰ διαπραγματευτοῦν μὲ τοὺς πρώην τυράννους τῶν λαῶν αὐτῶν.

Οἱ περισσότεροὶ ὁμως Συμβατικοὶ παρασύρθηκαν πρὸς στιγμὴ ἀπ' τὸν ἐνθουσιασμό τοῦ Γκρεγκουάρ. Ἡ πολιτικὴ τῆς ἐπέχτασης ἔσπασε ξαφνικά.

Ὁ Μπρισσό, πού διηύθυνε τὴ Διπλωματικὴ Ἐπιτροπή, ἔγραφε στὸ Σερβάν, στίς 26 τοῦ Νοέμβρη : «Νομίζω πῶς ἡ ἐλευθερία μας δὲν πρόκειται νὰ μείνει ποτὲ ἀπερὸσπαστη, ἐφόσον θὰ μείνει σὲ θρόνο ἔστω κ' ἕνας Βουρβῶνος. Μὲ τοὺς Βουρβῶνους δὲν πρόκειται νάχομε καθόλου εἰρήνη, καὶ πρέπει ἀπὸ τώρα νὰ σκεπτόμαστε τὴν ἐκστρατεία κατὰ τῆς Ἰσπανίας. Τὴν ἐκστρατεία αὐτὴ δὲν παύω νὰ τὴν κηρύττω στοὺς ὑπουργούς». Δὲν ἤθελε μονάχα νὰ κινήσει σ' ἐπανάσταση τὴν Ἰσπανία καὶ τίς ἀποικίες της, ἀλλὰ καὶ τὴ Γερμανία κι ὀλόκληρη τὴν Εὐρώπη : «Τότε μόνον θὰ ἡσυχάσουμε, ὅταν ἀνάψει ἡ Εὐρώπη, ὀλόκληρη ἡ Εὐρώπη... Ὅταν φέρομε τὰ σύνορά μας ὦς τὸ Ρῆνο, ὅταν τὰ Πυρρηναία θὰ χωρίζουν ἐλεύθερους πὰ μόνον λαούς, τότε ἡ ἐλευθερία μας θὰ ἐδραιωθεῖ». Ὁ Μπρισσό φοροῦσε τὸν κόκκινο σκοῦφο στήν παλιὰ μοναρχικὴ πολιτικὴ τῶν φυσικῶν συνόρων.

Ἡ ἐπεχτατικὴ πολιτικὴ τῶν Γιρονδίνων συνδεόταν στενὰ μὲ τὴ συντηρητικὴ κοινωνικὴ πολιτικὴ τους. Ὁ Κλαβιέρ, λέει ὁ Συκέ, φοβόταν τὴν εἰρήνη. Στίς 5 τοῦ Δεκεμβρη, ἔγραφε στὸν Κιουστίν : «Πρέπει νὰ διατηρηθεῖ ἡ ἐμπόλεμη κατάσταση» ἢ ἐπιστροφή τῶν στρατιωτῶν μας θ' αὐξήσει παντοῦ τὴν ταραχὴ καὶ θὰ μᾶς ἀφανίσει». Τὴν ἴδια γνώμη εἶχε κι ὁ Ρολάν. «Πρέπει, ὁμολόγησε μὰ μέρα, νὰ σταίλομε σὲ μακρινὴ πορεία τοὺς στρατιῶτες πού ἔχομε ὑπὸ τὰ ὄπλα, τόσο μακριά, ὅσο βαστάνε τὰ πόδια τους· ἀλλιῶς θὰ γυρίσουν πίσω καὶ θὰ μᾶς κόψουν τὸ λαιμό».

Ἡ πολιτικὴ ὁμως αὐτὴ κόστιζε ἀκριβὰ. «Ὅσο περισσότερο προχωροῦμε στὸ ἐχθρικὸ ἔδαφος, γκρίνιαζε ὁ Καμπὼν στίς 10 τοῦ Δεκεμβρη, τόσο ὁ πόλεμος γίνεται πῶς πολυδάπανος, προπαντὸς

μέ τις φιλοσοφικές αρχές και τὰ γενναιοψύχα αισθήματα πού ἔ-
 χουμε. Ἡ κατάσταση μας εἶναι τέτια, πού ἔχουμε χρέος νά πά-
 ρουμε οριστική ἀπόφαση. Λέμε διαρκῶς πὼς φέρνουμε τὴ λευτε-
 ριά στους γείτονές μας. Τοὺς πηγαίνουμε τὸ μεταλλικό μας νό-
 μισμα, τὰ προϋόντα μας, ἐκείνοι όμως δὲ θέλουνε τ' ἀσινιάτα μας».

Ἀνατέθηκε στὸν Καμπὸν νά προτείνει σχέδιο ψηφίσματος γιὰ τὴ
 διαγωγή πού πρέπει νά τηροῦν οἱ στρατηγοὶ στὶς κατεχόμενες
 χώρες. Τὸ σχέδιο εἶταν ἔτοιμο ἀπ' τὶς 15 τοῦ Δεκέμβρη. "Ἐβαλε
 σὰν ἀρχή, πὼς σκοπὸς τοῦ ἐπαναστατικοῦ πολέμου εἶταν ἡ ἐκμη-
 δένιση ὄλων τῶν προνομίων: «Κάθε προνομιούχος, κάθε τύραν-
 νος πρέπει νά θεωρεῖται ἐχθρὸς στὶς χώρες ὅπου μπαίνουμε». Ἄν
 οἱ Ρηναοί, ἐνθουσιασμένοι στὴν ἀρχή, ψυχράθηκαν ἀργότερα, κ
 ἂν στὴ Φραγκφορτὴ ἀντιμετωπίστηκε τὸ ἐνδεχόμενο ἐνὸς νέου
 Σικελικοῦ Ἑσπερινοῦ, αὐτὸ ὀφείλεται στὸ ὅτι λησμονήθηκε ἡ πῶ
 πάνω ἀρχὴ κὶ ἀργήσε νά δοθεῖ ἡ ἄδεια στὸν Κιουστὶν νά κατα-
 στρέψει τὸ καθεστῶς τῶν χωροδεσποτειῶν. Ἄν ὁ βελγικὸς λαὸς
 τηρεῖ παθητικὴ ἢ ἐχθρικὴ στάση, ὑπαίτιος εἶναι ὁ Ντιμςυριέ πού
 δὲ φρόντισε νά σταματήσει καθόλου ἢ καταπίσει. Ἀσφαλῶς θά-
 ταν ὠραῖο, οἱ λαοὶ τῶν κατεχομένων χωρῶν νά μιμηθοῦν τὸ πα-
 ράδειγμα τῶν Γάλλων καὶ νά γκρεμίσουν οἱ ἴδιοι τὸ φεουδαρχι-
 σμὸ. Ἄφοῦ ὅμως αὐτὸ δυστυχῶς εἶναι ἀδύνατο, πρέπει ἐμεῖς νά
 μεταβληθοῦμε σ' ἐπαναστατικὴ ἔξουσία καὶ ν' ἀνα-
 τρέψουμε πού τὸ παλιὸ καθεστῶς πού τοὺς κρατεῖ ὑποδουλωμένους.

Ἡ Γαλλία θ' ἀσκήσει πρὸς ὀφελὸς τοῦς ἐπαναστατικὴ δικτατορία,
 καὶ θὰ τὴν ἀσκήσει ἀπροκάλυπτα: «Θάταν ἀνώφελο ν' ἀποκρύ-
 ψουμε τὶς ἀρχές μας καὶ τοὺς σκοποὺς τῆς πορείας μας: οἱ τύ-
 ραννοι τοὺς ξέρουν πιά... Μόλις μπαίνουμε σὲ μιὰ χώρα, ἡ πρώτη
 μας δουλειὰ εἶναι νά δίνουμε μεῖς τὸ σύνθημα τῆς ἐξέγερσης».

Οἱ γάλλοι στρατηγοὶ θὰ καταργοῦν λοιπὸν ἀμέσως τὴ δεκάτη
 καὶ τὰ φεουδαρχικὰ δικαιώματα καὶ κάθε λογῆς δουλεία. Θὰ κα-
 ταργοῦν ὅλες τὶς ἀρχές καὶ θὰ βάζουν τὸ λαὸ νά ἐκλέγει προσω-
 ρινῆς διοικητικὲς ἀρχές, ἀπ' ὅπου θ' ἀποκλείονται οἱ ἐχθροὶ τῆς
 Δημοκρατίας, γιὰτὶ οἱ μόνοι πολῖτες πού θὰ δικαιῶνται νά συ-
 μετέχουν στὶς ἐκλογές, θάνα ἐκείνοι πού θὰ ὀρκίζονται πίστη
 στὴ λευτεριά καὶ στὴν ἰσότητά καὶ θ' ἀπαρνοιοῦνται τὰ προνόμια.

Οἱ πικιοὶ φόροι θὰ καταργοῦνται, οἱ περιοριστικὲς ὅμως πού ἀνή-
 κουν στὸ δημόσιο, στοὺς ἡγεμόνες, στὶς λαϊκῆς κ' ἐκκλησιαστικῆς
 κοινότητες, σ' ὅλους τοὺς ὀπιδοὺς τῆς τυραννίας, θὰ δημεύονται
 γιὰ ν' ἀποτελοῦν ἐγγύηση τοῦ ἀσινιάτου, πού ἡ κυκλοφορία του
 θὰ ἐπιβάλλεται ἀναγκαστικά. Ἄν οἱ νέες διοικητικὲς ἀρχές νομί-
 ζουν πὼς πρέπει νά ἐπιβάλουν φόρους, οἱ φόροι αὐτοὶ δὲ θὰ ἐπιβάλ-
 λονται στὶς ἐργαζόμενες τάξεις. «Ἔτσι μόνο θὰ κάνουμε τὸ λαὸ
 ν' ἀγαπήσει τὴ λευτεριά: δὲ θὰ πληρώνει πιά τίποτε, καὶ θὰ διοι-
 κεῖ αὐτὸς τὰ πάντα». Ὅταν ὁ Ἀνάχαρις Κλόδος, στὶς 20 τοῦ
 προηγουμένου Ὀκτώβρη, εἶχε προτείνει ἀνάλογα μέτρα, δὲ σημειώ-
 σθε καμιά ἐπιτυχία. Ἄλλο τότε, διὸ μῆνες τώρα, οἱ ἰδέες ἐξελί-

χτηκαν. Ὁ Καμπόν αὐτὴ τὴ φορὰ χειροκροτήθηκε μὲ φρενίτιδα ἐνθουσιασμοῦ, καὶ τὸ ψήφισμά του ἔγινε δεχτὸ ἀμέσως.

Τὰ ψηφίσματα τῆς 19ης τοῦ Νοέμβριου καὶ τῆς 15ης τοῦ Δεκέμβριου περικλείουν τὴν οὐσία τῆς ἐξωτερικῆς πολιτικῆς τοῦ κόμματος τῶν Γιρονδίνων. Τὸ ἓνα συμπληρώνει τ' ἄλλο. Τὸ πρῶτο παρέχει προστασία στοὺς λαοὺς, τὸ δεύτερο θέτει ὄρο προκαταρκτικὸ γιὰ τὴν προστασία αὐτή: οἱ λαοὶ νὰ δεχτοῦν τὴν ἐπαναστατικὴ δικτατορία τῆς Γαλλίας.

Γιὰ νὰ πετύχει μιὰ τέτια πολιτικὴ, θάπρεπε ἡ κυβέρνησις ποὺ τὴ διατύπωνε νάχε τὴ δύναμη νὰ τὴν ἐπιβάλλει στοὺς λαοὺς ποὺ δὲν τὴν εἶχαν ζητήσει, στὶς ἐχθρικὰς Δυνάμεις ποὺ κατέλυε τὴν ἐδαφικὴ τους ἀκεραιότητα, τέλος στοὺς οὐδετέρους ποὺ ἀπειλοῦσε τὰ ζωτικὰ τους συμφέροντα. Μ' ἄλλα λόγια, θάπρεπε ὁ γαλλικὸς στρατὸς νάταν περὶ θῆνιο ὄργανο στὰ χεῖρα τῶν Γιρονδίνων καὶ ὄχι νὰ ἴσχυε τόσο δυνατό, ποὺ νὰ μπορεῖ νὰ τσακίσει τὴν ἀντίστασιν σχεδὸν ὁλόκληρης τῆς Εὐρώπης.

Μποροῦμε νὰ διερωτιώμαστε, μήπως ὁ παγκόσμιος πόλεμος, ποὺ τὸ σπέρμα του βρισκόταν στὰ δυὸ αὐτὰ ψηφίσματα, εἶταν ἡ μοιραία συνέπεια τῆς πορείας τῶν γεγονότων. Εἶναι βέβαιο πὼς τὸ κόμμα τῶν Γιρονδίνων ἐπιχείρησε, μὰ στιγμῇ, νὰ πετύχει εἰρήνην κάνοντας διαπραγματεύσεις μὲ τὴν Πρωσσία καὶ τὴν Αὐστρία. Μὰ τότε μόνο θὰ μποροῦσε νὰ πετύχει συνενόησιν μὲ τοὺς βασιλιάδες, ἂν ἐστὶ δίκη τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ' εἶχε πάρει ἀνοιχτὰ ἀποφασιστικὴ θέση. Ἄν, ἂν τὴν πρώτη ἀκόμα μέρα, εἶχε ἐπικαλεσθεῖ τὸ ἐθνικὸ συμφέρον γιὰ νὰ συχωρευθεῖ ὁ βασιλιάς, ἂν εἶχε δηλώσει ἑξάστερα πὼς ἡ δίκη του θὰ ἐμπόδιζε τὴ σύναψιν εἰρήνης, ἂν εἶχε ἀναλάβει θαρραλέα τὴν εὐθύνη νὰ προτείνει, ἂν τὴν πρώτη μέρα τῆς ἀνακήρυξιν τῆς Δημοκρατίας, νὰ διώξουν ἂν τὴ Γαλλία τὴ βασιλικὴ οἰκογένεια, τότε μόνο ἴσως θὰ μποροῦσε νὰ φέρει σ' αἰσιοτέραν τὴν διαπραγματεύσεις ποὺ ἄρχισαν. Ἡ εἰρήνη θάταν δυνατὴ μὲ βάση τὸ status quo. Ἡ Αὐστρία καὶ ἡ Πρωσσία ζητοῦσαν μόνο νὰ βγοῦν ἀξιόπρεπα ἂν τὴ δύσκολη θέση ὄχι νὰ τοὺς εἶχαν φέρει οἱ Γάλλοι, γιὰ νὰ καταπιαστοῦν μὲ τὰ συμφέροντά τους στὴν Πολωνία, ποὺ τ' ἀπειλοῦσε ἡ Ρωσία. Μὰ τὸ κόμμα τῶν Γιρονδίνων δὲν εἶχε τὸ ἀπαιτούμενον θάρρος νὰ πληρώσει τὴν εἰρήνην μὲ τὶς θυσίας ποὺ ἔπρεπε. Δὲ θὰ ὑποχωροῦντο μόνον νὰ ζητήσιν νὰ μὴν τιμωρηθεῖ ὁ Λουδοβίκος ΙΣΤ', θάπρεπε ἀκόμα ν' ἀπαρνηθεῖ τὴν ἐπαναστατικὴ προπαγάνδα ποὺ τόσο τὴν εἶχε ἐνθαρρύνει. Δὲν τόλμησε ν' ἀπεμπολήσιν τὸ παρελθόν του. Παρασύρθηκε ὡς τὸ τέλος ἂν τὴ μέθην τῶν νικῶν.

Ὅσο γιὰ τὸ κόμμα τῶν Ὀρεινῶν, ποὺ ἓνα χρόνον πρὶν, εἶχε ἀντιταχθεῖ θαρραλέα, μὲ τὸν Ροβεσπιέρο, στὸν πόλεμον, ἂν ἐπαίρησε νὰ μετριάσει τὴν πολιτικὴν τῶν προσαρτήσεων τῶν Γιρονδίνων, ἂν ἔκανε ν' ἀκουστοῦν μερικὰς δευδερκεῖς προειδοποιήσεις, ἂν ὁ Μαρά διαμαρτυρήθηκε στὴν ἐφημερίδα του κατὰ τῆς τροσάρτησιν τῆς Σαβοΐας, ὡστόσο ἀπέφυγε νὰ διατυπώσει σαφεῖς καὶ

συγκεκριμένες προτάσεις αντίθετες στην πολιτική τῶν Γερουδίνων. Καί πῶς θὰ τῶκανε, ἀφοῦ διεξήγε λυσσαλέα τῆ δίκη τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', ἀφοῦ δεχόταν στίς τάξεις του τοὺς λιποτάχτες τοῦ κόμμα-τος τῶν Γερουδίνων, σὰν τὸν Ἀνάχαρσι Κλότς, τὸ συνήγορο τῶν πολιτικῶν προσφύγων καὶ τὸν ἀπόστολο τῶν προσαρτήσεων;

Μποροῦμε λοιπὸν νὰ ποῖμε πῶς, τόσο οἱ κομματικὲς διαμάχες, ὅσο καὶ ἡ ἐξέλιξη τῆς ἐξωτερικῆς κατάστασης συνέτειναν στὴν παράλυση τῆς εἰρήνης καὶ στὴν ἐπιδείνωση τοῦ πολέμου.

VII

Ο ΠΡΩΤΟΣ ΣΥΝΑΣΠΙΣΜΟΣ

Μὲ τὰ ψηφίσματά της τῆς 19ης τοῦ Νοέμβρη καὶ τῆς 15ης τοῦ Δεκέμβρη, ἡ Συμβατική εἶχε πιστέψῃ πῶς κατοχυρώνει τὴ θέση τῆς Γαλλίας στὶς κατεχόμενες χώρες, κάνοντας ἐνιαῖο ἀγῶνα μὲ τὶς μάξες τῶν καταπιεζομένων. Τὰ γεγονότα εἶταν ἀντίθετα μὲ τὶς προσδοκίαις της. Οἱ πληθυσμοὶ τρομοκρατήθηκαν ἀπ' τὴν «ἐπαναστατικὴ ἐξουσία» ποὺ τοὺς ἐπιβάλλειν. Εἶδαν πῶς αὐτὴ ἀποτελεῖ μόνον μέσο καταλήστευσης τῶν περιουσιῶν τους, ὄργανο αὐθαιρεσίας καὶ ἐπικράτησης, ἀφόρητη ἀπόπειρα κατὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τους.

Στὸ Βέλγιο, οἱ περισσότερες προσωρινὲς διοικητικὲς ὑπηρεσίαι, ποὺ ἰδρύθηκαν, ὅταν καταχτήθηκε, ἀποτελοῦνταν ἀπὸ παλιούς Στατιστές. Αὐτοὶ θέλησαν νὰ στήσουν στὶς Βρυξέλλαις τὴ σημαία τῆς Βραβάντης. Ὅταν τοὺς τὸ ἀπαγόρευσαν, ἀπάντησαν μὲ μεγάλας διαδηλώσεις. Ἡ διαδήλωση τῆς 7ης τοῦ Δεκέμβρη κατέληξε σὲ σοβαρὴ συμπλοκή. Ὅταν γίνηκε γνωστὸ τὸ ψήφισμα τῆς 15 τοῦ Δεκέμβρη, πολυάριθμοι Βονκιστές ἔνωσαν τὶς διαμαρτυρίαις τους μὲ τὶς διαμαρτυρίαις τῶν Στατιστῶν. Οἱ διοικητικοὶ ὑπάλληλοι τῆς περιφέρειαις τοῦ Αἰνώ δήλωσαν στὴ Συμβατική, μὲ ἀναφορὰ τους στὶς 21 τοῦ Δεκέμβρη, πῶς στὰ μάτια τους ἡ ἐπαναστατικὴ ἐξουσία ποὺ κηρύχθηκε θάνατι πάντι «ἐξουσία σφετεριστικὴ, ἐξουσία βίας». Ἡ ἀντίσταση γίνηκε σὲ λίγο σχεδὸν ὁμόφωνη, γιατί κινδύνευαν τὰ συμφέροντά τους. Κανένας δὲν ἤθελε νὰ δεχτεῖ τ' αἰσινάτα, ποὺ ἡ κυκλοφορία τους εἶταν ἀναγκαστικὴ, καὶ πολλοὶ εἶταν ἐκεῖνοι ποὺ ζημίωνονταν ἀπ' τὴ δήμευση τῶν περιουσιῶν τοῦ δημοσίου ἢ τῆς ἐκκλησίας.

Μπροστὰ στὴν ἀπρόβλεπτη αὐτὴ ἀντίσταση, μερικοὶ ὑπουργοί, ὅπως ὁ Λεμπρέν, ὁ Ρολάν, μερικοὶ βουλευτῆς, ὅπως ὁ Μπρισσό, ὁ Γκαντέ, ὁ Ζανσοννέ, μὲ τὴν ἐμπνευση τοῦ Ντιμουριέ, διερωτήθηκαν μήπως εἶταν καλύτερο νὰ ὑπαναχωρήσουν καὶ ν' ἀνακαλέσουν τὸ ψήφισμα τῆς 15ης τοῦ Δεκέμβρη. Οἱ ἐπίτροποι ὅμως τῆς στρατιᾶς τοῦ Βελγίου, εἰδικά ὁ Καμύς, ὁ Δαντῶν καὶ ὁ Ντελακρουά, ποὺ ὑποστηρίζονταν ἀπ' τὸν Καμπὸν καὶ τὸν Κλαβιέρ, ἀξίωσαν τὴν ἄμεση ἐφαρμογὴ τοῦ ψηφίσματος, στὴν ἀνάγκη καὶ

διὰ τῆς βίας. Ἡ διαφωνία αὐτὴ ἀνάμεσα στοὺς διευθύνοντες, προκάλεσε ἀπώλεια πολύτιμου χρόνου καὶ ἔδωσε τὸν καιρὸ στοὺς ἀντίπαλους νὰ οργανωθοῦν. Ἡ Διπλωματικὴ Ἐπιτροπὴ, ποὺ διευθυνόταν ἀπ' τὸν Μπρισσό, καθυστέρησε ὅσο μπόρεσε, ἕνα μῆνα καὶ περισσότερο, τὸ διορισμὸ τῶν ἀντιπροσώπων ποὺ ἐπρόκειτο νὰ στείλῃ τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο στὸ Βέλγιο γιὰ νὰ προβοῦν σ' ἐκλογὰς καὶ σὲ δημεύσεις. Οἱ ἀντιπρόσωποι αὐτοὶ ξεκίνησαν ἀργὰ ἀπ' τὸ Παρίσι, μετὰ τὰ μέσα τοῦ Γενάρη. Ὁ Καμπὸν ὅμως ὑπερπήδησε ὅλες τὶς ἀντιρῆσεις, προσφεύγοντας ἀπ' εὐθείας στὴ Συμβατικὴ, ποὺ τὸν δικαίωσε στὶς 31 τοῦ Γενάρη.

Τότε ἐφαρμόστηκε τὸ ψήφισμα τῆς 15ης τοῦ Δεκέμβρη, ἀλλὰ μὲ τὴ βία. Λαϊκὲς ψευτοσυμβουλεῖς ἀποφάσισαν κάτω ἀπ' τὶς γαλλικὰς λόγχεις τὴν ἔνωση τῶν πόλεων καὶ τῆς ὑπαίθρου μὲ τὴ Γαλλία. Δὲν τόλμησαν νὰ συγκαλέσουν, ὅπως εἶχε γίνει στὴ Σαβοΐα, γενικὴ συνέλευση ὅλου τοῦ Βελγίου. Ἡ ἔνωση πραγματοποιηθῆκε διαδοχικὰ, πόλη πρὸς πόλη, κατὰ τὸ διάστημα τοῦ Μάρτη, μέσα σὲ ἀπειλητικὸ ἀναβρασμὸ ποὺ ἐκδηλώθηκε μὲ ἀπόπειρες κατὰ τῶν γάλλων στρατιωτῶν στὴν Μπρῦξ, καὶ σὲ κραυγὰς ἀνταρσίας σχεδὸν παντοῦ. Ἀπ' τὶς 17 ἀκόμα τοῦ Φλεβάρη, οἱ γάλλοι ἐπίτροποι στὸ Βέλγιο εἰδοποιούσαν τὴ Συμβατικὴ πῶς, ἂν ὁ γαλλικὸς στρατὸς πάθαινε καμιά ἀποτυχία, «τότε εἶναι ὑπερβέβαιο πῶς ὁ Σικελικὸς Ἐσπερινὸς θὰ σημάνῃ σ' ὀλόκληρο τὸ Βέλγιο κατὰ τῶν Γάλλων, χωρὶς οἱ Βέλγοι πατριῶτες, ποὺ θὰ τρέμουν γιὰ τὸν ἑαυτὸ τους, νὰ μποροῦν νὰ τοὺς βοηθήσουν καθόλου».

Ἡ χώρα τῆς Ρηναίης, ποὺ εἶταν διαμελισμένη σὲ εἴκοσι καὶ περισσοτέρων κρατῆ καὶ σὲ διάφορες χωροδοσποτεῖες ποὺ ἀλληλοδιασταυρώνονταν, δὲν εἶχε τὸν τοπικιστικὸ πατριωτισμὸ ποὺ εἶταν τόσο ζωηρὸς στὸ Βέλγιο. Ὑπέφερε ὅμως ἀπ' τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου. Οἱ χωρικοὶ παραπονοῦνταν γιὰ τὶς διατιμῆσεις, τὶς ἐπιτάξεις, τὶς ἀγγαρεῖες. Οἱ παπάδες τοὺς τοὺς φοβέριζαν πῶς θὰ πᾶνε στὴν κόλαση ἂν παραβοῦν τὸν ὄγκο ποὺ τοὺς ἔδενε μὲ τοὺς καλιούς ἡγεμόνες τους, τῶν ὁποίων προέλεγαν τὸ γυρισμὸ. Κανένας δὲν ἤθελε τ' ἀσινιάτα. Ὅλοι φοβόνταν μήπως ἡ ἔνωση μὲ τὴ Γαλλία τοὺς ἐπιβάλλει τὴ στρατιωτικὴ θητεία, ποὺ τοὺς προξενούσε φρίκη. Σὲ λίγο, οἱ μόνοι ποὺ ἀπόμειναν πιστοὶ στὴ Γαλλία εἶταν τὰ μέλη τῶν Λεσχῶν τῶν πόλεων ποὺ εἶχαν ἐκταθεῖ πάρα πολὺ, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἀκόμα διαιρέθησαν μετὰ τὸν πόλεμον στὴ Μαγεντία.

Μόνο μὲ τὴ βία μπόρεσε νὰ ἐφαρμοστεῖ τὸ ψήφισμα τῆς 15ης τοῦ Δεκέμβρη. Οἱ ἐπίτροποι τῆς Συμβατικῆς, ὁ Ρεμπέλ, ὁ Μερλὲν ντὲ Τιονβίλ καὶ ὁ Ὁσμάν, παραβιάσανε τὴν οὐδετερότητα τοῦ δουκάτου τῶν Δύο Γεφυρῶν καὶ διέταξαν τὸ στρατηγὸν Λαντρεμόν, στὶς 8 τοῦ Φλεβάρη, νὰ τὸ καταλάβει. Ὁ δούκας δραπέτευσε, ὁ ὑπουργὸς τοῦ ὅμως ντ' Ἐζεμπέκ πιάστηκε καὶ κλείστηκε στὶς στρατιωτικὰς φυλακὰς τοῦ Μέτς, ἀπ' ὅπου μετὰ τὸν μετέφεραν στὸ Παρίσι, ὅπου σὲ λίγο τὸν ἀντάμωσαν οἱ ἡγεμόνες τῆς Λινάνς. Τὰ μέλη τῶν λεσχῶν, μὲ τὴν ὑποστήριξη στρατιωτι-

κῶν ἀποσπασμάτων, σκορπίστηκαν στὴν ὑπαιθρο, γιὰ νὰ διευθύνουν τὴς ἐκλογές. Ἡ ἀποχὴ εἶταν μεγάλη. Σημειώθηκαν κατὰ τόπους ἀπόπειρες ἀντίστασης, πού τὴς πάταξαν μόνο μὲ μαζικὲς συλλήψεις καὶ ἐκτοπίσεις πέρα ἀπ' τὸ Ρῆνο. Καὶ πάλι ὡστόσο χωρὶά δλόκληρα ἀρνήθηκαν νὰ δώσουν τὸν δοκο. Μόλις μαθεύτηκε ἡ δπισθοχώρηση τῶν Γάλλων στὸ Βέλγιο, σημειώθηκαν μερικὲς τμηματικὲς ἐξ-γέρσεις. Βγαλμένη κάτω ἀπ' αὐτὲς τὴς συνθῆκες, ἡ Ρηνανικὴ Συνέλευση, πού συνήλθε στὴ Μαγεντία στὴς 17 τοῦ Μάρτη, ψήφισε τέσσερις μέρες ἀργότερα, μετὰ τὸ λόγο τοῦ Φουστέ, τὴν ἔνωση τῆς χώρας μὲ τὴ Γαλλία.

Μὲ ἀνάλογες μέθοδες ἔγινε ἡ ἔνωση καὶ τῶν ἄλλων καταχτημένων ἐδαφῶν. Τὸ Πορραντρού, πού εἶχε γίνει ἀπ' τὸ Δεκέμβρη «ἡ Δημοκρατία τῶν Ρωρακίων», μετονομάστηκε σὲ Νομό τοῦ Μὸν Τριμπλ στὴς 23 τοῦ Μάρτη, παρ' ὅλη τὴν ἀντίδραση τῶν γερμανικῶν βασιλῶν καὶ πολλῶν γαλλικῶν χωριῶν.

Ἡ ἔνωση τῆς Νίκαιας ἔγινε μὲ τὸ διάταγμα τῆς 31ης τοῦ Γενάρη τοῦ 1793. Στὴς ἐπιφυλάξεις πού διατύπωσε ὁ Ντυκό, ὁ Λαζούρ, πού εἶχε προσχωρήσει τώρα στὴν πολιτικὴ τοῦ Καμπόν, ἀπάντησε πῶς οἱ Ἄλπεις εἶταν τὰ σύνορα τῆς Δημοκρατίας, καὶ πῶς ἄλλωστε ὁ δόμος τῆς Βιλφράνς θὰ εἶταν ἀπαραίτητος σὲ περίπτωση ρήξης μὲ τὴν Ἄγγλια. Οἱ κάτοικοι τῆς Νίκαιας γίνονταν ὀδύνα καὶ περισσότερο ἐχθρικοί. Ἡ κωμόπολη Σουπέλλο ἐσηκώθηκε τὸ Μάρτη. Στὴν ὑπαιθρο δὲν ὑπῆρχε ἀσφάλεια. Δολοφονοῦσαν τοὺς γάλλους ταχυδρόμους. Οἱ κληρωτοὶ σχημάτιζαν συμφοριές καὶ οἱ «Μπαρμπέ» αὐτοί, ὅπως τοὺς ἔλεγαν, τρομοκρατοῦσαν τὰ περὶχωρα τῶν πόλεων.

Ἡ ἴδια ἡ Σαβοῖα, πού εἶταν τόσο ὁμόφωνη στὸ ζήτημα τῆς ἔνωσης τὸν Ὀκτώβρη, ἄρχισε νὰ δείχνει σημεῖα κούρασης καὶ ψυχρότητα:

Αὐτοὶ εἶταν οἱ μικροὶ καρποὶ τῆς ἱμπεριαλιστικῆς πολιτικῆς στὴς καταχόμενες χώρες. Ἄλλοῦ, στὴς οὐδέτερες χώρες, ἡ πολιτικὴ αὐτὴ ἀποξένωσε τὴ Γαλλία ἀπὸ πολλὰς συμπτώσεις καὶ προπαντὸς χρησίμευε σὲν πρόβλημα στὴς ἀπολυταρχικὲς κυβερνήσεις γιὰ ν' ἀσκήσουν ὀδύνα καὶ περισσότερο αὐστηρὴ ἐπίβλεψη καὶ περιορισμὸ στὴς ἐφημερίδες καὶ στὰ περιοδικά, πού ὑπῆρχαν ὑπόνοιες πῶς διαδίδουν τὴς γαλλικὲς ἰδέες. Οἱ πῶ δαίλοι ἀπ' τοὺς ἔξενους συγγραφεῖς πού εἶχαν ἀτὴν ἀρχὴ ἐπικροτήσει τὴν Ἐπανάσταση, τὴν ἐγκατέλειψαν μὲ θόρυβο, ὁ Κλόπατοκ, ὁ Βίλαντ, ὁ Κέρνερ, ὁ Στόλμπεργκ, ὁ Σλόσσερ στὴ Γερμανία, ὁ Ἀρθούρος Γιούνγκ, ὁ Γουάτισον στὴν Ἄγγλια, ὁ Ἀλφιέρι καὶ ὁ Πιντερόντε στὴν Ἰταλία. Δὲν τοὺς ἔλειπαν οἱ ἀφορμές, ἐκείνο ὅμως πού ἐπικαλοῦνταν πὸ συχνά, εἶταν οἱ σφαγὲς τοῦ Σεπτέμβρη καὶ ἡ ἐκτέλεση τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ'. Ἐκείνοι πάλι πού, παρ' ὅλ' αὐτά, ἔμειναν πιστοὶ στὴ Γαλλία, ὅπως οἱ Γερμανοὶ Φίχτε καὶ Ράιχαρντ, οἱ Ἄγγλοι Γιούρσογοουθ, Κόλεριτζ, Γκόντουίν, Ροβέρτος Μέρνς, ἀναγ-

κάστηκαν ἢ νὰ καταφύγουν στὴν ἀνωνομία καὶ στὴ σιωπὴ ἢ νὰ ὑπομείνουν τὶς διώξεις.

Μετὰ τὴν κατάχτηση τοῦ Βελγίου, πού τὴ θεώρησε ἀπειλὴ κατὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ὀλλανδίας, ὁ Πίττ ἄρχισε νὰ ἐγκαταλείπει τὴν πολιτικὴ τῆς οὐδετερότητας πού ἔως τότε εἶχε ἐπιβάλλει στὴν Αὐλὴ καὶ σὲ μερικοὺς ἀπ' τοὺς συναδέλφους του στὴν κυβέρνησι. Ἀπ' τὶς 13 τοῦ Νοέμβρου διεμήνυσε στὸ γενικὸ τοπάρχο τῆς Ὀλλανδίας πῶς, σὲ περίπτωσι εἰσβολῆς τῶν Γάλλων στὸ Ὀλλανδικὸ ἔδαφος, ἡ Ἀγγλικὴ Κυβέρνησι θὰ ἐκπλήρωνε ὅλες τὶς συμμαχικὰς ὑποχρεώσεις τῆς. Ἡ εἰσβολὴ πού φοβόταν δὲν πραγματοποιήθηκε, στὶς 16 ὅμως τοῦ Νοέμβρου, τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιό κήρυξε τὴν ἐλευθερίαν τῆς ναυσιπλοΐας τοῦ Ἑσκῶ καὶ κἀνοκτας ἀμέσως χρῆσι τῆς ἀνακήρυξης αὐτῆς, μιὰ μοῖρα γαλλικοῦ στόλου ἀνέβηκε ἀπ' τὶς ἐκβολὰς τοῦ ποταμοῦ κ' ἐμφανίστηκε μπροστὰ στὴν Ἀμβέρσα. Ἡ πρόξι αὐτὴ ἀποτελοῦσε καθαρὴ παραβίασι τῆς συνθήκης τοῦ Μίνστερ, πού ἐπικυρώθηκε πολλὰς φορὰς ἀργότερα μ' ἄλλες συνθήκες. Οἱ φιλοπόλεμοι κύκλοι τῆς Ἀγγλίας εἶχαν τότε συγκεκριμένους αἰτιάσεις κατὰ τῆς Γαλλίας. Ἡ Γαλλία εἶχε παραβιάσει τὴν ὀλλανδικὴ οὐδετερότητα πού εἶχε κατοχυρωθεὶ ἀπὸ συνθήκες. Τὸ ψήφισμα τῆς 19ης τοῦ Νοέμβρου, πού ὑποσχόταν βοήθεια καὶ συνδρομὴ στοὺς ἐπαναστατημένους λαοὺς, τοὺς ἔδωσε καὶ δευτέρω ἀφορμὴ.

Οἱ φιλελεύθεροι Ἀγγλοὶ χάρηκαν ἀπ' τὶς γαλλικὰς νίκας. Οἱ πολιτικοὶ σύλλογοί τους, ὁ Σύλλογος τῆς Ἐπανάστασι τοῦ 1688, ὁ Σύλλογος τῶν Φίλων τοῦ Λαοῦ, ὁ Σύλλογος τῆς Συνταγματικῆς Μεταρρύθμισης εἶχαν στείλει ἀντιπροσωπεῖς στὴ Συμβατικὴ γιὰ νὰ τῆς ὑποβάλουν ἐνθουσιώδη συγχαρητήρια ψηφίσματα, γεμάτα ἀπὸ χιλιάδες ὑπογραφὰς πού συγκεντρώθηκαν ἀπ' τὶς βιομηχανικὰς προπάντων περιφέρειες. Στὶς δυὸ ἀντιπροσωπεῖς πού ἐμφανίστηκαν στὴν αἴθουσα τῆς Συμβατικῆς, στὶς 28 τοῦ Νοέμβρου, ὁ Πρόεδρος τῆς Συνέλευσις Γκρεγκουάρ, ἀπάντησε ἀπερσοκεπτα: «Οἱ σκιὰς τοῦ Πύμ, τοῦ Χέμντεν, τοῦ Σίντενῦ πλανιῶνται πάνω ἀπ' τὰ κεφάλια σας, καὶ ἀσφαλῶς ἐγγίξει ἡ στιγμή ὅπου οἱ Γάλλοι θὰ πᾶνε νὰ συγχαροῦν τὴν Ἐθνικὴ Συμβατικὴ Συνέλευσι τῆς Μεγάλης Βρετανίας». Ὅλοι οἱ Ἀγγλοὶ πού ἀγαποῦσαν τὴ μοναρχία, καὶ τέτιοι εἶταν πολλοί, εἶδαν στὶς ἐκδηλώσεις αὐτὰς τὴν ἀπόδειξι πῶς ἡ Γαλλία ὑποδαύλιζε ταραχὰς μέσα στὴ χώρα τους καὶ προετοίμαζε Ἐπανάστασι.

Ὁ Πίττ συγκάλεσε τὶς Βουλὰς σ' ἔκτακτι συνεδρίασι γιὰ τὶς 13 τοῦ Δεκεμβρίου καὶ στὸ λόγο τοῦ Θρόνου ζήτησε νὰ ψηφιστοῦν μέτρα ἀμυνας στὸ Ἐσωτερικὸ ἐναντίον τῶν κακόβουλων, κ' ἐξοπλισμοὶ γιὰ τὴν ἀντιμετώπισι τῶν ἀπειλῶν τῆς γαλλικῆς ἐπέχτασις. Μάταια ὁ μυστικὸς πράχτορας τοῦ Λεμπρέν, ὁ Μαρό, ἐξήγησε στὸν Πίττ, πού τὸν δέχτηκε στὶς 2 καὶ στὶς 14 τοῦ Δεκεμβρίου, πῶς τὸ ψήφισμα τῆς 19ης τοῦ Νοέμβρου δὲν εἶχε τὴ σημασίαν πού τοῦ ἀπόδιδαν, ἀλλὰ πῶς ἐφαρμοζόταν μονάχα στὰ ἔθνη πού

βρίσκονταν σὲ πόλεμο μὲ τὴ Γαλλία· ὁ Πίττ δὲν ἔπαυε νὰ δυσπιστεῖ, γιὰ τὸ Λεμπρέν ἤθελε νὰ τὸν ὑποχρεώσῃ νὰ συνεχίσει τὶς διαπραγματεύσεις μὲ τὸν Σωβελὲν, τὸν ἐπίσημο γάλλο πρεσβευτὴ, πού ἡ ἀγγλικὴ Αὐλὴ δὲν ἀναγνώριζε πιά τὴν ἐπίσημη ιδιότητά του ἀπ' τὶς 10 τοῦ Αὐγούστου. Ἐπειτα, ὁ Λεμπρέν στάθηκε ἀδέξιος. Στὸν ἀπολογισμὸ του στὶς 19 τοῦ Δεκέμβρου γιὰ τὴν κατάσταση τῶν ἀγγλογαλλικῶν σχέσεων προσποιήθηκε πὼς κάνει διάκριση μεταξὺ τοῦ ἀγγλικοῦ Ὑπουργικοῦ Συμβουλίου καὶ τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ, κι ἀπείλησε πὼς θὰ ἀπικαλεστεῖ τὸν δεύτερο ἐναντίον τοῦ πρώτου. Ὁ Πίττ ἔνωσε ζωνρὰ τὴν προσβολὴ καὶ τὴν ἀπειλή. Πέτυχε εὐκόλα νὰ ψηφιστεῖ, στὶς 26 τοῦ Δεκέμβρου, ἕκτακτο νομοσχέδιο κατὰ τῶν ἀλλοδαπῶν πού εἶταν ἐγκατεστημένοι στὴν Ἀγγλία, τὸ Νομοσχέδιο περὶ Ἀλλοδαπῶν, πού τοὺς ἔβαζε κάτω ἀπ' τὴν ἐπίβλεψη τῆς ἀστυνομίας, τοὺς δυσκόλευε τὶς μετακινήσεις κ' ἐπέτρπε τὴν ἀπέλασή τους. Ὁ Λεμπρέν διαμαρτυρήθηκε ἀμέσως ἐναντίον τῆς παραβίασης αὐτῆς τῆς ἐμπορικῆς συμφωνίας τοῦ 1786 πού ἐξισοφίλιζε στοὺς Γάλλους τοὺς διαμένοντες στὴν Ἀγγλία τὰ ἴδια δικαιώματα ὅπως καὶ στοὺς Ἀγγλοὺς πού ἔμεναν στὴ Γαλλία. Ὁ Πίττ παρέβλεψε τὴ διαμαρτυρία κι ἀπαγόρευσε ν' ἀποκλεύσουν τὰ σιτοφορτῖα πού προορίζονταν γιὰ τὴ Γαλλία.

Ἡ Αὐλὴ τοῦ Λονδίνου, μόλις ἔμαθε τὴν κατατόμηση τοῦ Λουδοβίκου ΙΣΤ', πένθησε καὶ διέταξε τὸν Σωβελὲν νὰ ἐγκαταλείψει ἀμέσως τὴ χώρα. Ἡ Συμβατικὴ, ὕστερα ἀπὸ εἰσήγηση τοῦ Κερσαίη, εἶχε ψηφίσει κιάλας, στὶς 13 τοῦ Γενάρη, νὰ ἐξοπλιστοῦν 30 μεγάλα πολεμικὰ πλοῖα καὶ 20 φρεγάτες. Τὴν τελευταία ὥστόσο στιγμή, ὁ Λεμπρέν καὶ ἡ Διπλωματικὴ Ἐπιτροπὴ προσπάθησαν νὰ διατηρήσουν τὴν εἰρήνην. Ὁ Μαρέ ξαναγύρισε στὸ Λονδίνο κ' ἐπεχείρησε νὰ δεῖ τὸν Πίττ. Φαίνεται πὼς εἶχε ἐξουσιοδοτηθεῖ, ἀν πι-στέψει κανεὶς τὰ λόγια τοῦ πρᾶχτορα τοῦ Πίττ, τοῦ Μαίηλ, νὰ ὑποσχεθεῖ πὼς ἡ Γαλλία θὰ παραιτιόταν ἀπ' ὅλες τὶς κατακτήσεις τῆς στὸ Ρῆνο καὶ θὰ ἱκανοποιούνταν μόνο μὲ τὴν ἀνεξαρτησία τοῦ Βελγίου πού θ' ἀνακηρυχνόταν σὲ Δημοκρατία. Ὁ Μαρέ εἶχε ἐντολὴ ἀκόμα ν' ἀφήσει νὰ διαφανεῖ πὼς ἡ Γαλλία ἐπιζητοῦσε τὸν τρόπο νὰ παραιτηθεῖ ἀπ' τὴν πρᾶσάρτηση τῆς Σαβοΐας. Ὁ Πίττ ὅμως ἀρνήθηκε νὰ δεχτεῖ τὸν Μαρέ, ἀποφεύγοντας ταυτόχρονα νὰ πάρει καὶ τὴν πρωτοβουλία τῆς κήρυξης τοῦ πολέμου. Ὁ Μπρισσὸ πέτυχε νὰ ψηφιστεῖ ἀπ' τὴ Συμβατικὴ, τὴν 1η τοῦ Γενάρη, ἡ κήρυξη τοῦ πολέμου κατὰ τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Ὀλλανδίας μαζί.

Αὐτὴ τὴ φορὰ εἶταν ἀδύνατο ν' ἀποδοθεῖ ὁ πόλεμος σὲ μοναρχικὲς μηχανοραφίαις. Ὁ Πίττ κι ὁ Γκράινβιλ δὲν παρασύρθηκαν ἀπὸ πολιτικὲς προτιμήσεις. Ἡ σύγκρουση πού ἀρχίζει εἶχε ὀλότελα διαφορετικὸ χαραχτήρα. Ἀνήκε στὴν παλιὰ κατηγορία τῶν συμφεροντολογικῶν πολέμων, τῶν πολέμων γιὰ τὴ διατήρηση τῆς εὐρωπαϊκῆς ἰσορροπίας. Ὅπως στὰ χρόνια τοῦ Λουδοβίκου

ΙΔ' και του Λουδοβίκου ΙΕ', έτσι και τώρα, οι έμποροι του Σίτιν, που τὰ συμφέροντά τους διερχόμηνε ο Πίττ, δέν μπορούσαν ν' ανεχτοῦν τὸ γεγονός πὼς ἡ Ἀμβέρσα ἔπαισε στὰ χέρια τῶν Γάλλων. Κι ἀπ' τ' ἄλλο μέρος, οἱ Συμβατικοὶ ἔβλεπαν προπάντων στὸν πόλεμο κατὰ τῆς Ὀλλανδίας μὰ εὐκαιρία γιὰ νὰ πραγματοποιήσουν μὴ οικονομικὴ ἐπιχείρηση, καταλαμβάνοντας τὴν τράπεζα τοῦ Ἀμστερνταμ. Ὁ Μπρισσὸς εἶχε δίκιο ὅταν προειδοποιούσε τοὺς συμπατριῶτες του πὼς ἀρχίσει θανάσιμος ἀγώνας. Ὁ ἀγώνας δέν εἶταν πιά ὅπως πρωτίτερα, πόλεμος κατὰ τῶν βασιλιάδων, τῶν εὐγενῶν καὶ τῶν παπάδων, ἀλλὰ πόλεμος μεταξύ ἔθνων. Οἱ βασιλιάδες θὰ συνθηκολογήσουν πολὺ νωρὶς μὲ τὴν ἐπαναστατικὴ Γαλλία. Τὸ ἀγγλικὸ ἔθνος θὰ καταθέσει τελευταῖο τὰ ὄπλα.

Ἡ ρῆξη μὲ τὴν Ἰσπανία δέν εἶχε τὸν ἴδιο χαραχτήρα που εἶχε ἡ ρῆξη μὲ τὴν Ἀγγλία. Κατ' οὐσίαν, τὸ ζήτημα που τὴν προκαλεσε, εἶταν ζήτημα μοναρχικῆς καὶ οἰκογενειακῆς φιλοτιμίας. Ὁ βασιλιάς Κάρολος Δ' καὶ ἡ ἀνάξια γυναίκα του εἶταν εἰρηνόφιλος, γιὰ τὸ ταμεῖο τους εἶταν ἄδειο, κι ὁ πόλεμος θὰ διανάρασσε τὴν ἡσυχία τους. Ὁ Κάρολος Δ' ἐπιχείρησε, χωρὶς νὰ τὸ πετύχει, νὰ γλυτώσει τὸν ἐξάδελφό του Λουδοβίκο ΙΣΤ' κἀνοντας διαπραγματεύσεις μὲ τὴ Γαλλία γιὰ ταυτόχρονο ἀφοπλισμὸ. Ὑστερ' ἀπ' τὴν 21η τοῦ Γενάρη, ὁ ἐπιτετραμμένος τῆς Γαλλίας Μπουργκοὲν εἰδοποιήθηκε ἀπ' τὸν πρωθυπουργὸ Γκοντουά, ἐραστή τῆς βασίλισσας, ν' ἀποφύγει νὰ τὸν ἐπισκεφθεῖ Ὁ Μπουργκοὲν ἔστειλε στὸν πρωθυπουργὸ μὴ διακοίνωση τοῦ Λεμπρέν που ζητοῦσε ὀριστικὴ ἀπάντηση στὸ ζήτημα τῶν ἐξοπλισμῶν, που εἶχε ἀρχίσει ἡ Ἰσπανία. Σ' ἀπάντηση τοῦ δόθηκαν τὰ διαβατήριά του. Ἡ Συμβατικὴ ψήφισε διὰ βοῆς τὴν κήρυξη τοῦ πολέμου, στίς 7 τοῦ Μάρτη, ὅστερα ἀπὸ εἰσήγηση τοῦ Μπαρέρ. «Ἐνας ἐχθρὸς παραπάνω γιὰ τὴ Γαλλία, εἶπε ὁ Μπαρέρ, δέν εἶναι παρὰ ἓνας ἀκόμα θρίαμβος γιὰ τὴ λευτεριά». Οἱ Συμβατικοὶ μιλούσαν στοὺς βασιλιάδες τῆ γλώσσα τῆς Ρωμαϊκῆς Συγκλήτου.

- Ἡ Βουρβωνικὴ Αὐλὴ τῆς Νεάπολης ἀρνήθηκε ν' ἀναγνωρίσει τὸ γάλλο διπλωματικὸ πρᾶκτορα Μακώ. Ὁ ἀντιπρόσωπός της στὴν Κωνσταντινούπολη διέβαλε στὸ σουλτάνο τὸν πρεσβευτὴ Σεμονβίλ, που εἶχε σκοπὸ νὰ τοῦ στείλει ἡ Δημοκρατία σὲ ἀντικατάσταση τοῦ Σουαζέλ-Γκουφιέ που πέρασε μὲ τὸ μέρος τῶν ἐμιγχεδῶν. Ἀμέσως ὁ γαλλικὸς στόλος τῆς Τουλῶν ἐμφανίστηκε μπροστὰ στὴ Νεάπολη. Ὁ Φερδινάνδος Δ', βασιλιάς τῶν Δύο Σικελιῶν, εἶταν τὸ ἴδιο εὐτελής, ὅπως κι ὁ ἐξάδελφός του που βασίλευε στὴν Ἰσπανία. Ἡ γυναίκα του Μαρία Καρολίνα, ἀδελφὴ τῆς Μαρίας Ἀντουανέτας, εἶχε ἐκτεθεῖ στὰ μάτια τοῦ κόσμου ἐξ αἰτίας τῶν φανερῶν σχέσεών της μὲ τὸν πρωθυπουργὸ Ἀκτόν. Τὸ βασιλικὸ ζεῦγος φοβήθηκε μόνις εἶδε τὸ γαλλικὸ στόλο, στίς 17 τοῦ Δεκέμβρη τοῦ 1792. Ὑποτάχθηκε σ' ὅλες τὶς ἀπαιτήσεις που τοῦ πρόβαλαν! «Ἐνας ἀκόμα Βουρβῶνος στὸν ἀριθμὸ τῶν ἡττημένων!

Οι βασιλιάδες είναι δῶ στήν ἡμεροσία διάταξη», φώναξε ὁ πρόεδρος τῆς Συμβατικῆς Τριᾶς, δταν ὁ γερναδιέρος Μπελεβίλ ἔφερε τὰ θριαμβευτικά μηνύματα τοῦ Μακώ.

Ἐὶς τὸ Πάπας εἶχε διατάξει τὴ φυλάκιση δυὸ γάλλων καλλιτεχνῶν, μαθητῶν τῆς γαλλικῆς Σχολῆς τῆς Ρώμης, τοῦ Σινύο καὶ Ρατέο, μὲ τὸ πρόσχημα πῶς ἀνήκαν στοὺς μασόνους καὶ εἶχαν ἐκφρασθεῖ ἀπρεπῶς. Δόθηκε, διαταγὴ στὸ γαλλικὸ στόλο, ἐπιστρέφοντας ἀπ' τὴ Νεάπολη, νὰ περιπλεύσει τις ἀκτὲς τοῦ Παπικοῦ κράτους. Ἐὶς τὸ Πάπας ἔσπευσε ν' ἀπελευθερώσει τοὺς καλλιτέχνες. Ἐὶς ὁ γραματέας ὁμοῦ τοῦ Μακώ, ὁ Οὐγκὸν ντὲ Μπασβίλ, ποὺ πῆγε στὴ Ρώμη γιὰ νὰ δώσει θάρρος στοὺς συμπατριῶτες του, κρεουργήθηκε στὶς 13 τοῦ Γενάρη, ἀπ' τὸν ὄχλο ποὺ ἐπιχείρησε τὴν ἄλλη μέρα νὰ κάψει τὸ Γκέτο ποὺ οἱ κάτοικοι τοῦ θεωροῦνταν συνένοχοι τῶν Γάλλων. Ἐὶς συμβατικὴ υἱοθέτησε τὸ παιδί τοῦ Μπασβίλ καὶ διέταξε ἐντυπωσιακὴ ἐκδίκηση γιὰ τὸ φόνου του. Ἐὶς τὸ στόλος ὁμοῦ τῆς Τουλῶν εἶχε ὑποστῆ μόνις ὁ δυνηρὴ ἦτα στὴ Σαρδηνία, ὅπου ἐπιχείρησε ν' ἀποβιβάσει στρατεύματα στὴ Μανταλένα. Χρειάστηκε ν' ἀναβάλουν γι ἀργότερα τὴν ἐκδίκηση γιὰ τὸ φόνου τοῦ Μπασβίλ.

Καθῶς τὸ ἐπεισόδιο αὐτὸ ἔγινε ἕνα μῆνα μετὰ τὸ Σικελικὸ Ἐσπερινὸ τῆς Φραγκφοῦρτης, ἔδειχνε ἀρκετὰ καθαρά, πῶς στήν ἐκστρατεία ποὺ ἐπρόκειτο ν' ἀρχίσει, ἡ Ἐπαναστατικὴ Γαλλία δὲν μποροῦσε νὰ ὑπολογίσει παρὰ μόνου στὶς ἴδιες τῆς τις δυνάμεις. Οἱ λαοὶ δὲν εἶταν ὄριμοι γιὰ τὴν ἐξέγερση. Ἐὶς ἡ Γαλλία ποὺ εἶχε ξεπεράσει τ' ἄλλα ἔθνη στήν πνευματικὴ πρωτοπορία, πλήρωνε τῶρα ἀκριβὰ τὴν πρωτοπορία τῆς αὐτῆς. Ἐὶς ὅταν ξαναρχίσαν οἱ στρατιωτικὲς ἐπιχειρήσεις, δὲν εἶχε συμάχους. Ἐὶς ἔταν μάλιστα καὶ πολὺ τυχερὴ ποὺ κράτησε οὐδέτερος τοὺς Ἐλβετοὺς, τοὺς Σκανδιναβοὺς καὶ τὰ κράτη τῆς Ἰταλίας. Μόνη ἐναντίον τῶν πικρῶν ἰσχυρῶν Δυνάμεων τῆς Εὐρώπης, δὲν εἶχε ἐπωμιστεῖ ποτέ, οὔτε στὸν καιρὸ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', ἔταν τόσο γιγάντιον ἀγῶνα, γιὰτὶ στὴν ἐποχὴ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ', στήν πικρὴ κρίσιμη στιγμή, εἶχε τουλάχιστο τὴν Ἰσπανία στὸ πλευρὸ τῆς. Ἐὶς στήν ἐποχὴ ὁμοῦ τοῦ Λουδοβίκου ΙΔ' μαχόταν γιὰ νὰ στηρίξει τὴν ἀλαζονία ἐνὸς βασιλικοῦ οἴκου. Τῶρα δὲν παιζόταν μονάχα ἡ ἀνεξαρτησία τῆς, ἀλλὰ ἡ ἐθνικὴ ἀξιοπρέπεία τῆς, τὸ δικαίωμα τῆς αὐτοκυβέρνησής τῆς, καὶ πρὸ παντὸς παιζόντουσαν τὰ τεράστια ὀφέλη ποὺ εἶχε ἀποχτήσει ἀπ' τὴν Ἐπαναστάση.

VIII

Η ΠΡΟΔΟΣΙΑ ΤΟΥ ΝΤΥΜΟΥΡΙΕ

Τὰ φυσικά σύνορα, πού κατακτήθηκαν τὸ φθινόπωρο τοῦ 1792, γάθηκαν τὴν ἀνοιξη τοῦ 1793, μέσα σὲ μερικὲς βδομάδες. Τὸ Βέλγιο ὁλόκληρο ἐκκενώθηκε στὰ τέλη τοῦ Μάρτη, μετὰ τὴν ἤττα τοῦ Νεερβίντεν, καὶ λίγες μέρες ἀργότερα τὴν ἴδια τύχη εἶχε καὶ ἡ ἀριστερὴ ὄχθη τοῦ Ρήνου. Στὶς ἀρχὲς τοῦ Ἀπριλίου, τὸ μόνο πού κατεῖχε ἀκόμα ἡ Γαλλία πέρα ἀπ' τὰ βορειοανατολικά της σύνορα, εἶταν τὸ φρούριό τῆς πολιορκημένης Μαγεντίας. Πῶς νὰ ἐξηγήσουμε τὶς ἀπτόμες αὐτὲς ἀναποδιές, ὕστερ' ἀπ' τὶς προηγούμενες ἠλιγγιώδεις ἐπιτυχίες;

Τὸ σφάλμα τοῦ Ντυμουριέ, πού ἀρνήθηκε νὰ βάλει τοὺς στρατιῶτες του νὰ προχωρήσουν ὡς τὸ Ρήνο, χάρισε τῇ στρατιᾷ τοῦ Κιουστίν ἀπ' τὴ στρατιᾷ τοῦ Βελγίου μὲ μιὰ ζώνη ἐδάφους πού τὴν κατείχαν οἱ Αὐστροπρῶσσοι. Οἱ τελευταῖοι προχωροῦσαν σὰ σφήνα ἀνάμεσα στὶς δυὸ κύριες γαλλικὲς στρατιές, κατὰ μῆκος τοῦ Μοζέλλα, ἀπ' τὸ Κόμπλεντς ὡς τὸ Λουξεμβούργο. Κρατοῦσαν ἔτσι πολὺ ἰσχυρὴ κεντρικὴ θέση, πού τοὺς ἐπέτρεπε νὰ ἐλλίσσονται συντομότερα στὶς ἐσωτερικὲς γραμμές τους.

Ἐπειτα οἱ σύμαχοι ἐπωφελήθηκαν ἀπ' τὴν ἀνάπαυλα πού τοὺς εἶχε δώσει ὁ Ντυμουριέ γιὰ νὰ ἐνισχύσουν τὰ στρατεύματά τους καὶ νὰ συσφίξουν τὴν σμμαχία τους. Ὁ Φρειδερίκος-Γουλιέλμος διψοῦσε νὰ ἐκδικηθεῖ τὴν ἀποτυχία τοῦ Βαλμὺ κ' ἔδωσε διαταγὴ στοὺς στρατηγούς του νὰ συνεργαστοῦν πρὸ στενὰ μὲ τοὺς Αὐστριακοὺς.

Στὴν προηγούμενη φάση, οἱ γαλλικὲς στρατιές εἶχαν νικήσει μόνο χάρις στὴν ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ τους καὶ στὴ συνεργασία μᾶς μερίδας τοῦ βελγικοῦ καὶ ρηνανικοῦ πληθυσμοῦ.

Τὸ διπλὸ αὐτὸ πλεονέκτημα τοὺς ἔλειπε τώρα. Κακοντυμένοι, ὑποπιζόμενοι ἐξ αἰτίας τῶν κλοπῶν τῶν προμηθευτῶν τοῦ στρατοῦ πού προσαυτείνονταν ἀπ' τὸν Ντυμουριέ, πολλοὶ ἐθελοντές, χρησιμοποιοῦντας τὸ δικαίωμα πού τοὺς παραχωροῦσε ὁ Νόμος, γύρισαν στὰ σπείρια τους. Τὸ γαλλικὸ ἔδαφος εἶχε ἀπελευθερωθεῖ, νόμισαν πῶς ἡ ἀποστολὴ τους εἶχε λήξει. Οἱ γαλλικὲς στρατιές δὲ διέθεταν πιά ἀπέναντι τῶν ἐχθρικών στρατιῶν τὴν ὑπεροχὴ τοῦ ἠθικοῦ, οὔτε πιά καὶ τὴν ἀριθμητικὴ ὑπεροχὴ.

Τὴν πρώτην τοῦ Δεκέμβρου, ἀριθμοῦσαν περίπου τετρακόσους χιλιάδες ἄντρες. Τὴν 1η τοῦ Φλεβάρη τοῦ 1793 εἶχαν μόνο διακόσους εἴκοσι ὀχτῶ χιλιάδες. Ἡ στρατιὰ τοῦ Βελγίου δοκιμάστηκε ἴσως περισσότερο ἀπ' τὴν ἄλλαν. «Υπάρχει τάγμα ἐθελοντῶν, εἶπε ὁ Ντυμουριὰ Κρανσὲ στις 7 τοῦ Φλεβάρη, πού τοι ἀπομένουν ἑκατὸ ἄντρες.» Ὑπάρχουν λόγιοι πού ἀριθμοῦσαν πέντε ἄντρες. Ὅσοι ἀπομένουν εἶναι φουκαράδες ἢ ἐπαγγελματίες πού ἐπιδίδονται στὴ λεηλασία καὶ στὴ λαφυραγωγία καὶ πού δὲ διακρίνονται γιὰ τὴν πειθαρχία τους, ὅσο κι ἂν ἐξακολουθοῦν νάσαι γενναῖοι.

Νὰ ὑπῆρχε, τουλάχιστο, σύμπνοια Κυβέρνησης καὶ Στρατιωτικῆς ἡγεσίας! Ποτὲ ὅμως οἱ διαιρέσεις καὶ οἱ ἀντιζηλίαι δὲν ἔφτασαν σὲ δεῦτερο σημεῖο ἀνάμεσα στοὺς ἄνθρώπους πού διοικούσαν τὸ Κράτος. Ἡ πολυμελέστατη Ἐπιτροπὴ Γενικῆς Ἀμυνας (24 μέλη) πού ἰδρύθηκε τὴν 1η τοῦ Γενάρη τοῦ 1793, συνεδρίαζε φανερά καὶ κατανοοῦσε Βαβυλωνία.

Τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο, πού ὑπαγόταν τώρα σ' αὐτήν, δὲν κατόρθωσε νὰ λύσει κανένα πρόβλημα. Οἱ ὑποθέσεις παρεκλύονταν. Οἱ στρατηγοί, πρῆφανοι γιὰ τὴν περασμένην νίκην τους, ἐδειχναν ὀλοένα καὶ λιγότερη ὑπακοή. Ὁ Κιουστίν, πού σεβόταν γιὰ πολὺν καιρὸ τὴν διαταγὴν, μμοῖνταν τώρα τὸν Ντυμουριὲ καὶ κατάγγελλε μὲ τὴν σειρά του, τὰ γράματά του πρὸς τὸν Λεμπρέν, τὴ δὴθῶν ἀνικανότητα τοῦ Πάσ. Ὁ Λεμπρέν ἀφῆνε τὸ στρατηγὸν νὰ λείει, χωρὶς νὰ τὸν ἀνακαλεῖ στὴν πειθαρχία καὶ στὴν εὐπρέπεια. Ὁ Ντυμουριὲ ἔμεινε στὸ Παρίσι καὶ ἡ μικρὰ διαμονὴ τοῦ ἐκεῖ εἶταν γεμάτη ἀπὸ ὑπουλες ραδιουργίας, ἀπ' τὴν 1η ὡς τὴν 26 τοῦ Γενάρη, σὲ διάστημα τῆς δίκης τοῦ βασιλιά. Ἐνῶ ὁ Καμπόν, τὸν ὁποῖο ἐπιχείρησε νὰ δελεάσει, ἔμεινε ἀσυγκίνητος, ὁ Δαντὼν, ὁ Κλόουτ, οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Γρονδίνων, τοῦ ἔδωσαν τὴν πιδ ἐγκάρδια ὑποστήριξη. Ὁ Δαντὼν δὲ δίστασε, στις 21 τοῦ Γενάρη, νὰ πάρει θέση ἐναντίον τοῦ Πάσ, μολονότι ὑποκρινόταν τὸν μετριοπαθὴ ἀπέναντι του. Μὲ τὸ πρόσχημα πὼς τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Στρατιωτικῶν ἔπεφτε πολὺ βαρὺ γιὰ ἕναν ἄνθρωπο μονάχα, ὁ Πάσ ἀπολύθηκε στις 4 τοῦ Φλεβάρη, καὶ ἀντικαταστάθηκε ἀπ' τὸν Μπερνοβίλ, τὸ φίλο καὶ ὄργανο τοῦ Ντυμουριὲ, καὶ ὁ Μπερνοβίλ ἐφοδιάστηκε μὲ ἕξ βοηθοὺς πού μοιράστηκαν τὴν διάφορον ὑπηρεσίας μεταξύ τους. Ἔτσι ἡ διείκησις τῶν Στρατιωτικῶν βρισκόταν σὲ πλήρη ἀναδιοργάνωσις, τὴν παραμονὴ ἀκριβῶς τῆς ἐπανάληψης τῶν ἐχθροπραξιῶν. Κυκεῶνας πραγματικὸς. Καὶ μετὰ τὴν ἀνατροπὴ τοῦ Πάσ, οἱ στρατηγοὶ δὲν εἶταν καθόλου διατεθειμένοι νὰ δεῖξουν περισσότερον ὑπακοὴν ἀπὸ τὴν ἀνάδοχόν του. Ὁ Κιουστίν ἀντιπαθούσε τὸν Μπερνοβίλ.

Μιά ἀπ' τὴν μεγάλην ἀδυναμίαν τοῦ στρατοῦ εἶταν ἡ διαίρησις του σὲ ταχτικά συντάγματα καὶ σὲ τάγματα ἐθελοντῶν πού εἶχαν διαφορετικὸ κανονισμὸν τὰ μὲν ἀπ' τὰ δέ, καὶ ἀλληλοφθοῦνταν. Οἱ ἐθελοντῆς ἐκλέγαν μόνον τοὺς τοὺς ἀξιωματικούς τους, εἶχαν μεγαλύτερον μισθὸν καὶ ὑπόκειντο σὲ λιγότερον αὐστηρὴν πει-

θαρχία. Για να σταματήσει αυτός ο δυσάρεστος στρατολογικός και νομοθετικός δυαδισμός, ο Ντυμπούα Κρανσέ πρότεινε, στις 7 του Φλεβάρη, μιὰ βαθιά μεταρύθμιση, τὸ ἀ μ ά λ γ α μ α, ὅπως τὸ χαρακτήρισε, πού συνίστατο στὴ συνένωση σ' ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ σῶμα πού θὰ λέγεται ἡμιταξιαρχία, δύο ἐθελοντικῶν ταγμάτων κ' ἐνὸς τακτικοῦ. Οἱ τακτικοὶ στρατιῶτες θ' ἀπολαμβάνουν τὰ ἴδια εὐεργετήματα καὶ τὰ ἴδια δικαιώματα μὲ τοὺς ἐθελοντές. Θὰ παίρνουν μέρος κι αὐτοὶ γιὰ τὴν πλήρωση τῶν κενῶν θέσεων.

Τὸ ἓνα τρίτο τῶν θέσεων θὰ προορίζεται γι' αὐτοὺς καὶ οἱ διορισμοὶ γιὰ τ' ἄλλα δύο τρίτα θὰ γίνονται μ' ἓνα ἔξυπνο σύστημα αὐτοαναγόρευσης. Μόλις θὰ χηρεῖ μιὰ θέση, οἱ ἄντρες τῶν ἀμέσως κατωτέρων βαθμῶν θὰ ὑποδείχνουν τρεῖς ὑποψηφίους, ἀπ' τοὺς ὁποίους θὰ ἐκλέγουν τοὺς ἀξιωματικούς ἢ τοὺς ὑπαξιωματικούς, ἀνάλογα μὲ τὴν κενὴ θέση πού ἔπρεπε νὰ πληρωθεῖ. "Ἐστὶ ὁ στρατὸς θὰ γινόταν ἐθνικός, θὰ διακνεόταν ἀπ' τὸ ἴδιο πνεῦμα, θὰ εἶχε ἴσα δικαιώματα καὶ θὰ ὑπέκειτο στοὺς ἴδιους νόμους. Τὰ μάχιμα σώματα θὰ ἐμποτιζόνταν ἀπ' τὸ δημοκρατικὸ πνεῦμα τῶν ἐθελοντῶν καὶ οἱ τελευταῖοι πάλι θὰ γίνονταν ἐμπειροπόλεμοι, ἐρχόμενοι σ' ἐπαφὴ μὲ τοὺς παλιοὺς στρατιῶτες. "Ὅλοι οἱ στρατηγοί, ἐκτὸς ἀπ' τὸν Βαλάν, τήρησαν ἐχθρικήν στάση πρὸς τὴν μεταρύθμιση. Οἱ περισσόταροι ἀπ' τοὺς Γερουδίνους, κι ὁ ἴδιος Ὁ Μπαρέρ, τὴν πολέμησαν ἀπ' τὸ βῆμα. "Ὤστόσο ψηφίστηκε χάρις στοὺς "Ορεινοὺς καὶ ἰδίως στὸν Σαιν-Ζύστ, πολὺ ἀργὰ ὅμως, τόσο πού δὲν μπορούσε πιά νὰ τεθεῖ σ' ἐφαρμογὴ πρὶν ἀπ' τὴν ἐπανάληψη τῆς ἐκστρατείας. "Ἡ μεταρύθμιση ἐφαρμόστηκε μόνον τὸ χειμῶνα τοῦ 1793—1794 κ' ἔδωσε τὰ καλύτερα ἀποτελέσματα. Στὸ μεταξύ, τὰ μάχιμα συντάγματα καὶ τὰ τάγματα τῶν ἐθελοντῶν ἔμεναν χωρισμένα.

Παρ' ὅλο πού οἱ γαλλικὲς στρατιῆς βρισκότουσαν σ' ἐκδηλῆ μειονεκτικὴ θέση, ἐν τούτοις ἡ "Ἐπιτροπὴ Γενικῆς "Αμυνας καὶ τὸ "Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο υἱοθέτησαν τὸ ἐπιθετικὸ σχέδιο πού ἐξεθείαζε ὁ Ντυμπούι. "Ἐπίθεση ἀπόγνωσης. "Ὁ Ντυμπούι ἐγραφε ἀπ' τὴν "Αμβέρσα, στις 3 τοῦ Φλεβάρη: "Ἄν ἡ στρατιὰ τοῦ Βελγίου δὲν προκαταλάβει τὸν ἐχθρό, εἶναι χαμένη». "Ὁ ἴδιος πρόσθετε: "Ἄν μᾶς βοηθήσουν, καὶ προπαντὸς ἂν μεταχειριστοῦν τοὺς Βέλγους φρόνιμα κι ἀδελφικά, τολμῶ ἀκόμα νὰ ὑπόσχομαι πὼς θὰ νικήσω, εἰδεμὴ, θὰ πεθάνω σὰ στρατιώτης». Δὲν εἶχε καθόλου ὀρεξὴ νὰ πεθάνει, μὰ ἤθελε νὰ μεταχειριστοῦν ἥπια τοὺς Βέλγους, ἀπὸ φόβο μήπως ἐπαναστατήσουν στὰ μετόπισθεν τοῦ στρατοῦ του. "Ἐνῶ θάφηνε στὰ δεξιὰ του τὸ σῶμα τοῦ Μιραντὰ νὰ πολιορκεῖ τὸ Μάστριχτ καὶ νὰ κρατᾷ τις διαβάσεις τοῦ Ροέρ, ἐνῶ ἄλλο σῶμα ὑπὸ τὸν Βαλάν θὰ κρατοῦσε θέσεις στὸ μέσο Μόζα, ἔτοιμο ν' ἀντιμετωπίσει εἴτε τοὺς Αὐστριακοὺς τοῦ Λουξεμβούργου, εἴτε τοὺς ἄλλους τοῦ Νοέρ, ὁ ἴδιος, ὁ Ντυμπούι, μὲ μιὰ τρίτη στρατιὰ, τὴ στρατιὰ τῆς "Ὀλλανδίας ἢ τοῦ Βορρά, δπως τὴ λέγανε, θὰ ἐξορμοῦσε ἀπ' τὴν "Αμβέρσα κατὰ τῆς "Ὀλλανδίας

ἀπ' τὸν κάτω Μόζα κατ' εὐθείαν πρὸς τὸ Ντορντρέχτ καὶ τὸ "Αμστερνταμ. Οἱ ἄλλες στρατιᾶς τοῦ Ρήνου, τοῦ Μοζέλλα, τῶν "Αλπεων, τῆς Ἰταλίας, τῶν Πυρρηναίων θὰ κρατούσαν ἀμυντικὴ στάση. Ὁ Ντυμουριέ ἐξήγγει στὰ ἀπομνημονεύματά του πὼς ἂν νικούσε, θὰ συνένωνε τὸ Βέλγιο καὶ τὴν Ὀλλανδία σ' ἓνα καὶ μόνο κράτος, τοῦ ὁποίου θὰ κήρυσσε τὴν ἀνεξαρτησία, καὶ μετὰ θὰ βιάζετο πρὸς τὸ Παρίσι γιὰ νὰ διαλύσει τὴ Συμβατικὴ καὶ νὰ ἐκμηδενίσει τὸν Ἰακωβινισμό. Τὸ σχέδιό του αὐτὸ θὰ τὸ ἐμπιστευόταν μόνο σὲ τέσσερα πρόσωπα, καὶ μέσα σ' αὐτά, λέει ὁ Μιραντά, συγκαταλέγονταν καὶ ὁ Δαντῶν, ὁ Ντελακρουά καὶ ὁ Βέστερμαν.

Τὸ σχέδιο τοῦ Ντυμουριέ εἶχε τὸ μειονέκτημα πὼς διασκορπιζε τὶς ἀνεπαρκεῖς κιόλας δυνάμεις τῆς Δημοκρατίας, ἀντὶ νὰ τὶς συγκεντρῶνει σ' ἓνα καὶ μόνο σημεῖο. "Αν ὁ Μιραντά ὑποχωροῦσε στὴν πίεση τῶν Αὐστριακῶν, τότε θ' ἀπειλοῦνταν οἱ συγκαίνωνιες τοῦ Ντυμουριέ, καὶ ἡ ἐκστρατεία του κατὰ τῆς Ὀλλανδίας θὰ σταματοῦσε ἀπότομα.

Στὴν ἀρχὴ ὅλα πῆγαν καλά. Μπῆκε στὴν Ὀλλανδία μὲ 20.000 ἄντρες στὶς 16 τοῦ Φλεβάρη καὶ κατέλαβε γρήγορα τρεῖς ὀχυρὲς θέσεις, τῆς Μπρεντά, τῆς Γκερτρούιντενμπεργκ καὶ τῆς Κλοντῆρ πού παραδόθηκαν σχεδὸν χωρὶς ἀντίσταση. Τὴν 1η ὁμοῦ τοῦ Μάρτη, ἡ στρατιὰ τοῦ Κοβούργου ἐπετέθηκε κατὰ τῆς στρατιᾶς τοῦ Βελγίου πού εἶχε διασκορπιστεῖ στὶς κατασκηνώσεις τῆς στῆς Ροῆρ καὶ ὑπέστη τὸν αἰφνιδιασμὸ χωρὶς νάχει κοντά τῆς τοὺς ἀρχηγούς τῆς. Ἡ κατὰστροφὴ εἶταν τρομαχτικὴ! Τὰ στρατεύματα «ἐν ἀπουσινθέσει» ἐκενώσανε τὸ Αἰξ-λά-Σαπέλ, χωρὶς νὰ δώσουν μάχη. Ὁ Μιραντά ἔλυσε κατεσπευσμένα τὴν πολιορκία τοῦ Μάεστριχτ. Ἡ Λιέγη ἐκενώθηκε καὶ αὐτὴ μὲ τὴ σειρὰ τῆς μέσα σὲ ἀπεριόγραπτη σύγχυση. Ὁ Βαλάνς, πού ἔσπευσε ἐκεῖ, περιμάζεψε μὲ μεγάλον κόπο τὰ λείψανα τῶν στρατιῶν.

Μετὰ τὴν καταστροφὴ, ὁ Δαντῶν καὶ ὁ Ντελακρουά, πού εἶταν μάρτυρές τῆς, γύρισαν στὸ Παρίσι ὄχι γιὰ νὰ καθησυχάσουν τὰ πνεύματα, ἀλλὰ γιὰ νὰ σημάνουν συναγερομένο. Στὶς 8 τοῦ Μάρτη, ὁ Ντελακρουά, διαψεύδοντας μὲ σκαλιὸ τρόπο τὴν αἰσιοδοξία τοῦ Μπρενονβίλ, περιέγραψε μὲ τὰ μελανότερα χρώματα τὴ στρατιωτικὴ κατάσταση καὶ ὁ Δαντῶν ὑπερθεμάτισε στὰ λεγόμενα τοῦ Ντελακρουά. Μὲ τὶς ἐνέργειές τους, ἡ Συμβατικὴ ἀποφάσισε νὰ ἐκλέξει ἐπιτρόπους ἀπ' τὰ μέλη τῆς καὶ νὰ τοὺς στείλει στὰ Διαμερίσματα τοῦ Παρισίου καὶ στοὺς Νομούς γιὰ νὰ ἐπισπεύσουν τὴν ἐπιστράτευση τῶν 300.000 ἀντρῶν πού μόλις εἶχε διαταχθεῖ. Τὸ ἴδιο βράδι, τὰ παρισινὰ Διαμερίσματα συγκεντρώθηκαν μέσα σὲ ἀτμόσφαιρα πατριωτικοῦ πυρετοῦ, ἀνάλογο μὲ τὸν πυρετὸ πού τὰ εἶχε δονήσει στὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου, τὴ στιγμὴ τῆς ἀλωσης τῆς Λογκβύ. Πολλὰ Διαμερίσματα, ὅπως τὸ Διαμερίσμα τοῦ Λούβρου, κατὰ προτροπὴ ἑνὸς φίλου τοῦ Δαντῶν, τοῦ Ντεφιέ, ζήτησαν τὴ σύσταση Ἐπαναστατικοῦ Δικαστηρίου γιὰ τὴν τιμωρία τῶν πραχτόρων τοῦ ἐχθροῦ στὸ Ἐσωτερικόν. Ὁ Καριέ ἔκαμε τὴ σχετικὴ πρό-

ταση τὴν ἄλλη μέρα, στὶς 9 τοῦ Μάρτη. Ὁ Δαντὼν τὴν ὑποστήριξε σθεναρὰ καὶ πέτυχε νὰ ψηφιστεῖ, παρ' ὅλη τὴ σφοδρὴ ἀντίδραση τῶν Γιρονδίνων. Τὸ ἴδιο βράδι, ἐντάθηνε ἡ ἀναταραχὴ μέσ' στὸ Παρίσι. Ἡ ἔνωσις τῶν Προμάχων τῆς Δημοκρατίας, τὸ τμήμα τῶν Τεσσάρων Ἑθνῶν, ἡ Λέσχη τῶν Κορδελιέρων, ἔβγαλαν ἀπειλητικὴ προκήρυξη κατὰ τοῦ Ντυμουριέ καὶ κατὰ τῶν Γιρονδίνων ποὺ θεωροῦνταν ὑπεύθυνοι γιὰ τὶς ἥττες. Σχηματίστηκε Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ αὐτὴ ἐπεχείρησε νὰ παρασύρει τοὺς Ἰακωβίνους καὶ τὴν Κομμούνα ποὺ ἀντιστέκονταν. Συμορίες λεηλατοῦσαν τὰ τυπογραφεῖα τῶν ἐφημερίδων *Παρισιὸν Χρονικὸ* καὶ *Γάλλος Πατριώτης*.

Τὴν ἐπομένη, στὶς 10 τοῦ Μάρτη, ὁ Δαντὼν ἀνέβηκε ξανὰ στὸ βῆμα γιὰ νὰ χτυπήσει τὸ Ὑπουργικὸ Συμβούλιον καὶ νὰ ζητήσει τὴν ἀντικατάστασίν του καὶ τὴ συγκρότησίν του ἀπὸ μέλη τῆς Συμβατικῆς. Οἱ Γιρονδῖνοι τὸν κατηγοροῦσαν πὼς ἐπιδιώκει διχτατορία, καὶ ἡ πρότασί του ἀπορρίφθηκε. Μὰ τὸ ἴδιο βράδι οἱ ταραχὲς ξανάρχισαν. Ταραξίεις γνωστοὶ γιὰ τοὺς δεσμούς των μὲ τὸν Δαντὼν, ἐπεχείρησαν νὰ ξεσηκώσουν τὰ Διαμερίσματα. Ἡ βροχή, ἡ ἀρνησιμότης τοῦ Σαντέρ καὶ τοῦ Πὰς νὰ ὑποβοηθήσουν τὴν ἐξέγερση, ἡ σθεναρὴ στάσι τῶν δμοσπονδῶν τοῦ Φινιστέρ, διεσκόρπισαν τοὺς στασιαστὲς.

Ὁ κόσμος νόμισε τότε πὼς οἱ μέρες αὐτὲς τῆς 9ης καὶ τῆς 10ης τοῦ Μάρτη εἶχαν ὀργανωθεῖ ἀπὸ κοινοῦ ἀπ' τὸν Δαντὼν καὶ τὸν Ντυμουριέ. Ἐνῶ ὁ Δαντὼν χτυποῦσε τοὺς ὑπουργοὺς στὴ Συμβατικὴ, ἓνας πράχτορας τοῦ Ντυμουριέ, ὁ ντὲ Μῶντ, τοὺς χτυποῦσε κι αὐτὸς στὴ λέσχη τῶν Ἰακωβίνων. Ὁ Δαντὼν ὥστόσο ἐπλεκε ζωηρὰ τὸ ἐγκώμιον τοῦ Ντυμουριέ, ἐνῶ οἱ στασιαστὲς ζητοῦσαν τὴν παύσι του καὶ τὴν ἐκδίωξι τῶν «Appellants» * ἀπ' τὴ Συμβατικὴ. Φαινομενικὴ καὶ θελημένη ἀντίφασσι. Οἱ στασιαστὲς καθοδηγοῦνταν ἀπὸ ἀνθρώπους σὰν τὸν Ντεφιέ καὶ τὸν Προλί, ποὺ ἄλλοτε εἶταν οἱ ἀργυρώνητοι ἐγκωμισαστὲς τοῦ Ντυμουριέ καὶ ποὺ θ' ἀναμιχθοῦν σὲ ὑπουλες μηχανοραφίαις μαζί του, στίς παραμονὲς τῆς πολὺ κοντινῆς προδοσίας του. Ὅσοι τοὺς ἄκουσαν νὰ κατηγοροῦν σήμερα τὸ στρατηγὸν, αὐτοὺς ποὺ τὴν προηγούμενη μέρα τὸν ἀνέβασαν στὰ ὕψη καὶ ποὺ τὴν ἐπομένη συνεννοοῦνταν μαζί του, τοὺς θεώρησαν ἀνελικρινεῖς. Ἦξεραν τὸ θολὸ παρελθόν τους. Πίστεψαν πὼς οἱ ἀγύρτες αὐτοὶ ἔπαιζαν, γιὰ νὰ πάρουν λεφτά, τὸ ρόλο ποὺ τοὺς ὑπέδειξε ὁ Δαντὼν, ὁ ὁποῖος καὶ τοὺς πλήρωνε.

Ὅ,τι ἔδωσε τελειωτικὰ σάρκα καὶ ὄστᾶ στὶς ὑπόνοιαις αὐτῆς, εἶταν ἡ ἀλαζονικὴ στάσι ποὺ τήρησε ὁ Ντυμουριέ, τὴν ἴδια τὴ στιγμὴ ποὺ ξέσπασαν οἱ ταραχὲς. Ταραγμένος ὁ Βαλάνς, τὸν κά-

* «Appellants» ὀνομάστηκαν τὰ μετριοπαθεῖ μέλη τῆς Συμβατικῆς ποὺ εἶχαν κηρυχθεῖ, κατὰ τὴ δίκην τοῦ βασιλιᾶ, ὑπὲρ τῆς προσφυγῆς σὴ λαϊκὴ ἐπιμηγορία. Σ. τ. Μ.

λασε σὲ βοήθεια στὶς 2 τοῦ Μάρτη: «Ἐλάτε δῶ, τοῦ μήνουσε, πρέπει ν' ἀλλάξουμε τὸ σχέδιο ἐκστρατείας, οἱ στιγμὲς εἶναι αἰῶνες». Στὴν ἀρχὴ ὁ Ντυμουριέ δὲ θέλησε ν' ἀκούσει τίποτα. Ἰσχυριζόταν πῶς ὁ καλύτερος τρόπος γιὰ νὰ ὑπερασπίσει τὸ Βέλγιο εἶταν νὰ συνεχίσει τὴν πορεία του πρὸς τὸ Ρότερνταμ. Ὅταν ξεκίνησε, ἐπιτέλους, στὶς 10 τοῦ Μάρτη, γιὰ νὰ συναντήσει τὸν Μιραντά, ὕστερ' ἀπὸ ρητὴ διαταγὴ τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου, ξεκίνησε μόνος του, ἀφήνοντας στὴν Ὀλλανδία τὴ στρατιὰ του, πού θάταν ἀπαραίτητη γιὰ νὰ ἐπανορθώσει τὴν καταστροφὴ. Ἐνῶ λοιπὸν ὁ Δαντῶν καθυσόχασε τὴ Συμβατικὴ γιὰ λογαριασμὸ τοῦ Ντυμουριέ, αὐτὸς φερόταν διαφορετικὰ, καταπατώντας τοὺς νόμους. Μὲ ἀλλεπάλληλες προκηρῦξεις, στὶς 11 τοῦ Μάρτη, διέτασε τὴν ἐπιστροφὴ ὄλων τῶν ἀσημικῶν πού εἶχαν ἀφαιρεθεῖ ἀπ' τὶς βελγικὲς ἐκκλησίες, τὸ κλείσιμο ὄλων τῶν Λεσχῶν, πού μερικὲς τὶς ἐπισκέφτηκε κι ὁ ἴδιος, καὶ τὴ σύλληψη πολλῶν ἐπιτρόπων τοῦ Ἐκτελεστικοῦ Συμβουλίου, ὅπως τοῦ Σεπύ. Μὲ λίγα λόγια, ἐκμηδένισε μονοκοκτυλιάς δλόκληρο τὸ ἐπαναστατικὸ ἔργο πού εἶχε ἐπιτελεστῆ ἀπ' τὴν ἐποχὴ τοῦ Διατάγματος τῆς 15ης τοῦ Δεκέμβριου καὶ δῶθε. Ἐπειδὴ οἱ ἐπίτροποι τῆς Συμβατικῆς, ὁ Καμὺς κι ὁ Τρελάρ, πού τὸν ἀντάμωσαν στὸ Λουβαίν, τὸν κατηγόρησαν γιὰ τὴ διαγωγὴ του, ὁ Ντυμουριέ ἔγραψε στὴ Συμβατικὴ, στὶς 12 τοῦ Μάρτη, μὴν αὐθαδέστατη ἐπιστολή. Καθιστοῦσε ὑπεύθυνος γιὰ τὴν ἥττα τὶς στρατιωτικὲς ὑπηρεσίες, διεκήρυσσε πῶς οἱ προσαρτήσεις εἶχαν ἐνεργηθεῖ στὸ Βέλγιο μὲ τὸ σπαθὶ κι ἀνέφερε ὡς καὶ τ' ὄνομα ἀκόμα τοῦ δούκα ντ' Ἀλμπ*. Τὸ γράμμα του διαβάστηκε στὴν Ἐπιτροπὴ Γενικῆς Ἀμυνας, στὶς 15 τοῦ Μάρτη, ταυτόχρονα μὲ μὴ ἐπίγουσα ἀναφορὰ τοῦ Τρελάρ καὶ τοῦ Καμὺς πού ἐφιστοῦσαν τὴν προσοχὴ στὶς ἐνέργειες καὶ στὶς ἀπειλὲς τοῦ στρατηγοῦ πού τὶς χαραχτήριζαν «σοβαρὰ γεγονότα». Ὁ Μπαρέρ ζήτησε ἀμέσως ἀπ' τὴν Ἐπιτροπὴ ν' ἀπαγγελθεῖ κατηγόρια ἐναντίον τοῦ Ντυμουριέ. Ὁ Δαντῶν ἀντιτάχθηκε στὸ μέτρο αὐτὸ πού ἐπιβαλλόταν καὶ πού θάχε σώσει τὸ στρατό. Εἶπε πῶς ὁ Ντυμουριέ εἶχε τὴν ἐμπιστοσύνη τῶν στρατιωτῶν καὶ πῶς ἡ παύση του θάταν καταστροφὴ. Ἡ Ἐπιτροπὴ πείστηκε στὰ λόγια τοῦ Δαντῶν. Ὁ Δαντῶν κι ὁ Ντελακρουά ἀνεχώρησαν ξανὰ γιὰ τὸ Βέλγιο: «Ἡ θὰ τὸν διορθώσουμε ἢ θὰ τὸν δέσουμε!», εἶπαν. Λόγια καὶ μόνο λόγια.

Ὁ Ντυμουριέ ἀνασυγκροτώντας τὶς στρατιὲς τοῦ Βαλάνς καὶ τοῦ Μιραντά, ἐδίωξε στὴν ἀρχὴ τοὺς Αὐστροπρώσους ἀπ' τὸ Τιρλεμόν, στὶς 16 τοῦ Μάρτη, δυὸ μέρες ὅμως ἀργότερα ὑπέστη σοβαρὴ ἥττα στὸ Νεερβίντεν, στὸν ποταμὸ Γκέστε. Τὰ στρατεύματά του, μὲ παραλυμένο τὸ ἠθικὸ, ὑποχωροῦσαν πρὸς τὶς Βρυξέλλες, ὅταν ὁ Δαντῶν κι ὁ Ντελακρουά τὸν ἀντάμωσαν στὸ Λου-

* Ὁ διαβόητος στρατηγὸς τοῦ Καρόλου Ε' καὶ τοῦ Φιλίππου Β', πού διέπραξε πολλὰς ἀγριότητες στὶς Κάτω Χῶρες (1508—1582). Σ. τ. Μ.

βαίν, τὴ νύχτα τῆς 20ῆς πρὸς τὴν 21ῆ τοῦ Μάρτη. Τοῦ ζήτησαν ν' ἀνακαλέσει τὴν ἀπὸ 12 τοῦ Μάρτη ἐπιστολή του πρὸς τὴ Συμβατική. Ὁ Ντυμουριέ προσπάθησε νὰ τοὺς διαγείρει κατὰ τῶν Γιρονδίνων. Ἄρνήθηκε ν' ἀνακαλέσει τὸ γράμμα του. Τὸ μόνο ποὺ κέλυχαν οἱ ἐπίτροποι, εἶταν ἓνα σύντομο σημείωμα ἀπὸ μέρος του, μὲ τὸ ὁποῖο παρακαλοῦσε τὴ Συμβατικὴ νὰ μὴν προδικάσει τίποτε ἀπ' τὴν ἐπιστολή του τῆς 12ῆς τοῦ Μάρτη, προτοῦ μάθει τὸ ἀποτέλεσμα τῶν συνομιλιῶν του μὲ τοὺς δύο ἀπεσταλμένους της, οἱ ὁποῖοι καὶ τὸ βρήκαν ἱκανοποιητικὸ. Ἐνῶ ὁ Ντελακρουά ἔμεινε στὸ Γενικὸ Στρατηγεῖο, ὁ Δαντῶν ξαναγύρισε στὸ Παρίσι γιὰ νὰ ἐνημερώσει τὴν Ἐπιτροπὴ. Παράξενο σκοτάδι σκεπάζει τὴν ἐπιστροφή του. Θάπρεπε νὰ γύριζε ὅσο μπορούσε πρὶ νωρίς, γιὰ ν' ἀναφέρει τὴν καταστροφὴ τοῦ Νεορβίντεν καὶ τὴν ἀνταρσία τοῦ Ντυμουριέ. Κι αὐτὸς ἐμφανίσθηκε στὴν Ἐπιτροπὴ μόλις στὶς 26 τοῦ Μάρτη, τὸ βράδι, ἐνῶ δὲ χρειαζόταν παρὰ μόνο δυὸ μέρες τὸ πολὺ-πολὺ γιὰ κείνη τὴ διαδρομὴ ἀπ' τὶς Βρυξέλλες, καὶ εἶχε φύγει στὶς 21 πρωῒ-πρωῒ. Πέντε μέρες ἔγινε ἐντελῶς ἀφαντος, κι ὁ Ντυμουριέ ἐπωφελήθηκε ἀπ' αὐτὸ τὸ χρονικὸ διάστημα γιὰ νὰ πετάξει τὸ προσωπεῖο καὶ νὰ μεταβάλει τὴν ἀνταρσία σὲ προδοσία. Στὶς 23 τοῦ Μάρτη, ἤρθε σ' ἐπαφὴ μὲ τὸν Κοβοῦργο μέσῳ τοῦ ὑκασπιστῆ του Μονζουά. Τοῦ ἐξέθεσε πῶς τὸ σχέδιό του εἶταν νὰ διαλύσει μὲ τὴ βία τὴ Συμβατικὴ καὶ νὰ παλινορθώσει τὴ Μοναρχία. Ἀνέλαβε τὴν ὑποχρέωση νὰ ἐκενώσει ὅλο τὸ Βέλγιο καὶ ν' ἀποδώσει στὸν ἐχθρὸ τὶς τρεῖς δχυρὲς θέσεις τῆς Ἀμβέρσας, τῆς Μπρέντα καὶ τῆς Γκερτρούϊντενμπεργκ, πρᾶγμα ποὺ ἐξετέλεσε ἀμέσως. Στὶς 26 τοῦ Μάρτη, ὁ Ντυμουριέ συναντιόταν στὸ Τουρναί μὲ τρεῖς πολὺ ὑποπτικούς Ἰακωβίνους, μυστικούς πράχτορες στὴν ὑπηρεσία τοῦ Λεμπρέν, τὸν Ντυμπουισσόν, τὸν Περερά καὶ τὸν Προλί, ποὺ εἶχαν διαδραματίσει κάποιον ρόλο στὶς παραχρᾶς τοῦ Παρισιοῦ τῆς 9ῆς καὶ τῆς 10ῆς τοῦ Μάρτη καὶ ποὺ πιθανότατα εἶχαν συσχεφθεῖ ἀπὸ κοινού μὲ τὸν Δαντῶν, προτοῦ δοῦν τὸν Ντυμουριέ. Κατὰ τὰ λεγόμενα τοῦ τελευταίου, αὐτοὶ οἱ τρεῖς ἤρθαν νὰ τοῦ προτείνουν νὰ συννενοηθεῖ μὲ τοὺς Ἰακωβίνους γιὰ νὰ διαλύσουν τὴ Συμβατικὴ. Κατὰ τὰ λεγόμενα πάλι τῶν τριῶν πραχτῶρων, τὴν πρόταση τούτη τὴν ἔκαμε ὁ ἴδιος ὁ Ντυμουριέ κι αὐτοὶ τὴν ἀπέριψαν. Κατὰ τὴ συνάντησή τους μῆτρε ζήτημα ἀπελευθέρωσης τῆς βασιλίσσας.

Ἐνῶ λοιπὸν ὁ Ντυμουριέ συσχεπτόταν στὸ Τουρναί μὲ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς ὑποπτοὺς ἀπεσταλμένους, ὁ Δαντῶν ἔλεμνε νὰ τὸν ὑπερασπίζει ἐνώπιον τῆς Ἐπιτροπῆς Γενικῆς Ἀμύνας ἐναντίον τοῦ Ροβεσπιέρου, ποὺ μάταια ζητοῦσε τὴν ἄμεση καὶ αὐθημερὸν ἀνάκλησή του στὶς 26 τοῦ Μάρτη. Μόλις στὶς 29 τοῦ Μάρτη τὸ βράδι ἀποφάσισε ἐπιτέλους ἡ Συμβατικὴ νὰ πάρει τὰ μέτρα ποὺ ὁ Δαντῶν τὰ καθυστέρησε δεκαπέντε μέρες τώρα. Ἀπεφάσισε νὰ στείλει τέσσερες νέους ἐπιτρόπους στὴ στρατιά, τὸν Καμύ, τὸν Κυνέτ, τὸν Λαμάρκ καὶ τὸν Μπανκάλ, μὲ τὸν ὑπουργὸ τῶν

Στρατιωτικῶν Μπερνονβίλ, γιὰ νὰ παύσουν τὸν Ντυμουριέ και νὰ τὸν συλλάβουν. Ἐκεῖνο πού ἐγινε ὁμοῦς εἴτανε νὰ συληφθοῦν οἱ τέσσερις ἐπίτροποι καὶ ὁ ὑπουργός. Ὁ Ντυμουριέ τοὺς παρέδωσε στὸν ἐχθρὸ τὴν 1η τοῦ Ἀπριλί. Ἐμείναν δυὸ χρόνια αἰχμάλωτοι.

Ὁ Ντυμουριέ ἐπεχείρησε νὰ παρασύρει τὴ στρατὸ του κατὰ τοῦ Παρισίου γιὰ νὰ παλινορθώσει τὴ μοναρχία. Δὲν εἶχαν ὁμοῦς συληφθεῖ διαὶ οἱ ἐπίτροποι τῆς Συμβατικῆς. Ὅσοι ἀπέμειναν στὴ Λίλλη, τὸν ἔθεσαν ἐκτὸς νόμου καὶ ἀπαγόρευσαν στοὺς κατώτερους ἀξιωματικούς του νὰ ὑπακούσουν σ' αὐτόν. Ὁ Λὲ Βενέρ, πού διοικούσε τὸ στρατόπεδο τοῦ Μῶντ, ἔσπευσε νὰ στείλει τὸν ὑπασπιστὴ του Λαζάρ Ὅς νὰ εἰδοποιήσει τὴ Συμβατικὴ γιὰ τὶς διαταγὰς πού ἔδωσε ὁ Ντυμουριέ. Ὁ Νταβού, πού διοικούσε τὸ τρίτο τάγμα τῶν ἐθελοντῶν τῆς Ὑόνν, διέταξε τοὺς ἄντρες του νὰ πυροβολήσουν ἐναντίον τοῦ Ντυμουριέ στίς 4 τοῦ Ἀπριλί. Γιὰ νὰ ξεφύγει ἀπ' τὶς σφαῖρες, ὁ Ντυμουριέ ἀναγκάστηκε νὰ φύγει καλπάζοντας πρὸς τοὺς Αὐστριακούς, καὶ δταν, στίς 5 τοῦ Ἀπριλί, ξαναγύρισε στὸ στρατόπεδο τοῦ Μῶντ μὲ συνοδεία αὐτοκρατορικῶν δραγόνων, ἢ κατάφωρη προδοσία του ξεσήκωσε ἐναντίον του τὸ στρατὸ πού βᾶδισε μόνος του πρὸς τὴ Βαλασιέν. Ὁ Ντυμουριέ κατέφυγε στοὺς Αὐστριακούς μὲ τὸ γιὸ τοῦ Φιλίππου Ἐγκαλιτέ, τὸν Βαλάν καὶ χίλιους πάνω-κάτω στρατιῶτες.

Οἱ Ἐπιτροπὲς νόμισαν πὼς ὁ Ντυμουριέ εἶχε συννόχους μέσα στὸ Παρίσι, καὶ ἀκόμα καὶ μέσα στὴν ἴδια τὴ Συμβατικὴ. Τὴ νύχτα τῆς 31ης τοῦ Μάρτη πρὸς τὴν 1η τοῦ Ἀπριλί συνήλθαν σὲ σύσκεψη οἱ Ἐπιτροπὲς Ἀμυνας καὶ Γενικῆς Ἀσφάλειας καὶ διέταξαν τὴ σύλληψη τοῦ Φιλίππου Ἐγκαλιτέ καὶ τοῦ φίλου του μαρκησίου ντὲ Σιλλερύ, πού εἶταν καὶ αὐτὸς βουλευτὴς. Ταυτόχρονα κάλεσαν τὸν Δαντὼν νὰ ἔρθει καὶ νὰ δώσει διευκρινίσεις σχετικὰ μὲ τὴν κατάσταση τοῦ Βελγίου. Ἡ πρόκληση αὐτὴ εἶταν σχεδὸν ἔνταλμα βίαιας προσαγωγῆς, γιὰτὶ παρόμοια ἐπιστολὴ στάλθηκε στὸν Φίλιππο Ἐγκαλιτέ καὶ στὸν ντὲ Σιλλερύ. Κυκλοφόρησε ἡ φήμη πὼς συνέλαβαν καὶ τὸν ἴδιο τὸν Δαντὼν. Ὁ Μαρά τὸν κατηγοροῦσε τὸ ἴδιο βράδι στὴ Λέσχη τῶν Ἰακωβίνων γιὰ τὴν ἀπρονοησία του, ὁμοῦς τὴν ὀνόμασε. Τὴν πρώτη τοῦ Ἀπριλί, στὴ Συμβατικὴ, ὁ Λαζούρς κατηγοροῦσε ὁρθᾶ-κοψτὰ τὸν Δαντὼν πὼς συννοήθηκε μὲ τὸν Ντυμουριέ γιὰ νὰ συμβάλει στὴν ἐπιτυχία τοῦ μοναρχικοῦ πραξικοπήματος καὶ ὁ Μπρωτὼ ἰσχυρίστηκε πὼς ὁ Φάμπρ ντ' Ἐγκλαντίν εἶχε προτείνει στὴν Ἐπιτροπὴ Γενικῆς Ἀσφάλειας νὰ παλινορθώσουν τὴ βασιλεία. Ὅστε ὁ Λαζούρς, ὅστε ὁ Μπρωτὼ γνώριζαν τὶς μυστικὲς σχέσεις πού τότε ἀκριβῶς διατηροῦσε ὁ Δαντὼν μὲ τὸν ἐμμετρὸ Θεόδωρο Λαμέτ, σχέσεις πού ὁ τελευταῖος τὶς διηγῆθηκε στ' ἀπομνημονεύματά του. Ὁ Δαντὼν δὲ δέλιασε. Ἀπὸ κατηγορούμενος ἐγινε κατήγορος. «Οἱ φίλοι τοῦ Ντυμουριέ, εἶπε, εἶταν ὁ Μπρωσὸ, ὁ Γκαντέ, ὁ Ζανσονέ, πού ἀλληλογραφοῦσαν ταχτικά μαζί του. Οἱ φίλοι τῆς βασιλείας εἶταν ἐκεῖνοι πού θέλησαν νὰ σώσουν τὸν τύραννο, ἐκεῖνοι πού σκω-

φαντούσαν τὸ Παρίσι, τὴν ἀκρόπολη τῆς Δημοκρατίας». Οἱ Ὀρεινοὶ διέκοπταν τὴ σφοδρὴ ἐπίθεσὶ του μὲ φρενιτιώδη χειροκροτήματα. Ὁ Μαρά τοῦ ψιθύριζε ἀπὸ κάτω καινούργιες κατηγορίες : «Καὶ τὰ δεῖπνα τους, πές!» ἔλεγε ὁ Μαρά, καὶ ὁ Δαντῶν ξανάλεγε : «Ἐκεῖνοι μόνο ποῦκαναν μυστικὰ δεῖπνα μὲ τὸν Ντυμουριέ εἴταν εἴταν στὸ Παρίσι...—Μαρά : Ὁ Λαζούρ, ὁ Λαζούρ, εἴταν καὶ αὐτὸς ἐκεῖ!—Δαντῶν : Ναί, αὐτοὶ καὶ μόνο εἶναι οἱ συνένοχοι τῆς συνωμοσίας!» Τὸ τέχνασμα πέτυχε. Ἡ ἀνακριτικὴ ἐπιτροπὴ, ποῦ οἱ Γιρονδῖνοι πέτυχαν στὴν ἀρχὴ νὰ ψηφιστεῖ ἡ συγκρότησὶ τῆς, δὲ σχηματίστηκε ποτέ. Ἀπεναντίας μάλιστα, ὁ Δαντῶν μπῆκε μὲ τὸν Ντελακρουὰ στὴν Ἐπιτροπὴ Κοινῆς Σωτηρίας, ποῦ ἰδρύθηκε πάνω σὲ καινούργιες βάσεις, στὶς 6 τοῦ Ἀπριλίου, σὲ ἀντικατάσταση τῆς Ἐπιτροπῆς Γενικῆς Ἀμυνας. Ἡ νέα Ἐπιτροπὴ θάχε μόνο ἑννιά μέλη, θὰ συνεδρίαζε μυστικὰ καὶ θάχε μεγαλύτερη ἐξουσία στὰ χέρια τῆς.

Ἐνα χρόνον ἀργότερα, οἱ ἴδιοι οἱ Ὀρεινοὶ ποῦ ἀποθῆσαν τὸν Δαντῶν γιατί ἐκδικήθηκε γιὰ λογαριασμό τους τοὺς Γιρονδῖνους, θὰ ἐπαναλάβουν ἐναντίον του τὶς κατηγορίες τοῦ Μπρωτῶ καὶ τοῦ Λαζούρ. Θὰ πιστέψουν καὶ οἱ ἴδιοι πὼς εἴταν συνένοχος τοῦ Ντυμουριέ καὶ θὰ τὸν παραπέμψουν στὸ Ἐπαναστατικὸ Δικαστήριο μὲ τὴν κατηγορία πὼς εἶναι βασιλόφρων.

Ὁ Συνασπισμὸς ἐκδικήθηκε γιὰ τὶς ἀποτυχίες τῆς προηγούμενης χρονιάς. Οἱ στρατιές του ἐπρόκειτο νὰ μεταφέρουν ξανά τὸν πόλεμον στὸ γαλλικὸ ἔδαφος. Καὶ μπροστὰ στὸν τεράστιον αὐτὸ κίνδυνον, ἡ Γαλλία σπάρραζε μέσα σ' ἐμφύλιες διαμάχες. Ἡ Βανδέα ἔκανε κιάλας θραύση!

IX

Η ΒΑΝΔΕΑ

Ἡ κληροκὴ καὶ βασιλικὴ ἐπανάσταση, πού ξεσπάει στὶς 10 τοῦ Μάρτη τοῦ 1793 στὸ Νομὸ τῆς Βανδέας καὶ στοὺς γειτονικοὺς Νομούς, εἶναι ἡ ὑπέρτατη ἐκδήλωση, τὸ πῦρ τρομαχτικῆς ἐπεισόδιου τῆς ἀντίδρασης καὶ τῆς δυσαρρέσκειας πού ὑπέβρασε στὶς λαϊκὲς μάζες, σ' ὀλόκληρη τὴ Γαλλία. Ἡ ζύμωση εἶταν πραγματικὰ σχεδὸν γενικὴ, καὶ παντοῦ τὰ πρωταρχικὰ τῆς αἰτίας εἶταν οἰκονομικὰ καὶ κοινωνικὰ. Τὰ πολιτικὰ καὶ θρησκευτικὰ αἰτία ἤρθαν κατόπιν, σὰ συνέπεια τῶν πρώτων. Τὴν κατάργηση τῆς διατίμησης τῶν τροφίμων μὲ τὸ διάταγμα τῆς 8ης τοῦ Δεκεμβρίου καὶ τὴ θανάτωση τοῦ βασιλιᾶ ἐπακολούθησε γρήγορη ἀνατίμηση τῶν τροφίμων καὶ ἐπιδείνωση τῆς ἀθλιότητος.

Τὸ θανατιὸ ἔλασε, τὸ Φλεβάρη, τὰ 50 % τῆς ἀξίας του κατὰ μέσον ὄρο. Ὅλες οἱ μαρτυρίαι συμφωνοῦν στὸ πὼς ἡ δυσανολογία μεταξὺ μισθῶν καὶ τιμαρίθμου ἐπιδεινώθηκε τρομερὰ.

Στὶς 25 τοῦ Φλεβάρη, ὁ βουλευτὴς Σαμπὸν δηλώνει, χωρὶς νὰ νὰ τὸν διαψεύσει κανεὶς, πὼς στοὺς Νομούς, Κορρέζ, Ἀνω-Βιὲν καὶ Κρεζ τὸ μαῦρο ψωμί πουλιέται 7 ὡς 8 σόλδια τὴ λίβρα καὶ προσθέτει: «Οἱ ἄποροι, στοὺς δυστυχημένους αὐτοὺς Νομούς, κερδίζουν μόνο 9 ἢ 10 σόλδια τὴ μέρα», δηλαδὴ τὸ μεροκάματό τους τοὺς ἐπέτρεπε ν' ἀγοράζουν ἴσα-ἴσα μιὰ λίβρα ψωμί! Στὴν Ὑόνν, ἡ τιμὴ τοῦ σταριοῦ τριπλασιάστηκε. Κ' ἐκεῖ ἀκόμα τὰ μεροκάματα μόλις φτάνουν γιὰ τὴν ἀγορὰ τοῦ ψωμοῦ. «Ἀπόδειξτε, λέει ὁ Πορέ, πὼς ἡ τροφὴ ἀποροφοῦσε αὐτὴ καὶ μόνο ὄλο τὸ κέρδος τοῦ ἐργάτη, εἶναι τὸ ὅτι, ἂν ὁ ἐργοδότης ἢ ὁ πελάτης τοῦδινε καὶ φαγητό, τότε τὸ μεροκάματο λιγότερε κατὰ δύο τρίτα. Ὁ κλειδαρὸς πού κέρδιζε 3 λίβρες καὶ 10 σόλδια χωρὶς τὸ φαγητό, ἔπαιρνε μόνο μιὰ λίβρα καὶ 10 σόλδια ἂν τοῦδιναν καὶ φαγητό. Τὸ γλί-σχρο ποσὸ πού ἔφερε τὸ βράδι στὸ σπῆτι του ἔσδευόταν ὀλόκληρο γιὰ τὸ ψωμί τῆς γυναίκας του καὶ τῶν παιδιῶν του».

Οἱ πόλεις ὑποφέρουν περισσότερο ἀκόμα κι ἀπ' τὴν ὑπαιθρο. Στὸ Παρίσι, ἡ ἔλειψη τροφίμων εἶναι σχεδὸν μόνιμη. Οἱ ταραχὲς ξαναρχίζουν ὕστερ' ἀπ' τὴ δίκη τοῦ βασιλιᾶ. Οἱ ταραχὲς τῆς 24ης, 25ης καὶ 26ης τοῦ Φλεβάρη εἶναι ἐξαιρετικὰ σοβαρὲς. Πρῶτες ἀρχίζουν νὰ στασιάζουν οἱ πλύστρες πού παραπονοιοῦνται πὼς δὲν μπο-

ρούν πιά ν' αγοράσουν τὸ σαποῦν, πού ἡ τιμὴ του ἔφτασε ἀπὸ 14 σὲ 22 σόλδια τῆ λίβρα. Τὰ μπακάλικα λεηλατοῦνται. Ὁ λαὸς βάζει διατιμήσεις ἐπαναστατικῶ δικαίω στὰ εἶδη πρώτης ἀνάγκης. Ἐπιπλέον, ἡ ἀλλοπάλληλα ἀπειλητικὰ ὑπομνήματα ζητοῦν ἀπ' τῆ Συμβατικῆ τὴν ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία τοῦ ἀσιναίου, τὴν ἐπιβολὴ τῆς θανατικῆς ποινῆς ἐναντίον τῶν προαγοραστῶν, τὴ διατίμηση. Ὁ Ἰάκωβος Ρού, στὴ διάρκεια τῶν ταραχῶν, στὶς 24 τοῦ Φλεβάρη, δικαιολογεῖ τὴ λεηλασία τῶν μπακάλικων: «Νομίζω, εἶπε στὴν Κομμούνα, πὼς οἱ μπακάληδες δὲν ἔκαναν τίποτ' ἄλλο ἀπ' τὸ ν' ἀποζημιώσουν τὸ λαὸ γιὰ δ,τι τὸν ἔκαναν τόσον καιρὸ τώρα νὰ πληρώνει πανάκριβα».

Στὴ Λυών, ἡ κατάσταση εἶναι πῶς πολὺ ἀνησυχαστικὴ ἀκόμα. Στὶς 26 τοῦ Γενάρη, 4.000 ἐργάτες τῶν μεταξουργείων ζητοῦν ἀπ' τὸ Δῆμο, νὰ ἐπιβάλει τιμολόγιο ἡμερομισθίων στοὺς ἐργοστασιαρχεῖς. Γιὰ ν' ἀντισταθοῦν κατὰ τῶν ἐργατῶν πού ὑποστηρίζονται ἀπ' τὸ Δῆμο οἱ ἐργοστασιαρχεῖς καὶ οἱ πλούσιοι ὀργανώνονται. Ὁ Γιρονδίνος δήμαρχος Νιβιέρ-Κὸλ ὑποβάλλει τὴν παραίτησή του. Βγῆκε ξανά στὶς 18 τοῦ Φλεβάρη καί, μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτή, ἡ κεντρικὴ λέσχη πού διευθύνονταν ἀπ' τὸν Σαλιέ, πρόεδρο τοῦ δικαστηρίου τῆς περιφέρειας, λεηλατήθηκε, κατακοματιάστηκε τὸ ἀγαλμα τοῦ Ζ. Ζ. Ρουσσώ καὶ κάρηκε τὸ δέντρο τῆς λευτεριάς. Οἱ ταραχὲς εἶναι τόσο σοβαρὲς, ὥστε ἡ Συμβατικὴ στέλνει τρεῖς ἐπιτρόπους στὴ Λυών, τὸν Μπαζιρ, τὸν Ροβέρ καὶ τὸν Λεζάντρ, πού μάταια ἐπιχειροῦν νὰ κρατήσουν τὴν ἰσοροπία μεταξὺ τῶν δυὸ κομμάτων ἢ καλύψουρα μεταξὺ τῶν δυὸ διαμαχομένων τάξεων. Οἱ ἐργάτες πού πληρώνουν 6 σόλδια τῆ λίβρα τὸ ψωμὶ, ζητοῦσαν προοδευτικὴ φορολογία ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου, ταυτόχρονα διατίμηση στὰ ἡμερομίσθια, διατίμηση στὰ τρόφιμα καὶ σύσταση ἐπαναστατικοῦ στρατοῦ γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν διατιμήσεων..

Δίχως νὰ περιμένουν νὰ μεταβληθοῦν σὲ νόμους τὰ αἰτήματά τους, οἱ τοπικὲς ἀρχὲς πού εἶναι ἀφοσιωμένες στὸ λαὸ, καὶ «ἐν συνεχείᾳ» οἱ ἐπιτρόποι τῆς Συμβατικῆς τραβοῦν μπροστά, κάτω ἀπ' τὴν πίεση τῆς ἀνάγκης. Ἡ περιφέρεια τοῦ Σωμόν, παρὰ τὸ νόμο τῆς 8ης τοῦ Δεκέμβρη, ἐξακολουθεῖ νὰ ἐφοδιάζει τίς ἀγορὲς τῆς «διὰ τῆς ὁδοῦ» τῶν ἐπιτάξεων. Στὸ Ἄβερρόν, οἱ ἀντιπρόσωποι Μπό καὶ Σαμπὸ ὑποβάλλουν τοὺς πλούσιους σὲ πολεμικὴ φορολογία γιὰ νὰ διαθρέψουν τοὺς ἀπόρους. Ὁ Σαιντ-Ἀντρέ, στὸ Νομὸ τοῦ Λό, ἀπαναφέρει σὲ ἰσχύ τούς καταργημένους νόμους, διατάσσοντας ἀπογραφὰς κ' ἐπιτάξεις σιτηρῶν.

Ὅλοι οἱ ἐπιτρόποι σημειώνουν πὼς ἡ βαθύτερη αἰτία τῶν ταραχῶν καὶ τῆς αὔξουσας δυσαρέσκειας τῶν πληθυσμῶν πρὸς τὸ καθιστῶς εἶναι ἡ ἀκρίβεια. «Εἶναι ἐπιτακτικὸ τὰ τὰ τῆ ἀνάγκη νὰ ζήσετε τὸ φτωχό, ἀν θέλετε νὰ σᾶς βοηθήσει νὰ φέρετε σὲ πέρας τὴν ἐπανάσταση», γράφει ὁ Σαιντ-Ἀντρέ στὸν Μπαρέρ στὶς 26 τοῦ Μάρτη. Στὶς ἐξαιρετικὲς περιστάσεις, τὸ μόνο πού πρέπει νὰ

κοιτάζετε είναι ο υπέρτατος νόμος τῆς κοινῆς σωτηρίας». Τὸ γράμμα του είναι πολὺ ἐνδιαφέρον, γιατί ταυτόχρονα μὲ τὰ οικονομικὰ αἷτια τῆς γενικῆς δυσαρέσκειας ὑπογραμμίζει καὶ τὰ πολιτικά. Τὰ τελευταῖα δὲν είναι δύσκολο νὰ τὰ καθορίσει κανεὶς. Οἱ σφοδρὲς διαμάχες Γιρονδίνων καὶ Ὁρεινῶν ἔσπειραν τὴν ἀβεβαιότητα, τὴν δυσπιστία, τὴν ἀποθάρρυνση. Οἱ ἰδιοχτῆτες ἔδωσαν πρόθυμα πίστη στὰ λόγια τῶν Γιρονδίνων, ὅταν οἱ τελευταῖοι τοὺς ἐπαναλάβαιναν πολλοὺς μῆνες τώρα, πῶς οἱ Ὁρεινοὶ εἶχαν στὸ μᾶτι τίς περιουσίαι τους.

Ὁ φόβος τῆς ἀναρχίας καὶ τοῦ Ἀγροτικοῦ νόμου ἔσπρωξε τοὺς ἰδιοχτῆτες πρὸς τὰ δεξιὰ. Κοντεύουν σχεδὸν νὰ νοσταλγοῦν καὶ τὴ μοναρχία πού ἀρχίζουν τώρα νὰ τὴ θεωροῦν σὰν τὴν πιὸ σίγουρη ἐγγύηση τῆς τάξης. Ἡ στεναχώρια καὶ ἡ ἀθλιότητα ὅπου παραδέχονται οἱ ἐργάτες τῶν πόλεων καὶ οἱ μεροκαματιάρηδες ἑσμάχοι, τοὺς προδιαθέτουν ἔτσι ὥστε ἀπ' τὴ μιὰ μεριά νὰ στήνουν τ' αὐτὶ στὶς παρακινήσεις τῆς ἀντίδρασης, καὶ ἀπ' τὴν ἄλλη στὰ κηρύγματα γιὰ νέα ἐπανάσταση. Τέλος ὁ σχηματισμὸς τοῦ πρώτου συνασπισμοῦ, πού ἄμεσο ἐπακολούθημά του εἶταν οἱ ἦττες τοῦ Βελγίου καὶ τοῦ Ρήνου, ἀναζωπύρωσε τὴν αὐτοκεποιότητα καὶ τὴ δραστηριότητα τοῦ κόμματος τῶν βασιλοφρόνων. Αὐτὴ εἶναι ἡ οικονομικὴ καὶ ἠθικὴ ἀτυχεοσφαιρα ὅπου κυφορήθηκε ἡ ἐξέγερση τῆς Βανδέας, πού ἀφορμὴ τῆς στάθηκε ἡ ἐπιστράτευση ἀπ' τὴ Συμβατικὴ 300.000 ἀντρῶν.

Πρέπει νὰ ποῦμε ἀμέσως-ἀμέσως πῶς ὁ στρατολογικὸς νόμος ἔδινε λαβὴ μὲ τὴν αὐθαιρεσία του στὶς πιὸ δικαιολογημένες ἐπακρίσεις. «Στὴν περίπτωσι ὅπου ἡ ἐθελουσία κατὰτάξι, ἔλεγε τὸ ἀρθρο 11 πού τὸ συνέταξε ὁ Πριέρ ντὲ λά Μάρν, δὲ θ' ἀποδώσει τὸν καθορισμένο γιὰ κάθε κοινότητα ἀριθμὸ ἀντρῶν, τότε ὑποχρεοῦνται οἱ πολῖτες νὰ τὸν συμπληρώσουν ἀμέσως καί, πρὸς τὸ σκοπὸ αὐτὸ, θὰ υλοθετοῦν τὸν τρόπο πού ἡ πλειοψηφία θὰ θεωρήσει πιὸ κατάλληλο». «Ὅποιοδῆποτε τρόπο καὶ ἂν υλοθετήσουν, ἔλεγε τὸ ἀρθρο 13, οἱ πολῖτες πού θὰ συνέλθουν γιὰ νὰ συμπληρώσουν τὸν ἀριθμὸ τῶν κληρωτῶν, ἡ συμπλήρωση αὐτὴ θὰ γίνεται ἀπ' τοὺς ἀγάμους καὶ τοὺς ἀτεκνοὺς χήρους, ἡλικίας δεκαοχτῶ μέχρι σαράντα ἐτῶν συμπληρωμένων.» Ὁ τρόπος αὐτὸς τῆς ἐκλογῆς τῶν στρατευσίμων εἰσήγαγε τὴν πολιτικὴ καὶ τὴ ραδιοργάνωσι. Ὁ Ὁρεινὸς Σουντιέ πρότεινε μάλιστα, ὅταν συζητιόταν ὁ νόμος, νὰ ἐφαρμοστεῖ ὑποχρεωτικὰ τὸ σύστημα τῆς ἐκλογῆς τῶν στρατευσίμων. «Πρότεινα τὸ σύστημα τῆς ἐκλογῆς, εἶπε, γιατί σκέφτηκα πῶς οἱ συναθροισμένοι πολῖτες θὰ διάλεγαν κατὰ προτίμησιν τοὺς πλούσιους, αὐτοὺς πού οἱ οἰκογένειές τους ἔχουν ὅλες τίς ἀνέσεις καὶ μποροῦν νὰ ζήσουν χωρὶς νὰ δουλεύουν αὐτοί. Παρατηρῶ ἄλλωστε πῶς πολὺ λίγα ἔκαναν ὡς τώρα γιὰ τὴν Ἐπανάστασι οἱ πλούσιοι καὶ πῶς εἶναι ἴσως καιρὸς νὰ ὑποβληθῶν σὲ προσωπικὴ ὑπηρεσία. Στὸ κάτω-κάτω τῆς γραφῆς, εἶναι τιμὴ νὰ ὑπηρετεῖς τὴ χῶρα σου, καὶ μιὰ πού ἔνα ἀπ' τὰ ἐκόμμενα ἀρθρα ἐπιτρέπεται

τήν αντικατάσταση ενός στρατευσίμου μ' έναν άλλον, νομίζω πώς θάταν διπλό ευεργέτημα για τὸ φτωχὸ πολίτη νὰ μὴν κληρώνεται πρῶτος-πρῶτος αὐτός, ἀφοῦ μὲ τὴν ἀμοιβή τῆς κατάταξης πού πληρώνει ὁ πλούσιος, θὰ μπορεῖ νὰ φανεῖ περισσότερο χροῖσμος στοὺς δικούς του, ὑπηρετώντας συγχρόνως καὶ τὴν πατρίδα. Ἡ Συμβατική, ἀπιστώντας πρὸς τὶς ἀρχὲς τῆς Διακήρυξης τῶν Δικαιωμάτων τοῦ Ἀνθρώπου καὶ τοῦ Πολίτη, ἀρνήθηκα πράγματι νὰ ἐπιβάλλει τὴν προσωπικὴ θητεία στοὺς πλούσιους, κ' ἔνας Ὁρεινὸς ἐπλεξε τὸ ἐγκώμιο τῆς ἀπαλλαγῆς καὶ τῆς ἀντικατάστασης.

Τὸ προνόμιο ὁμῶς αὐτὸ πού παραχωρήθηκε στοὺς πλουσίους δὲν μπορούσε παρὰ νὰ φανεῖ ἀφόρητο καὶ παράνομο σ' ἕνα λαὸ πού ἀπ' τὶς 10 τοῦ Αὐγούστου εἶχε ἀναπτύξει μέσα του τόσο πολὺ τὸ αἰσθημα τῆς ἰσότητος. Ὑστερα, ἀφήνοντας ἡ Συμβατικὴ τὴ φροντίδα τῆς ὑπόδειξης τῶν στρατευσίμων στὴν αὐθαιρεσία τῆς πλειοψηφίας, παρέδιδε ἔτσι τὴ στρατολογία στ' ὄργιο τῶν τοπικῶν παθῶν. Οἱ κατάφωρες καταχρήσεις προκάλεσαν παράπονα καὶ ζωνορῶτατη ἀντίδραση ἀκόμα καὶ στοὺς πιὸ πατριωτικούς Νομούς. Στὸ Νομὸ τοῦ Σάρτ, πού ἀντι γιὰ ἔξη λόχους πού τοῦ ζήτησαν, στρατολόγησε ὡστόσο δεκατέσσερις τὸν Αὐγούστο τοῦ 1792, ἡ νεολαία διαμαρτυρήθηκε γιὰ τὴν ἐξαιρέθηκαν ἀπ' τὴ στρατολογία οἱ αἰρετοὶ ὑπάλληλοι καὶ οἱ παντρεμένοι. Σὲ πολλὲς κοινότητες ἀξίωσαν νὰ ὑποδείξουν αὐτεπάγγελτα οἱ ἀρχὲς καὶ νὰ ντύσουν πρῶτους-πρῶτους γιὰ τὸ μέτωπο τοὺς ἀγοραστὲς τῶν ἐθνικῶν χημάτων, μὲ ἄλλα λόγια τοὺς ὠφελημένους ἀπ' τὴν Ἐπανάσταση. Σ' ὄλους σχεδὸν τοὺς Νομούς οἱ καταχρήσεις εἶταν πολὺ σοβαρές. Ἄλλοτε εἶχαν τὴν πλειοψηφία οἱ ἀριστοκράτες καὶ ὑπόδειχναν τοὺς δημοκρατικούς γιὰ νὰ πᾶνε στὸ μέτωπο, ἄλλοτε πάλι γινόταν τὸ ἀντίστροφο. Σ' ὀρισμένες περιπτώσεις ἔγιναν συνασπισμοὶ πλουσιῶν ἢ φτωχῶν. Δὲν εἶταν σπάνιες οἱ περιπτώσεις ὅπου ὁπαδοὶ τῶν ἀνυπόταχτων παπᾶδων, ὅπως λ. χ. στὸν κάτω Ρήνο, ὑπέδειξαν συνταγματικούς παπᾶδες γιὰ νὰ τοὺς ντύσουν στρατιῶτες. Μόνο στὶς κοινότητες ὅπου ὁ λαὸς εἶταν ἐνωμένος ἢ κατάταξη ἔγινε μὲ κληρο, πρᾶμα πού θύμιζε τὸν παλιὸ στρατό, χωρὶς νὰ δίνεται λαβὴ στὶς ἴδιες καταχρήσεις. Στὶς πόλεις καὶ στὶς κωμοπόλεις, ἐπέβαλλαν ἀρκετὰ συχνὰ φόρους στοὺς πλουσίους καὶ μὲ τὰ χρήματα πού μαζεύονταν ἔτσι, πλήρωναν ὀρισμένους γιὰ νὰ συμπληρώσουν τὸν ἀριθμὸ τῶν ἐπιστράτων. Κατάπληχτες ἀπ' τ' ἄτοπα τοῦ νόμου, οἱ ἀρχὲς τοῦ Νομοῦ Ἐρῶν, μὲ τὴν ἀπὸ 19 τοῦ Ἀπριλίου 1793 ἀπόφασή τους, θέλησαν μιὰ καὶ καλὴ νὰ δώσουν τέλος σ' αὐτὴ τὴν κατάσταση, ἀναθέτοντας σὲ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ πού συγκροτήθηκε ἀπ' τὶς τοπικὲς ἀρχὲς νὰ ὑποδείχνει τοὺς στρατευσίμους μὲ ἀμεση καὶ προσωπικὴ πρόσκληση. Ἡ φορολογία πού ἐπιβλήθηκε στοὺς πλουσίους ἐπέτρεψε ν' ἀποζημιωθοῦν οἱ πολῖτες πού ἐπιστρατεύθηκαν μ' αὐτὸ τὸν τρόπο. Τὸ σύστημα αὐτὸ τῆς στρατολογίας δὲν προβλεπόταν ἀπ' τὸ νόμο, εἶχε ὁμῶς τὸ μεγάλο πλεονέκτημα πὼς ἔτσι ἡ πρόσκληση τῶν ἡλικιῶν βρισκόταν στὰ χέρια τῶν ἐπα-

ναστατικῶν ἀρχῶν. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς καὶ ἐπικυρώθηκε ἀπ' τὴ Συμβατικὴ, ὕστερ' ἀπὸ πρόταση τοῦ Μπαρέ, στὶς 13 τοῦ Μᾶη τοῦ 1793 καὶ προτάθηκε σὰν παράδειγμα στοὺς ἄλλους Νομούς. Πολλοὶ Νομοὶ, ὁ Ντου, ὁ Σέρ, ὁ Ἀλλιέ, ὁ Κορρέζ, ὁ Ἀνω-Βιέν, τὸ υἱοθέτησαν. Τὸ ἴδιο ἔκανε καὶ τὸ Παρίσι, δταν χρειάστηκε νὰ ἐπιστρατεύσει 12.000 ἐθελοντὰς γιὰ νὰ πολεμήσουν τοὺς ἐπαναστάτες τῆς Βανδέας. Κάθε ἐθελοντῆς ἢ μᾶλλον κάθε ἐπίστρατος πῆρε γι' ἀμοιβὴ 500 λίβρες, καὶ γι' αὐτὸ δνομάστηκαν «ἤρωες τῶν 500 λιβρῶν».

Στοὺς δυτικούς Νομούς ἡ ἀντίδραση στὸ στρατολογικὸ νόμο πῆρε τὴ μορφή τρομερῆς ἐξέγερσης. Τὴν Κυριακὴ στὶς 10 τοῦ Μάρτη πού ἐπρόκειτο νὰ γίνεῖ ἡ κλήρωση, ἀπ' τὶς κατοπινὲς μέρες, οἱ χωρικοὶ ἐσηκώθηκαν συγχρόνως ἀπ' τὶς ἀτατοχῆς Γαλλίας δυτικά, ὡς τὶς πόλεις Σολέ καὶ Μπρεσσουίρ ἀνατολικά. Ὅπλισμένοι μὲ φραγγέλια, μὲ σοῦβλες καὶ μὲ μερικὰ ντυφέκια καὶ ὀδηγοῦμενοι συχνὰ ἀπ' τοὺς δημάρχους μπαίνουν στὶς κωμοπόλεις φωνάζοντας: Εἰρήνη! Εἰρήνη! Ὁχι κλήρωση! Ἀφοπλίζουν τοὺς ἐθνοφρουροὺς, ἐκτελοῦν χωρὶς διαδικασίαν τοὺς συνταγματικούς παπάδες καὶ τοὺς δημορχιακοὺς ὑπαλλήλους, καί νη τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα καὶ λεηλατοῦν τὰ σπίτια τῶν πατριωτῶν.

Οἱ σφαγῆς πού διέταξε στὴ Μασκούλ, παλιὰ πρωτεύουσα τῆς περιφέρειας τοῦ Ρέις, ὁ Σουσύ, πρῶην ἐσπράχτορας τῶν φόρων τοῦ ἀλατιοῦ, βαστοῦν πάνω ἀπὸ μῆνα, καὶ τὰ θύματά τους φτάνουν τὰ 545. Ἐκοψαν μὲ πριόνι τὰ χέρια τοῦ προέδρου τῆς περιφέρειας, τοῦ Ζουμπέρ, κ' ὕστερα τὸν σκότωσαν χτυπώντας τον μὲ δίκρανα καὶ μπαγιόνετες. Ἐθάψαν πατριῶτες ζωντανούς. Μέσα σὲ μιὰ μονάχα μέρα, στὶς 23 τοῦ Ἀπριλῆ, ντυφέκισαν 50 ἀστοὺς δαμνένους δυὸ-δυὸ στὴν ἀράδα, σ' ἓνα γειτονικὸ λιβάδι.

Ὁ χωρικός τῆς Βανδέας σκότωνε μ' εὐχαρίστηση τὸν ἐπαναστάτη ἀστό, πού τὸν ἀντάμωνε συχνὰ στὴν ἀγορὰ, τὸν ἀφέντη πού ἐνωθε τὴν περιφρονητικὴ συγκατάβασή του, τὸν ἀπιστο πού πήγαινε στὴ σατανικὴ Λέσχη, τὸν αἰρετικὸ πού παρακολουθοῦσε τὶς πονηρὲς λειτουργίαι. «Τέτιο εἶταν τὸ μένος τοῦ λαοῦ, λέει ὁ ἀνυπόταχος παπὰς Σεβαλιέ, ὥστε ἀρκοῦσε νάχεις πάει στὴ λειτουργία τῶν παρελαστικῶν (Συνταγματικῶν), γιὰ νὰ σὲ φυλακίσουν πρῶτα κ' ὕστερα νὰ σὲ σκοτώσουν στὸ ξύλο ἢ νὰ σὲ ντυφεκίσουν μὲ τὴν πρόφαση πὼς οἱ φυλακῆς εἶταν γεμάτες, ὅπως στὶς 2 τοῦ Σεπτέμβρη».

Οἱ πρῶτες συμμορίαι εἶχαν ἐπικεφαλῆς παλιούς στρατιῶτες, λαθρέμπορους ἢ λαθροπῆχτες τοῦ ἀλατιοῦ, παλιούς τελωνειακοὺς ὑπαλλήλους πού, ἐπειδὴ ἔχασαν τὴ θέση τους, στράφηκαν ἐνάντια στὴν Ἐπανάσταση, ἢ ὑπηρετές εὐγενῶν. Οἱ ἀρχηγοὶ εἶταν στὴν ἀρχὴ ἄνθρωποι τοῦ λαοῦ: στὸ Μῶζ, ὁ ἀμαξὰς Κατελινώ, σκευοφύλακας τῆς ἐνορίας του, ὁ δασοφύλακας Στοσφέ, παλιὸς στρατιώτης στὸ Μαραὶ τῆς Βρετανῆς, ὁ κουρέας Γκαστόν, ὁ ἐπίτροπος Σουσύ, ὁ πραχτικὸς χειροῦργος Ζολύ. Οἱ εὐγενεῖς, λιγότερο

θησκοι ἀπ' τοὺς κολλήγους τῶν, φάνηκαν ἀργότερα, μερικὲς φορὲς ὅστερ' ἀπὸ πολλὰ παρακάλια, ὁ σκληρὸς Σαρῆτ, πρῶην ὑποπλοίαρχος, στὸ Μαραί, ὁ Ἰκποτικὸς Μκονσάμ στὸ Μῶζ, στὸ Μῶζ ἐπίσης ὁ Ντ' Ἐλμπέ, ἕνας Σάξονας πρὸς πολιτογραφήθηκε Γάλλος στὰ 1757, στὸ Μπωκάξ ὁ Ρουβράν, πρῶην ἀντισηνταγματάρχης, ὁ σωματοφύλακας Σαπινῶ, ὁ Μπωαντῶ ντ' Ἀσσόν, στὸ Πουατοῦ ὁ Ντυρεταίγ, πρὸς τὸ πραγματικὸν τοῦ ὄνομα εἶταν Λεσκύρ κι ὁ Λά Ρὸς-Ζακελέν· αὐτοὶ ὅμως προσχώρησαν τελευταῖοι στὴν ἀνταρσία, στὶς ἀρχὲς πᾶ τοῦ Ἀπριλίη, μετὰ τὴν προδοσίαν τοῦ Ντυμουριέ, πρὸς ἐπαιεῖς ἀποφασιστικὸν ρόλον στὴν προσχώρησίν τοις.

Οἱ ἀνυπόταχοι παπάδες βγήκαν σχεδὸν ἀμέσως ἀπ' τοὺς κρυψῶνες τοὺς γιὰ νὰ κεντρίσουν τὸ μένος τῶν μαχητῶν. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς, ὁ ἀββᾶς Μπερνιέ, παρακάθησε στὸ συμβούλιον τοῦ καθολικοῦ καὶ βασιλικοῦ στρατοῦ. Ἐνας ἄλλος, ὁ τυχοδιώκτης Γκυγιὸ ντὲ Φολλεβίλ, κατόρθωσε νὰ παρουσιασθῆ ὡς *in partibus** ἐπίσκοπος τοῦ Ἀνγκρά, καὶ μὲ τὴν ιδιότητά αὐτὴ χοροστάτησε σὲ δοξολογίας.

Οἱ γοητὸς ἐπιτυχίαι τῶν ἐπαναστατῶν δὲν ἐξηγοῦνται μόνον ἀπ' τὸ θρησκευτικὸν φανατισμὸν κι ἀπ' τὴν δίψαν τοῦ μαρτυρίου πρὸς τοὺς ἐμψύχωνε. Κατοικοῦσαν σὲ μιὰ χώρα δυσπρόσιτη, πυκνόφυτη, γεμάτη φορᾶτες, κατάλληλη γιὰ ἐνέδρας, χωρὶς σχεδὸν ἀμαξιοὺς δρόμους, ὅπου οἱ συνοικισμοὶ εἶταν σπάνιοι, ἐπειδὴ ὁ πληθυσμὸς εἶταν διεσπαρμένους σ' ἕνα πλῆθος ἔξομοιων ἀποστατικῶν. Οἱ ἀστοὶ πατριῶτες πρὸς κατοικοῦσαν στὶς ἀραιὰς κωμοπόλεις, ἀποτελοῦσαν μικρὴν μόνον μειοψηφίαν.

Δὲν πρέπει ν' ἀρνιόμαστε τὴν ἐπίδρασιν τῶν παπάδων στὴν ἐξέγερσιν, ἢ ἐπίδρασιν ὅμως αὐτὴν εἶταν μόνον ἕμηση. Μόλις τὸ ἕνα τέταρτον ἀπ' τοὺς ἐν ἐνεργείᾳ παπάδες κατὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ πολιτικοῦ Συντάγματος τοῦ κλήρου εἶχαν δώσει τὸν ὄρκον. Ἀπειρες ἐνορίες δὲν μπόρεσαν νὰ βροῦν συνταγματικούς παπάδες. Ἐνας θρησκευτικὸς Σύλλογος ἱεραποστόλων, ὁ Σύλλογος τῶν Μυλοτέν, πρὸς εἶχε τὴν ἕδραν τοῦ στὴν καρδίαν τοῦ Μπωκάξ, στὸ Σαιν-Λωρράν-συρ-Σέβρ, ὀργάνωσε πολυάριθμα προσκυνήματα στοὺς ἱεροὺς τόπους στὰ 1791 καὶ 1792. Θαύματα εἶχαν γίνεσθαι σὲ πολλὰ παρεκκλήσια. Ἐπαναστατῶντας ὁ χωρικός τῆς Βανδέας, δὲν ἤθελε μόνον ν' ἀποφύγει τὴν μισητὴν στρατιωτικὴν θητεία· ἤθελε ἀκόμα καὶ νὰ πολεμήσῃ γιὰ τὸ Θεὸν τοῦ καὶ τὸ βασιλιά του. Οἱ ἐπαναστάται, μόλις ἐξεσηκώθησαν, κόλλησαν σχεδὸν ἀμέσως πάνινες ἱερὲς καρδίαις στὶς πουκαμισὰς τοις. Ἡ στάσις πῆρε τὴν μορφήν σταυροφορίας.

Ἀπ' τὴν ἀρχὴν ἀκόμα, οἱ χωρικοὶ προχωροῦσαν στὴν ἐπίθεσιν πρὸς ἀπ' τὸ ζωντανὸν τεῖχος τῶν αἰχμαλώτων τοις, πρὸς τοὺς ἔσπρωχναν μπροστὰ τοις. Ἐπιδέξιοι στὴν προκάλυψιν καὶ καλοὶ

* Καθολικοὶ ἐπίσκοποι πρὸς ὑπηρετοῦν σὲ μέρη μὴ καθολικά. (*In partibus infidelium*=εἰς μέρη ἀπίστων).

σκοπευτές, προτιμούσαν να μάχονται ακροβολισμένοι κ' επιζητούσαν να πλευροκοπήσουν τους Γαλάζιους και να τους περικυκλώσουν. Οι εγγενείς που τους διοικούσαν είχαν εμπειροπόλεμοι. Κατέλαβαν στρατηγικά σημεία, έκοψαν τις γέφυρες. Έπιχειρήσαν να βάλουν τάξη στο συρφετό των αντρών τους. Όργάνωσαν ένορρικά και περιφερειακά συμβούλια, λογιστική ύπηρεσία, έφεδρείες. Προμηθεύτηκαν όπλα, κανόνια κ' έξαρτήσεις άπ' τις κωμοπόλεις που τις κατέλαβαν αλφινδιαστικά. Έπιχειρήσαν, με τη βοήθεια των δημοκρατικών που είχαν λιποταχτήσει και με τους αλχημαλώτους των να συγκροτήσουν πυρήνα μόνιμου στρατού. Ποτέ όμως δέν πέτυχαν να συντονίσουν έντελώς τις προσπάθειές τους. Ό Σαρρέτ άπέκρουε κάθε είδους πειθαρχία. Δέν ήθελε να βγει έξω άπ' τό Μαράι του. Μεταξύ των άλλων άρχηγών ύπήρχαν άντιζηλίεις. Για να συμφωνήσουν, άνεκήρυξαν άρχιστάτηγό τους τόν άγιο της Άνζού, τόν Κατελινώ, που στάθηκε άρχηγός μόνο κατ' όνομα. Οι χωρικοί δέν ήθελαν ν' άπομακρυνθοούν άπ' τις ένορίες τους και ν' αφήσουν ξερημα τά χωράφια τους. Η έπιμελητεία τους άλλωστε βρισκόταν πάντοτε σ' έμβρωώδη κατάσταση. Όταν ό χωρικός έξαντλούσε τά τρόφιμά του, είχαν υποχρεωμένος να φύγει άπ' τό στρατό. Γι αυτό οι άρχηγοί δυσκολεύτηκαν να καταστρώσουν συνεχείς και μεθοδικές έπιχειρήσεις. Περιορίστηκαν σ' αλφινδιαστικές και παράτολμες έπιθέσεις. Αυτό έσωσε τή Δημοκρατία.

Μέ τό πρώτο άγγελμα των ταραχών, ή Συμβατική ψήφισε, στις 19 του Μάρτη, ένα τρομερό διάταγμα που τιμαρούσε με θάνατο και με δήμευση τής περιουσίας του κάθε άντάρτη που θά συλαμβανόταν με όπλο στό χέρι. Τό διάταγμα ψηφίστηκε όμόφωνα. Ό Λανζουΐναι μάλιστα έδωσε έντονώτερο ύφος στό πρώτο κείμενο που ό Μαρά, άντίθετα, τώβρισκε ύπερβολικά άυστηρό. Μά οι Γιρονδίνιοι προσπικρήθηκαν στό σύνολό τους πώς δέν κáιρνον στά σοβαρά τήν έξέγερση αύτή. Είχαν κιόλας έπιχειρήσει ν' άποκρύψουν τή σημασία τής ήττας του Βελγίου. Ό Μπρισσό, στην έφημερίδα του, ένέτεινε περισσότερο τήν έστρατεία του κατά των άναρχικών, και στό φύλλο τής 19ης του Μάρτη παρουσίασε πώς τους έπαναστάτες τής Βανδέας τους είχαν ύποκινήσει μυστικοί άπεσταλμένοι των Όρειών, που κι αύτοι με τή σειρά τους είχαν πράχτορες του Πίττ. Οι Γιρονδίνιοι προσπαθούσαν ν' άποκομήσουν τήν προσοχή των έπαναστατών και δέν έδειχναν πά πώς είχαν τή δύναμη να θυσιάσουν τά προσωπικά τους πάθη στό βωμό του έθνικού συμφέροντος.

Η άμυνα των συνόρων, που διέτρεχε μεγάλο κίνδυνο, άποροφούσε σχεδόν όλόκληρο τό μάχιμο στρατό. Τό μόνο που μόρφωσαν τις πρώτες ώρες να διαθέσουν στη Βανδέα ήταν ένα σύνταγμα Ιππικού, λίγο πυροβολικό και τήν 35η λεγεώνα χωροφυλακής που άπαρτιζόταν άπό παλιούς Γάλλους έθνοφρουρούς και νικητές τής Βασιλλής. Τό μεγαλύτερο μέρος των δημοκρατικών δυνάμεων που δέν ξεπερνούσαν τις 15.000 με 16.000 άνδρες, άπαρτίστηκε άπό

έθνοφρουρούς που τους επιστράτευσαν βιαστικά απ' τους γειτονικούς Νομούς.

Εύτυχως, οι άστοι των πόλεων αντιστάθηκαν σθεναρά και νικηφόρα. Στη Σάμπλ ντ' Ολόν απέκρουσαν δυο φορές κατ' επανάληψη, στις 23 και στις 29 του Μάρτη, τις λυσσώδεις επιθέσεις των άνταρτών. Στην Πορνίκ και στην Παιμπέφ έκαναν το ίδιο. Έτσι η Βανδέα δέν μπόρεσε να επικοινωνήσει με την Άγγλία και τους πρίγκιπες, που άγνοούσαν στην άρχη δλη τή σπουδαιότητά της.

Μετά τις νίκες του Κατελινώ και του Ντ' Έλμπέ στο Σεμιγιέ, στις 11 του Άπρίλη, του Λά Ροζακελέν στο Ωμπραί, στις 13 του Άπρίλη, τής στρατιάς του Ντ' Άνζου στο Κορόν, στις 19 του Άπρίλη' μετά τή συνθηκόλογηση του δημοκρατικού στρατηγού Κετινώ στο Τουάρι, στις 5 του Μάη, με 4.000 ντουφέκια και 10 κανόνια, τó Έκτελεστικό Συμβούλιο άποφάσισε επιτέλους να στείλει ταχτικά στρατεύματα στους δυτικούς Νομούς και πρώτα-πρώτα τή λεγεώνα του Βορρά με διοικητή τόν Βέστερμαν, ύστερα ειδικά τάγματα που τά σχημάτιζαν παίρνοντας έξη άντρες από κάθε λόχο, απ' δλες τις στρατίες. Έτσι διοργανώθηκαν δυο στρατίες: ή στρατιά των άκτών τής Βρέστης προς βορρά του Λουάρ, υπό τόν Κανκλώ, και ή στρατιά των άκτών τής Λά Ροσέλ στο Νότο, υπό τόν Μπιρόν.

Στήν άρχη ύπηρχε φόβος μήπως ή πυρκαϊά γενικευτεί σ' όλόκληρη τή Γαλλία. Οι βασιλόφρονες κατέβαλαν γι αυτό τó σκοπό μεγάλες προσπάθειες με τήν εύκαιρία τής στρατολογίας. Στο Νομό Ίλ-ε-Βιλαίν, κατά τις 20 του Μάρτη, έγιναν σχεδόν παντού πολυάριθμες ένοπλες συγκεντρώσεις, όπου άκούγονταν οι φωνές: Ζήτω ο βασιλιάς Λουδοβίκος ΙΖ'. Ζήτω οι ευγενείς και οι παπάδες! Η κατάσταση εΐταν άκόμα πιο κρίσιμη στο Μορμπιάν. Δυο πρωτεύουσες έπαρχιών, ή Λά Ρός-Μπερνάρ, και τó Ροσφόρ έπασαν στα χέρια των έπαναστατών που διάπραξαν φοικαλεότητες. Εύτυχως, με τήν έκρηξη τής έπανάστασης, οι έπίτροποι τής Συμβατικής που είχαν έξουσιοδοτηθεί, βάσει του διατάγματος τής 9ης του Μάρτη, βρισκόντουσαν κιόλας στη θέση τους. Ο Σεβέστρ κι ο Μπιλλώ-Βαρέν έδειξαν τέτιο σθένος, ώστε οι χωρικοί πατάχτηκαν απ' τους έθνοφρουρούς των πόλεων στο Ρεντόν και στο Ροσφόρ και πιάστηκαν οι άρχηγοί τους. Έτσι ή έπανάσταση τής βρετονικής Βανδέας καταπνίγηκε στη γένεσή της. Άργότερα έπρόκειτο ν' ανάψει πάλι με τόν άνταρτοπόλεμο των Σουάν, όπως τους έλεγαν.

Στο Έντρ-ε Λουάρ, ο Γκουπιγιώ κι ο Ταλλιέν άναγκάστηκαν να θέσουν υπό περιορισμό ύλους τους ταραχοποιούς παπάδες και τους ύποπτους, και να ύποχρεώσουν δλους τους συγγενείς των έμυγκρέδων να παρουσιαστούν στην πρωτεύουσα τής περιφέρειας. Στη Βιέν έγιναν όχλαγωγικές συγκεντρώσεις που χρειάστηκε να διαλυθούν με τή βία. Στόν Κάτω Ρήνο, χώρα πολυ φανατική, σημειώθηκε σοβαρή έξέγερση στο Μολσαίμ, που κράτη-

αφ' ἑνὸς μέρους, τὴν 25ῃ καὶ 26ῃ τοῦ Μάρτη. Ἐκεῖ ὁμοῦς δὲ πού ὁ μοναρχισμὸς κατέβαλε τὴ μεγαλύτερη προσπάθειά του μετὰ τὴ Βανδέα εἶταν στὸ Λοζέρ καὶ στοὺς γειτονικοὺς Νομούς. Οἱ ἴδιοι παπάδες κ' εὐγενεῖς, πού στὰ τέλη τοῦ 1790 καὶ 1791 εἶχαν διοργανώσῃ τὸ στρατόπεδο τοῦ Ζαλέξ, οἱ ἡγούμενοι Κλώντ Ἀλλιέ καὶ Σολιέ, ὁ πρῶν συντακτικὸς Μάρκος Σαριέ συγκέντρωσαν στὰ τέλη τοῦ Μᾶη στρατὸ 2.000 ἄντρες καὶ ἀντιστάθηκαν πολλὰς μέρες. Κατέλαβαν πρὸς στιγμὴν τὸ Μαρβεζὸλ καὶ τὸ Μάντ κ' ἔσφαξαν καὶ λεηλάτησαν τοὺς πατριώτες ἀστούς. Ἡ στρατιὰ ὁμοῦς τῶν Πυρροναίων ἔστειλε ἐνίσχυση καὶ οἱ δημοκρατικοὶ ξαναπήραν σχεδὸν ἀμέσως αὐτὰς τὰς πόλεις. Ἐπίασαν τὸν Σαριέ καὶ τὸν κατατόμησαν.

Ἡ Ἐπανάσταση τῆς Βανδέας καὶ οἱ συναφεῖς βασιλικὲς στάσεις ἐπέδρασαν σοβαρότατα στὴ μετέπειτα ἐξέλιξη τῆς Ἐπανάστασης. Τρομαγμένοι οἱ δημοκρατικοί, ἐγκατέλειψαν σὲ μεγάλο ἀριθμὸ τὸ κόμμα τῶν Γιρονδίνων πού ἀπέκρουε τὰ δραστήρια μέτρα, καὶ πέρασαν στὸ κόμμα τῶν Ὀρεινῶν, πού παρουσιαζόταν ὀλοένα καὶ περισσότερο ὡς κόμμα τῆς ἐπαναστατικῆς ἀντίστασης. Οἱ Ὀρεινοὶ ἐξελίχθηκαν καὶ αὐτοὶ σὲ περισσότερο ἀριστεροὺς. Ὡς τώρα, ἀπέκρουαν τὰς διατιμήσεις πού ζητούσαν οἱ Λυσσασμένοι. Ὁ ἴδιος ὁ Μαρὰ εἶχε χτυπήσει τὸν Ἰάκωβο Ρού, μετὰ τὴν εὐκαρία τῶν ἐπισιτιστικῶν ταραχῶν τῆς 25ῃς τοῦ Φλεβάρη στὸ Παρισι. Οἱ Ὀρεινοὶ καταλάβαιναν τώρα τὴ σοβαρότητα τῆς οικονομικῆς κρίσης. Γιὰ νὰ διατηρήσουν τὴν ἐπαφή τους μετὰ τὰς μάζες, ἰσοθετοῦν, λίγο ἀθελά τους βέβαια, κ' ἐπιψηφίζουν τὰ περισσότερα μέτρα πού προτείνουν οἱ Λυσσασμένοι: στὴν ἀρχὴ τὴν ἀναγκαστικὴ κυκλοφορία τοῦ ἀσινιάτου στίς 11 τοῦ Ἀπρίλη, κ' ὕστερα τὴ διατίμηση τῶν σιτηρῶν, στίς 4 τοῦ Μᾶη.

Τ' ἀλλεπάλληλα ὁμοῦς ἔκτακτα ἢ «ἐπαναστατικὰ» μέτρα δὲν περιορίζονται μόνον στὸ οικονομικὸ πεδίο, ἀλλὰ ἐπεκτείνονται καὶ στὸ πολιτικόν. Γιὰ νὰ ἐπιβάλλουν σεβασμὸ στοὺς ἀριστοκράτες καὶ στοὺς πρᾶχτορες τοῦ ἐχθροῦ καὶ γιὰ νὰ τοὺς παρακολουθοῦν, ἰδρῦθήκαν, στίς 20 τοῦ Μάρτη, Ἐπιτροπὲς Ἐπαγρῦνσησης. Οἱ ἐπιτροπὲς αὐτὲς θὰ προμηθεύουν ὕλικόν στὸ Ἐπαναστατικὸ Δικαστήριον, πού εἶχε κιάλας συσταθεῖ δέκα μέρες νωρίτερα. Ἐκτακτα δικαιώματα δίνονται στοὺς ἀντιπροσώπους τοὺς ἐντεταλμένους μετὰ τὸ ἔργον τῆς κατάπνιξης κάθε ἀντίστασης: τοὺς ἀνύψωναν σὲ πραγματικοὺς ἀνθύπατους καὶ διχτάτορες.

Ἡ Βανδέα ἔφερε ὡς ἀντιστάθμισμα τὴν Τρομοκρατία. Ἡ Τρομοκρατία ὁμοῦς μόνον χάρη στοὺς Ὀρεινοὺς μπορούσε ν' ἀσκηθεῖ καὶ πρὸς ὄφελός τους, γιὰ αὐτοὺς δημιούργησαν τὸ μνηχανισμό τῆς. Ἔτσι ἡ Ἐπανάσταση τῆς Βανδέας ἔσκαψε τὸ λάκκον τῶν Γιρονδίνων καὶ προκάλεσε τὴν πτώση τους.

Η ΠΤΩΣΗ ΤΩΝ ΓΙΡΟΝΔΙΝΩΝ

Οι ἥττες τοῦ Βελγίου καὶ τοῦ Ρήνου, ἡ προδοσία τοῦ Ντυμουριέ, ἡ ἐξέγερση τῆς Βανδέας ὄξυναν τὴν διαμάχη μεταξύ Γιρονδίνων καὶ Ὀρεινῶν. Τὰ δύο κόμματα ἀμυλλόνταν ν' ἀποδώσουν τὸ ἕνα σὲ ἄλλο τὴν κατηγορία γιὰ προδοσία. Ὁ Λαζούρς τὴν εἶχε ἐκτοξεύσει ἐναντίον τοῦ Δαντῶν κατὰ τὴν τραγικὴ συνεδρίαση τῆς 1ης τοῦ Ἀπρίλη. Ὁ Δαντῶν καὶ οἱ Ἰακωβίνοι τὴν ξαναπήραν καὶ τὴν ἀντέστρεψαν κατὰ τῶν ἀντιπάλων τους.

Οἱ Ἰακωβίνοι κάλεσαν στὶς 5 τοῦ Ἀπρίλη τὰ παραρτήματα τῶν Λεσχῶν τους νὰ ὑποβάλουν ἀλλεπάλληλα ὑπομνήματα καὶ νὰ ζητήσουν τὴν παύση καὶ τὴν ἀνάκληση τῶν Συμβατικῶν ποὺ εἶχαν προδώσει τὸ καθήκον τους, ἐπιχειρώντας νὰ σώσουν τὸν τύραννο. Ἡ ἰδέα τῆς ἀνάκλησης τῶν «ὀπαδῶν τῆς λαϊκῆς ἐτυμηγορίας», δὲν εἶταν καινούργια. Οἱ στασιαστὲς τῆς 10ης τοῦ Μάρτη, Βαρλέ, Ντεφιέ καὶ Φουρνιέ, μὲ ἄλλα λόγια οἱ Λυσσασμένοι, τὴν εἶχαν διατυπώσει ἐπανειλημένα. Οἱ Ὀρεινοὶ ὅμως τὴν ἀποδοκίμαζαν ὡς τότε. Τώρα, πέντε μέρες μετὰ τὴν καταγγελία τοῦ Λαζούρς ἐναντίον τοῦ Δαντῶν, οἱ Ἰακωβίνοι προσδίνουν στὴν πιὸ πάνω ἰδέα τὸ κύρος καὶ τὴ βαρῦτητά τους. Τὸ συμπέρασμα εἶναι εὐκόλο: ὁ Δαντῶν μεσολάβησε στοὺς Λυσσασμένους καὶ στοὺς Ἰακωβίνους γιὰ νὰ πετύχει τὴν προσέγγισή τους ποὺ εἶταν ἀναγκαία. Καὶ ἡ προσέγγιση αὐτὴ ἐνισχύθηκε σὲ μετέπειτα διάστημα. Οἱ Ὀρεινοὶ καὶ οἱ Ἰακωβίνοι, γιὰ νὰ ἐξογοράσουν τὴν ὑποστήριξη τῶν Λυσσασμένων τάχθηκαν ὑπὲρ τῆς διατίμησης τῶν σιτηρῶν.

Ἡ πρόσκληση λοιπόν, ποὺ ἀπηύθυναν οἱ Ἰακωβίνοι στὰ παραρτήματα τῶν Λεσχῶν τους στὶς 5 τοῦ Ἀπρίλη, εἶταν πράξη μὲ σοβαρὰ ἐπακόλουθα. Τὴν πρωτοβουλία ὡς τότε νὰ ζητοῦν τὸν ἀποκλεισμὸ τῶν ἀντιπάλων τους ἀπ' τὴ Συνέλευση, τοῦ Ροβεσπιέρου, τοῦ Μαρά, τοῦ δούκα τῆς Ὁρλεάνης, τοῦ Δαντῶν, τὴν εἶχαν οἱ Γιρονδίνοι. Τώρα μὲ τὴ σειρά τους ἀναλαμβάνουν οἱ Ὀρεινοὶ τὴν ἐπίθεση. Καὶ οἱ Ὀρεινοὶ ἔχουν πίσω τους τοὺς δημογῶγους καὶ τοὺς ταραχοποιούς ποὺ ἀναμίχτηκαν σ' ὅλες τὶς προηγούμενες στάσεις, τοὺς συνηθισμένους πιά ὀδηγούς τῶν πεινασμένων μαζῶν.

Ἄν και τὸ ἠθικὸ κύρος τῶν Γιρονδίνων ἔχει ὑποστῆι κιάλας σοβαρὸν κλονισμό ἐξαιτίας τῶν ἐπανελημένων ἀποτυχιῶν τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς πολιτικῆς των, μ' ὄλα ταῦτα ἡ κοινοβουλευτικὴ τους θέση ἐξακολουθεῖ ἀκόμα νὰ εἶναι πολὺ ἰσχυρῆ. Ἡ κυβέρνηση βέβαια δὲ βρίσκεται πιά ἀποκλειστικά στὰ χέρια τους. Τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο, πού τις πρώτες μέρες τῶν σχηματίζει «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» τους, ἀντικαταστάθηκε σχεδὸν ὀλοκληρωτικά. Ὁ Ρολάν ἐγκατέλειψε τὸ Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν τὴν ἐπομένη τῆς καταδίκης τοῦ βασιλιᾶ, καὶ ὁ διάδοχός του, ὁ Γκαρά εἶναι ἀνθρώπος συντός πού ἀποφεύγει νὰ ἐκτίθεται. Ὁ Γκαργιέ, πού ἔχει τὸ Ὑπουργεῖο τῆς Δικαιοσύνης ἀπ' τις 20 τοῦ Μάρτη, δὲν εἶναι πιά θαρραλέος ἀπ' τὸν Γκαρά. Ὁ διάδοχος τοῦ Μπερνονβιλ στὸ Ὑπουργεῖο Στρατιωτικῶν, ὁ συνταγματάρχης Μπουσότ, εἶναι ἕνας δεύτερος Πάς, πού γριμίζει τὰ γραφεῖα του μὲ Ἀυσσασμένους. Τέλος, ὁ νέος ὑπουργὸς τῶν Ναυτικῶν, ὁ Νταλμπαραντ, πού διορίστηκε στις 10 τοῦ Ἀπρίλη σὲ ἀντικατάσταση τοῦ Μόνζ, ὑποδείχτηκε ἀπ' τὸν Λαντών.

Οἱ μόνοι τώρα πιά στοὺς ὁποίους μποροῦν νὰ βασίζονται ἀόλυτα οἱ Γιρονδῖνοι εἶναι ὁ Λεμπρέν, πού ἔχει τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Ἐξωτερικῶν, καὶ ὁ Κλαβιέρ, πού ἔχει τὸ Ὑπουργεῖο τῶν Οἰκονομικῶν. Τὸ Ἐκτελεστικὸ Συμβούλιο ὅμως δὲν ἔχει πιά δικαιώματα νὰ παίρνει ἀποφάσεις. Εἶναι ἐξαρτημένο στενὰ ἀπ' τὴν Ἐπιτροπὴ Κοινῆς Σωτηρίας, στὴν ὁποία καὶ λογοδοτεῖ, καὶ ἡ Ἐπιτροπὴ Κοινῆς Σωτηρίας πού συστήθηκε στις 5 τοῦ Ἀπρίλη δὲ βρίσκεται στὰ χέρια τῶν Γιρονδίνων. Ἀπ' τὰ ἐννιά μέλη πού τὴν ἀπαρτίζουν στὴν ἀρχῆ, τὰ ἑπτὰ ἀνήκουν στὸ κέντρο καὶ τὰ δύο στοὺς Ὀρεινοίς, ὁ Λαντών δηλ. καὶ ὁ Ντελακρουά, καὶ ὁ τελευταῖος μάλιστα στρατολογήθηκε καὶ αὐτὸς πολὺ πρόσφατα ἀπ' τὸ κόμμα τῶν Ἰακωβίνων.

Ἡ κυβέρνηση λοιπὸν βρίσκεται στὰ χέρια τοῦ κέντρου, δηλ. ἐκείνων πού περηφανίζονται πὼς εἶναι ἀνεξάρτητοι, ἐκείνων πού δὲ θέλουν νὰ συμμεριστοῦν τὰ πάθη τῶν δύο κομμάτων. Ἀρχηγοὶ τους εἶναι ὁ Μπαρέρ καὶ ὁ Καμπόν. Ὅτι ψηφίζουν οἱ Ὀρεινοί, ψηφίζουν καὶ αὐτοί, κάθε φορὰ πού πρόκειται νὰ ληφθοῦν αὐστηρὰ μέτρα γιὰ τὴ σωτηρία τῆς Ἑπανάστασης. Μὴ διατηροῦν ἀκατανίκητη δυσπιστία πρὸς τὴν Κομμούνα τοῦ Παρισιοῦ καὶ τὸν Λαντών, πού στάθηκε συχνὰ ὁ ἐμπνευστής της. Σ' ὅλες πάλι τις ψηφοφορίες, ὅπου πρόκειται γιὰ ζητήματα προσώπων καὶ ὅπου ἐπικρίνεται ἡ πολιτικὴ τῶν βουλευτῶν τοῦ Παρισιοῦ, ψηφίζουν τὸ ἴδιο μὲ τοὺς Γιρονδίνους. Καὶ τυχαίνει οἱ Γιρονδῖνοι, πού δὲν εἶναι πιά στὴν κυβέρνηση, νὰ ἔχουν ἀκόμα τὴν πλειοψηφία στὴ Συνέλευση. Πρὶν ἀπ' τὴν προδοσίαν τοῦ Ντυμουριέ, ἡ Συνέλευση ἐξέλεγε πολὺ συχνὰ τοὺς προέδρους της ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους τοῦ κέντρου. Μετὰ τὴν 1η τοῦ Ἀπρίλη ὡς τις 31 τοῦ Μᾶη, οἱ ἐκάστοτε πρόεδροι εἶναι Γιρονδῖνοι· στις 18 τοῦ Ἀπρίλη ὁ Λαζούρς· στις 2 τοῦ Μᾶη ὁ Μπουγιέ-Φονφρέντ· στις 16 τοῦ Μᾶη ὁ Ἰνάρ. Αὐτὸ εἶταν ἀποτέ-

λεσμα τῆς ἐγκυκλίου τῶν Ἰακωβίνων τῆς ἡς τοῦ Ἀπρίλη πού τρομοκράτησε τοὺς Πεδινοὺς * καὶ τοὺς ἔκανε νὰ δεῖξουν δυσπιστία ἀπέναντι τῶν Ὁρεινῶν. Ὅταν οἱ Γιρονδῖνοι, εἶχαν ἐπικαλεσθεῖ τοὺς Νομοῦς γιὰ νὰ σώσουν τὸ βασιλιά, οἱ Πεδινοὶ τοὺς κάκισαν καὶ καταψήφισαν μὲ τοὺς Ὁρεινοὺς τὴν προσφυγὴ στὴ λαϊκὴ ἐτυμιογραφία. Τώρα ἔρχονται οἱ Ὁρεινοὶ καὶ ἀπευθύνονται στις πρωτοβάθμιες λαϊκὲς συνελθεῦσεις γιὰ νὰ τοὺς ζητήσουν ν' ἀποκλείσουν τοὺς Γιρονδῖνους ἀπ' τὴ Συμβατικὴ. Οἱ Πεδινοὶ, πιστοὶ στὴ γραμμὴ τους, κακίζουν καὶ αὐτοὺς μὲ τὴ σειρά τους, ὅπως κάκισαν καὶ τοὺς Γιρονδῖνους. Προορισμὸς τῶν Πεδινῶν εἶναι νὰ ἐκπροσωποῦν καὶ νὰ ὑπερασπίζον τὸ κοινὸ συμφέρον ἐναντίον τῶν φατριῶν.

Ἡ δύναμη ἄλλωστε τοῦ κόμματος τῶν Ὁρεινῶν ἐξασθένησε μὲ τὴν ἀναχώρηση τῶν 86 ἐπιτρόπων γιὰ τὴν ἐπιστράτευση τῶν τριακωσίων χιλιάδων ἀντρῶν. Ὅλοι σχεδὸν οἱ ἐπίτροποι αὐτοὶ ἐκλέχτηκαν ἀπ' τὶς τάξεις τοῦ κόμματός των, ἐπίτηδες μάλιστα, ὅπως θὰ ἰσχυριστοῦν σὲ λίγο οἱ Ὁρεινοὶ, γιὰ ν' ἀπομακρύνουν ἀπ' τὸ βῆμα μερικοὺς ἀπ' τοὺς καλύτεροισ ῥητορὲς τους. Κ' εἶναι γεγονός πὼς ὁ Μπρισσὸ ἔγραφε στὶς 17 τοῦ Μάρτη, στὴν ἐφημερίδα του: «Ἡ ἀπουσία τῶν πιὸ θερμοίμων ἀπ' τὴν Ἐθνικὴ Συμβατικὴ Συνέλευση ἐπιτρέπει νὰ παίρνονται οἱ ἀποφάσεις μὲ περισσότερη ἡρεμία καὶ, κατὰ συνέπεια, μὲ περισσότερο σθένος». Δὲν εἶχαν ὅμως δικαίωμα νὰ χαιρόνται οἱ Γιρονδῖνοι γιὰ τὴν ἀναχώρηση τῶν Ὁρεινῶν Ἐπιτρόπων. Δὲν ἔβλεπαν πὼς οἱ τελευταῖοι ἐπρόκειτο ν' ἀποχτήσουν ἐπαφὴ στους Νομοὺς μὲ τοὺς παλινοὺς ὁπαδοὺς τῶν Γιρονδῖνων, νὰ διαλύσουν τὶς προκαταλήψεις τους κατὰ τοῦ Παρισιοῦ καὶ νὰ τοὺς προσελκύσουν σιγά-σιγά στὸ κόμμα τους.

Οἱ Γιρονδῖνοι θὰ μπορούσαν νὰ περιφρονήσουν τὴν ἐγκύκλιο τῶν Ἰακωβίνων τῆς ἡς τοῦ Ἀπρίλη. Μὰ οἱ Γιρονδῖνοι δὲν ἀδημονούσαν μονάχα γιὰ νὰ δικαιωθοῦν καὶ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπ' τὴν κατηγορία πὼς εἶταν συνένοχοι τοῦ Ντυμοριεῖ, ἀλλὰ νόμιζαν καὶ κατάλληλη τὴν εὐκαιρία γιὰ νὰ καταβάλουν τοὺς ἀντιπάλους των. Στὸ πρόσωπο τῶν Ὁρεινῶν ἐνοούσαν νὰ βλέπουν μόνο τοὺς συγκεκαλυμένους πράχτορες τοῦ δούκα τῆς Ὁρλεάνης. Κι ὁ Φίλιππος Ἐγκαλιτὲ εἶχε μόλις συληφθεῖ σὰ συνένοχος τοῦ Ντυμοριεῖ. Τὸ μέτρο αὐτὸ τοὺς ἐνέπνεε ἐμπιστοσύνη.

Στις 12 τοῦ Ἀπρίλη ὁ Γκαντὲ διάβασε στὴ Συμβατικὴ τὴν ἐγκύκλιο τῶν Ἰακωβίνων τῆς ἡς τοῦ Ἀπρίλη καὶ ζήτησε νὰ ἐκδοθεῖ ψήφισμα κατηγορίας κατὰ τοῦ Μαρά πού ἤδη εἶχε ὑπογράψει μὲ τὴν ιδιότητα τοῦ προέδρου τῆς Λέσχης. Ὑστερ' ἀπὸ θυελλώδεις συζητήσεις, ἡ παραπομπὴ τοῦ Μαρά σὲ δίκη ψηφίστηκε τὴν ἐπομένῃ μὲ ὀνομαστικὴ κλήση, μὲ ἀποτέλεσμα 226 ψήφους κατὰ 93 καὶ 47 ἀποχές. Πρόσκαιρος θρίαμβος. Οἱ δικαστὲς καὶ οἱ ἔνορχοι τῆς Ἐπαναστατικοῦ Δικαστηρίου εἶταν ὅλοι Ὁρεινοὶ. Ἡ

* Ἄλλη ὀνομασία τοῦ Κέντρου. Σ.τ.Μ.

Κομμούνα και πολυάριθμα παρισινά Διαμερίσματα εκδηλώθηκαν, υπέρ « του Φίλου του Λαού », όπως και πολλές επαρχιακές λέσχες της Μπών λ.χ. και της Ώξέρ. "Απειρο πλήθος τόν συνόδευσε στο δικαστήριο. Ανακριθήκε τυπικά κι απαλλάχτηκε, στις 24 του 'Απρίλη, με τὰ πύθ έπαινετικά αλτιολογητικά. Τό πλήθος τόν στεφάνωσε με λουλούδια και τόν έφερε σηκωτό στους ώμους ώς τήν κοινοβουλευτική του έδρα, παρελαύνοντας καταμεσίς άπ' τή Συμβατική. 'Ο Μαρά εΐταν τώρα περισσότερο δημοφιλής και περισσότερο έπίφοβος άπό κάθε άλλη φορά. 'Η άνικανότητα τών Γιρονδίνων νά καταβάλουν τούς άντιπάλους τους άναψε τόν πόθο τών άντιποίνων.

Στις 15 του 'Απρίλη, δυό μέρες μετά τήν παραπομπή του Μαρά σέ δίκη, 35 παρισινά Διαμερίσματα (άπ' τὰ 48), συνοδευόμενα άπ' τό προσωπικό τής δημαρχίας με τόν δήμαρχο Πάς, ήρθανε νά υποβάλουν στή Συμβατική άπειλητικό υπόμνημα έναντιον τών 22 έξεχόντων μελών του κόμματος τών Γιρονδίνων: τών Μπρισσό, Γκαντέ, Βερνιό, Ζανσοννέ, Γκρανζενέβ, Μπυζό, Μπαρμπαρού, Σάλ, Μπριροττώ, Πετιόν, Λανζουινάι, Βαλαζέ, Λεαρντύ, Λουβέ, Γκορσά, Φωσέ, Λαζούρς, Ποντεκουλάν, κλπ. Τό υπόμνημα τό διάβασε ό νεαρός Ρουσελέν, ιδιαίτερα γνωστός για τούς δεσμούς του με τόν Δαντών, έτσι πού ό Λαζούρς δέν παρέλειψε νά κατηγορήσει τόν Δαντών πώς συνέταξε αυτός τόν κατάλογο τών 22.

Οί Γιρονδίνιοι άπάντησαν στο υπόμνημα τών Διαμερισμάτων ζητώντας κι αυτοί, με τό στόμα του Λαζούρς και του Μπουαγέ-Φονφρέντ, νά κληθοῦν οί πρωτοβάθμιες λαϊκές σινλεύσεις και ν' άποφανθοῦν για όλους άνεξαίρετως τούς βουλευτές. 'Ο ίδιος όμως ό Βερνιό πέτυχε νά παραμεριστεί ή πρόταση αυτή σαν επικίνδυνη. Μπορούσε νά γενικεύσει τόν έμφύλιο πόλεμο.

Οί Γιρονδίνιοι κατέβαλαν μεγάλη προσπάθεια για ν' άνακτήσουν τήν πλειοψηφία μέσα τό Παρίσι, και για νά ξεσηκώσουν πάλι τούς Νομούς έναντιον τών 'Ορειών.

'Ο Πετιόν, σ' ένα Γράμα προς τούς Παρισινούς, πού δημοσιεύτηκε στα τέλη του 'Απρίλη, κάλεσε όλους τούς νομοταγείς πολίτες στον άγώνα: «Οί ιδιοχτησίες σας άπειλούνται, έγραφε, και σεις κλείνετε τὰ μάτια μπροστά στον κίνδυνο αυτό. 'Υποδαυλίζουν τόν πολεμο μεταξύ εκείνων πού έχουν κ' εκείνων πού δέν έχουν, κ' έσεις δέν κάνετε τίποτα για νά τόν προλάβετε. Μερικοί μηχανοράφοι, μιá φύχτα ταραξίες σās ύπαγορεύουν τή θέλησή τους, σās παρασέρνουν σέ βίαια κι ασυλόγιστα μέτρα, κ' έσεις δέν έχετε τόν θάρρος ν' άντισταθείτε: δέν τολμάτε νά παρουσιαστείτε στα Διαμερίσματά σας και ν' άντιπαλέψετε μαζί τους. Βλέπετε όλους τούς πλούσιους κ' έιρηνικούς ανθρώπους νά φεύγουν άπ' τό Παρίσι, βλέπετε τό Παρίσι νά έκμηδενίζεται και σεις μένετε άτάραχοι... Παρισινοί! Ξυπνήστε επί τέλους άπ' τό λήθαργό σας κι άναγκάστε αυτά τὰ δηλητηριώδη έντομα νά γυρίσουν πίσω στις κρύπτες τους...». 'Ο ίδιος ό Πετιόν, ένα χρόνο πρωτύτερα, σ' ένα Γρά-

μα πρὸς τὸν Μπυζό, προέτρεπε ἀντίθετα πλούσιους καὶ φτωχοὺς, τὶς δυὸ μερίδες τῆς Τρίτης Τάξης, νὰ συσσωματωθοῦν κατὰ τοῦ κοινοῦ ἐχθροῦ. Ὁ ἐχθρὸς ὅμως γιὰ τὸν Πετιὸν δὲν εἶταν πιά τῶρα ἡ ἀριστοκρατία, ἀλλὰ ἡ ἀναρχία.

Τὸ προσκλητήριό του ἔλεπτε σὲ κατάλληλη ἀτμόσφαιρα. Οἱ πλοῖσοι εἶταν ἔξω φρενῶν μὲ τὶς χρηματικὲς θυσίαις ποὺ τοὺς ἐπιβάλλανε ἐξ ἀφορμῆς τῆς στρατολογίας. Οἱ Ἐπαναστατικὲς Ἐπιτροπὲς ποὺ εἶχαν συσταθεῖ πρόσφατα, ἀρχίζαν νὰ λειτουργοῦν καὶ νὰ τοὺς παρακολουθοῦν αὐστηρὰ καὶ νὰ τοὺς ὑποβάλλουν σ' ἐπανελημένες καταπίσεις. Πήγαν στὶς συνελύσεις τῶν Διαμερισμάτων, ἐπιχείρησαν νὰ καταλάβουν τὰ γραφεῖα τους, νὰ βάλουν δικούς τους ἀνθρώπους στὶς Ἐπαναστατικὲς Ἐπιτροπὲς καὶ ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπ' τὶς πολεμικὲς φορολογίαις μὲ τὶς ὁποῖες τοὺς εἶχαν φορτώσει οἱ Ἀβράκωτοι. Οἱ ἐργάτες ἀπασχολημένοι ὅλη τὴ βδομάδα στὶς δουλειές τους δὲν εἶχαν τὴ δυνατότητα νὰ συγνάζουν στὶς πολιτικὲς συγκεντρώσεις. Οἱ πλοῖσοι κατόρθωσαν καὶ κατάχτησαν τὴν πλειοψηφία σὲ πολλὰ Διαμερίσματα (Μπὺν ντέ Μουλέν, Μάιγ, Ἡλύσια). Στὸ Λουξεμβούργο καὶ στὰ Ἡλύσια ἐγιναν διαδηλώσεις τῶν «Μουσκαντέν» * ἐναντίον τῆς στρατολογίας. Ἡ ἐφημερίδα τοῦ Μπρισσὸ τοὺς συγχάρηκε ποὺ διαμαρτυρήθηκαν «κατὰ τῶν παράνομων ἀποφάσεων τῆς Δημοτικῆς ἀρχῆς».

Οἱ Ἀβράκωτοι ὅμως συνήλθαν. Ἀρχισαν ν' ἀλληλοβοηθοῦνται, Διαμερίσμα μὲ Διαμερίσμα. ΣθENAPOH K' ἐπιδέξα εἶταν καὶ ἡ υποστήριξη ποὺ τοὺς ἔδωσαν οἱ Ἰακωβίνοι καὶ ἡ Κομμούνια. Ἡ τελευταία διέταξε πολυάριθμους συλήψεις. Ταυτόχρονα ἐπεδόθη στὸ ν' ἀναζωογονήσει τὶς δοξασμένες ἀναμνήσεις τῆς ἐποχῆς τῆς 10ης Αὐγούστου. Ὁ θάνατος ἐνὸς ἀπ' τοὺς νικητὲς τοῦ Κεραμικοῦ, τοῦ Λαζόφσκυ, πρῶην ἐπόπτη τῶν ἐργοστασίων καὶ λοχαγοῦ τοῦ πυροβολικοῦ τοῦ προαστείου Σαιν-Μαρσώ, ἔδωσε τὴν εὐκαιρία στὴν Κομμούνια νὰ τοῦ κάνει τὴν Κυριακὴ τῆς 28ης τοῦ Ἀπρίλη ἐπιβλητικὴ κηδεία. Τὴ διάταξη τῆς πομπῆς τὴν ἀνέλαβε ὁ ζωγράφος Νταβίντ κ' ἔδωσε τὴν εὐκαιρία νὰ παρελάσουν ἐπιδειχτικά οἱ δυνάμεις τῶν Ὁρειῶν.

Ὁ Ροβεσπιέρος, ποὺ δὲν εἶταν ἰδεαλιστὴς ἀλλὰ πνεῦμα ρεαλιστικό, στραμμένο προσεχτικά στὶς παρμικρότερες ἐκδηλώσεις τῆς κοινῆς γνώμης, κατάλαβε εὐθύς ἐξ ἀρχῆς πῶς ὁ μόνος τρόπος γιὰ νὰ νικηθοῦν οἱ Γιρονδίνοι εἶταν νὰ νιώσουν ἄμεσα οἱ Ἀβράκωτοι τὸ συμφέρον ποὺ εἶχαν ἀπ' τὴ νίκη. Διάβασε πρῶτα στὴ Λέσχη τῶν Ἰακωβίνων κ' ὕστερα στὴ Συμβατικὴ, στὰ τέλη τοῦ Ἀπρίλη, μὴ Διακήρυξη Δικαιωμάτων, ποὺ ἔβαλε τὴν ἰδιοκτησία κάτω ἀπ' τὸ κοινωνικὸ συμφέρον καὶ ποὺ συνεπῶς νομιμοποιοῦσε θεωρητικὰ τὴν προσφιλή στοὺς Λυσσασμένους πολιτικὴ τῶν ἐπιτάξεων. Κ' ἐξακολοῦθησε νὰ διεγείρει τὰ πλήθη τῶν ἐργατῶν ἐναντίον τῶν

* «Οἱ ἀρροματισμένοι»: Ἱστορικὴ ὀνομασία τῶν νεαρῶν νεόπλουτων.
Σ. τ. Μ.

«χρυσοβράκηδων», όπως τους αποκαλούσε, που προσπαθούσαν να καταλάβουν τα Διαμερίσματα. «Διώξτε τους άριστοκράτες που έχετε στα Διαμερίσματά σας, τους έλεγε στις 8 του Μάη στη Λέσχη των Ίακωβίων. Σώστε την έλευθερία σας κι αναπτύξτε όλες σας τις δυνάμεις. Έχετε άπειρο πλήθος από Άβράκωτους, άγνοους και ρωμαλέους, που δεν μπορούν ν' αφήσουν τις δουλειές τους. Βάλτε τους πλουσίους να τους πληρώνουν!» Και συμβούλευε τα Διαμερίσματα να ντύσουν μ' έξοδα των πλουσίων, κατά τη μέθοδο του Νομού Έρώ, επαναστατικό στρατό που να καταστρέφει τη δράση των κακοβούλων. Στόν ίδιο λόγο ζητούσε άκόμα τη σύληψη των ύπόπτων και την αποζημίωση των άπόρων για τις ώρες που διέθεταν για τις συνελεύσεις των Διαμερισμάτων, μόνο και μόνο για να διαυκολύνονται οι προλετάριοι να εκπληρώνουν τα πολιτικά τους καθήκοντα. Την ίδια μέρα, στις 8 του Μάη, ο Ροβεσπιέρος πρότεινε στη Συμβατική να κρατήσει όμήρους τους ύπόπτους και ν' αποζημιώσει τους φτωχούς που θα τους φρουρούσαν.

Η κοινωνική αυτή πολιτική του Ροβεσπιέρου, που την εξέθετε με άξιοσημείωτη σαφήνεια, εΐταν βέβαια ταξική πολιτική. Την εποχή της Συντακτικής και της Νομοθετικής Συνέλευσης, οι Άβράκωτοι είχαν προσφέρει δωρεάν τα μπράτσα τους στην ύπηρεσία της επαναστατικής άστικής τάξης εναντίον του παλιού καθεστώτος. Είχε περάσει όμως τώρα ο καιρός του Ιδεαλιστικού αυτού ζήλου. Οι Άβράκωτοι είδαν τους Ιδιοχτήτες να πλουτίζουν άπ' την άγορά των έθνικων χτημάτων κι άπ' την πώληση των τροφίμων και των έμπορευμάτων σ' έξωφρενικές τιμές και το πάθημα τους έγινε μάθημα. Δέ θέλουν πιά νάναι κοροΐδα. Ένοούν να θρέψει η Έπανάσταση εκείνους που την εκαναν και που τη στηρίζουν.

Ο Ροβεσπιέρος είναι ο αντίλαλος της λαϊκής φωνής. Η κοινωνική αυτή πολιτική, το σχέδιο για τη σύσταση μιας μισθοφορικής προλεταριακής οργάνωσης, που ανέπτυξε στους Ίακωβίνους στις 8 του Μάη, είχε κώλας διατυπωθεί άπ' τους δημοκράτες της Λυών, φίλους του Σαλιέ, μερικές μέρες νωρίτερα. Οι τελευταίοι άποσπούν στο Νομό Ρόν-ε-Λουάρ, στις 3 του Μάη, άπόφαση που διατάσσει το σχηματισμό επαναστατικού στρατού άπό 5.000 άντρες με 20 σόλδια καθημερινή άποζημίωση κατά κεφαλή, άπ' την έκτακτη φορολογία πέντε έκατομυρίων που επιβάλλεται στους πλούσιους. Ο Σαλιέ σκόπευε να στρατολογήσει για αυτό το στρατό τους άνεργους εργάτες.

Είναι πιθανό ο Ροβεσπιέρος, που γνώριζε τον επαναστάτη της Λυών, να πληροφορήθηκε εύθις άμέσως το μέτρο. Ένώ όμως στο Παρίσι υπέρισχυσαν οι Άβράκωτοι, στη Λυών συνέβη το αντίθετο. Και τούτο γιατί οι πλούσιοι στη Λυών είχαν με το μέρος τους τη Νομαρχία που επέδειξε μεγάλη βραδύτητα και κακή θέληση στη στρατολογία του επαναστατικού στρατού που ύπήρχε μόνο στα χαρτιά. Οι Γιρονδίνιοι της Λυών δέχτηκαν να συμαχή-

σουν με τούς παλιούς αριστοκράτες. Χάρη στην ένισχυσή τους, κατάφεραν να καταχτήσουν την πλειοψηφία στα τμήματα και στις επαναστατικές επιτροπές και να εκμηδενίσουν τη δράση της Όρεινης Δημαρχίας, που την ανέτρεψαν σε λίγο.

Στό Παρίσι έγινε έντελώς αλλιώτικα, γιατί εκεί οι Άβράκωτοι, με την ύποστήριξη της Κομμούνας και της Νομαρχίας, κατόρθωσαν να παραμείνουν κύριοι των επαναστατικών επιτροπών, των οργάνων δηλ. επαγρύπνησης και καταστολής.

Οι Γιρονδίνοι όμως δε θριάμβευσαν μονάχα στη Λυών, αλλά κατέλαβαν και τις τοπικές αρχές σε πολυάριθμες εμπορικές πόλεις, και ιδιαίτερα στη Μασσαλία, στη Νάντη, στο Μπορντώ.

Όπως στη Λυών, έτσι και στη Μασσαλία, οι Γιρονδίνοι συμαχήσαν με τούς αριστοκράτες. Κύριοι των τμημάτων, διαμαρτυρήθηκαν για την ανάκληση του δημάρχου Μουράιγ και του δημοτικού επιτρόπου Σέτρο, ανάκληση που άποφασίστηκε άστοχα απ' τούς αντιπροσώπους Μωύση Μπαίλ και Μπουασέλ. Ύστερα, αφού έβαλαν χέρι στο δημαρχείο, έδιωξαν απ' τη Μασσαλία τούς άφελείς αντιπροσώπους που τούς γέλασαν με τὸ κόλπο τους. Έγκαθίδρυσαν επαναστατικό δικαστήριο που άρχισε να χτυπάει τούς Όρεινούς.

Αντίθετα, στη Νάντη και στο Μπορντώ η γειτνίαση της Βανδέας έμπόδισε τη συμαχία Γιρονδίνων κι αριστοκρατών. Η άστική τάξη των έμπόρων που ήξερε τί λεηλασίες και σφαγές την περιέμεναν σε περίπτωση που θα νικούσαν οι χωρικοί της Βανδέας, έμεινε πιστή στη Δημοκρατία. Έστειλε όμως άπειλητικά ύπομνήματα στη Συμβατική εναντίον των άναρχικών του κόμματος των Όρεινών.

Είναι άπόλυτα βέβαιο πώς η αντίσταση ή μάλλον η επίθεση των Γιρονδίνων στους Νομούς ήταν άποτέλεσμα σχεδίου που καταστρώθηκε στο ίδιο τὸ Παρίσι από βουλευτές του κόμματος. Ο Βερνιὼ έστειλε στους πολίτες του Μπορντώ, στις 4 και 5 του Μάη, βίαια γράματα, κατηγορώντας τους για την άδιαφορία τους και καλώντας τους σε βοήθεια : « Αν άναγκαστώ, θα σάς καλέσω στο βήμα νάρθειτε και να μās υπερασπίσετε, αν είναι ακόμα καιρός, για να εκδικηθείτε τη λευτεριά, έξολοθρεύοντας τούς τυράννους. Άνδρες Γιρονδίνοι! Σηκωθείτε! Κατατροπώστε τούς νέους Μαρίους». Η έκκληση εισακούστηκε. Οι πολίτες του Μπορντώ έστειλαν άμέσως αντιπροσωπεία στο Παρίσι για να διαβάσει ένώπιον της Συμβατικής ένα δομνύ φιλιππικό κατά των άναρχικών που ο Βερνιὼ πέτυχε να τοιχοκολληθεί.

Παρόμοια με τὰ γράματα που έστειλε ο Βερνιὼ στους συμπατριώτες του έστειλε κι ο Μπαρμπαρού στους φίλους του της Μασσαλίας.

Η αντίδραση των Γιρονδίνων παρεμπόδιζε όλοένα και περισσότερο τη δράση των αντιπροσώπων στο Έσωτερικό, έπαιρνε κιόλας τη μορφή του όμοσπονδιακού άυτονομισμού, του τοπικού δη-

λαδή Ιδιομορφισμοῦ ἐναντίον τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας. Ὁ Γκαρρώ ἔγραφε ἀπ' τὸ Ἀζάν, στίς 16 τοῦ Μάη: «Θ' ἀκούστε συχνὰ νὰ λένε, ἀκόμα καὶ δημοσίᾳ, πὼς ἀφοῦ τὸ Παρίσι θέλει νὰ κυριαρχεῖ, πρέπει κι αὐτοὶ ν' ἀποχωριστοῦν καὶ ν' ἀποτελέσουν ξεχωριστὰ κράτη. Σ' αὐτὸ βρίσκεται ἡ δυσκολία νὰ προμηθευτοῦμε ὄπλα γιὰ τοὺς νεοσύλητους ποὺ φεύγουν γιὰ τὸ μέτωπο. Κανένας δὲ θέλει νὰ μᾶς δώσει». Ὁ ταξικὸς ἀγῶνας βρισκόταν σὲ πρώτη μοίρα· σὲ δευτέρα μοίρα οἱ ἀνάγκες τῆς πατριδας. Ὁ Νταρτιγκὸτ κι ὁ Ἰσὸν παραπονιόνταν ἀπ' τὸ Λεκτούρ, στίς 23 τοῦ Μάη, γιὰ τὴν κακὴ θέληση ποὺ ἔδειχναν οἱ ἀρχές τοῦ Νομοῦ Ζέρ. Ὁ Λεβασσέρ καὶ οἱ συνάδελφοί του καταγγέλναν, στίς 26 τοῦ Μάη, τὴν κακὴ θέληση τῶν ἀρχῶν τοῦ Νομοῦ τοῦ Μοζέλλα καὶ τὴ συγκαταβατικότητά του ἀπέναντι στοὺς ἐχθροὺς τῆς Ἐπανάστασης. Ἡ ἀλήθ των δύο κομμάτων παρέλυε τὴν ἐπαναστατικὴ ἄμυνα. Ἐπρεπε νὰ δοθεῖ τέρμα στὴν κατάσταση αὐτή.

Στίς ἀρχές τοῦ Μάη, οἱ Γιρονδῖνοι ἀποκρυστάλλωσαν ὀριστικὰ τὸ ἐκστρατευτικὸ τους σχέδιο. Θὰ κατέλυαν τις ἀρχές τοῦ Παρισιοῦ, θὰ καλούσαν ἐνοπλεις δυνάμεις ἀπ' τοὺς Νομοὺς γιὰ νὰ συντρίψουν ἐνδεχόμενη ἀντίσταση, τέλος θ' ἀποσύρονταν στὸ Μπουρζ σὲ περίπτωση ἀποτυχίας. Ἀνόητο σχέδιο! Καταλύοντας τις ἀρχές τοῦ Παρισιοῦ, ὑπῆρχε κίνδυνος νὰ φέρουν στὸ Δημαρχεῖο, μὲ νέες ἐκλογές, τοὺς ἴδιους ἐκείνους Λυσσασμένους ποὺ παραπονιόνταν (μὲ τὸ στόμα τοῦ Λεκλέρκ ἀπ' τὴ Λυών, στίς 16 τοῦ Μάη στὴ λέσχη τῶν Ἰακωβίνων) γιὰ τὴν πλαδαρότητα καὶ τὴν ἀδυναμία τῶν Ὀρεινῶν. Ν' ἀρχίσουν ἀγῶνα κατὰ τῆς Κομμούνας, εἴταν σωστὴ τρέλλα, τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ Κομμούνα εἶχε στὰ χέρια της τὴ μόνη ὀργανωμένη δύναμη, δηλαδὴ τὴν ἐθνοφρουρά καὶ τις ἐπαναστατικὲς ἐπιτροπές τῶν Διαμερισμάτων. Νὰ ὑπολογίζουν σὲ βοήθεια τῶν Νομῶν εἴταν μάταιη ἐλπίδα, τὴ στιγμὴ ποὺ ἡ στρατολογία τῶν 300.000 ξεσήκωνε κίβλας τόση ἀντίδραση, δταν οἱ ἀστοὶ ἀντιμετώπιζαν μὲ τόση ἀποστορφή τὴν κατάταξη στὸ στρατό. Παρ' ὅλ' αὐτὰ, τὸ σχέδιο τῶν Γιρονδίνων μῆκτε σὲ ἐφαρμογῆ.

Ὅταν, στίς 17 τοῦ Μάη, ἡ Κομμούνα πῆρε τὸ ἔγγραφο τῆς παραίτησης τοῦ Σαντέρ, ποὺ ἀνάγγελλε ὅτι φεύγει γιὰ τὴ Βανδέα, διόρισε προσωρινὸ ἀντικαταστάτη του στὴ διοίκηση τῆς ἐθνοφρουρᾶς τὸν Μπουλανζέ, ὑποδιοικητὴ σ' ἓνα ἀπὸ τὰ πῦθ ἐπαναστατικὰ Διαμερίσματα, στὸ τμήμα τῆς Σιταγορᾶς, ὅπου καὶ πᾶρθηκε ἡ πρωτοβουλία γιὰ τὸ περίφημο ὑπόμνημα τῆς 15ῆς τοῦ Μάη ἐναντίον τῶν 22. Τὴν ἴδια μέρα, στοὺς Ἰακωβίνους, ὁ Κάμλλος Ντεμουλὲν ἀποσποῦσε χειροκροτήματα μὲ τὴν Ἱστορία τον τῶν ὀπαδῶν τοῦ Ἀλφρισό, ἕναν πύρινο λίβελο ὅπου, βασιζόμενος σ' ἐντελῶς ἀόριστες ἐνδείξεις, παρουσίαζε τοὺς Γιρονδῖνους σὰν πληρωμένους πράχτορες τῆς Ἀγγλίας καὶ τῆς Πρωσσίας. Ἀμέσως, τὴν ἄλλη μέρα, στίς 18 τοῦ Μάη, ὁ Γκαντέ κατὰγγελλε στὴ Συμβατικὴ τις ἀρχές τοῦ Παρισιοῦ, «ἀρχές ἀναρχικῆς, ποὺ διψοῦν γιὰ χρήματα καὶ κυριαρχία». Πρότεινε τὴν ἄμηση κα-

τάργησή τους, μέσω σέ εικοσιτέσσερις ώρες, και την αντικατάσταση τής δημοτικής άρχης άπ' τους προέδρους των Διαμερισμάτων. Τέλος πρότεινε νά συνέλθουν στό Μπούρζ οι ανακληρωματικοί βουλευτές για ν' αντικαταστήσουν τή Συμβατική, σέ περίπτωση που θα ήπικυπτε σέ έκβιασμούς. Παρενέβη όμως ο Μπαρέρ έξ όνόματος τής Έπιτροπής Κοινής Σωτηρίας και χαρακτηρίσε σά μη πολιτικά τά μέτρα που πρότεινε ο Γκαντέ. Άφου ή Κομμούνα συνωμοτούσε κατά τής Συμβατικής, έπρεπε νά γίνουν ανακρίσεις έναντίον τής Κομμούνας, κι ο Μπαρέρ πρότεινε νά διοριστεί γι αυτό δωδεκαμελής Έπιτροπή.

Η δωδεκαμελής Έπιτροπή περιέλαβε μόνο Γιρονδίνους, που οι περισσότεροί τους βρίσκονταν μεταξύ των 22 που είχαν καταγγελλθεί σάν προδότες άπ' την Κομμούνα: τον Μπουαγέ-Φονφρέντ, τον Ραμπώ Σαιντ' Ετιέν, τον Κερβελεγκάν, τον Λαριβιέρ, τον Μπουαλλό, κλπ., κι άρχισε άμέσως τις ανακρίσεις. Κατά τή διάρκεια μιάς συνεδρίασης των αντιπροσώπων των Έπαναστατικών Έπιτροπών στη Δημαρχία, κάποιος δημοτικός ύπάλληλος όνόματι Μαρινό συμβούλευσε νά σφάξουν τους 22. Η πρότασή του άπορίφτηκε μέ άγανάχτηση άπ' τον Πιάς. Το έπεισόδιο όμως καταγγέλθηκε στη Συμβατική άπ' τό γιρονδίνικο τμήμα τής Φρατερινιτέ. Αυτό έδωσε εύκαιρία στην Έπιτροπή των 12 νά πάρει αύστηρά μέτρα. Στις 24 του Μάη, διέταξε όλος τις Έπαναστατικές Έπιτροπές των Διαμερισμάτων νά τής φέρουν τους καταλόγους των. Προοίμιο δικαστικών ανακρίσεων έναντίον των πιδ θερμοόιμων έπαναστατών. Την ίδια μέρα, ή Έπιτροπή πέτυχε τήν ψήφιση Διατάγματος, ύστερ' άπό πρόταση του Βιζέ, που άκύρωνε τον άντικανονικό διορισμό του αντικαταστάτη του Σαντέρ. Τή διοίκηση τής έθνοφρουράς θα τήν άσκούσε ο άρχαιότερος διοικητής τάγματος. Το ίδιο διάταγμα ενίσχυε τή φρουρά τής Συμβατικής και όριζε πώς οι συνέλεύσεις των Διαμερισμάτων θα κλείνουν στις 10 τό βράδι.

Όταν ψηφίστηκε τό Διάταγμα, χωρίς μεγάλη αντίδραση άπό μέρος των Όρεινών, ή δωδεκαμελής Έπιτροπή διέταξε τή σύληψη του Έμπέρ έξ άφορμή: ενός άρθρου του στον *Μπάρμπα Ντυσέν* όπου κατηγορούσε τους πολιτικούς πως όργάνωσαν τή λεηλασία των παντοπωλείων και των φούρνων για νά προκαλέσουν άνωμαλίες και για νά βρούν άφορμή νά συκοφαντήσουν τους Παρισινούς. Ο Βαρλέ, ο «άπόστολος τής Ισότητας», που πολλούς μήνες τώρα δέν έκανε νά διεγείρει τό λαό έναντίον των Γιρονδίνων, φυλακίστηκε κι αυτός μαζί μέ τον Έμπέρ τό ίδιο βράδι καθώς; κι ο Μαρινό. Δυό μέρες άργότερα, ο Ντομπσέν, πρόεδρος του Διαμερίσματος τής Σιτέ και δικαστής στο Έπαναστατικό Δικαστήριο, κιάστηκε κι αυτός μέ τή σειρά του μαζί μέ τό γραμματέα του Διαμερίσματος του, γιατί άρνήθηκαν νά παραδώσουν στη δωδεκαμελή Έπιτροπή τους καταλόγους τους. Νέο διάταγμα, που ψηφίστηκε στις 26 του Μάη, καταγούσε τήν Έπαναστατική Έπι-

τροπή του Διαμερισματος τῆς Οὐνιτέ κι ἀπαγόρευε στις Ἐπιτροπές Ἐπαγούρησης νά ὀνομάζονται ἀπό δῶ καί πέρα ἐπαναστατικές, περιορίζε τὰ καθήκοντά τους μόνο στήν παρακολούθηση τῶν ἀλλοδαπῶν καί τέλος ἀνέθετε στό Ὑπουργεῖο Ἐσωτερικῶν τή διεξαγωγή ἀνακρίσεων σχετικά μέ τή δράση τους.

Τά κατασταλτικά αὐτά μέτρα ἔκαναν νά ξεσπάσει ἡ κρίση πού σοβοῦσε ἀπ' τόν καιρό τῆς προδοσίας τοῦ Ντυμουριέ. Ἡ Κομμούνα καί τὰ Διαμερίσματα τῶν Ὁρειῶν τάχθηκαν ἀμέσως ἀλληλέγγυα μέ τόν Ἐμπέρο, τόν Βαυρέ, τόν Μαρινό καί τόν Ντομπσέν. Ἀπ' τις 25 κιόλας τοῦ Μάη, ἡ Κομμούνα πῆγε καί ζήτησε τήν ἀπελευθέρωση τοῦ ἀντιπροέδρου. «Οἱ αὐθαίρετες συλήψεις, εἶπε, ἀποτελοῦν δημοσία τίτλο τιμῆς γιά τοὺς χρηστοὺς πολίτες». Ὁ Ἰνάρο, πού εἶταν πρόεδρος τῆς Συμβατικῆς, ἀπάντησε στοὺς ἀντιπροσώπους τῆς Κομμούνας μ' ἐμφαντική κι ἀδέξια δριμύτητα: «Ἀκούστε τις ἀλήθειες πού θά σᾶς πῶ... Ἄν ποτέ ἐξευτελιστεῖ ἡ Συμβατική, ἂν ποτέ συμβεῖ μ' αὐτές τις ἐπαναστάσεις, πού ἀπ' τις 10 τοῦ Μάρτη ἐπαναλαμβάνονται ἀδιάκοπα καί πού δέ γνωστοποιοῦνται ποτέ ἀπ' τις δικαστικῆς ἀρχῆς στή Συμβατική, νά προσβληθεῖ ἡ ἐθνική ἀντιπροσωπεία, σᾶς δηλώνω ἐξ ὀνόματος ὀλοκλήρης τῆς Γαλλίας πῶς τὸ Παρίσι θά γίνεῖ σκόνη σέ λίγο, θά ψάχνουν νά βροῦν στις ὄχθες τοῦ Σηκουάνα, ἂν ποτέ ὑπῆρξε Παρίσι». Οἱ ἀπειλές τοῦ Μπρουνσβικ ἀναβρόνονταν κατὰ τῆς ἐπαναστατικῆς πόλης.

Μόλις μαθεύτηκε ἡ ἀπάντησι τοῦ Ἰνάρο, ὁ ἀναβρασμός στό Παρίσι ἔγινε μεγαλειότερος. Στις 26 τοῦ Μάη, ἡ Λέσχη τῶν δημοκρατικῶν ἐπαναστατικῶν, πού πρόεδρος τῆς εἶταν ἡ Κλαίρη Λακόμπ, κατέβηκε σ' ἐκδήλωση στοὺς δρόμους ὑπὲρ τοῦ Ἐμπέρο. Δεκάξη Διαμερίσματα ζήτησαν ἀπ' τὴ Συμβατικὴ τήν ἀπελευθέρωσή του. Τὸ βράδι, στή Λέσχη τῶν Ἰακωβίνων, ὁ Ροβεσπιέρος πού ἀντιμετώπιζε ὡς τώρα μέ ἀποστροφή τὴν ἰδέα ὅτι πρέπει νά καταφέρουν ὀλοκληρωτικὸ πλῆγμα στήν ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεία καί νά ἐπαναφέρουν τὴν ἐνότητα στοὺς κόλπους τῆς μέ τῆ βία, κάλεσε τὸ λαὸ σ' ἐπανάστασι. «Ὅταν καταπιέζεται ὁ λαὸς, εἶπε, δταν ἀπομένει μόνος, χωρὶς καμιὰν ἄλλην ὑποστήριξι, ἐκτὸς ἀπ' τὸν ἑαυτό του, θά εἶταν δειλὸς ἐκεῖνος πού δέ θά τὸν καλοῦσε νά ξεσηκωθεῖ. Ὅταν παραβιάζονται ὕλοι οἱ νόμοι, δταν ἀποκορυφῶνεται ὁ δεσποτισμὸς, ὅταν ποδοπατιέται ἡ καλὴ πίστι καί ἡ ντροπή, τότε ὁ λαὸς πρέπει νά ἐπαναστατεῖ. Ἡ στιγμή αὐτὴ ἔχει φτάσει». Οἱ Ἰακωβῖνοι κήρυξαν ἐπανάστασι κατὰ τῶν διεφθαρμένων βουλευτῶν.

Ἡ ἐπέμβασι τοῦ Ροβεσπιέρου καί τῶν Ἰακωβίνων εἶταν τὸ ἀποφασιστικὸ γεγονός. Τὴν ἐπομένη, 27 τοῦ Μάη, τὸ κόμμα τῶν Ὁρειῶν, πού ξαναβρῖχκε τὴν ἐνεργητικότητά του, ἄρχισε μεγάλον ἀγῶνα στή Συμβατικὴ. Ὁ Μαρά ζήτησε τὴν κατάργησι τῆς δωδεκαμελοῦς Ἐπιτροπῆς, λέγοντας πῶς εἶναι «ἐχθρὸς τῆς ἐλευθερίας καί τρεῖνει νά προκαλέσει ἐξέγερσι τοῦ λαοῦ. ἐξέγερσι πού βρῖσκε-

ται πολὺ κοντά, ἐξ αἰτίας τῆς ἀμέλειας τῆς δικῆς σας ν' ἀφήσετε τὰ τρόφιμα νὰ φτάσουν σὲ δυσθεώρητες τιμές». Τὸ Διαμερίσμα τῆς Σιτέ ἤρθε νὰ ζητήσει τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ προέδρου γου Ντομπσέν καὶ τὴν παραπομπή σὲ δίκη τῆς δωδεκαμελοῦς Ἐπιτροπῆς. Ὁ Ἰνάρ τοὺς ἀπάντησε ἀγέρωχα καὶ χλευαστικά. Ὁ Ροβε-σπιέρος θέλησε ν' ἀνταπαντήσῃ. Ὁ Ἰνάρ δὲν τοῦδωσε τὸ λόγο, κ' ἔτσι ξέσπασε σφοδρὸς σάλος ποὺ κράτησε πολλὲς ὥρες. Πολυ-ἀριθμὲς ἀντιπροσωπείες κέντρισαν τὸ μένος τῶν Ὁρεινῶν. Οἱ Ὁρεινοί, ἀπομένοντας μονάχοι μὲ τοὺς Πεδινοὺς, ψήφισαν, κατὰ τὰ μεσάνυχτα, ὕστερ' ἀπὸ πρόταση τοῦ Ντελακρουά, τὴν κατάργηση τῆς δωδεκαμελοῦς Ἐπιτροπῆς καὶ τὴν ἀπελευθέρωση τῶν φυλακισμένων πατριωτῶν. Ὁ Ἐμπέρ, ὁ Ντομπσέν κι ὁ Βαρλέ ξαναγύρισαν θριαμβευτῆς στὴν Κομμούνα καὶ στὰ Διαμερίσματά τους. Οἱ Γιρονδῖνοι δὲν εἶχαν πιά περιθώριο νὰ διαπράξουν οὔτε ἓνα σφάλμα.

Αὐτοὶ ὁμῶς πείσμωνσαν. Στις 28 τοῦ Μάη, ὁ Λανζουῖναι δια-μαρτυρήθηκε κατὰ τοῦ ψηφίσματος, ποὺ βγήκε παρόνομα, διπῶς εἶπε, καὶ ποὺ καταργοῦσε τὴ δωδεκαμελὴ Ἐπιτροπή. Ὁ Γκαντὲ τὸν ὑποστήριξε. Γίνηκε ψηφοφορία μὲ ὀνομαστικὴ κλήση καὶ ἡ Ἐπιτροπή ἀποκαταστάθηκε μὲ 279 ψήφους κατὰ 238. Ὁ Δαντῶν σχολίασε μὲ τὰ παρακάτω λόγια τὴν ψηφοφορία: «Ἀφοῦ ἀπο-δείξαμε πρῶτα πῶς ξεπερνᾶμε τοὺς ἐχθροὺς μας σὲ σύνεση, θὰ τοὺς ἀποδείξουμε τώρα πῶς τοὺς ξεπερνᾶμε καὶ σὲ τόλμη καὶ σ' ἐπαναστατικὸ σθένος».

Τὴν ἴδια μέρα, τὸ Διαμερίσμα τῆς Σιτέ ποὺ πρόεδρος του εἶταν ὁ Ντομπσέν κάλεσε καὶ τ' ἄλλα Διαμερίσματα γιὰ τὴν ἐπομένη στὸ Ἐβεσέ, γιὰ νὰ ὀργανώσουν τὴν ἐπαναστατικὴ δράση. Ἡ συγκέν-τρωση τοῦ Ἐβεσέ, ὅπου τὴν προεδρεία εἶχε ὁ μηχανικὸς Ντυφουρνύ, φίλος τοῦ Δαντῶν καὶ ἰδρυτῆς τῆς Λέσχης τῶν Κορδελιέρων, ἀπο-φάσισε νὰ βγάλει μυστικὴ Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπή, ἑξαμελὴ στὴν ἀρχή, ὕστερα ἑνεαμελὴ. Ὅλοι ὑποσχέθηκαν νὰ ὑπακού-σουν στὶς ἀποφάσεις τῆς Ἐπιτροπῆς αὐτῆς. Μεταξὺ τῶν ἑννιά συγκαταλέγονταν ὁ Ντομπσέν κι ὁ Βαρλέ.

Στις 30 τοῦ Μάη, τὸ Νομαρχιακὸ Συμβούλιο τοῦ Πιρισιού προσχώρησε στὴν κίνηση, συγκαλιόντας γιὰ τὴν ἐπομένη γενικὴ συνέλευση τῶν παρισινῶν ἀρχῶν, στὶς 9 ἡ ὥρα τὸ πρωῖ, στὴν αἴθουσα τῶν Ἰακωβίνων. Ὁ Μαρά πῆγε στὸ Ἐβεσέ καὶ ἡ Ἐπα-ναστατικὴ Ἐπιτροπή ἀποφάσισε νὰ χτυπήσῃ τὴν καμπάνα τῆς ἐξέγερσης τὴν ἐπομένη, στὴ μία ἡ ὥρα μετὰ τὰ μεσάνυχτα.

Ἡ ἐξέγερση ἄρχισε λοιπὸν στὶς 31 τοῦ Μάη κ' ἐξελίχθηκε κάτω ἀπ' τὴν καθοδήγηση τῆς μυστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Ἐβεσέ, σύμφωνα μὲ τὶς δοκιμασμένες πιά μέθοδοι τῆς 10ης Αὐγούστου. Στις 6 τὸ πρωῖ, οἱ ἀντιπρόσωποι 33 Διαμερισμάτων ὅπου ἐπικρα-τούσαν οἱ Ὁρεινοί, μ' ἐπικεφαλῆς τὸν Ντομπσέν, παρουσιάζονται στὸ Δημαρχεῖο, ἐπιδείχνουν τὴν ἀπεριόριστη ἐξουσία τῶν ἐντο-λέων τους, καταργοῦν τὴν Κομμούνα, ποὺ τὰ μέλη της ἀποσύ-

ρονται σὲ μιὰ γειτονικὴ αἵθουσα* ὕστερα οἱ ἐπαναστατικοὶ ἀντιπρόσωποι ἀποκαθιστοῦν πάλι προσωρινὰ τὴν Κομμούνα. Ἡ Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ, πού ἐδρεύει τώρα στὸ Δημαρχεῖο, παραγγέλλει πάλι στὴν Κομμούνα, πού ὁ λαὸς τὴν πρειβάλλει ξανά μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη του, τὰ μέτρα νὰ πάρει. Ἔτσι διορίζει τὸν Ἀνριό, διοικητὴ τοῦ τάγματος τοῦ Ζαρντέν-ντέ Πλάντ*, γενικὸ ἀρχηγὸ τῆς Παρισινῆς ἐθνοφρουρᾶς. Ἀποφασίστηκε οἱ φτωχοὶ ἐθνοφρουροὶ ποὺ στρατεύτηκαν, νὰ παίρνουν 40 σόλδια ἀποζημίωση τὴν ἡμέρα. Τὸ κανόνι τοῦ συναγεμοῦ ἄρχισε κατὰ τὸ μεσημέρι. Ἡ Συνέλευση τῶν ἀρχῶν πού συγκλήθηκε ἀπ' τὴ Νομαρχία στὴ Λέσχη τῶν Ἰακωβίνων ἀποφασίζει νὰ συνεργαστῆι μὲ τὴν Κομμούνα καὶ τὴν Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ, πού ὁ ἀριθμὸς τῶν μελῶν της φτάνει τὰ 21 μὲ τὴν προσθήκη τῶν ἀντιπροσώπων τῆς συγκέντρωσης τῶν Ἰακωβίνων. Ἡ Ἐπιτροπὴ τῶν 21 θέτει ἀμέσως τὶς ἰδιοκτησίες ὑπὸ τὴν προστασία τῶν πολιτῶν.

Οἱ Γιρονδῖνοι πού ἀπειλοῦνταν, τὰ χρειάστηκαν. Πολλοὶ δὲν τόλμησαν νὰ κοιμηθοῦν σπῆτι τους τὴ νύχτα τῆς 30ῆς πρὸς τὴν 31η. Ἀπέφυγαν νὰ παραβροθοῦν στὴ συνεδρίαση τῆς 30ῆς στὴ Συμβατικὴ, καὶ ἡ ἀπουσία τους ἐπέτρεψε στοὺς Ὀρεινοὺς νὰ κερδίσουν τὴν πλειοψηφία. Ἐπειδὴ τέλειωσε ἡ θητεία τοῦ Ἰνάρ, τὴν προεδρεία τῆς Συνέλευσης τὴν πῆρε ὁ Ὀρεινὸς Μαλλαομέ στὶς 30 τοῦ Μάη, μὲ 189 ψήφους κατὰ 111 πού πῆρε ὁ Λανζουναί.

Ἡ Συμβατικὴ συνήλθε στὶς 31 τοῦ Μάη ὑπὸ τοὺς ἤχους τῆς καμπάνας τοῦ συναγεμοῦ καὶ τοῦ γενικοῦ προσκλητηρίου. Αὐτὴ τὴ φορὰ προσήλθαν περισσότεροὶ Γιρονδῖνοι ἀπ' τὴν προηγούμενη μέρα. Διαμαρτυρήθηκαν γιὰ τὸ κλεισμο τῶν δρόμων πρὸς τὸ Παρίσι, γιὰ τὴν καμπάνα καὶ γιὰ τὸ κανόνι τοῦ συναγεμοῦ.

Ἡ Συνέλευση ἀμφιταλαντευόταν ἀναποφασίστη ὡς τις ἡ τὸ βράδι, ὅταν ἐφανίστηκαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν Διαμερισμῶν καὶ τῆς Κομμούνας στὴν αἴθουσα. Οἱ ἀντιπρόσωποι ζήτησαν νὰ παραπεμφθοῦν σὲ δίκη οἱ 22 καὶ οἱ 12, καθὼς καὶ οἱ ὑπουργοὶ Λεμπρέν καὶ Κλαβιέρ, νὰ κληθεῖ ὑπὸ τὰ ὄπλα κεντρικὸς ἐπαναστατικὸς στρατός, μὲ τὴν ἐπιβολὴ φορολογίας στοὺς πλουσίους, νὰ διατιμηθεῖ τὸ ψωμί τρία σόλδια τῆ λίβρα σ' ὅλη τὴ Δημοκρατία καὶ ν' ἀπολυθοῦν ὅλοι οἱ εὐγενεῖς πού κατέχουν ἀνώτερες θέσεις στὸ στρατό, νὰ ἰδρυθοῦν ἐργαστήρια κατασκευῆς ὄπλων γιὰ νὰ ὀπλιστοῦν οἱ Ἀβράκωτοι, νὰ ἐκαθαριστοῦν ὅλες οἱ ὑπηρεσίες, νὰ συληθοῦν οἱ ὑποπτοὶ, νὰ δοθεῖ δικαίωμα ψήφου προσωρινὰ μόνον στοὺς Ἀβράκωτους, καταλύματα στοὺς γονεῖς τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς πατριδας καὶ βοηθήματα στοὺς γέρους καὶ στοὺς πάσχοντες.

Ὅλ' αὐτὰ ἀποτελοῦσαν εὐρὺ πρόγραμμα ἐπαναστατικῆς ἀμυνας καὶ κοινωνικῶν μέτρων. Ὑστερα ἤρθε καὶ νέα ἀντιπροσωπία ἀποτελούμενη ἀπὸ ἐκπρόσωπους τῶν παρισινῶν ἀρχῶν, μ' ἐπικε-

* Βοτανικοῦ κήπου.

φαλῆς τὸν Λυλλιά, γιὰ νὰ διαμαρτυρηθεῖ γιὰ τὶς ἀπειλὲς τοῦ Ἰνὰρ κατὰ τοῦ Παρισιοῦ. Οἱ ἀντιπρόσωποι εἰσδύσανε στὸ περιφραγμὰ καὶ κάθησαν πλαίϊ στους Ὀρεινοὺς. Οἱ Γιρονδίνοι διαμαρτυρήθηκαν γι' αὐτὴ τὴν παρείσφρηση, καὶ ὁ Βερνώ ἀποχώρησε μὲ τοὺς φίλους του ἀπ' τὴν αἴθουσα, γιὰ νὰ ἐξαγγυρίσει ὁμῶς σχεδὸν ἀμέσως. Ὁ Ροβεσπιέρος ἀνέβηκε στὸ βῆμα γιὰ νὰ ὑποστηρίξει τὴν κατάργησι τῆς δωδεκαμελοῦς Ἐπιτροπῆς πού τὴν εἶχε κιάλας ζητήσει καὶ ὁ ἴδιος ὁ Μπαρῆρ, ὁ ἰδρυτὴς τῆς. Ὁ Ροβεσπιέρος ὁμῶς καταπολέμησε τὴν πρότασι πού υπέβαλε πάλι ὁ ἴδιος ὁ Μπαρῆρ ζητώντας νὰ δοθεῖ τὸ δικαίωμα στὴ Συμβατικὴ νὰ προσκαλεῖ ἀπ' εὐθείας ἔνοπλες δυνάμεις. Καθὼς ὁ Βερνώ τὸν κάλεσε νὰ καταλήξει κάπου, ὁ Ροβεσπιέρος γύρισε καὶ τοῦπε: «Ναί, θὰ καταλήξω καὶ θὰ καταλήξω μάλιστα ἐναντίον σας. Ἐναντίον σας, πού μετὰ τὴν ἐπανάστασι τῆς 10ης Αὐγούστου, θελήσατε νὰ στείλετε στὴν καρμανιόλα ἐκείνους πού τὴν ἔκαναν ἐναντίον σας πού θελήσατε νὰ προκαλέσετε τὴν καταστροφὴ τοῦ Παρισιοῦ, ἐναντίον σας πού θελήσατε νὰ σώσετε τὸν τύραννο, ἐναντίον σας πού συνωμοτήσατε μὲ τὸν Ντυμουριέ, ἐναντίον σας πού καταδιώξατε μὲ λύσσα τοὺς ἴδιους ἐκείνους πατριῶτες πού ὁ Ντυμουριέ ζητοῦσε τὸ κεφάλι τους... Ἐ! λοιπόν! Ἡ κατάληξι μου εἶναι τούτη: νὰ δικαστοῦν ὅλοι οἱ συνένοχοι τοῦ Ντυμουριέ καὶ ὅλοι ὅσοι εἶναι σημειωμένοι στὴν αἴτησι τῶν ἀντιπροσώπων... Ὁ Βερνώ δὲν ἀπάντησε καθόλου στὴν τρομερῆ αὐτὴ ἀποστροφή. Ἡ Συμβατικὴ κατάργησε τὴ δωδεκαμελὴ Ἐπιτροπὴ κ' ἐνέκρινε, ὕστερ' ἀπὸ πρότασι τοῦ Ντελακρουά, τὴν ἀπόφασι τῆς Κομμούνας πού χορηγοῦσε δυὸ λίβρες τὴν ἡμέρα στους ἐργάτες πού βρισκόνταν ὑπὸ τὰ ὄπλα. Τὰ Ὀρεινὰ Διαμερίσματα συναδελφώνονταν γύρω ἀπ' τ' ἀνάκτορα τοῦ Κεραμεικοῦ μὲ τὸ Γιρονδίνικο Διαμέρισμα τῆς λὰ Μπὺτ ντὲ Μουλέν, πού κατηγορήθηκε ἀβάσιμα πῶς εἶχε βάλει τὸ λευκὸ ἔθνοςημο.

Ἡ μέρα αὐτὴ τῆς 31ης τοῦ Μάη τέλειωσε μὲς' στὴν ἀβεβαιότητα. Τὸ ἴδιο βράδι, ὁ Βαρλέ κατηγοροῦσε στὴν Κομμούνα τὸν Σωμὲτ καὶ τὸν Ντομπσὲν πῶς ἔδειξαν ἀδυναμία. Ὁ Ἐμπὲρ διαπίστωσε πῶς ἡ μέρα δὲ σημείωσε ἐπιτυχίες, καὶ τὸ σφάλμα, εἶπε, εἶναι τοῦ Ἐβεσέ, ὅπου ἀρνήθηκαν βιαστικὲς ἀποφάσεις. Ὁ Μπιλλὼ Βαρῆν ἐξομολογήθηκε στους Ἰακωβίνους πῶς διαψεύστηκε στὶς ἐλπίδες του: «Ἡ πατριδα δὲ σώθηκε» ἔπρεπε νὰ πάρουμε καὶ ἄλλα δραστήρια μέτρα κοινῆς σωτηρίας· σήμερρα εἶναι ἡ μέρα πού πρέπει νὰ καταφέρουμε τὰ τελευταῖα χτυπήματα κατὰ τῆς φαρδιάς. Δὲ χωράει στὸ μυαλό μου πῶς μπόρεσαν καὶ ἄφησαν τὴ θέσι τους οἱ πατριῶτες, χωρὶς ν' ἀποσπάσουν ψήφισμα κατηγορίας κατὰ τοῦ Λεμπρὲν καὶ τοῦ Κλαβιέρ. Ὁ Σαμπὸ ὕστερα κάκισε τὸν Λαντὼν διὰ τὸ δὲν ἐπέδειξε σθένος.

Τὴν 1η Ἰουνίου, ἡ ἐθνοφρουρὰ ἔμεινε σ' ἐπιφυλακὴ ἢ Κομμούνα καὶ ἡ Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ, τοὺ δέχτηκαν τὴν ἐπίσκεψι τοῦ Μαρά, ἐτοίμασαν νέο ὑπόμνημα πού τῶσπερ κατὰ τὸ

βράδι στη Συμβατική ὁ Ἄσσην Φράτς. Ἡ κατάληξη τοῦ ὑπομνήματος εἶταν νὰ παραπεμφθοῦν σὲ δίκη 27 βουλευτές. Ὁ Λεζάντρο ὑπερθεμάτισε καὶ ζήτησε νὰ παραπεμφθοῦν σὲ δίκη οἱ «Arrelants». Ὁ Καμπὼν κι ὁ Μαρά παρέπεμψαν τὴν αἴτηση στὴν Ἐπιτροπὴ Κοινῆς Σωτηρίας. Ὁ Μπαρὲρ συμβούλεψε τοὺς βουλευτὲς πὺν τὰ ὀνόματά τους εἶταν σηματωμένα στὸν κατάλογο τῶν προγραφῶν «νάχουν τὸ θάρρος νὰ ὑποβάλλουν μόνοι τους τὴν παραίτησή τους». Οἱ περισσότεροὶ ἀπ' τοὺς Γιρονδίνους δὲν εἶχαν πάει στὴ συνεδρίαση. Οἱ ἀρχηγοὶ τους εἶχαν πάει στὸ σπίτι ἐνὸς ἀπ' αὐτοὺς, τοῦ Μειγιάν, ὅπου κατέβαλαν μάταιες προσπάθειες νὰ συμφωνήσουν πάνω σ' ἓνα σχέδιο ἀντίστασης.

Ἐνῶ οἱ Γιρονδῖνοι φυγοδικούσαν, κατὰ τὴ συνθήειά τους, ἡ Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ τραβοῦσε μπροστά. Τὴ νύχτα τῆς 1ης πρὸς τὴ 2η Ἰουνίου, διέταξε τὴ σύλληψη τοῦ Ρολάν καὶ τοῦ Κλαβιέρ. Ὁ Ρολάν κατόρθωσε καὶ δραπέτευσε, πιάστηκε ὁμως ἡ γυναίκα του στὴ θέση του. Ἡ Ἐπαναστατικὴ Ἐπιτροπὴ, ἀπὸ κοινοῦ μὲ τὴν Κομμούνα, διέταξε τὸν Ἄνριὸ νὰ «περιζώσει μὲ σεβαστὴ ἐνοπλὴ δύναμη τὴ Συμβατικὴ, σὲ τρόπο ὥστε νὰ μπορέσουν νὰ συλλάβουν ὅλους τοὺς ἀρχηγούς τῆς φατρίας μέσα σὲ μιά μέρα, σὲ περίπτωσι πὺν ἡ Συμβατικὴ θ' ἀρνιόταν νὰ ἱκανοποιήσει τὸ αἶτημα τῶν πολιτῶν τοῦ Παρισιοῦ». Δόθηκαν διαταγὲς νὰ παυθοῦν οἱ ἐφημερίδες τῶν Γιρονδίνων καὶ νὰ συληφθοῦν οἱ συντάχτες τους.

Ἡ 2η Ἰουνίου εἶταν Κυριακὴ. Οἱ ἐργάτες ὑπάκουσαν ὁμαδικὰ στὶς διαταγὲς τοῦ Ἄνριὸ καὶ ὀγδόντα χιλιάδες ἐνοπλοὶ, μὲ τὰ κανόνια μπροστά, περικύκλωσαν σὲ λίγο τ' ἀνάκτορα τοῦ Κραμεικοῦ. Ἡ συνεδρίαση τῆς Συμβατικῆς εἶχε ἀρχίσει μὲ σειρὰ ἀπὸ κακὲς εἰδήσεις. Ἡ πρωτεύουσα τοῦ Νομοῦ τῆς Βανδέας, ἡ Φοντεναί-λὲ-Πέπλ, εἶχε πέσει μὸλις στὰ χέρια τῶν ἐπαναστατῶν. Τὸ ἴδιο ἔγινε καὶ μὲ τὸ Μαρβεζὸλ στὸ Νομὸ Λοζέρ, κι ἀπειλοῦσαν καὶ τὸ Μάντ. Στὴ Λυὼν, τὰ τμήματα τῶν βασιλοφρόνων καὶ τῶν Γιρονδίνων κατέλαβαν τὸ Δημαρχεῖο, ὕστερ' ἀπὸ αἰματηρὴ μάχη ὅπου, ὅπως ἔλεγαν, βρήκαν τὸ θάνατο ὀχτακόσοι δημοκρατικοί. Οἱ Ὀρεινοὶ δημοτικοὶ ὑπάλληλοι κι ὁ Σαλιὲ εἶταν αἰχμάλωτοι. Μὲ λίγες λέξεις ὁ Σαιντ-Ἄντρέ ἔβγαλε τὸ συμπέρασμα ἀπ' τὰ σοβαρὰ αὐτὰ γεγονότα: «Χρειαζόνται δραστικὰ ἐπαναστατικὰ μέτρα, εἶπε. Σὲ ὁμαλὲς περιστάσεις ἡ καταστολὴ μιᾶς στάσης μπορεῖ νὰ γίνῃ μὲ τοὺς συνήθεις νόμους· ὅταν ὑπάρχει μεγάλο κίνημα, ὅταν τὸ θράσος τῆς ἀριστοκρατίας ἀποκορυφώνεται, πρέπει ν' ἀνατρέξουμε στοὺς νόμους τοῦ πολέμου· τὸ μέτρο αὐτὸ βέβαια εἶναι τρομερὸ, ἀλλ' ἀναγκαῖο· μάταια θὰ μεταχιριζόσασταν ἄλλα...» Ὁ Λανζουίναί, θαρραλέος ὅπως πάντα, χωρὶς μεγάλη ὑποστήριξη ἀπ' τὴ δεξιὰ παράταξη πὺν εἶχε ἀραιώσει πολὺ, κατάργγειλε τὴν ἀνταρσία τῆς Κομμούνας καὶ ζήτησε τὴν κατάργησίν της. Ὁ Λεζάντρο θέλησε νὰ τὸν πετάξῃ κάτω ἀπ' τὸ βῆμα. Μιὰ ἀντιπροσωπεία τῆς Ἐπαναστατικῆς Ἐπιτροπῆς ἤρθε νὰ ζητήσει, μὲ ἀπειλητικὸ ὄφος, τὴν

ήμεση σύληψη τῶν 22 καὶ τῶν 12. Τὸ αἴτημά της παραπέμφθη-
κε στὴν Ἐπιτροπὴ Κοινῆς Σωτηρίας.

Οἱ ἀντιπρόσωποι βγήκαν δείχνοντας τὴ γροθιά τους στὴ Συ-
νέλευση καὶ φωνάζοντας: στὰ ὄπλα! Ὁ Ἄνριό ἔδωσε ἀμέσως αὐ-
πηρῆς ἀπαγορευτικὲς διαταγὲς στοὺς ἐθνοφρουροὺς νὰ μὴν ἀφή-
σουν κινεῖνα βουλευτὴ νὰ βγεῖ ἢ νὰ μπεῖ. Ὁ Λεβασσέρ, ἀπ' τὴν
περιφέρειαν τοῦ Σάρτ, δικαιολόγησε τὴ σύληψη τῶν Γιρονδίνων,
κ' ὕστερα ὁ Μπαρέρ, ἔχοντας συμφωνήσει ἀσφαλῶς μὲ τὸν Δαντών,
πρότεινε, ἐξ ὀνόματος τῆς Ἐπιτροπῆς Κοινῆς Σωτηρίας, συμ-
βιβασμό. Οἱ 22 καὶ οἱ 12 δὲ θύ συλαμβάνονταν, θὰ καλούν-
ταν ὁμως νὰ ὑποβληθοῦν μόνον τους σὲ θεληματικὴ προσωρινὴ
ἀργία. Ὁ Ἰνιέρ κι ὁ Φωσὲ ὑπάκουσαν ἀμέσως. Ὁ Λανζουίναϊ ὁμως
κι ὁ Μπαρμαρουὸ ἀρνήθηκαν νὰ δεχτοῦν τὴ νόθο αὐτὴ λύση:
«Μὴν προτιμᾶτε ἀπὸ μένα, εἶπε ὁ Λανζουίναϊ, οὐτε παραίτηση,
οὔτε προσωρινὴ ἀργία». Καὶ σὺν ἀντίταλος ἐπανελάβε ὁ Μπαρ-
μαρουὸ: «Ὅχι, μὴν προτιμᾶτε ἀπὸ μένα καθόλου παραίτηση. Ὁρ-
κίστηκα νὰ πεθῶνω στὸ κόστο μου, καὶ θὰ κρατήσω τὸν ὄρκο μου».
Ὁ Μαρού κι ὁ Μπιλλὼ Βαρὲν ἀπέριψαν μὲ τὴ σειρά τους, κάθε
συμβιβαστικὴ λύση: «Ἡ Συμβατικὴ δὲν ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ παύει
προσωρινὰ κανένα μέλος της, εἶπε ὁ Μπιλλὼ. Ἄν εἶναι ἔνοχοι,
πρέπει νὰ τοὺς παραπέμψει στὰ δικαστήρια».

Ἡ συζήτηση διακόπηκε ἀπὸ πολλοὺς βουλευτὲς ποὺ παραπο-
νέθηκαν γιὰ τὶς ἀπαγορευτικὲς διαταγὲς ἐξόδου ποὺ εἶχε δώσει ὁ
Ἄνριό. Ὁ Μπαρέρ καταφέρθηκε μὲ στόμφο ἐναντίον τῆς τυ-
ραννίας τῆς Ἐπαναστατικῆς Ἐπιτροπῆς. Ὁ Ντελακρουά κι ὁ
Δαντών ὑποστήριξαν τὸν Μπαρέρ. Ὁ Ντελακρουά πέτυχε νὰ ψη-
φιστεῖ διὰταγμα ποὺ διέτασσε τὴν ἐνοπλὴ δύναμη ν' ἀπομακρυν-
θεῖ. Ὁ Δαντών πέτυχε νὰ ψηφιστεῖ κι ἄλλο ποὺ διέτασσε τὴν
Ἐπιτροπὴ Κοινῆς Σωτηρίας νὰ ψάξει νὰ βρεῖ ποιὸς ἔδωσε τὶς
ἀπαγορευτικὲς διαταγὲς ἐξόδου στὴν ἐθνοφρουρὰ καὶ νὰ ἐκδικη-
θεῖ σθεναρὰ τὴν προσβολὴ ποὺ ἔγινε κατὰ τοῦ ἐθνικοῦ μεγαλείου.

Ὑστερα, στὴ φωνὴ τοῦ Μπαρέρ, σύσωμη ἡ Συμβατικὴ ἐξ-
κίνησε πίσω ἀπ' τὸν πρόεδρό της τὸν Ἐρώ ντὲ Σεσέλ, κ' ἐπιχεί-
ρησε, μὲ θεατρικὴ ἐξοδὸ, νὰ παραβιάσει τὸ σιδερένιο κλοιὸ ποὺ
τὴν περιέκρινε. Ὁ Ἐρώ προχώρησε πρὸς τὸν Ἄνριό ποὺ τοῦ ἔδω-
σε εἰρωνικὴ ἀπάντηση διατάσσοντας: «Πυροβολητέες, στὶς θέσεις
σας!» Ἡ Συμβατικὴ ἔκανε τὸ γύρο τοῦ μεγάρου, ἀπωθούμενη
παντοῦ ἀπ' τὶς λόγους. Ἐναγύρισε ταπεινωμένη στὴν αἴθουσα κ'
ὑποτάχθηκε. Ὑστερὸ ἀπὸ πρόταση τοῦ Κουτόν, ἄφησε νὰ συλ-
ληφθοῦν τὰ μέλη της, ἔθεσε ὁμως ὄρο πῶς θὰ παραμείνουν ὑπὸ
κράτηση στὰ σπῆτια τους, ὑπὸ τὴ φρουρῆση ἑνὸς χωροφύλακα. Ὁ
Μιουά πέτυχε νὰ διαγραφοῦν ἀπ' τὸν κατάλογο ὁ Ντυσσὸ «ὁ γε-
ροξοκούτης», ὅπως εἶπε, ὁ Λατενά, «ὁ πτωχὸς τῷ πνεύματι», κι ὁ
Ντεκό, «ποὺ γελάστηκε καλῆ τῆ πίστι».

Ἔτσι τέλειωσε μὲ θρίαμβο τῶν Ὀρεινῶν ἡ μάχη ποὺ ἄρχισε
ἀπ' τὴν ἐποχὴ τῆς Νομοθετικῆς. Οἱ Γιρονδίνου νικῆθηκαν, γιατί,

ἐνῶ ἐξαπέλυσαν τὸν ἐξωτερικὸ πόλεμο, δὲν μπόρεσαν νὰ πετύχουν τὴ νίκη καὶ τὴν εἰρήνη, γιατί, ἐνῶ πρῶτοι αὐτοὶ εἶχαν καταγγείλει τὸ βασιλιά καὶ εἶχαν ζητήσει τὴ Δημοκρατία, δὲν μπόρεσαν νὰ πάρουν τὴν ἀπόφαση ν' ἀνατρέψουν τὸν πρῶτο καὶ ν' ἀνακηρύξουν τὴ δεύτερη, γιατί δίστασαν σὲ ὅλες τὶς ἀποφασιστικὲς στιγμές, τὴν παραμονὴ τῆς 10ης Αὐγούστου, τὴν παραμονὴ τῆς 21ης τοῦ Γενάρη, γιατί, μὲ τὴ διαφορούμενη πολιτικὴ τους, ἔδωσαν τὴν ἐντύπωση πὼς ἔτρεφαν ἐγωϊστικὲς ὑστεροβουλίες, ὑστεροβουλίες γιὰ ὑπουργικὰ ἀξιώματα, ὑστεροβουλίες γιὰ ἀντιβασιλείες, ὑστεροβουλίες γιὰ δυναστικὲς μεταβολές· γιατί, μέσα στὴν τρομερὴ οικονομικὴ κρίση ποὺ ἐνέσκηψε, δὲν μπόρεσαν νὰ προτείνουν κανένα φάρμακο, κι ἀντιτάχτηκαν στενόμυαλα καὶ πικρόχολα σ' ὅλες τὶς διεκδικήσεις τῆς τάξης τῶν Ἀβράκωτων, ποὺ παραγνώρισαν τὴ δύναμη καὶ τὰ δικαιώματά της· γιατί ἀντιτάχτηκαν μὲ ἀσυλόγηστο πείσμα σ' ὅλα τὰ ἔκτακτα μέτρα ποὺ ἀπαιτούσαν οἱ περιστάσεις· γιατί, ἀφοῦ ἀντιτάχτηκαν μὲ τὴν ψήφο τους στὰ μέτρα αὐτά, ἐπεχείρησαν νὰ παρεμποδίσουν τὴν ἐφαρμογὴ τους, γιατί, μὲ μιὰ λέξη, παραμέλησαν τὴν Κοινὴ Σωτηρία καὶ περιορίστηκαν σὲ ταξικὴ πολιτικὴ ποὺ ἐξυπηρετοῦσε μόνο τὴν ἀστικὴ τάξη.

Ἡ 2η Ἰουνίου κατὰ συνέπεια, δὲν εἶταν πιά ἀπλῶς μιὰ πολιτικὴ ἐπανάσταση. Οἱ Ἀβράκωτοι δὲν ἀνέτρεψαν μονάχα ἓνα κόμμα, ἀλλὰ ὡς ἓνα σημεῖο, μιὰ κοινωνικὴ τάξη. Μετὰ τὴ μειοψηφία τῶν εὐγενῶν ποὺ κατέπεσε μαζί μὲ τὸ θρόνο, ἔρχεται τώρα ἡ σειρὰ τῆς μεγαλοαστικῆς τάξης.

Ἡ Ἐπανάσταση τῆς 10ης Αὐγούστου εἶχε κιόλας τὸ χαρακτηριστὴρα φανερῆς δυσπιστίας πρὸς τὸν κοινοβουλευτισμὸ.

Ἡ Ἐπανάσταση ὁμοῦς τῆς 10ης Αὐγούστου εἶχε σεβαστεῖ τὴ Συνέλευση. Αὐτὴ τὴ φορὰ οἱ Ἀβράκωτοι, πλουτισμένοι μὲ τὰ διδάγματα τῆς πείρας, κάνουν ἓνα βῆμα πιο μπρός. Δὲ δισταίνουν νὰ κολοβώσουν τὴν ἐθνικὴ ἀντιπροσωπεΐα, ἀκολουθώντας ἄλλωστε τὸ παράδειγμα ποὺ τοὺς ἔδωσαν οἱ ἀντίπαλοί τους μὲ τὴν παρακομπὴ τοῦ Μαοῦ σὲ δίκη. Ἡ ταξικὴ πολιτικὴ, ποὺ ἐγκαινιάζουν τώρα μὲ τὴ σειρὰ τους οἱ πρωτεργάτες τῆς 2ης Ἰουνίου, δὲ χωράει ἄνετα στὰ πλαίσια τῆς προγενέστερης νομιμότητος. Ὁ μύθος τοῦ Κοινοβουλευτισμοῦ κλονίζεται. Ἡ ἐποχὴ τῆς Δικτατορίας ἐγγίζει.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
Τὸ τέλος τῆς Νομοθετικῆς	5— 68
I. Ἡ Κομμούνα καὶ ἡ Συνέλευση	5— 19
II. Σεπτέμβρης	20— 33
III. Οἱ ἐκλογαὶ γιὰ τὴ Συμβατική	34— 56
IV. Βαλμὺ	57— 68
Ἡ Κυβέρνηση τῶν Γιρονδίνων	69—175
I. Ἡ τριήμερη ἀνακωχή	69— 80
II. Ἡ ἐπίθεση κατὰ τῆς Τριανδρίας	81— 89
III. Ὁ σχηματισμὸς τοῦ τρίτου κόμματος	90— 97
IV. Ἡ δίκη τοῦ βασιλιᾶ	98—110
V. Τὰ οἰκονομικά καὶ ἡ ἀκρίβεια τῆς ζωῆς	111—119
VI. Ἡ κατάκτηση τῶν φυσικῶν συνόρων	120—134
VII. Ὁ πρῶτος συνασπισμὸς	135—141
VIII. Ἡ προδοσία τοῦ Ντυμουριέ	142—150
IX. Ἡ Βανδέα	151—159
X. Ἡ πτώση τῶν Γιρονδίνων	160—175